

کۆمەڵێک وتار، نووسراوەو لێدوانەکانی

هاوڕێ ئاگری باڵەکی

کۆکردنەوە و ئامادەکردنی: ڕەحمان نەقشی

خەزەڵوەری ٢٧٢٦ی کوردی = نۆڤەمبەری ٢٠٢٦ی زایینی

پێڕست

بابەتەکانی ساڵی ٢٠١٣..... لاپەڕەی..... ٥

١- چەوساندنەوەی بەبەرنامە لە کوردستانی ئێران چاوخشاندنێکی بابەتیانە بە ئامارو زانیارییەکان لەسەر کوردستانی ئێران.....

٢- ڕێز لە کەسایەتیی کاریزمایی پێشەوا بگرین.....

٣- جیهان بە گرنگییەوە دەڕوانێتە وزەی کوردستان.....

٤- هێرشی فەرهەنگی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان (لێکدانەوەیەکی ئاماری).....

٥- پرۆتۆکۆلی نەتەوەیی (لە پەڕاوێزی پرۆژەی پرۆتۆکۆلی نەتەوەیی بەڕێز خالید عەزیزی دا).....

٦- بۆ کەمپینی "ژنبوون کەرەسەی سووکایەتی کردن بە هیچ کەس نیە"، سەرکەوت؟ لێکدانەوەیەکی ئاماری بۆ کاری کەمپینەکە.....

٧- دیوەکەی تری ڕۆژئاوای کوردستان ڕۆژئاوای کوردستان ناوچەیەکی جێی ناکۆکی کوردو ناوچەی دۆستایەتی کورد و عەرەب.....

٨- مافیای دەسەڵات! «ستاد اجرایی فرمان امام» جێگای « سازمان املاک و مستغلات پهلوی» دەگرێتەوە.....

بابەتەکانی ساڵی ٢٠١٤..... لاپەڕەی..... ٣٤

٩- ئایا کوردەکان لە باکووری کوردستان، سەرکەوتوون؟ هەڵبژاردنەکانی تورکیەو باکووری کوردستان لە دەلاقەیەکی تردەوە.

١٠- نەتەوە و نابەرابەری لە ئێراندا.....

١١- کورد سەری مرۆڤ نابرێ... کورد سەری دەتاشێ، تا سەری مرۆڤایەتی بەرزبێت.....

١٢- سیاسەتی حەکیمانەی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان و ڕوداوەکانی ئەمدواییانە.....

١٣- رۆژهەڵات میحوەری واقعیەتێکی سەردەمی ئێستا.....

بابەتەکانی ساڵی..... ۲۰۱۵..... لاپەڕەی..... ۵۲

١٤- زێڕی ڕەش، چەکی سیاسییە یان ئابووری؟.....

١٥- عەرەبستان و ئێران دوو ڕەقیب یان ڕەفیقی ناچاری یەکتر!.....

١٦- قەیرانی ئاو هەڕەشە لەئێران دەکات تۆڕێنەوەیەک لەسەر کێشەی ئاو لە ئیراندا.....

١٧- وەزعیەتی ئێستای ئاو لە ئیراندا.....

١٨- ریفراندۆمی حیزبی دێموکرات و ریفراندۆمی کۆماری ئیسلامی!.....

١٩- پێشەوای کوردان!.....

٢٠- ڕقی پیرۆزی مەهاباد، لە میدیا جیهانیەکاندا.....

٢١- مهاباد گۆمی مەندیی ڕۆژهەڵاتی شڵەقاند! لە ڕووداوێکی کۆمەڵایەتییەوە بۆ جووڵانێکی سیاسی لە ڕۆژهەڵات!.....

٢٢- ئابووری ئێران لە ژێر چەکمەی سپای پاسدارانداا!.....

٢٣- نابەرامبەری لە بەرنامەکانی ئابووری و گەشەییەکانی کۆماری ئیسلامی دا!.....

بابەتەکانی ساڵی ۲۰۱٦..... لاپەڕەی..... ۱۰۷

٢٤- ئێران وڵاتی قەیرانەکان، شکستی پڕۆژەی حکوومەتی ئایەتوڵڵاکان!.....

٢٥- عەرەبستان و ئێران دوو ڕەقیب یان دوژمنی یەکتر!.....

٢٦- داخرانی کارخانەکان و ڕێژەی بێکاری، ئابووریی ئێرانی شکست پێ هێناوە!.....

٢٧- نائەمن بوونی ئێران، بابەتێک بۆ سەرکوتی خەڵکی ئازادیخواز لە ئێراندا!.....

٢٨- ئایەتوڵڵاکان بۆ لە ڕێککەوتنی (FATF) نیگەرانن؟.....

بابەتەکانی ساڵی ۲۰۱۷..... لاپەڕەی..... ۱۲۷

٢٩- ئابووری بەرەنگاری و بێکاری لە ئێراندا.....

٣٠- واقعیەت و حەقیقەت لە هەڵوێستی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەسەر هەڵبژاردنەکان!.....

٣١- ئەمنییەت ئامرازێک بۆ تیجارەت! قەرارگای خاتەمولئەنبیا، باڵی ئابووریی سپای پاسداران!.....

٣٢- نەوت، ماف و دێموکراسی.....

بابەتی ساڵی ٢٣، ٢٤، ٢٥ و ٢٠٢٦.....لاپەڕەی..... ١٤٠

٣٣- د. قاسملوو لە پێناو "مانەوە" دا بەرەو مەرگ هەنگاوی نا.....

٣٤- ڕێفراندۆمەکەی ئێمە و ئەوان!.....

٣٥- پێشەوای کوردان!.....

٣٦- ڕازی مانەوەی حیزبی دێموکرات؟.....

٣٧- ژینگەی کوردستان قوربانی سیاسەتی ئەمنیەتی!.....

٣٨- کوردستان؛ لەنێوان بەرداشی سەرکوتی ڕێژیم و ناوەندگەرایی پێکهاتەییدا.....

٣٩- جێگۆڕکێی "تاج" و "مەندیل"؛ کوردستان و تەڵەی ئۆپۆزیسیۆنی ناوەندگەرا.....

٤٠- کاتێک ڕۆژنامەیەک دەبێتە چەک "کوردستان"قوتابخانەی نەتەوەیی و پارێزەری ناسنامەی کورد.....

٤١- ئێرانی داهاتوو لە نێوان فاشیزمی ناوەند و ئیرادەی کورد.....

٤٢- ڕێفراندۆمی ١١ی ڕەشەمە؛ مانیفێستی ئیرادەی نەتەوەیەک.....

٤٣- پێشمەرگە و نیو سەدە بەرەنگاربوونەوەی "تێرۆری دەوڵەتی".....

٤٤- لە سێبەری درۆنەکانەوە بەرەو تیشکی ئازادی.....

٤٥- کورد؛ هاوبەشی ستراتیژی یان سووتەمەنیی جەنگ؟.....

چەوساندنەوەی بەبەرنامە لە کوردستانی ئێران چاوخشاندنێکی بابەتیانە بە ئامارو زانیاریەکان لەسەر کوردستانی ئێران

کوردەکانی ئێران لەگەڵ ئەوەی هەمیشە لە لایەن دەسەلاتدارانی ئێرانەوە لەبواری سیاسیو ئابوریدا لەمافەکانیان‌بێبەش کراون لە بواری لەشساغیو تەندروستیشدا مافیان خوراوەو پارێزگا کوردیەکان بەبیانووی جۆراوجۆر وەک ناوچەیەکی پلە دوو چاولێکراون. لەم بابەتەدا تیشک دەخەینە سەر ئەو جیاوازیانەی لەبواری لەشساغیو دەرمانیدا بەبەراورد لەگەڵ ناوچەکانی دیکەی ئێران بەتایبەت ناوەنددا دژی ناوچەکوردنشینەکان کراون.

ئێران چوارچێوەیەکی جوغرافیایی‌یە کە چەند نەتەوەی جۆراوجۆر بە کەلتوورو زمانی جۆربەجۆری تێدا دەژین، کوردەکان لەم چوارچێوە جوغرافیایی‌یەدا کەوتوونەتە بەشی رۆژئاواو بەسەر چوار پارێزگادا دابەش بوون، ئەم دابەشکردنە لەلایەن حکوومەتی ناوەندی‌یەوە کراوەو خەڵکی کوردستان پرسێکیان پێنەکراوە . پارێزگاکانی ورمێ، کوردستان، کرماشانو ئیلام ئەم چوار پارێزگایەن کە زۆربەی زۆری دانیشتووانیان کوردەکان پێکیان هێناوە.

بە پێی ئەو ئامارانە کە ناوەندی ئاماری ئێران لە خەرمانانی ١٣٨٩دا بڵاوی کردوونەوە ژمارەی دانیشتووانی ئەم ٤ پارێزگایە (ورمێ، کوردستان، کرمانشان، ئیلام) ٦٩٥٦٠١١ کەس بووە کە بە کەمکردنەوەی ئازەری‌زمانەکان لە پارێزگای ورمێ نزیک بە شەش میلیۆن و چوارسەد هەزار کەس کورد لەم پارێزگایانە دەژین. سەرچاوە: (بەراوردکردنی حەشیمەتی وڵات، ناوەندی ئاماری ئێران، خەرمانانی ١٣٨٩). ئەگەر ئەو ئامارانە دەگەڵ ساڵی ١٣٨٥ بەراورد بکەین دەبینین دەستکاری‌یەکی زۆر رووتیان پێوە دیارە. ناوەندی ئاماری ئێران هەر بەپێی سەرچاوەی پێشوو حەشیمەتی ئێران ساڵانە ٣،١% زیاد دەبێ. ، بەڵام دەبینین کە ژمارەی دانیشتووانی پارێزگا کوردنشینەکان لە ساڵێ ١٣٨٥ دا شەش میلیۆنو حەوسەدو سیو هەشت هەزارو حەوسەدو هەشتاو حەوت (٦٧٣٨٧٨٧کەس) بووە، کەچی ژمارەی دانیشتووان لە ساڵی ١٣٨٩دا بەو ڕێژەیە زیادی نەکردوە کە ئەو ناوەندە ئیشارەی پێدەکا. ئەگەر دانیشتووانی ئەو چوار پارێزگایە لە ساڵی ١٣٨٥ەوە تا ١٣٨٩ ساڵانە ٣،١%ی زیاد کردبێ،دەبێ ساڵی ١٣٨٩گەیشتبێتە دەوری حەوت میلیۆنو سەدهەزار (٧١٠٠٠٠٠) کەس. بەڵام ناوەندی ئاماری ئێران دانیشتووانی ئەم ناوچانەی لە ساڵی ١٣٨٩دا شەش میلیۆنو پێنجسەدو شێست هەزارو یازدە کەس (٦٩٥٦٠١١ کەس) راگەیاندوە. کەوایە هەر بەپێی ئەو ئامارانە دەردەکەوێ کە نزیک بە سەدو پەنجا هەزار کەس لە ژمارەی دانیشتووانی دو چوار پارێزگایە کەم کراوەتەوە. بەروونی دەرکەوتوە کە هیچ کات ناوەندی ئاماری ئێران ڕێژەی حەشیمەتی ئەو ناوچانە کە کەمە نەتەوەیی‌یەکانیان تێدا دەژین بەڕوونی ئاشکرا ناکاو ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ چەند

هۆکار. یەک لەوان ئەوەیە کە رێژەی ئەندام پەرلەمانانی هەر پارێزگایەک بە رێژەی ژمارەی دانیشتووانی ئەو پارێزگایە دیاری دەکرێ. ئەمە یەکێک لەو سەدان ناهەقی‌و جیاوازی‌یانەیە کە دەسەڵاتدارانی ئێران دەرهەق بە کەمایەتی‌یە نەتەوەیی‌یەکان بەکاریان دێنن‌و هەمیشە بەهۆی ئەم جۆرە دەستکاری‌یانەوە لە داتاکاندا دەیانەوێ مافی نەتەوەکانی نێو ئێران پێشێل بکەن .

ئەگەر وردتر بچینە نێو ژیانی رۆژانەی خەڵکی ناوچە کوردنشینەکان ئەوا دەبینین کە نزیک بە ٦٥%ی دانیشتووان لە شارەکان دادەنیشن‌و ئەوانی دیکە واتە ٣٣% لە گوندەکان نیشتەجێن‌و هەروەها لە نزیک بە ٢% کۆچەرین کە لە پارێزگاکانی ئیلام‌و کرماشانن. ئەو ٤ پارێزگایە (ورمێ، کوردستان، کرماشان، ئیلام) لە ٤٩ شار و١١١ فەرمانداری‌و ١١٧ شارۆچکە‌و ٣٢٢ بەخش‌و ٧٧٢٢ دێ پێک دێن، لەو ٤ پارێزگایە ٩ شار هەن کە رێژەی دانیشتووانیان لە ١٠٠ هەزار کەس زیاترەو گەورەترین شاری کوردنشینی ئێران کرماشانە کە نزیک بە ٨٠٠هەزار کەس لەو شارە دەژین، بەڵام هیچ کات ئەو خزمەتگوزاری‌یانە کە لەلایەن حکوومەتەوە بۆ ئەو ناوچانە دیاری کراون لەگەڵ ژمارەی دانیشتوان‌و شێوەی نێشتەجێبوونیان بەراورد ناکرێن.

پاریزگا کوردنشینەکان لەو ناوچانەن کە چڕی دانیشتووانی تێدا زۆرە واتە لەو ناوچانەن کە لە یەک کیلۆمەتری چوار گۆشەدا ١٠٠ تا ١٤٩ کەس دەژین. سەرچاوە: (دابەش بوونی دیمۆگرافیی دانیشتووانی ئێران ساڵی ١٣٩١). ئەم رێژەیە هیچ کات بەرامبەر نیە بە ئیمکاناتو پێداویستی‌یەکانی ئەو خەڵکەی کە لەو ناوچانەدا دەژین، واتە بەنیسبەتی پارێزگاکانی دیکەی ئێران ئیمکاناتو پێداویستی‌یەکان کە کاروباری رۆژانەی خەڵک رادەپەڕێنێ زۆر کەمترن، ئەگەر بەراوردێک لە نێوان پارێزگا کوردی‌یەکان‌و پارێزگاکانی ناوەندی ئێران بکەین ئەوە نادادپەروەری‌یەکی زۆر دەبینین. بۆ نموونە لە بواری تەندروستی‌و خزمەتگوزاریی پزیشکی‌دا هەمیشە پشکێکی کەم بەر ئەم پارێزگایانە کەوتوە کە کوردیان تێدا نیشتەجێ‌یەو پشکی زۆرتر بۆ پارێزگاکانی ناوەند بووە.

لێرەدا بەراوردێک لەسەر ئەو نەخۆشخانە گشتی‌یانە دەکەین کە لەسەرووی ٢٠٠ تەختەوەن لەو ٤ پارێزگایانەداو بەراوردیان دەکەین لەگەڵ رێژەی دانیشتووانیان.

یەکەم: پارێزگای ورمێ. بەشی ئەم پارێزگایە لە نەخۆشخانەی ٢٠٠ تەختی تەنها ٩ نەخۆشخانەیە، ئەمە لە حاڵێکدایە کە ئەم پارێزگایە ١٧ شارو ٤٠ فەرمانداری‌و ١١٣ بەخش لە ٣٩ شارۆچکە پێک هاتوەو رێژەی دانیشتووانی لەسەرووی ٣ میلیۆن کەسەوەیە. کە ئەگەر رێژەی ئەم نەخۆشخانانە بەراورد بکەین لەگەڵ رێژەی دانیشتووان دەبینین کە بۆ هەر ٣٣٠ هەزار کەس یەک نەخۆشخانەی ٢٠٠ تەختیی پێشکەوتوو دەبینرێ. لەگەڵ ئەوەشدا ئەگەر هەموو تەختەکانی

نەخۆشخانەکان حیساب بکەین دەبینین کە لە پارێزگای ورمێ ٢٩٤٤ تەختی نەخۆشخانە هەیە کە بۆ هەر ١٠١٩ کەس یەک تەخت تەرخان کراوە.

(سەرچاوە: ماڵپەری ڕەسمیی نەخۆشخانەکانی ئێرانو مەرکەزی ئاماری ئێران)

http://isohospital.com/Default.aspx(

دووەم: پارێزگای کوردستان بەشی ئەم پارێزگایە لە نەخۆشخانەی ٢٠٠ تەختی تەنها ٣ نەخۆشخانەیە، ئەمە لە حاڵێکدایە کە ئەم پارێزگایە ١٠ شار و ٢٧ فەرمانداریو ٨٤بەخشو ٢٥ شارۆچکە پێکهاتوەو ژمارەی دانیشتووانی لەسەروی ١،٥٠٠٠٠٠ یەک میلیۆنو پێنج سەدهەزار کەسەوەیە. کە ئەگەر ڕێژەی ئەم نەخۆشخانانە لەگەڵ ڕێژەی دانیشتووان بەراورد بکەین دەبینین کە بۆ هەر ٥٠٠ هەزار کەس یەک نەخۆشخانەی ٢٠٠ تەختیی پێشکەوتوو هەیە. لەگەڵ ئەوەشدا ئەگەر هەموو تەختی نەخۆشخانەکان حیساب بکەین دەبینین کە لە پارێزگای کوردستان ١٦٥٩ تەختی نەخۆشخانە هەیە کە بۆ هەر ٩٠٠ کەس یەک تەخت تەرخان کراوە. (سەرچاوە: ماڵپەری ڕەسمیی نەخۆشخانەکانی ئێرانو مەرکەزی ئاماری ئێران)

سێیەم: پارێزگای کرماشان. بەشی ئەم پارێزگایە لە نەخۆشخانەی ٢٠٠ تەختی تەنها ٥ نەخۆشخانەیە، ئەمە لە حاڵێکدایە کە ئەم پارێزگایە لە ١٤ شار و ٣٠ فەرمانداریو ٨٥ بەخشو ٢٩ شارۆچکە پێکهاتوەو ژمارەی دانیشتووانی نزیک بە ٢ میلیۆن کەسە. کە ئەگەر ڕێژەی ئەم نەخۆشخانانە لەگەڵ ڕێژەی دانیشتووان بەراورد بکەین دەبینین کە بۆ هەر ٤٠٠ هەزار کەس یەک نەخۆشخانەی ٢٠٠ تەختیی پێشکەوتوو دانراوە. خۆ ئەگەر هەموو تەختی نەخۆشخانەکانیش لەبەرچاو بگرین دەبینین کە لە پارێزگای کرماشان ٢٠٦٥ تەختی نەخۆشخانە هەیە کە بۆ هەر ٩٧٠ کەس یەک تەخت تەرخان کراوە. (سەرچاوە: ماڵپەری ڕەسمیی نەخۆشخانەکانی ئێرانو مەرکەزی ئاماری ئێران)

چوارەم: پارێزگای ئیلام. بەشی ئەم پارێزگایە لە نەخۆشخانەی ٢٠٠ تەختی تەنیا ٢ نەخۆشخانەیە، ئەمە لە حاڵێکدایە کە ئەم پارێزگایە لە ٨ شارو ٢٠ فەرمانداریو ٤٠ بەخشو ٢١ شارۆچکە پێکهاتوەو ژمارەی دانیشتووانی نزیک بە ٧٠٠ هەزار کەسە ئەگەر ڕێژەی ئەم نەخۆشخانانە لەگەڵ ڕێژەی دانیشتووان بەراورد بکەین دەبینین کە بۆ هەر ٣٥٠ هەزار کەس یەک نەخۆشخانەی ٢٠٠ تەختیی پێشکەوتوو هەیەو ئەگەر هەموو تەختەکانی نەخۆشخانەکانیش حیساب بکەین دەبینین کە لە پارێزگای ئیلام ٤١٣ تەختی نەخۆشخانە هەیە کە بۆ هەر ١٦٩٤ کەس یەک تەخت تەرخان کراوە.

(سەرچاوە: ماڵپەری ڕەسمیی نەخۆشخانەکانی ئێرانو مەرکەزی ئاماری ئێران)

ئەگەر بەراوردێک لەنێوان پارێزگا کوردنشینەکانو پارێزگا فارس نشینەکاندا بکەین دەبینین کە ناعەدالەتییەکی زۆر لە بواری هاوکاریی پزیشکیو بنکەی تەندروستیدا هەیە. بۆ ڕوونبوونەوە پارێزگای فارس وەک نموونە وەردەگرینو لەگەڵ پارێزگا کوردنشینەکان بەراوردی دەکەین.

لە پارێزگای فارس کە ناوەندەکەی شاری شیرازەو ژمارەی دانیشتووانی بەپێی ئاماری ساڵی ١٣٨٩ لە سەرووی چوار میلیۆن کەسە، تەنیا لە ناوەندی پارێزگا واتە لە شاری شیراز کە ژمارەی دانیشتووانی ئەم شارە میلیۆنێکو پێنج سەد هەزار کەسە، ٢٧ نەخۆشخانە هەیە کە ٦ دانەیان لەسەرووی ٢٠٠ تەختەوەنو ژمارەی تەختەکانی ئەم ٢٧ نەخۆشخانەیەی شاری شیراز ٣٣٢٠ تەختەکە بە بەراورد لەگەڵ ژمارەی دانیشتووانی ئەم شارە هەر ٤٥٠ کەس تەختێکی بەر دەکەوێ، ئەگەر ئەم ئامارە لەگەڵ ناوچەکوردنشینەکان بەراورد بکەین دەبینین کە جیاوازی نەک زۆرە بەڵکوو دوو بەرابەریشە چونکە لەوێ بۆ هەر ٩٠٠ کەس تەختێک هەیە، ئەم ئامارە تەنیا پەیوەستە بە ناوەندی پارێزگا واتە شارەکانی دیکە لەنێو ئەم ئامارانەدا نەهاتوون، ئەگەر ئەوانیش بگونجێنین دەبینین تەنها پارێزگای فارس ٥٥ نەخۆشخانەی تێدایە کە ئەگەر بە چوار پارێزگا کورد نشینەکە بەراورد بکرێ دەبینین کە بە هەر چوار پارێزگاو بە حەشیمەتی ٧ میلیۆنی (بەپێ ناوەندی ئاماری ئێران) تەنها ٦١ نەخۆشخانە هەیە. ئەمە نابەرامبەریی دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامیی ئێران بەرامبەر بە ناوچە کوردنشینەکان نیشان دەدا.

ئەگەر بەکورتی لێکدانەوەیەک بۆ ئەم بابەتەی سەرەوە بکەین دەبینین کە دەسەڵاتدارانی ئێران، هەمیشەو لەهەر بواریکداو ئەوەندەی لە توانایاندا بووە هەوڵیان داوە کە مافەکانی کورد لە کوردستانی ئێران زەوت بکەن، هەمیشە بە دیدێکی ئەمنییەتییەوە سەیری کوردستانیان کردوەو وایان بیرکردۆتەوە کە کوردەکان میوانن لەسەر ئەم خاکە.

سەرچاوەکان:

١- ناوەندی ئاماری ئێران، ڕاپۆرتی گەشەکردنی مرۆیی لە ئێراندا.

٢- ناوەندی لیکۆلینەوەی دیهات لە ئێران، لێکۆلینەوەیەک لە سەر ئاماری دێهاتەکانی ئێران.

٣- ئاماری نەخۆشخانەکانی ئێران، لە بڵاوکراوەکانی وەزارەتی تەندروستیی ئێران ١٣٨٩.

٤- بەراوردکردنی حەشیمەتی وڵات، ناوەندی ئاماری ئێران، خەرمانانی ١٣٨٩.

٥- ماڵپەری زانیاری ویکیپیدیا.

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٠٤

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٠ی مارچی ٢٠١٣

ڕێز لە کەسایەتیی کاریزمایی پێشەوا بگرین

پێشەوا قازی محەممەد، ڕێبەرو ڕێنیشاندەرو یەکەم سەرکۆماری کوردستان، ڕێبەرێک کە «کەم ژیاو کەڵ ژیا». ئەو وەک ڕێبەرێکی ئەفسانەیی بۆ کورد لە سەردەمێکدا بوو بە ڕێنیشاندەر کە ئێستاشی لەگەڵ بێ، لەسەر ئەم ڕێگەیە کورد هەنگاو دەنێ، ئەوەی فەیلەسووفە یۆنانییەکان لەبارەی دەوڵەتو ڕێبەریی خەڵک بە نووسین باسیان کردبوو و لە کتێبەکانیاندا وەک بیرۆکە هێنابوویان، پێشەوا بە کردەوە ئەو بیرۆکانەی لە ماوەی ڕێبەریی خۆیدا جێبەجێ کرد. قازی محەممەد لە کردەوەدا نیشانی دا کە ڕێبەرێکە لە خزمەت خەڵکو نەتەوەدا. پێشەوا لە سەردەمێکدا ڕێبەریی کۆمەڵگەی کوردی گرتە دەست کە کۆمەڵگەی کوردەواری ڕێژەی خوێندەواریی ٥% زیاتر نەبوو. چینی ڕووناکبیرو خوێندەوار زۆر کەم بوو. ئەو باسە ئی شەش دەیە پێش ئێستایە کە لە زۆربەی وڵاتانی جیهان پێشکەوتنێکی ئەوتۆ بەدی نەدەکرا، بەڵام پێشەوا وەک گوڵێک لە بیابانێدا نیشانی دا کە کەسێکی دەگمەنە، ئەو بەڕاستی ڕێبەرێک بوو کە دەیتوانی بە ٦ زمان ئاخاوتن بکا کە ئەمە وای لێکردبوو کە پێوەندییەکی دیپلۆماسیی گرنگی هەبێو وەک ڕێبەرێکی سیاسییش لە دۆکۆمێنتەکانی وڵاتانی زلهێزی جیهان ناوی پێشەوا وەک کەسێکی بەناوبانگی ناوچەکە هاتوە.

پێشەوا قازی محەممەد ئەو کەسە بوو کە نیشانیدا بەڕاستی ڕێبەرێکی گەلێو نەتەوە خۆشەویستە. پێشەوا کەسێک بوو کە لە سەردەمی خۆیدا فەیلەسووفێکی زانا بوو، بەداخەوە نموونەی وەک ئەو تاوەکوو ئیستاش لەنێو کورددا دووبارە نەبووەتەوە.

پێشەوا ٦٧ ساڵ لەمەوپێش ئەوەی بەبیردا هات کە دەبێ کوردەکان یەکگرتوو بنو نەتەوەی کورد کیانی خۆی هەبێتو ئەوەشی بە کردەوە سەلماند کە کوردەکان هەم دەتوانن یەکگرتوو بن، هەمیش دەتوانن وەک هەموو نەتەوەکانی دیکەی جیهان خاوەنی پێگەو وڵاتی خۆیان بن.

بیر و کەسایەتیی پێشەوا

پێشەوا لە وتووێژێکی لەگەڵ هەواڵنێری «تاس» ئاوا باس لە گەشەکردنی کۆمەڵگاو هەروەها بەهێزبوونی پێگەی کورد دەکا لە حکوومەتی کوردستانداو دەڵێ: «ئێمە وەک گەلێک یەکمان گرتەوەو بەهێزتر بووین و بە یەکجاری بۆ گەیشتن بە مافی خۆمان دەستمان بە خەبات کردوە و ئێستا ئێمە لەم بارەیەوە دەسکەوتی زۆرمان بەدەست هێناوە، ئەگەر لە رابردوودا

نووسین و ئاخافتن بە زمانی کوردی ڕێگای پی نەدەدرا، ئیستا ئێمە ڕۆژنامەی «کوردستان»مان هەیە. لە کوردستاندا نزیکەی سێ هەزار زارۆک بە زمانی خۆیان دەخوێنن، چەند ڕۆژ لەمەوبەر دەستووری بەزۆرەملیی خوێندنی سەرەتایی بۆ هەموو کەس بەبێ پارە، دراوە. قوتابیيە هەژارەکان لە باری جلوبەرگ و کتێبەوە، هەروەها خواردنی بەیانییان لە قوتابخانەدا یارمەتی دەدرێن. مەهاباد کۆمەڵە (کەلکتیو)ی لێ هەیە، ژنان بەشداری تێدا دەکەن». (١)

گەورەیی پێشەوا کاتێک دەردەکەوێ کە بزانین حازر بووە ئەو پووڵەی کە وەک یارمەتیی مانگانە لە حکوومەت وەری گرتوە، هەر جارەی بیدا بە مەدرەسەیەک بۆ ئەوەی بتوانن باشتر بە قوتابییەکان ڕابگەن. حاجی عەبدوڵڵای قازی لە کتێبی «ولاتی من»دا ئاوا باسی پێشەوا دەکا: «لەنێو منداڵانی مەدرەسەدا، ئی وا بوو زۆر فەقیر بوو و بەپێخواسی دەچووە مەدرەسەو بەرگو پێڵاوی نەبوو. بۆیە دەستوور درا کە تەواوی منداڵانی مەدرهسە لیباسی یەک فورم و یەک ڕەنگیان هەبێ. ئەو لیباسانە لە قەوارەی جۆراوجۆردا دروابووون و زەلامو چکۆڵە، درا بە هەموو کەس. دیارە عیددەیەک لە دەوڵەمەندەکان گوتبوویان منداڵی ئێمە ئەوانەیان پێویست نیەو نایانەوێ. پێشەوا قەبوولی نەکردبوو گوتبووی نابێ فەرق و جیاوازی هەبێو دەبێ هەموو یەک فۆرمو یەک لیباس بن. پێشەوا ئەو کات ١٠٠ تمەنی مانگانە یارمەتی لە دەوڵەتی کوردستان وەردەگرت. ئەویش تەواوی ئەو پووڵەی تەرخان کردبوو بۆ مەدرەسەکانو هەر مانگەی دەدرا بە قوتابخانەیەک›› (٢)

پێشەوا هەمیشە خۆی بە خزمەتکاری میللەتی خۆی دەزانیو هەربۆیە لە زۆربەی وتووێژو نوتقەکانیدا ئەم لەخۆبردوویيەی پێشەوا دیار دەکەوێ، لە نوتقێکدا کە لە ڕۆژنامەی «کوردستان»دا بڵاوبۆتەوە ئاوا قسان دەکا: «بۆخۆتان دەهانن کە ئەمن بۆ وەرگرتنی حقووقی کورد شەوو ڕۆژ وچانم نەداوەو ئەو زەحمەتەش بە فەخر دەزانم. تا یەک ڕۆژم لە دنیا مابێ دەست لە فیداکاری هەڵناگرمو بە هەموو کەسێکی دەسەلمێنم کە کورد شایانی ژیانە». (٣)

هونەری سەرۆکایەتیی جەنابی پێشەواش زۆرتر لەوەدا ڕەنگی دابۆوە کە هەڵسوکەوتەکانی هەڵگری پەیامی شارستانیی نەتەوەکەی بوون. دەسەڵاتی سەرکۆمار نەک بۆ تێرکردنی پێویستییەکانی ئەو پێک نەهاتبوو، بەڵکوو لە زۆر بواردا بەرژەوەندیی خۆیو بنەماڵەکەشی خستە دوای بەرژەوەندیی گشتیی نەتەوەکەی. جیا لەوە کە بیری نیشتمانپەروەریی سەرکۆمار هاندەری ئەو بوو تا لە خزمەت بەرژەوەندیی نەتەوەکەیدا هەنگاو بنێ، بە هۆی ئەوە کە پێشتر دادوەرێکی لێهاتوو و کارامە بوو، توانییووی لە سەر ڕەچاوکردنو پاراستنی مافی تاک لە کۆمەڵگادا کاریگەریی بێوێنەی هەبێ. زۆرینەی نوتقەکانی جەنابی پێشەواش کە لەو سەردەمەدا تۆمار کراون، سەلمێنەری ئەوەن کە گوتاری ئەو لە سەر بنەمای مافو دادپەروەریو ڕەچاوکردنی بەرژەوەندیی گشتی ساغ ببۆوە.

زۆر کەس لە مێژوودا بە مێدالیاو تاجو نیشانی سەیرو سەمەرە هەوڵی ئەوەیان دا خۆیان لە بەر چاوی کۆمەڵگادا زەقو بەرچاوو جوان نیشان بدەن بەڵام خۆشەویستیو ڕێزێک کە ئەمڕۆکە لە لایەن نەتەوەی کوردەوە لە جەنابی پێشەوا دەنرێ، تەنیا لە بەر دادپەروەریو خۆقوربانیکردنی ئەوە. بە کورتی دەکرێ بگوترێ کە سەرۆکی کۆماری کوردستان لەو سەردەمدا وێنەی ئیرادەی نەتەوەکەی دەنەخشاندو ئێستاش لە خۆشەویستترین سەرکردەکانی نەتەوەکەی دێتە ئەژماردن. (٤)

پەراوێزەکان:

١. وتووێژی هەواڵنێری ئاژانسی دەنگوباسی تاس لەگەڵ پێشەوا. بروانە کتێبی رووداوەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان لە بەڵگەنامەی سۆڤیەتدا. بەڕێز ئەفراسیاو هەورامی لاپەری ٤١.

٢- ولاتی من، بیرەوەرییەکانی حاجی عەبدوڵڵای قازی لە ئامادە کردنی کاک قاسمی قازی لاپەری ٧٠.

٣. نوتقی پێشەوا. رۆژنامەی کوردستان ژمارە ٧٢ ی گەلاوێژی ١٣٢٥.

٤. سەرۆک کۆماری کوردستان، سۆران کەریاسیان، ماڵپەری Kurd.no

٥. وتاری ژیانو روانگەی پێشەوا، ئەیوب ئەیوبزادە

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٨ی مای ٢٠١٣

جیهان بە گرنگییەوە دەڕوانێتە وزەی کوردستان

کاتێک وڵاتانی رۆژئاوا بۆ یەکەمین جار باسیان لە گەمارۆو نەکرینی نەوتی خاوی ئێران کرد، دەسەڵاتدارانی ئێران دەیانگوت بازارەکانی نەوتی دنیا بەرگەی کەم بوونەوەی نەوتی خاوی ئێران ناگرنو نەوت نرخەکەی دەگاتە ٢٥٠ دۆلار بۆ هەر بۆشکەیەک.

ئێستا بەرهەمهێنانو هەناردەی نەوتی ئێران نیوە بووە یانی لە ٣ میلیۆن بۆشکەوە بۆتە ١,٥ میلیۆن بۆشکە لە رۆژدا، نرخی هەر بۆشکەیەک نەوتیش لە ١٠٠ دۆلاردا ماوەتەوە.

ئاژانسی نێودەوڵەتیی وزە کە گەورەترین ناوندەی وزەیە لە جیهاندا لە راپۆرتێکی خۆیدا دەڵێ:» ساڵێ ٢٠١٣ ئەگەر داخوازی بۆ نەوتی ئۆپێک* (ئێران دووهەمین وڵات بوو لە بەرهەمهێنانی نەوت لە ئۆپێکدا) کەم نەبێتەوە، ئەوە زیاتریش نابێ».

ئاژانسی وزە لە ئاخرین ڕاپۆرتیدا باس لەوە دەکا کە داخوازی لەسەر نەوت لە ٥ ساڵی داهاتوو لە جیهاندا ڕوو لە زیادبوون دەبێ، بەڵام ئەم داخوازییە پێویستی بەنەوتی خاوی ئۆپێک نابێ بەڵکوو بە نەوتی خاوی ئەمریکا دەبێ.

ئەمریکا چەندین ساڵە کار لەسەر ئەوە دەکا کە بۆ پەیدا کردنی وزە، پشت بەخۆی ببەستێو پێویستیی بە وزەی وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست نەمێنێ. هەربۆیە دەسەڵاتدارانی ئەمریکا بەرهەمهێنانی نەوتیان لە چینە ڕزیوەکانی خاک پەرە پێداوە، نەوتی خاوو گاز جگە لە قووڵایی زەوی لە نێو خیزو هەروەها لە بەردەکانیشدا پەیدا دەبێ، ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا لەمێژساڵە لە ڕۆژئاوای ئەم وڵاتە خەریکی بەرهەمهێنانی نەوتی خاو لە چینەکانی خاکە. ئێستا بە پێشکەوتنی ئامێرەکانی تەکنەلۆژیی دەرهێنانو بەرهەمهێنانی نەوت ئەم ڕێگەیە باشترەو تێچووشی کەمترە. هەربۆیە پیشبینی دەکرێ کە ئەمریکا لە ٥ ساڵی داهاتوودا ببێتە گەورەترین وڵاتی بەرهەمهێنەری نەوت.

بەرهەمهێنانی نەوتی ئەمریکا بە بەکارهێنانی ئەو تەکنەلۆژییە تا ٤ ساڵی دیکە وەپێش عەرەبستانی سعودی (ئێستا عەڕەبستان، گەورەترین بەرهەمهێنەری نەوت لە جیهاندایە) دەکەوێتەوە.

ئاژانسی نێودەوڵەتیی وزە دەڵێ لە ساڵی ٢٠١٨دا داخوازی بۆ نەوت لە دنیا بۆ هەر رۆژێک دەبێتە ٩٦,٧ میلیۆن بۆشکە کە ئەو ڕێژەیە گەشەیەکی ٨% نیشان دەدا بە نیسبەتی ئێستاو نەوتی ئۆپێک هەڵگشانێکی ئەوتۆ بەخۆیەوە نابینێو تەنها ١٠% زیاد دەکا.

ئاژانسی نێودەوڵەتیی وزە لە ڕاپۆرتەکەیدا باس لەوەش دەکا کە پێویستیی جیهان بە نەوتی خاوی ئۆپێک لە ساڵی ٢٠١٨ دا ڕۆژانە ٣٠ میلیۆن بۆشکە دەبێ، کە ئەو ڕێژەیە ڕاست ڕادەی ئێستای بەرهەمهێنانی (ئۆپێک)ە. بەواتایەکی دیکە داخوازی لەسەر نەوتی ئۆپێک زیاد ناکاو بەڵکوو کەمیش دەکا.
هەر لەسەر ئەم لێکدانەوەیە کۆمپانیای پیترۆ ماتریکس کە کۆمپانیایەکی ڕاوێژکاری لە بواری وزەدایە، لە شیکردنەوەیەکدا دەڵێ: بازاڕەکانی جیهان بێ هیچ کێشەیەک دەتوانن تەحەمولی نەکڕینی تەواوی نەوتی ئێران بکەن، بە واتایەکی دیکە ئەگەر هیچ ولاتێک نەوت لە ئیران نەکڕێ، ئەوە کێشەیەکی ئەوتۆ دروست نابێ چونکە ولاتانێکی دیکە هەن کە ئەم پێداویستییەی لێدابین بکەن. بۆیە نەبوونی نەوتی ئێران لە بازاڕەکاندا هیچ کێشەیەکی ئابووریی جیهانی یان چوونەسەری نرخی نەوتی لێ ناکەوێتەوەو چاوەڕوانیش دەکرێ لە چوارچێوەی ئۆپێکدا زیادبوونی بەرهەمی نەوتی عێراقو هەرێمی کوردستان قەرەبووی نەبوونی نەوتی ئێران لەبازاڕەکاندا بکاتەوە.

هەر لەسەر ئەو ڕوانگەیەوە ئێستا بەشێک لە ئەندامانی کۆنگرەی ئەمریکا پلانێکیان لەژێر دەستدایە کە نەک بەشێک لە نەوتی ئێران گەمارۆ بدەن بەڵکوو هەموو بەشەکانی نەوتی خاوو گازی ئێران بخەنە نێو گەمارۆکانەوە.

ڕۆژنامەی «واشتنگتۆن پۆست» ڕۆژی ١٤ی مای ٢٠١٣ بڵاوی کردەوە کە کۆمەڵێک لە ئەندامانی کۆنگرێسی ئەمریکا پلانو بەرنامەی تازەیان بۆ گەمارۆی نەوتیی ئێران هەیە. هەرئەو ڕۆژنامەیە ئەوەشی ئاشکرا کرد کە ئەندامانی کۆنگرەی ئەمریکا ڕەخنەیان لە سەبرو لەسەرەخۆیی بەڕێوەبردنی گفتوگۆکانی گروپی ٥+١و ئێران هەیە. واشتنگتۆنپۆست لە زمانی شارەزایەکی ئابووریەوە گوتوویەتی ئەگەر قەرارە ئێران بەتەواوی لە بازاڕی نەوتی جیهان بچێتە دەرێ، ئێستا کاتی ئەوەیە وەدەرەنگخستنی ئەم بەرنامەو پلانانە دژی ئێران قازانجی بۆ جیهان نیە.

پێشبینی دەکرێ ئەونەوتە خاوەی لە ڕۆژئاوای ئەمریکادا دەردەهێنرێ لە داهاتوویەکی نزیکدابێتە جێگرەوەی نەوتی ئۆپێکو پێشبینییش دەکرێ تا ساڵی ٢٠١٨ ئەمریکا بتوانێ پێداویستییەکانی نێوخۆی لە نەوتی خاوی بەرهەمهێنراوی ولاتەکەی خۆی دابین بکا. لە ساڵی ٢٠٢٠ دا ئەمریکا دەبێتە گەورەترین ولات لە بەرهەمهێنانو هەناردەی نەوتی خاو بۆ دەرەوە. تەنانەت پێش عەرەبستانی سعوودی دەکەوێتەوە. ئەو هاوکێشەیە بەنیسبەتی گازیش هەر بەم شێوەیەیەو ئەمریکا تا ساڵی ٢٠١٥ لە بەرهەمهێنانی گازدا پێش ڕووسیە دەکەوێتەوەو دەبێتە یەکەم ولاتی بەرهەمهێنەری گاز لەجیهاندا.

ئاژانسی نێودەوڵەتیی وزە لە بەشێکی دیکەی راپۆرتەکەیدا تیشکی خستۆتە سەر ئەوە کە ڕێرەوەکانی وزە لە چەند ساڵی داهاتوودا گۆڕانێکی زۆریان بەسەردا دێ، ئاژانس دەڵێ لە داهاتوویەکی نزیکدا ئەمریکاو هەرێمی کوردستان «باکووری عێراق» دەبنە گەورەترین ناوەندی بەرهەمهێنانی وزە لە ئاستی جیهاندا. لە راپۆرتەکەدا بەڕوونی ئێشارە بە ولاتی عێراقو باکووری ئەو ولاتە کراوە. ئەمەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە نەوتی کوردستان دەستی لێنەدراوەو هەروەها دەرهێنانیشی ئاسانەو تێچووی بۆ بەرهەمهێنان کەمترە.

فەتاح بیرۆل یەکێک لە ئەندامانی ئاژانسی نێودەوڵەتیی وزە بە میدیاکانی راگەیاندوەو گوتوویە بە دڵنیایی دەتوانم بڵێم کە تا ساڵی ٢٠١٨ ئەمریکا بە بەجێهێشتنی عەرەبستانی سعوودی دەبێتە گەورەترین بەرهەمهێنەری نەوتی خاوی جیهانو هەرێمی کوردستانو عێراق دەبنە سێیەمین بەرهەمهێنەری نەوت لە جیهاندا.

لەسەر ئەساسی ئەو لێکدانەوانە تا ٢٠ ساڵی دیکە ڕێرەوەکانی گواستنەوەی وزە لە جیهاندا دەگۆڕێن. بەم جۆرە ئەمریکای باکوور خۆی دەبێتە ناوەندی هەناردەکردنی نەوت بۆ دەرەوەو ٩٠%ی نەوتی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست دەچێ بۆ بازارەکانی ئاسیا.

بە پێی بەراوردەکانی ئاژانسی نێودەوڵەتیی وزە، لە دوو دەیەی داهاتوودا مەیدانە نەوتییە دەستلێنەدراوەکانی هەرێمی کوردستانو عێراق دەورێکی سەرەکییان لە بازاڕی نەوتی جیهاندا دەبێ. عێراق بە هەرێمی کوردستانیشەوە ڕۆژانە ٣ میلیۆن بۆشکە نەوت بەرهەم دێنێ. بەپێی لێکدانەوەکانی ئاژانسی وزە تا ساڵی ٢٠٢٠ ئەم ڕێژەیە دەبێتە ٦ میلیۆن بۆشکە کە ٢ میلیۆنی لە هەرێمی کوردستانەوە ڕەوانەی بازارەکان دەکرێ. ئەوەی کە عێراق لە ئالۆگۆڕەکانی وزەی جیهانی بەتایبەتی نەوتدا دەورێکی سەرەکیی هەیە، لەبەر ئەوەیە کە بەرهەمهێنانی نەوتی خاو لە هەرێمی کوردستانو عێراق هەرزان تەواو دەبێ، یانی تێچووەکەی زۆر کەمە بۆ دەرهێنانی نەوت. بۆ نموونە ئەگەر بەراوردێک بکەین دەبینین کە تێچووی دەرهێنانی یەک بۆشکە نەوت لە کانادا ١٥ بەرامبەری عێراقەو هەروەها لە ڕووسیەش ٧ بەرامبەرە، لە لایەکی دیکەشەوە بە پێچەوانەی ولاتانی دەوربەریان هەرێمی کوردستانو عێراق ڕێگایان بۆ کۆمپانیاکانی دەرەوە کردۆتەوەو هیچ بەربەستێکی قانوونیی ئەوتۆیان نیە بۆ کۆمپانیایەکانی دەرەوەی ئەم ناوچەیە.

لەسەر ئەو لێکدانەوانەی ئاژانسی نێودەوڵەتیی وزە بۆ ئایندەی وزە لە جیهاندا کردوونی، شاهیدی پێشکەوتنی بەشێکی بەرچاو لە ئەندامانی ئۆپێک لەچەندساڵی داهاتوودا دەبین، بەڵام لەو نێوەدا ناوێک لە ئێران نەهێنراوە، ئەو پشتگوێخستنە لەکاتێکدایە کە ئێستاشی لەگەڵ بێ دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی دان بەو ڕاستییەدا نانێن کە وەزعی ئابووریی ئێران لە چ ئاستێکدایە.

بەپێـێ ئەو نەخشـەو پلانـانە کە ئاژانسـی نێـودەوڵەتیی وزە بـڵاوی کـردوونەتەوە دەبینـین کە کوردسـتان بەگشـتی واتە رۆژهەڵاتی کوردستان، باشورو رۆژئـاوا نەخشێکی گرنگیـان لە دابینکردنـی وزە بـۆ داهـاتووی جیهـان دەبـێ. بـوونی نەوتێکـی زۆری دەسـتلێنەدراو وا لە کوردسـتان دەکـا کە لەداهـاتوویەکی نزیـکدا وەک یەکێـک لە جەمسـەرەکانی وزەی جیهـان چـاوی لێبکرێ.

هەر لەم راسـتایەدا مـانگی رابـردوو لە ڕۆژهەڵاتـی کوردسـتان لە شـوێنێک بەنـاوی «بەرد عەلـی» لەنێـوان گونـدەکانی ئەلیاسیو قەڵاواریە سەر بە شاری سەرپێڵی زەهـاو لە پـارێزگـای کرماشـان ، کانگـایەکی گەورەی نەوت دۆزراوەتەوەو ئێسـتا کۆمـاری ئیسلامیی ئێـران لە هەوڵدایە کە داموەدزگـا بـۆ هەڵێنجـانی نەوتـی ئەم کانگـایە دابین بکـاو نەوتەکە ڕاگـوێزێ بـۆ پـاڵاوگەکانی خواروو ئێرانو دیسان رۆژهەڵاتی کوردسـتان ببێتە ناوەنـدێک بـۆ مـادەی خـاوی کارگاکـانی ناوەنـدی ئێـرانو خێرو قـازانجەکەی بۆ دەسەڵاتدارانی ئێران بێ.

پارێزگای کرماشان لە بابەت بوونی کانی نەوتەوە یەکێک لە ناوچە گرنگەکانی کوردستانەو پاش بیرە نەوتییەکانی کەرکـووک لە باشـووری کوردسـتان، بە گەورەتـرین سـەرچاوەی ژێـرزەوی لە کوردسـتانـدا دێـتە ئەژمـار کە لە لایەن کۆمپانیـا نەوتییەکـانی دەوڵەتـی ناوەنـدییەوە پـاش هەڵێنجـان ڕەوانەی پـاڵاوگە نەوتییەکـان لە شـارەکانی دەرەوەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەکرێ بە بێئەوەی قازانجێکی ئەوتۆی بۆ خەڵکی نیشتەجێی ناوچە کوردنشینەکان هەبێ.

(*) ئۆپێـک: ڕێکخـراوی وڵاتـانی هەنـاردەکەری نەوت بە کـورتکراوەی ئۆپێـک((OPEC سـاڵی ١٩٦١(١٣٤٠) دامەزراوە. ئۆپێـک نـاوەنـدێکی نێـودەوڵەتیی نەوتە کە پێکهـاتوە لە وڵاتـانی (ئەلجەزائیـر، ئێـران، عـراق، کویـت، لیبـی، نیجـریە، قەتەر، عەرەبستانی سعوودی، ئیمـاراتی عەرەبـی، ئیکـوادۆر، ئەنگـۆلاو ڤەنـزۆئیلا)، بـنکەی سـەرەکیی ئۆپێـک لە سـەرەتای دروستبوونی لە شاری ژنێڤی سویسا بوو، دواتر گواستراوە بۆ ویەن پایتەختی ئۆتریش.

سەرچاوە:

١- ڕاپۆرتی ئاژانسی نێودەوڵەتیی وزە ، بەهاری ٢٠١٣

٢- ماڵپەڕی BBC

٣- ماڵپەڕی ویکیپیدیا

٤- ڕاپۆرتی ساڵانەی کۆمپانیای پیترۆ ماتریکس

٥- ماڵپەڕی کوردستانو کورد

ڕۆژنـامەی کوردستان ژمارە ٦٠٨

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٢ی مای ٢٠١٣

هێرشی فەرهەنگی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان (لێکدانەوەیەکی ئاماری)

تاکوو ئێستا لە هیچیەک لە سەرژمێریەکانی ئێراندا پرسیار دەربارەی تایبەتمەندیە نەتەوەیی و زمانیەکان نەکراوە، هەڵبەتە ئەو جۆرە پرسیارانە لە سەرژمێریی ساڵی ١٣٦٥دا باس کرابوون* بەڵام بۆ ئەوەی ڕێژەی دەقیقی حەشیمەتی هەر نەتەوەیەک لە ئێراندا دیاری نەکرێ و هەروەها بۆئەوەی نەبێتە هۆی خوڵقانی کێشەی سیاسی، ئەم پرسیارانە هەر لە سەرەتای سەرژمێریەکەوە هەڵگیران، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا ناوەندی ئاماری ئێران نێوە نێوە هەندێک ئاماری تایبەت بە نەتەوەو زمان بڵاودەکاتەوە کە زۆر جێگای متمانە نین چونکە ئەو ئامارانە زۆرتر ناوچەیەک یان بابەتێکی تایبەت دەکەنە ئامانج. بۆیە ناکرێ زۆر پشتیان پێ ببەسترێ. لەگەڵ ئەوەشدا ئەگەر چاو بە ئامارو ژمارەکانی زمانو نەتەوەدا دەخشێنین دەبینین کە ڕێژەکان بە درێژایی کات گۆڕاونو پێدەچێ لە بلاوکردنەوەی ئامارە ڕاستەکان خۆببوێرن. یەکێک لەو ئامارانە دەگەڕێتەوە بۆ گەلاوێژی ١٣٧٠ کە لە لایەن ناوەندی ئاماری ئێرانەوە ئەنجام دراوە، لێکۆلینەوەکە لە سەر زمانی دایک وەک یەکێک لە هۆکارەکانی دیاریکردنی نەتەوە ئەنجام دراوە. ئەم لێکۆلینەوەیە لەسەر ٤٩٥٥٨ دایک ئەنجام درا. لە کۆتایی ئەم لێکۆلینەوەیەدا ئەم ڕێژەیە دەرکەوت: ٤٦.٢% بە زمانی فارسی، ٢٠.٦% بە زمانی ئازەریو ١٠% بە زمانی کوردیو ٨.٩% بە زمانی لۆریو ٧.٢% بە زمانی شومالی، ٣.٥% بە عەڕەبی، ٢.٧% بە بەلووچی، ٠.٦% بە ترکمنی، ٠.١% بە ئەرمەنی، ٠.٢% بە زمانەکانی دیکە ئاخاوتنیان دەکرد. بەڵام ئەگەر سەرنجێک بدەینە سەرژمێریەکی دیکەی لەو بابەتە کە ساڵی ١٣٧٣ ئەنجام دراوە دەبینین کە ئەم ڕێژەیە گۆڕانی بەسەردا دێ، یەکێک لەو هۆکارانە کە ڕێژەکان دەگۆڕێن ڕێژەی لەدایکبووەو مردن لە ناوچەکانی ئێراندایە کە زۆر جیاوازە، ڕێژەی ئەو منداڵانە کە دوای لە دایک بوونیان لە ژیاندا دەمێنن لە پارێزگاکانی نێوەڕاستی ئێران زۆرترە تا پارێزگاکانی ناوچە کوردنشینەکان، ئەمەش زۆرتر بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە بواری لەشساغی لە ناوچە کوردنشینەکان زۆر کەمترە تا ناوچەکانی دیکەی ئێران، هەرلەو کاتەدا ناوەندی ئاماری ئێران بۆ ئەوەی ڕێژەی ڕاستەقینەی نەتەوەکان لە ئێراندا ئاشکرا نەکاو بتوانن هێرشی کەلتووریی خۆیان بە شێوەیەکی ڕێکوپێکو بێکێشە ببەنە پێشێ، هیچکات لە سەرژمێریەکانیاندا باس لە نەتەوەو وابەستەگی قەومی ناکرێ. زمان یەکێک لە فاکتەرە گرنگەکانی دیاریکردنی نەتەوەیە، یەکێک لە سیاسەتەکانی ڕێژیمەکانی زاڵ بەسەر ئێراندا هەمیشە ئەوە بووە کە بتوانن بە کارتێکەریی کەلتووریو زاڵکردنی فەرهەنگی نەتەوەی بالادەست باری دیموگرافیی دانیشتووان بگۆڕنو قورسایی ئەو ناوچانە کە نەتەوەکانی دیکەیان تێدا دەژین بەشێوەی هێرشی کەلتووری کەم بکەنەوە.

ئەگەر بمانەوێ زۆرتر لەو هێرشە کەلتووریە بزانین دەبێ بەوردی بڕوانینە نەخشەیەک کە ناوەندی Courtesy of Columbia.edu لە ساڵی ٢٠٠٥ دا بڵاوی کردۆتەوەو باس لە شێوەی دابەشبوونی نەتەوەکانی ئێرانو ئەو زمانانە دەکا

کە لە ئێراندا قسەیان پێدەکرێ. لەم نەخشەیەدا دەربارەی زمانەکان دوو مێژووی جیاوازی بەراورد کردوە یەکێکیان لە ساڵی ١٩٦٤و ئەوی دیکەیان لە ساڵی ٢٠٠٤ دایە، لەم بەراوردەدا دەبینین کە زمانی فارسی چۆن تەشەنەی کردۆتە نێو زمانەکانی دیکەی ئێرانو زۆربەیانی بەرپژەیەکی زۆر دابەزاندوەو هەروەها هەندێکیانی لەنێو بردوە.

بۆ نموونە لە ساڵی ١٩٦٤دا رێژەی زمانی فارسی لە ئێراندا ٥١.٤ % بووە، ئەمە لە کاتێکدایە کە رێژەی زمانی ئازەری ١٩.٣ و زمانی کوردی ٨.٢% بووە، بەڵام ئەگەر چاو لە رێژەکانی ساڵی ٢٠٠٤ دەکەین رێژەی زمانی فارسی بە زیادبوونێکی ١٢% بۆتە ٦٣.٣% لە بەرامبەردا زمانی ئازەری ٦.٣% کەمی کردوەو بۆتە ١٣% و زمانی کوردی ١.٢% کەم کردوەو بۆتە ٧% ، هەڵبەتە ئەم رێژانە لە ناوەندە سەرژمێریەکانی دنیادا جیاوازیەکی زۆریان هەیە، بەڵام لە هەموویاندا زمانی فارسی لە ئێراندا بەهۆی سیاسەتی هێرشی کەلتووریی نەتەوەیی باڵا دەست لە ماوەی ٤٠ ساڵی ڕابردوودا بەرێژەیەکی زۆر زیادی کردوەو ئەم هێرشە کەلتووریەش وا دەکا کە لە داهاتووی دووردا مەترسی ئەوە بێتە پێش کە زمانەکان لە ئێراندا جگە لە فارسی هەوڵی لەنێوبردنو تواندنەوەیان بدرێ.

یەکێکی دیکە لە هۆکارەکانی دواکەوتنی ناوچە کوردنشینەکان لە بواری فەرهەنگیدا گرنگینەدان بە سالۆنەکانی سینەما لەو چوار پارێزگا کوردنشینەیە چونکە سینەما بە یەکێک لە لایەنەکانی پەیوەندیدار بە کەلتوورو فەرهەنگی هەرناوچەیەک دادەنرێ. بەدەیان فیلمسازو ئەکتەری سینەمایی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەڵکەوتن، بەڵام هیچکات نەیانتوانی بەرهەمەکانی خۆیان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان نیشان بدەن یان لە سینەمای ئێران دەورێکی ئەساسی ببینن.

دواتر کۆماری ئیسلامیی ئێران زۆربەی زۆری سیناریۆو فیلمەکانی سینەماکارانی کوردستانی یان ڕاگرت یان ئیجازەی پەخشو بلاوکردنەوە لە ئێرانی پێنەدان. هەر بۆیەشە زۆربەیان پەنایان برد بۆ دەرەوەی وڵاتو لەوێ فیلمیان بەرهەم هێناو نیشانیان داو تەنانەت خەڵاتە جیهانیەکانیشان بردەوە. جگە لەوەش، هۆڵەکانی سینەما لە ناوچە کوردنشینەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان ژمارەیان ئەوەندە کەمە کە لە پەنجەی دەست تێناپەڕێ. لە پارێزگاکانی ورمێ، کوردستان، کرمانشان، ئیلام تەنیا ١١ هۆڵی سینەما هەیە کە جێگای ٦٩٢٦ کەسیان هەیە، لە پارێزگای ئیلام تەنیا ١ سینەما هەیە، ئەگەر ئەو ڕێژەیە بەراورد بکەین بە ڕێژەی دانیشتووان، دەبینین بە ٧٥٠ هەزار کەس یەک کورسیی سینەمایان بەر دەکەوێ کە بە بەراورد لەگەڵ ناوەندی ئێران ڕێژەیەکی یەکجار نزمە. بۆ نموونە شاری تاران ٥١ سینەمای لێیە کە ئەگەر بەراورد بکرێ بە ڕێژەی دانیشتووان، دەبینین هەر ٢٠٠هەزار کەس کورسیەکی بەر دەکەوێ. کۆماری ئیسلامیی ئێران لەم بوارەشدا هەوڵی داوە زۆر کەمتر گرنگی بدا بە کورستانو خەڵکەکەی.

– لە نەخشەی دابەشبوونی زمانی نەتەوەکانی ئێراندا، کورد لە پلەی دووهەم دێ لە بڵاوی‌و لە ژمارەی دانیشتووان دوایفارس‌و ئازەری لە پلەی سێیەم دێ....

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٠٩

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٦ی جوونی ٢٠١٣

پرۆتۆکۆڵی نەتەوەیی (لە پەڕاوێزی پرۆژەی پرۆتۆکۆڵی نەتەوەیی بەڕێز خالید عەزیزی دا)

نەتەوە بەو دەستە خەڵکە دەگوترێ کە کۆمەڵێک بنەمای سەرەکی پێکیانەوە دەبەستێتەوە، وەک: زمان، خاک و مێژوو. کوردیش وەک هەر نەتەوەیەک لە سەر ئەم تۆپی زەوییە خاوەنی زمان و خاک و مێژووی خۆیەتی. ئەوە کە کورد نەیتوانیوە وەک نەتەوەیەکی یەکپارچە وڵاتی خۆی هەبێ دەگەڕێتەوە بۆ زۆر هۆکار و لێکدانەوەی تایبەت بەخۆی دەوێ، بەڵام یەکێک لە گرنگترین هۆکارەکان ئەوە بوو ئەو ڕێکخراو و پێکهاتانەی کە ڕێبەرایەتیی نەتەوەی کوردیان لە هەر بەشێکی کوردستان کردوە بەرژەوەندیی ڕێکخراوەیی و تایبەتییان لە پێش بەرژەوەندیی گشتی و نەتەوەیی داناوە. زۆر کەمن ئەو لایەنانەی لە مێژووی خەباتی رزگاریخوازانەی کورددا بەرژەوەندیی نەتەوەییان بەلاوە گرنگتر بووە تا بەرژەوەندیی ڕێکخراوەیی خۆیان. هۆکاری ئەوەکە ئێمەی کورد تاکوو ئێستا نەمانتوانیوە بەرژەوەندیی نەتەوەیی خۆمان پێش حیزبایەتی بخەین، ئەوە بووە کە ئێمە بەگشتی هەتا ئێستاش لە مانای حیزبایەتی یان کاری ڕێکخراوەیی تێنەگەیشتووین. دەکرێ لە مانایەکی سادەدا بڵێین کە حیزب ئامرازە تا ئامانج، دەبێ حیزبایەتی وەک ئامراز بەکار بهێنرێ بۆ گەیشتن بە ئامانجە سەرەکییەکانی نەتەوەیەک.

ئێستا لە کوردستانیدا ئێمە خاوەنی سەدان حیزب و ڕێکخراوەین کە هەر یەکێکیان مێتۆد و بیرکردنەوە و شێوەی خەبات و هەروەها مەیدانی خەباتیشیان جیاوازە. لە هەموو پارچەکانی کوردستانیدا حیزب و ڕێکخراومان هەن کە لە ڕاستی ڕاستەوە بۆ چەپی چەپ خەبات دەکەن، هەر یەک لەو حیزب و ڕێکخراوانەش خاوەنی پێگە و جەماوەری خۆیانن و هەرکامیشیان بۆ بردنەپێشی بیروباوەڕی خۆی هەوڵ دەدا، کە ئەوە ئەمرێکی ئاساییە و جێگای ڕەخنە نییە، بەڵام لەو شوێنەدا دەکەوێتە خانەی ڕەخنەوە کە حیزبێک بۆ بردنەسەری ڕادەی جەماوەری خۆی دەست دەبا بۆ خراپکردنی ڕووکاری حیزبێکیت دیکە لە نێو کۆمەڵگەدا، کە بەداخەوە ئەوە لەنێو ئێمەی کورددا خەریکە دەبێتە باو و عادەتی ڕۆژانەمان. ئەمانە لە جێگای خۆی بەڵام کاتێک کە ڕکابەری زۆر توند دەبێ بەداخەوە هێندێک لە حیزبە کوردییەکان نەک ڕێز بۆ سنووری نێوان ڕێکخراوەکان دانانێن بەڵکوو سنووری نەتەوەییەکانیش دەبەزێنن و بەم جۆرە بەرژەوەندییە باڵاکانی نەتەوەیەک دەکەوێتە بەر هێرشی نێوخۆیی. کاتێکیش کە سنووری بەرژەوەندییەکانی نەتەوەیی لە نێوخۆ بەرەو کزی ڕۆیشت زۆر بە ئاسانی لە لایەن هێزەکانی دەرەوەی کوردستان دەستدرێژی دەکرێتە سەر بەرژەوەندیی نەتەوەیی و ئەوکات هیچ بەربەستێکی بەهێز نابێ کە ئەم هێرشانە بەرپەرچ بداتەوە.

ماوەی سالێک لەومەوپێش بەڕێز خالید عەزیزی سکرتێری حیزبی دێموکراتی کوردستان لە چەندین کۆبوونەوەی جیاجیادا

باسی لە پرۆژەیەکی نوێ کرد، ئەویش پێکهێنانی پرۆتۆکۆڵی نەتەوەیی (قەراردادی نەتەوەیی) بوو. بە باوەری کاک خالید عەزیزی دەبێ کۆنتراکتێکی نەتەوەیی لە نێوان هێزەکانی کوردستانداو هەبێ بۆئەوەی بەرژەوەندییە باڵاکانی نەتەوەی کورد بپارێزن. بەڕێز عەزیزی لە یادی ٦٦ ساڵەی کۆماری کوردستان (٢٠١٢) دا کە لە هەولێر گیرا، لە وتەیەکی کورتدا ئەم باسەی هێنایە گۆڕێ و گوتی: «دیاردەیەکی بە هێزی کۆماری کوردستان کە ڕەنگە ئێستا بە تەواوی سەنەدییەتی پێنەدرابێ، بەڵام لە هەموو ئاماژەکانی مێژوویی و سیاسی و ئاوڕدانەوە ئیشارەی پێدەکرێ و ناکرێ ئینکاری بکەین، ئەویش ئەوەیە کۆنتراکتێکی نەتەوەیی (قەراردادێکی نەتەوەیی)، لە لایەن کۆماری کوردستان دامەزرا. ئەو قەراردادە نەتەوەییەیە ٦٧ ساڵ دوای کۆماری کوردستان ئێستاش لە نێو هەموو چین و تۆێژێکی نەتەوەی کورد لە هەموو ماڵەکان، لە هەموو مەیدانێکی سیاسیدا ناکرێ حاشای لێ بکرێ و ڕۆژ بە ڕۆژ بە ڕۆژ نەهادینە دەبێ و دەبێ بە فەرهەنگ. ئەوانیش «ئاڵای کوردستان، مێژووی کوردستان و هەروەها لە تەنیشت ئەوانەدا سروودی نەتەوەیی «ئەی ڕەقیب»ە.

لە هەموو دنیادا نەتەوەکان بە ڕابردوویان پێناسە دەکرێن. ڕابردووی ئێمەش ئاڵای کوردستان، مێژووی هەموو چالاکی و تێکۆشانی نەتەوەی کورد و سروودی نەتەوەیی ئەی ڕەقیبە و ئەوەیە دەست بداتە دەستی یەک و ٦٧ ساڵ دوای دامەزرانی کۆماری کوردستان، لە سەردەمێکدا کە ئالۆگۆڕەکان لە دنیادا لە حاڵی پەرەئەستاندندان دەتوانێ سیاسەتگوزاریەکی باش بۆ داهاتوو بکا. بۆیە ئەو کۆنتراکتە نەتەوەییەیە کە پێشەوا قازی محەممەد بە بەشداریی بارزانی نەمر و هەموو لایەک هێنایانە گۆڕێ دەبێ ئێمە تێبکۆشین لە کۆمەڵگای کورددا بێ تەعاورف نەهادینەی بکەین و بیکەین بە شانازیی نەتەوەیی؛ شانازیکردن بە ئاڵا و سروودی نەتەوەیی و بە مێژووی نەتەوەکەمان.

هەروەها بەڕێز خالید عەزیزی لە دیمانەیەک لەگەڵ کوردستان تیڤیدا ستراتیژیی نەتەوەیی کورد لە چەند خاڵدا کۆ دەکاتەوەو دەڵێ: « یەکەم بۆ ئەوەی وەک نەتەوەیەکو لە درێژەی خۆیدا کیانو دەوڵەتی خۆت هەبێو دەبێ وەک نەتەوەیەک بەمانای سیاسی، ئەو یەکگرتوویی‌یەی لەنێوخۆیدا هەبێ». دووهەم: « گرفتێکی کورد لە ڕابردوودا هەبووەو ئێستاش هەیەتی، ئەوەیە کە ئەو یەکگرتوویی‌یە سیاسییە زۆر بەهێز نیەو لە شەقامی کوردیشدا لەبەر بوونی چەند زاراوەیی لە زمانی کوردیدا، لەبەر ئەوەی کە کورد لە هیچکام لە پارچەکاندا مەجالی ئەوەی نەبووە بە ئازادی لەباری سیاسی‌یەوە خۆی وەک نەتەوەیەک پەروەردە بکا، لە ئاکامدا ئەوەش بۆتە گرفتێک کە جاری وایە گوتاری کوردی تەنانەت لە پارچەیەکیشدا زۆر بەهێز نەبێ، کێشەی نێوان حیزبەکان هەبێ، کێشەی نێوان لایەنەکان یان پێکهاتەی جوغرافیایی، ناوچەیی، زاراوەیی هەمووی ئەمانە بەرگریی لێکردوە. لەو هەلومەرجەی کورد تێیدا دەژی، کورد پێویستیی بە کۆنتراکتێکی نەتەوەیی هەیە، پێویستی بە ڕێککەوتنێکی نەتەوەیی هەیە، ئەو ڕێککەوتنە لە سەرووی پرۆژەو ڕێککەوتنی حیزبی‌یەوە دابنرێ».

ئەم وتانە لە کاتێکدایە کە وەک دەگوترێ بڕیارە لە ماوەی داهاتوودا کۆنگرەی نەتەوەیی لە باشووری کوردستان ببەسترێ و لایەنە کوردیەکان لە ڕاستەوە بۆ چەپ بەشدار بن، و لەوێدا وتاری نەتەوەیی کورد ڕوو بە جیهان ڕێک بخرێ. پێم وایە پێش گرتنی وەها کۆنگرەیەک پێویستە هێندێک پرۆسەی تایبەت بخرێنە بواری جێبەجێکردنەوە. یەکێک لەم پرۆسانە پرۆتۆکۆلێکی نەتەوەییە کە دەبێ لایەنە کوردیەکان لە سەری کار بکەن بۆئەوەی بتوانن بە ئامادەییەکی باشترەوە بەشداری ئەم کۆنگرە یان هەر دانیشتنێکی دیکە بن، پێویستە کورد وەک نەتەوە لە سەر هێندێک پرس ساغ بێتەوە، چونکە بەڕاستی کات بە زەرەری کورد و بە قازانجی دوژمنان دەڕوا. ئێمە ئێستا لە سەردەمێکدا دەژیین کە ئەو بابەتانەی ئێمە ئێستا باسیان دەکەین، زۆربەی نەتەوەکانی دنیا لە مێژساڵە لە نێو خۆیاندا حەلیان کردوە. هەربۆیە ئێمەش ئەگەر ئێستا ئەم کێشانە چارەسەر نەکەین ئەوە بۆ نەوەی داهاتووی کوردیش هەروا بە کێشەیی دەمێنێتەوە.

د. عەبدولڕەحمان قاسملو لە یەکێک لە وتەکانیدا دەڵێ: «خەباتی ئێمە خەباتێکی ڕەوایە. خەبات بۆ ئازادیی میللەتێکە، خەبات بۆ دواڕۆژی منداڵەکانو نەسلەکانی دیکەیە. ئەگەر ئێمە وەک ئەم نەسلە ئەرکی خۆمان بە باشی بەجێ بگەیەنین دەتوانین هیوادار بین کە نەسلی داهاتوومان شەهیدی نەبێ. هەروەها ئەگەر نەسلی ڕابردوو یا نەسلەکانی ڕابردوو بە باشی ئەرکی خۆیان بەجێ هێنابا ڕەنگ بێ ئەو نەسلەی ئێمە شەهیدی نەدەبوو».

بە بڕوای من دەبێ بەرژەوەندییە نەتەوەییەکان لەوەی کە هەیە زیاتر بەهێزتر و پڕەنگتر بکرێ و دەبێ لایەنە سیاسییەکانی کوردستان زیاتر لە پرسە نەتەوەییەکاندا یەکگرتوو بن و بەرژەوەندیی نەتەوەیی بخەنە سەرەوەی بەرژەوەندیی حیزبی. بەتەنیا بە قسەکردن و وتاردان هیچ لە کێشەکان ناگۆڕێ، گرنگ کرداڕە. بەڵام بەداخەوە ئێمە فێر بووین کە لە قسەکردن و وتاردان کەم ناهێنین بەڵام کە دەکەوینە سەر گۆڕەپانی کردار یان هیچمان پێ نیە، یان ناتوانین هەنگاوی گەورە بهاوێین.

ئێمە دەبێ ئەو فەرهەنگە فێر بین کە ڕێز بۆ هێما نەتەوەییەکانمان دابنێین و بیان پارێزین. با چاوێک لە وڵاتان یان نەتەوەکانی جیهان بکەین کە لەهەر وڵاتێکی ئەم جیهانەدا هێز و ڕێکخراو هەیە و بە هەموو بیروبۆچوونی جیاوازیانەوە. ئەگەر لە وڵاتێکدا حیزبێکی ئایینی دەسەلاتدار بێ، پێش ئەوەی ڕێز بۆ ئایینەکەی دابنێ خۆی بە نەتەوەکەی پێناسە دەکا و دواتر دەچێتە سەر کار و پڕۆژە سیاسی و دینییەکەی خۆی، بە پێچەوانەشەوە ئەگەر حیزبێک بە بیرێکی چەپەوە ڕێبەرایەتیی وڵاتێک بکا ئەوە پێش بیری چەپ بوونەکەی بیر لە نەتەوەکەی خۆی دەکاتەوە و دواتر دەچێتەوە سەر بیرە چەپییەکەی و پارێزگاریی لێدەکا و بەرەوپێشی دەبا.

بۆیە باشترە ئێمەی کوردیش بە هەموو جۆرە بیرکردنەوەکانمانەوە ڕێز بۆ بەرژەوەندییە باڵاکانی نەتەوەیی خۆمان

دابنێین و سنووورێک بۆ پاراستنی دابنێین. هەربۆیە دەبێ پیرۆزیی «ئاڵای کوردستان» و سروودی نەتەوەیی «ئەی ڕەقیب» ببنە هێمای نیشتمانیی کورد و هەموو ڕێکخراو و پارتەکانی کوردستان لە بەرنامەی خۆیاندا بیگونجێنن.

پەراوێزەکان:

. وتەکانی خالید عەزیزی لە یادی کۆماری کوردستان، هەولێر ٢٠١٢.

. وتوێژی خالید عەزیزی لەگەڵ کەناڵە ئاسمانییەکانی ڕێگا، زاگرۆس، کوردستان تیڤی ٢٠١٣.

. وتەکانی د. قاسملو لە ڕێوڕەسمی پرسەو سەرەخۆشیی پێشمەرگە و ئەندامی لەمێژینەی حیزب «خالید عەلیپور» لە زستانی ١٣٦٧دا.

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦١٣

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٦ی ئاگۆستی ٢٠١٣

بۆ کەمپینی "ژنبوون کەرەسەی سووکایەتی کردن بە هیچ کەس نیە"، سەرکەوت؟
لێکدانەوەیەکی ئاماری بۆ کاری کەمپینەکە

١٤٥٠٠ لایک ئاکامی دوو هەفتە کاری کەمپینی "ژن بوون کەرەسەی سووکایەتی کردن بە هیچ کەس نییە" لە سەر تۆری کۆمەڵایەتی فەیسبووک بوو. ئەگەر چاوێکی خێرا بە ئامار و هەروەها ئاکامەکانی ئەو کەمپینەدا بخشێنین دەبینین لە جۆری خۆیدا کەمپینێکو کۆدەنگێکی باش و بێ وێنە بووە و دەتوانین بڵێن یەکێک بووە لە کەمپینەکانی کە تاکو ئێستا لەسەر ئاستی دنیا کوردەکان دروستیان کردوە بۆ پشتگیری یان بە ئەنجام گەیاندنی کارێکی بەکۆمەڵ.

سەرەتا بەخوێندنەوەیەکی خێرا بۆ رەوتی رووداوەکان دەست پێدەکەین. رووداوەکە لە کاتێکدا رووبدا کە تاوانبارێک کە تاکو ئێستاش دیار نەبووە، تاوانی ئەو مرۆڤە چیبە و بۆچی حوکم دراوە، بە لیباسی ژنانەوە بەناو شاری مەریوانی رۆژهەڵاتی کوردستاندا گێرایان. بڕیارێک کە دادگای شاری مەریوان دابووی و لەلایەن هێزی ئینتزامی مەریوانەوە بە ئەنجام گەیەنرا. ئەو کاتەی کە دادگای شاری مەریوان وەها بڕیارێکی دەرکرد هیچ کات باوەری نەدەکرد کە ئاکامی ئەوکار وبڕیارەیان ئاواها کاردانەوەی لێ بکەوێتەوە و سنووورەکان ببەزێنێت و زۆر زوو لەلایەن چالاکانی مافی مرۆڤ و ژنانەوە ببێتە بەهانەیەک بۆ دژکردنەوە بەرامبەر بە بریارەکانی دادگاکانی ئێران. هەروەک دیتیشمان ئاکامی ئەوکاردانەوانە سەری لە کار بەدەستانی کۆماری ئیسلامی شێواند و هەر رۆژەی بە بەهانەیەک یەکێکیان خۆی لێ دەدزیەوە. بۆ وێنە هەر زوو هێزی ئینتزامی ئێران خۆی لێ دەرهاویشت و باسی ئەوەی کرد کە ئێمە بریاری دادگامان بە ئەنجام گەیاندووە! لەولاشەوە گومانەکان لە زیاد بوونداا بوون کە باس لەوە دەکرا کە هێزی ئینتزامی خۆی بەو کارە هەستابێت. کێشەکە لەماوەی ٢ هەفتەی رابردوو دا چەندین جار لە پەرلەمانی ئێران لە لایەن نوێنەرانی ناوچە کوردنشینەکان هاتە بەر باس، بەڵام هەر جارەی بە پاساوێک تونددرەوکانی نێو حاکمییەتی کۆماری ئیسلامی لە پەرلەمان بۆ پەردەپۆش کردنی تاوانەکەیان پاساویان بۆ دادگا و هێزی ئینتزامیی دەهێنایەوە.

دەستپێکی کەمپینەوە:

کەمپینەکە لە بیرۆکەی چەند چالاکوانی سیاسی و مافی مرۆڤ دروست بوو کاتێک بیر لەوە کراوە کە دەبێ بۆ بەرپەرچدانەوەی وەها کارێک کە بێرێزی کردنە بەژنانی کورد کۆدەنگیەک ساز بکەین و بۆ ئەوەی کۆماری ئیسلامی ئێران و حاکمانی ئێران ئەوە چاک بزانن کە گەلی کورد بێدەنگ دانانیشێ لەکاتێکدا هەموو رۆژێک بە بیانوویەک دەچەوسێنرێتەوە.

بیرۆکەی ئەو کەمپینە لە جۆری خۆی بێ وێنە بوو هەروەها دەستپێکەکەشی بێ وێنە تر بوو، بیرۆکەی جوانتر و ئەمرۆیی لە کەمپینێکی ئاواها دا رەنگی خۆی دابۆوە.

جیاوازیەکانی کەمپین لەگەڵ کەمپینەکانی تردا:

بوونی خەلێکی زۆر بە ئایدیا و بیرۆکەی جیاواز لەهەموو سنفێک هەروەها نەبوونی هیچ سنوورێک بۆ کەمپین، خۆ تێدا دیتنەوەی هەموو تاکەکانی کۆمەڵگا، لە منداڵەوە تا دەگاتە بەتەمەن و لە ژنەوە تا پیاوان هەروەها لەهەموویان گرینگتر ئەو کەمپینە تەنها لە نێو کوردەکاندا دەنگی نەداوە بەڵکو لە نێو نەتەوەکانی دیکەش دا رەنگ و دەنگی تایبەت بەخۆی هەبوو، لە فارس و عەرەب و ئازەری و هەروەها لە وڵاتانی ئەورووپایی و ئەمریکایش دا لایەنگر و هاوکاری هەبوو.

لەماوەی ئەو دوو هەفتەیەدا دیتمان کە مانشێتی زۆرێک لە رۆژنامە و ماڵپەرە ئەوروپایەکان چالاکیەکان و کێشەکانی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ ژنان دەگواستەوە. بە ئامارێکی سەرپێی بۆ ئەو گۆڤار و ماڵپەرانە دەتوانینی بڵێین کە لە ماوەی ئەو ١٥ رۆژەدا لەلایەن ٣٥ ماڵپەر و رۆژنامەی ئەورووپایەوە راپۆرت وهەواڵ لەسەر ئەو کەمپینە بەزمانەکانی (ئینگلیزی، ئاڵمانی، فەرانسەوی، ئیسپانیایی، سوێدی، فینلاندی و نۆرویژی) چاپ و بڵاوکراوەتەوە. هەر لەوماوەیەدا لە لایەن چەندین تلویزۆن و رادیۆی ناوخۆیی و دەرەوە راپۆرت و دیمانە کراوە لەسەر ئەو کەمپینە ئەنجام دراوە، کەدەتوانین تلویزیۆنەکانی وەک ئاسۆ سات وکورد کانااڵ و لە رایۆیەکانیش دەتوانین (رادیۆی ئاڵمان، رادیۆ فەرانسە، رادیۆ فەردا،دەنگی ئەمریکا، رادیۆی سوئێد) نێو بەرین. لەگەڵ ئەوەشدا بەئەنجامدانی چەندین چالاکی خۆنیشاندان لە شارەکانی باشووری کوردستان و هەروەها لە هەندێک لە پایتەختەکانی وڵاتانی ئەورووپایی جیاوازیەکانی ئەو کەمپینەی لەگەڵ کەمپیەکانی دیکەی دەرخست. لەگەڵ ئەوەشدا پەیوەندی راستەخۆی چالاکانی رۆژهەڵاتی کوردستان بەکەمپینەکە یەکێکی دیکە بوو لە جیاوازیەکانی ئەو کەمپینە لەگەڵ کەمپینەکانی تر.

کاری ٢ هەفتەی کەمپین:

لە ماوەی کاری دووهەفتەی کەمپینەکەدا توانرا کە لاپەرەیەکی کەمپین لە تۆری کۆمەڵایەتی فەیسبووک بکرێتەوە. لەوماوەیەدا ژمارەی پەسەند کردنەکانی لە سەر تاسەری جیهان لە ١٤٥٠٠ پەسەند تێپەری کردوە و ئەو رەوەندەش بەردەوامی هەیەو لەلایەکی ترەوە هەوڵدراوە کە هەوڵەکان زیاتر پراکتیکی بکرێن و بخرێنە ئاستی کردارەوە و ئەویش بە خۆنیشاندان و هەروەها سەردانی رێکخراوەکانی دیفاع لە ژنان، ئەم کەمپینە لە کاتی ئێستادا درێژە بەکارەکانی دەدات.

لێرەدا هەوڵ دەدەین ئامارێکی وردی کاری ئەو لاپەرەیەی کە لە فەیسبووک بۆ ئەم کەمپینە کراوەتەوە بخەینە بەر دیدی ئێوە کە لەجێگای خۆیدا جێگای سەرنج و تێ رامانە.

هەرچەندە بەرێوەبەرانی کەمپین زۆربەیان بەرەگەز پیاو بوون و پیاوانیش نەخشی سەرەکیان گێرا لە کەمپینەکەدا بەڵام رێژەی پەسەند کردن بۆلاپەرەی فەیسبووکەکە لەلایەن ژنانەوە زیاتر بووە. رێژەی پەسەند کردنی ژنان بۆ ئەو لاپەرەیە ٥٩,٢% بوو ، لەبەرامبەردا بۆ پیاوان ٣٨,٩ % بووە.

ئەگەر چاو لە گروپی تەمەن بکەین دەبین ئەو کەسانەی کە تەمەنیان لە نێوان ٢٥بۆ ٣٤ ساڵدایە زۆرترین بەشداریان هەبوو لە کەمپینەکەدا بەرێژەی بۆ ژنان ٢٠,٩٩% و هەروەها بۆ پیاوان ١٦,٣% بووە، بەدوای ئەویشدا گروپی تەمەنی ١٨ بۆ ٢٤ زۆرترین بەشداریان هەبوو بە رێژەی ١٩,١% بۆ ژنان و ١١,٢% بۆ پیاوان و دواتر گروپی تەمەنی ٣٥ بۆ ٤٤ پلەی سێیەمیان گرتووە.

ئەگەر چاو لە ئاماری بەشداری بکەین لە وڵاتانی جیهاندا دەبینین کە لە ١٩ وڵاتی جیهان زۆرترین بەشداری هەبووە بۆ ئەم کەمپینە، هەروەک دەبینین

کە وڵاتی ئێران بە رێژەی ٣١٧٧ کەس زۆرترین بەشداری هەبوو و لەدوای ئەو وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا بە رێژەی ٢٦٧٠ کەس و سوێد بە ١٤٠٤ کەس و عێراق بە ٧١٥ و بەریتانیا بە ٦٠٨ کەس لە پلەکانی دواتر دێن، گرینگیەکەی تایبەت لێرەدا دەبینن کە ئەو کەمپینە چوارچێوە جوگرافیەکانی نەناسیوە و هەموویان بریوە و بۆیە ئەگەر چاو لە ئامارەکان دەکەی دەبینی کە لەهەموو بەشێکی دنیادا خەڵک بەشداریان کردوە بۆ نموونە لە ولاتێکی وەک بەرازیل کە دورو نزیک پەیوەندی بە کێشەی کوردەوە نەبووە ژمارەی بەشداریەکان گەیشتۆتە ٥٥٤ کەس کە ئەوە لە نەوعی خۆیدا بێ وێنەیە .

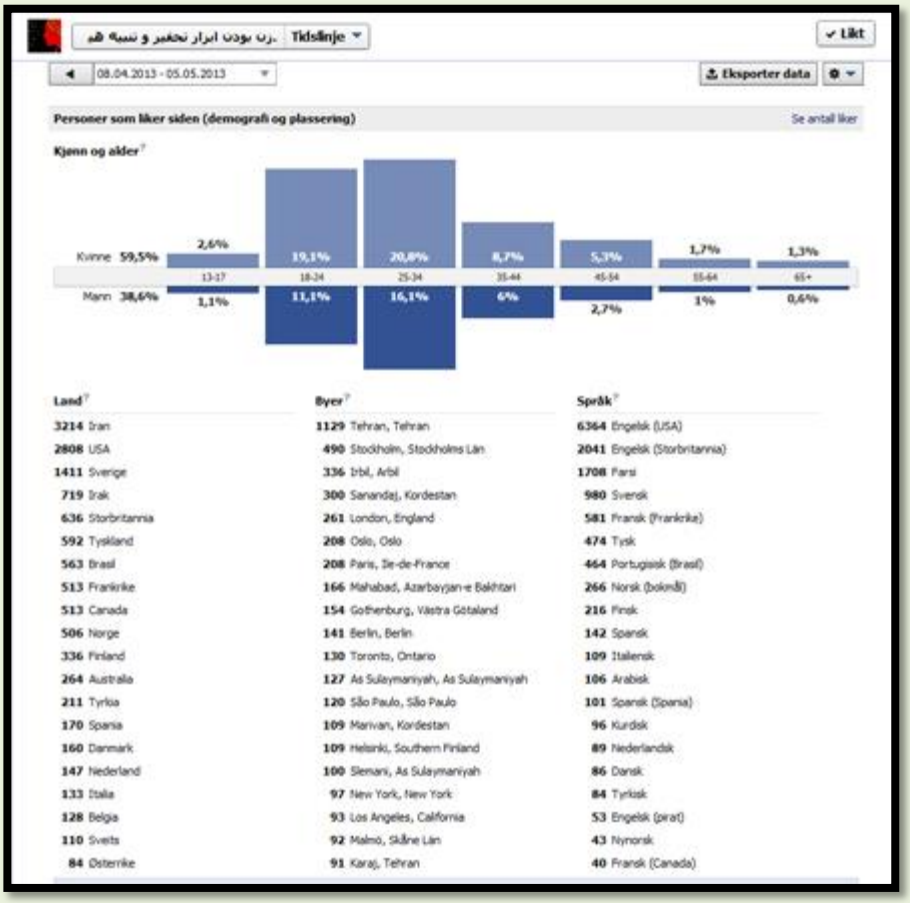
ئەگەر وردتر بچینە نێو ئامارەکان دەبینین کە رێژەی ئەوشارانەی کە بەشداری زۆریان هەبوو پێمان نیشان دەدات، لەونێوەدا تاران کە پایتەختی ئێرانە بە رێژەی ١١١٤ کەس و ستۆکهۆڵم بە ٤٨٦ کەس و هەولێر بە ٣٣١ و سنە و مەهاباد و مەریوان لە رۆژهەڵاتی کوردستان بە ٣٠٥ و ١٦٥ و ١٠٥ کەس بەشداری ئەم کەمپینە بوون کە ئەوە لە حاڵێکدایە لە ئێران فیلتێر خراوەتە سەر ئینترنێت و بەشداری کردن لە تۆرەکۆمەڵایەتیەکان زۆر دژوارە.

باشترین پۆست کە لەلایەن بەرێوەبەرانی کەمپین لەسەر لاپەرەی فەیسبووک بڵاوکراوەتەوە، پۆستی وێنەی چالاکوان" هەژیر شەریفی "یە. ئەم پۆستە ١٥٩٠ پەسەندی بۆ هاتووە و ٦٩٠ جار بڵاوکراوەتە و هەروەها زیاتر لە ٢٠٠ بۆچوونیشی لەسەر

نوسراوە.

یەکێک لەو پۆستانەی کە دەکرێ جوان لە بۆچونەکەی وردبینەوە و لەلایەن فەیسبووکەوەش وەک باشترین پۆستی ئەم لاپەرەیە تا ئێستا دەنگی پێدراوە، وێنەی "ئەحمەد رەئفەت" ڕۆژنامەنووسی ناسراوی ئێرانی ـ ئیتالیایی کەلەسەر وێنەکەی بە جلی ژنانی کوردییەوە نووسیوێتی: جل و بەرگی ژنان وەها پیرۆزە کە هەمو کەس شیاوی لە بەر کردنی نیە.

ئەمەی خوارەوە خشتەی بەشێک لە کاری کەمپینە..

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١١ی مای ٢٠١٣

دیوەکەی تری رۆژئاوای کوردستان رۆژئاوای کوردستان ناوچەیەکی جێی ناکۆکی کوردو ناوچەی دۆستایەتی کورد و عەرەب

ڕاپەڕین لە دژی ڕێژیمی سووریا لە رۆژئاوای کوردستانەوە (کوردستانی سووریە)ەوە دەستی پێکردو دواتر هەموو سووریای گرتەوە، بەڵام دوای ماوەیەک شۆرش لەشارە کوردییەکانی سووریە دادامرکایەوە و هێزە چەکدارە کوردییەکان جێگای هێزەکانی حکوومەتی سووریەیان گرتەوە. ئەم جێ گۆرکێ خێرایە بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە حکوومەتی سووریە بەبێ هیچ بەربەرەکانییەک خاکی رۆژئاوای بۆ کوردان چۆل کرد. ئەم چۆڵکردنە لێکدانەوەی زۆری بۆ کراوە، کە لێرەدا جێگای باسی ئەم وتارە نیە. بەڵام ئەوەی جێگای سەرنجە، رۆژئاوای کوردستان کە شارەگی ئابووری سووریەیە، چۆن و لەبەر چی ڕێژیمی بەشار ئەسەد ناوچەیەکی ئاوا گرینگی بەجێهێشت، ئەوە جێگای پرسیارە کە رەنگە لە داهاتوودا وەڵامی ئەو پرسیارە ڕوون بێتەوە. بەڵام بە لێ وردبوونەوە لە ئابووری ناوچە کوردنشینەکانی سووریە دەبینین کە ئەو ناوچانە، ناوچەیەک نین کە حکوومەتی سووریە ئاوا بە ئاسانی دەستیان لێهەڵبگرێ. لەم بابەتەدا تیشک دەخەینە سەر ئەوەی کە بۆچی رۆژئاوای کوردستان بۆ حکوومەتی سووریە و ناوچەکە گرینگە.

رۆژئاوای کوردستان یان باشترە بڵێین دڵی سووریە،ناوەندی ئابووریو گەشەی سووریەیە، هەم لە ڕووی بەرهەمی کشتوکاڵی، ئاوی خواردنەوە، ئاو بۆ کشتوکاڵو هەمیش لە ڕووی کانگاکانی وەک گاز و نەوت.

تا چەند ساڵ لەمەوبەر زانیاریەکی ئەوتۆ لە سەر ژیانو ژمارە و هەڵکەوتەی کوردانی رۆژئاوا بە ڕوونی نەزانراوە، هەروەها بە هۆی سیستەم و دەسەڵاتی وڵاتی سووریە و بەدرێژایی تەمەنی ئەو دەسەڵاتە، کورد لەو وڵاتە لە سەرەتاییترین مافەکانی خۆی بێبەش بووە و وەک هاوڵاتی پلە دوو حیسابیان بۆ کراوە، تەنانەت دەسەڵاتی ئەو وڵاتە لە دانی ناسنامەش بە کوردان خۆی پارستوە.

ئەو ناوچەیەی کە رۆژئاوای کوردستان (سووریە) تێیدا هەڵکەوتووە بە ناوچەی جەزیرە بەناوبانگە. رۆژئاوای کوردستان کەوتۆتە باکووری وڵاتی سووریە و هاوسنوورە لەگەڵ باکووری کوردستان (تورکیە). بەپێی ئامارەکانی ناوەندی جیهانیی ئامار ڕووبەری کوردستانی سووریە نزیک بە ٢٤ هەزار کیلۆمیتری چوارگۆشەیە کە دوو بەرامبەری وڵاتی لوبنانە. هەروەها بەپێی ئامارە نافەرمیەکان ژمارەی دانیشتوانی ٣ میلیۆن و ٥٠٠ هەزار کەسە کە دەکاتە ١٦% لە دانیشتوانی سووریە. ئەگەر چاوێک بە ئاماری وڵاتی سووریە پێش ڕاپەڕینەدا بخشێنین ژمارەی کوردەکانی لە نیوان میلیۆنو نیوێک تا ٢ میلیۆن کەس

دانـاوە، لێـردا دەتـوانین بڵێـین حکـوومەتی سـووریە بە چەنـدین جـۆر کوردەکـانی ئەم وڵاتەی چەوسـاندۆتەوە هەم لە رووی نەتەوە و هەمیش لەرووی ئایین و ئابووریەوە و هەمیش لە رووی رێژەی حەشیمەتەوە.

ئابوری رۆژئاوای کوردستان

نەوت وگاز

رۆژئـاوای کوردسـتان لەسـەر هەمـان هێلـی ژێـرزەوی نەوت هەڵکەوتـووە کە لە باشـووری کوردسـتانەوە دەسـت پێدەکـا و لە رۆژئـاوای کوردسـتان کۆتـایی پـێ دێ. چـاڵە نەوتەکـانی سـووریە بەشـی زۆریـان دەکەونە رۆژئـاوای کوردسـتان کە بە ٧٠% خەملێنراوە . بەرهەمی رۆژانەی نەوتی خاوی رۆژئـاوای کوردسـتان لە رۆژێکدا ٢٥٠ هەزار بۆشکەیە. هەروەهـا بە رێژەیەکـی بەرچاو گـازی سروشتی بەرهەم دەهێنرێ کە بە ٢٠٠ هەزار مەتر سێجا گـاز لە رۆژێکدا خەملێنراوە.

بەرهەمی ئەو چاڵە نەوتییانە بۆ فرۆش بەهۆی لـوولە دەگەیەنـرێنە سـەر دەریـای ناوەڕاست . لەکـاتی ئێستادا کوردەکـان و حکوومەتی سووریە پێکەوە بەسەر چاڵە نەوتەکان رادەگەن.

بەپێی نرخی نەوتی ئێستا لە بـازارە جیهانییەکاندا رۆژئـاوای کوردسـتان دەتـوانێ سـاڵانە بە رێـژەی ٩ میلیـارد و ٥٠٠ میلیـۆن دۆلار نەوت هەناردەی دەروە بکرێ کە ئەو رێژەیە نیوەی بودجەی وڵاتی سووریایە لە سالێکدا.

کشتوکاڵ

رۆژئـاوای کوردستان بۆ کشتوکاڵ نـاوچەیەکی بە پیتـە. ئامارەکـان نیشـان دەدەن کە ٧٥% لە خـاکی رۆژئـاوای کوردسـتان بـۆ کشتوکاڵ دەبێ. ئەو رێژەیە دەکاتە ١٨ هەزار کیلۆمیتری چوارگۆشە.
بەرهەمی دانەوێلەی(گەنم و جۆ) ١ میلیۆن و نیو تۆنە لە سالێکدا، کە دەکـاتە ٣٧% لە بەرهەمـی سـووریە، لە بەرامبەردا داهاتی گەنم لە سالێکدا نزیک بە ٣٧٢ میلیۆن دۆلارە.

بەرهـەمێکی دیکـە لۆکەیـە کـە سـاڵانە ٢٧٣ هەزار تـۆن بەرهەم دێ، کە دەکـاتە ٣٩% بەرهەمـی سـووریە. داهـاتی سـاڵانەی لـۆکە دەگـاتە ٢٣٠ میلیـۆن دۆلار. لەگەڵ ئەوەشدا رۆژئـاوای کوردسـتان بە بەرهەمێنـانی زەیتـون بەناوبـانگە کە بە پێـی ئامارەکـان ١٥ میلیـۆن داری زەیتـون دەکەوێـتە نێـو خـاکی رۆژئـاوای کوردسـتانەوە، کە دەکـاتە ٢٥% لە دارە زەیتونەکـانی

سووریە. فرۆشی ساڵانەی زەیتون لە رۆژئاوای کوردستان دەگاتە ٧٥٠میلیۆن دۆلار کە بەراورد لەگەڵ زۆر وڵاتان رێژیەکی زۆرە.

بەپێ ئەو ئامارانەی سەرەوە ٤٥% خاکی کشتوکاڵیی سووریە دەکەوێتە خاکی رۆژئاوای کوردستان.

ئاو

لەگەڵ ئەوەشدا رۆژئاوای کوردستان بەوە گرەوی خۆی بردۆتەوە کە ناوچەیەکە ئاوێکی زۆری تێدایە. لەناو خاکی رۆژئاوای کوردستان ١٠ بەندەاوی ئاوی هەیە کە ٣٠٠ میلیۆن میتر چوارگۆشەی ئاویان لە خۆیاندا گل داوەتەوە، هەروەها ٨ رووبار هەیە کە دیجلە گەورەترینیانە.

بەپێی ئەو ئامارانە داهاتی ساڵانەی رۆژئاوای کوردستان لە ساڵێکدا نزیک بە ١١ میلیار دۆلارە کە دەکاتە نیوەی داهاتی سووریە.

پاش زانینی ئەم ئامارانە، بۆمان دەردەکەوێ کە رۆژئاوای کوردستان بۆچی گرینگە. لە ئێستادا کە بە هەر هۆکارێک بێ هێزەکانی بەشار ئەسەد ئەو ناوچەیان چۆڵ کردوە و هێزەکوردییەکان دەسەڵاتی بەڕێوەبردنیان بە دەستەوە گرتوە. هێزە کوردییەکانیش بە هەست کردن بە گرنگیی هەلومەرجە سیاسییەکە و لە هەمان حاڵدا فاکتەری گرنگی ئابووری لە هەوڵی پارستنی ئەو دەسکەوتانەدا بن و بە یەکریزی خۆیان دەسەڵاتی کوردی بەهێز بکەن بۆ ئەوە لە داهاتووی دەسەڵاتی سیاسیی سووریەدا چ بە بوونی مانەوەی حیزبی بەعس یا هاتنەسەرکاری ئۆپۆزیسیۆنی سووریە وەک فاکتەرێکی بەهێز و حاشاهەڵنەگر لە ناوچەکەدا حیسابی بۆ بکرێ و لە دەسەڵاتدا خۆی ببینێتەوە.

کەڵک وەرگیراوە لە:

١- راپۆرتی کەناڵی ئەلعەرەبیە http://www.alarabiya.net/

٢- راپۆرتی کەناڵی بی بی سی و روداو لە سەر وەزعی ئابوری رۆژئاوا

٣- ویکیپیدیای ئازاد

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦١٩

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٦ی نۆڤەمبەری ٢٠١٣

مافیای دەسەڵات! «ستاد اجرایی فرمان امام» جێگای « سازمان املاک و مستغلات پهلوی» دەگرێتەوە...

دەسەڵاتدارانی حکوومەتی کۆماری ئیسلامی ئێران، لەسەرەتای هاتنەسەرکاری خۆیان هەوڵیانداوە کە هەرکەسەو بە شێوەی خۆی ببێتە مافیای دەسەڵات و بەهەر شێوەیەک کە بۆیان لوابێ دەستیان گرتووە بەسەر دارایی و ئابووری ئێران، سپای پاسدارن، ستادی بەرێوەبەری دەستوی ئیمام،... بەدەیان رێکخراوی لەم جۆرە پەیدا بوون کە هەر یەکیان بەشێوەیەک لە دەست بەسەر داگرتنی ئێران رۆلی خۆیان بینیوە.

ماوەیەک پێش ئێستا لە چەندین راپۆرتی جیا جیادا، هەواڵدەرییەکانی دەرەوەی ئێران پەردەیان لەسەر ناوەندێکی گەورەی ئابووری لە ئێراندا هەڵدایەوە کە تاکو ئێستا چالاکییەکانی لەسێبەردا بوونو هەتا بەشێکی زۆر لەدەسەڵاتدارانی ئێران زانیاریەکی ئەوتۆیان لەسەر ئەم رێکخراوە نەبوو. «ستاد اجرایی فرمان امام» ستادی بەرێوەبەری دەستوی ئیمام ئەو رێکخراوە گەرورە ئابورییە کە هەواڵدەری رۆیتێرز لە چەندین راپۆرتدا شیکاری ئەم رێکخراوەی کردووەو باسی لە هێزو تواناکانی لە هەموو بوارەکانی سیاسەتو ئابووری هێناوەتە بەرباسو لێکۆلینەوە.

بە لێکۆلینەوەیەکی سەر پێیی بۆمان دەردەکەوێ کە «ستاد اجرایی فرمان امام» راستەوخۆ لە لایەن عەلی خامنەیی رابەری شۆرشی ئیسلامی ئێران بەرێوە دەچێ و بە گوتەی سەرچاوەکان بازوی هێزی عەلی خامنەییە، لە ئێستادا سەرمایەکەی ئەو رێکخراوە ٩٥ میلیار دۆلارە، (٢٨٥٠٠٠ میلیارد تمەن)، لەو مەبلەغە ٥٢ میلیار دۆلاری زەوی و زاری دەست بەسەر داگیراوی خەڵکەکەیان بێ خاوەن (بەرپرسانو پێکهێنەرانی حکوومەتی پاشایەتی، هەرەوها کەمە نەتەوەکانو دژبەرانی کۆماری ئیسلامین، ....) و ٤٣ میلیار دۆلاری بەهای ئەو کۆمپانیانەیە کە «ستاد اجرایی فرمان امام» دایمەزراندون یان بە پوڵ کریوونی.

میژووی ستادی بەرێوەبەری دەستوی ئیمام؟

ستادی بەرێوەبەریی دەستوی ئیمام لە ساڵی ١٣٦٨ دامەزراوە، بەپێی قانوونو شێوەی جێبەجێکردنی لەسەر بەندی ٤٩ یاسای بنەرەتی کۆماری ئیسلامی ئێرانە، کە لەسالی ١٣٦٤ لەلایەن پەرلەمانی ئێرانەوە دەرچووە، بە دەستوی (ئایەتوڵڵا

خومەینی) چالاکییەکانی خۆی لە ساڵی ١٣٦٨ دەست پێکرد. ئایەتوڵلا خومەینی لە ساڵی ١٣٦٨ (١٩٨٩) لەفەرمانێکی دوو پاراگرافیدا دەنووسێ و داوا لە حەبیبوڵلای عەسکەر ئەولادی (کە ماوەیەک پێش ئێستا مرد) باوەڕپێکراوی خۆی داوا دەکات، کە بەهاوکاری مەهدی کەروبی و حەسەنی سانحی، کە ئەو بەندەی لە یاسادا لە سالی ١٣٦٤ گونجێنراوە جێبەجێ بکەن. بەندی ٤٩ باس لەوەدەکات کە دەبێ موڵک و دارایی بەرپرسانو نزیکەکانی ڕژێمی پاشایەتی دیاری بکرێتو دەستی بەسەر دابگیرێت لە ماوەی یەک ساڵدا دەبێ ئەم کارە بە ئەنجام بگەیەنرێتودەستیان بەسەردا بگرنو بۆخۆیان ئەو ملکو زەویانە بەڕێوەبەرنو ئەگەر نا بیانفرۆشنو پووڵەکەی دابەش بکرێت بەسەر ڕێکخراو و بونیادەکانی سەر بە ڕێبەری ئیران، وەک «بونیاد شهید» «بونیاد ١٥ خرداد»، «کمیته امداد امام خمینی». هەروەک یاساکە دیاری کردبوو کە ستاد تەنیا یەک ساڵ مۆڵەتی هەیە کە ئەم کارانەی کردباو لە کۆتایی ساڵی ١٣٦٩ دا هەلوەشێنرابایەوە، بەڵام ئێستا دوای ٢٤ ساڵ هەر بەردەوامە، لەدوای مردنی خومەینیو ڕێبەر بوونی خامنەیی، ئەو ستادە بە هاوکاری عەلی خامنەیی لە کار نەوەستاو لە ئەرکەکانی بەردەوام بوو. عەلی خامنەیی بەم کارەی ویستویەتی کەڵک لەو ڕێکخراوە وەربگرێ بۆ سەربەخۆیی ماڵیی خۆی لە حکوومەت.

پەرلەمانی ئێران ٤ ساڵ پێش ئێستا لە یاسایەکدا ستادی بەڕێوەبەری دەستوی ئیمام لە لێکۆلینەوەو چاوەدێری دارایی هەڵاواردو لە یاساکەی پەرلەماندا هاتووە کە ئەو ناوەندو ڕێکخراوانەی کە سەر بە ڕێبەرین ناتوانرێ لێکۆلینەوەیان لێبکرێت تەنها بە ئیجازەی ڕێبەر نەبێت.

ستادی بەڕێوەبەری دەستوی ئیمام بەهاوکاری دادگای ئینقلاب ئەو زەویو موڵکانەی کە خاوەنەکانیان لە کەمە ئاینەکان، یان دژبەرانی کۆماری ئیسلامین، یاخو دارو دەستەی ڕژێمی پێشون دەستیان بەسەر دادەگرێ یان بە زۆری لێیانی دەستێنێت. لە ڕاپۆرتەکاندا باس لەدەست بەسەر داگرتنی موڵک و ماڵی بەهائیەکان لە ئێران لەلایەن ستادی بەڕێوەبەری دەستوی ئیمام دەکەن کە ئەوان مەجبور بوون یان موڵکو ماڵەکەی خۆیان بکڕنەوە یان مەجبور بوون دەستی لێهەڵگرن.

پێکهاتەی ئەم ڕێکخراوەیە؟

ئەو ڕێکخراوەیە وەک لە نێوەکەشیڕا دیارە، سەر بەڕێبەریەو شەخسی عەلی خامنەیی سەرپەرشتی دەکاتو هەریەکە لە پەرلەمان و دیوانی چاودێری دارایی کە لە دەستوری ئێراندا وەک دوو ناوەندی چاودێری پێناسە کراون دەسەڵاتیان بەسەر ئەو ڕێکخراوەوە نیە.

زۆربەی ئەو کەسانەی کە تێیدا بەرپرسن پێشوو تر بەرپرس یان وەزیری حکوومەتی بوون یان باوەڕپێکراوی عەلی

خامنەیین.

داراییەکانی ئەو ڕێکخراوەیە؟

موڵک و زەوی: بەپێی زانیاریەکان ئەو ڕێکخراوە ٥٢ میلیارد دۆلار موڵک و زەویی دەست بەسەر داگیراوی هەیە، کە هەموو ئەو زەوی و ملکانە ئی نارازیانی کۆماری ئیسلامیو هەروەها کەمە نەتەوە و کەمە ئاینینەکانن.

کارگەو کۆمپانیاکان: کۆی نرخی ئەو کارگەو کۆمپانیایانەی کە لە ژێر دەسەڵاتی ستادی بەڕێوەبەری دەستوی ئیمام دان بە ٤٣ میلیار دۆلار دەخەملێنرێ. ئەو ڕێکخراوەیە بەهۆی ئەوەی دەستی لەهەموو بوارەکاندا ئاوالەیە بۆیە کارگەو کۆمپانیایەکانیشی بەربلاون لە نەوتو گاز ڕا بگرە بانکو دروستکردنی ماشێن هەروەها دەرمانسازی تا پەیوەندیەکانی گرتۆتەوە.

بە پێ زانیارییەکان گروپی کۆمپانیایەکانی «توسعه اعتماد مبین» کە ٣٨% پشکەکانی ئی «ستادی بەڕێوەبەری دەستوی ئیمام»ە، کە ٤ ساڵ پێش ئێستا نیوەی واتە ٥٠% «شرکت مخابرات» ی ئێرانی کڕی بە نرخی ٧٨٠٠ (حەوت هەزار و هەشت سەد) میلیار تمەن، دوای ئەم کڕینە، یەکیک لە بەڕێوەبەرانی ستاد بوو بە بەرپرسی «شرکت مخابرات».

یەکێکی تر لەو کۆمپانیایانەی کە ستاد تێیدا پشکی تێدا هەیە، بانکی «پارسیان»ە، کە ٢٥% پشکەکانی ئی ستادە. هەرچەند زانیاریەکان دەلێن کە «ستادی بەڕێوەبەری دەستوی ئیمام» لە زۆربەی کۆمپانیایەکان پشکی سەرەکی نیە، بەڵام بەهۆی پشتیوانەکەی کە ڕێبەری ئێرانە، ئەوە بەنیسبەتی ئەو کۆمپانیا و کارگانەی کە پشکی تێیاندا هەیە لە هەموو بریارەکاندا قسەی ئەوەڵ و ئاخر دەکات.

زۆرترین بەرهەمهێنان و کارە ئابووریەکان ستاد، گرووپێک ئەنجامیان دەدات کە بە گرووپی گەشە پێدانی ئابووری تەدبیر «گروه توسعه اقتصاد تدبیر» بەناوبانگە، گروپی تەدبیر خاوەنی ٦ کۆمپانیای دیکەن کە هەریەکەیان شارەزایان لە بوارێکی تایبەتدا هەیە. وەک نموونە: کۆمپانیای گەشەپێدانی بینای تەدبیر «گروه توسعه ساختمان تدبیر» کە محەممەدی سەعیدیکیا، وەزیری پێشوی ئاوەدانکردنەوە سەرپەرشتی دەکات. هەروەها کۆمپانیای گەشەپێدانی وزەی تەدبیر کە غولام حوسێنی نەوزەری، وەزیری پێشوی نەوتی ئێران سەرپەرشتی دەکات، یەکێک لە گرێبەستە گرینگەکانی ئەو کۆمپانیایە، بریتیە لە گرێبەستی ٦٠٠ میلیۆن دۆلاری مەیدانی نەوتی «یاران»ە، کە لە نێوان ئەوان و وەزارەتی نەوتی ئێران ماوەیەک لەمەوپێش بەسترا.

عارفی نەوروزی، بەرپرسی پێشووی ستادی بەرێوەبەری دەستوری ئیمام لە ساڵی ١٣٧٨ دا بە هەواڵدەری فارس دەڵێ: ڕێژەی وەبەرهێنانی ستاد لە پشکی بازاری بورس ٨٠٠ ملیارد تمەنە، هەروەها نەوروزی ئەوەش دەڵێ کە لە کاتی ئیستادا ٢٥% پشکەکانی بانکی پارسیان، ٢٠% پشکی بانکی میلەت و ١٥% پشکی بانکی کارئافەرین و نزیک بە ١٠% پشکی ئێران خودرو دەگرێتەوە.

ئاژانسی ڕۆیتەرز لە ڕاپۆرتێکدا دەڵێ کە ٣ ساڵی لەمەو پێش ستاد گروپی کۆمپانیایەکانی «ڕەیل» ی کریوە کە ئەو گروپە لە ٢٥ کۆمپانیای جۆراوجۆر لە بواری وزە ،گەیاندن و بانک تا دەگاتە پەروەریشی وشترمریشک دەگرێتەوە، وەزارەتی خەزانەداری ئەمریکا نرخی گروپی کۆمپانیەکانی «ڕەیل» بەراورد کردوە بە ٤٠ میلیار دۆلار.

ستاد لە ڕاپۆرتێکیدا دەڵێت: هەموو داهاتێکی لە هەموو بوارەکانی ئابووری دا دەدات بە گروپێکی تر لە «ستادی بەرێوەبەری دەستوی ئیمام» دەزگای بەرەکەت (موسسە برکت)، دەزگای بەرەکەتیش ئەو دارایی‌و داهاتانە بۆ سازکردن بەرکاردێنت لە ئێراندا.

ستادی بەرێوەبەری دەستووی ئیمام جێگای ڕێکخراوی «املاک و مستغلات»ی پەهلەوی گرتۆتەوە. لەساڵی ١٣٣٠ بەدەستوری محەمەد ڕەزا شای پەهلەوی ڕێکخراوی «املاک و مستغلات» پەهلەوی دا مەزرا، ئەو سازمانە کارەکەی هاوشێوەی ستادی بەرێوەبەری دەستوری ئیمام بوو، ئەو سازمانە تەواوی ئەو موڵک و زەویانەی کە بەشێوەیەک لە شێوەکان کەڵکیان هەبا لەسەر تاسەری ئیراندا، ئەوا دەستی بەسەر دا دەگرتنو بەنێوی شای ئێران دەنووسران، تەنها زەوییەکانی کە بەناوی شای ئێران بوون تا ساڵی ١٣٤٠ گەیشتوونەتە ٦٠٠٠ موڵک دەست بەسەر داگیراو، ٥ بانک و ١٥ کۆمپانیا و بەدەیان هوتێل‌و ناوەندی ئابووری لە ژێر دەسەڵاتی ڕێکخراوی «املاک و مستغلات» پەهلەوی دا بوون، هەر ئەو سازمانە هەمان شێوەی ستادی بەرێوەبەری دەستوی ئیمام ناوەندێکی هەبوو بەناوی (بونیادی پەهلەوی) کە لەساڵی ١٣٣٧ دا مەزراوە، کە کاری ئەوە بووە کە لەو شوێنانەی کە خەڵک نارازین لەکاری شای ئیران ئەوا هاوکاریان بکاتو چارەسەریان بۆ بدۆزێتەوە، واتە بە پوڵ و دارایی خۆیان کە پێشتر لێیان هەستێنرا بوو ڕازی دەکردەوە. ستادی بەرێوەبەری دەستوی ئیمام کە پێشتر باسمان کرد ناوەندێکی هەیە بەناوی «بونیادی بەرەکە» کە هەمان کاری «بونیادی پەهلەوی» دەکات بەڵام لە نیودا جیاوازن. هەروەها هەر دوو ڕێکخراوەکەش کارو کردەوەیان یەکە، بەڵام لەکاتی جیاوازدا.

بەگشتی دەتوانین بلێین کە «ستادی بەرێوەبەری دەستوی ئیمام» حکوومەتێک لە سێبەردایە، چونکە بەشی زۆری بەرپرسانی ئەو ستادە وەزیر و کاربەدەستە بەدەسەڵاتەکانی پێشوو و ئێستای ئێرانن، کە ڕاستەوخۆ لەلایەن ڕێبەری

ئیرانەوە سەرپەرشتی دەکرێن. «ستادی بەرێوەبەری دەستوی ئیمام» لە هەموو بوارەکانی ئابووری و سیاسی دا لە کێبرکێیەکی تووند دایە لەگەڵ سپاسی پاسداران، بۆیە لە کاتی ئێستادا دەتوانین بلێین کە حکوومەتی ئێران بۆتە چەند جەمسەرێک کە هەریەکە و بەشی خۆی دەوێت لە داهات و دەسەڵات لە ئێراندا.

سەرچاوە:

١- ماڵپەری ستادی بەرێوەبەری دەستوی ئیمام

٢- ئاژانسی رۆیتەرز

٣- کەناڵی BBC

٤- ویکیپیدیای ئازاد

٦- ژیانی بنەماڵەی پەهلەوی

٧- قانوونی ئەساسیی ئێران

٨- هەواڵدەری فارس و ئیرنا.

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٢٢

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٢ی دێسەمبەری ٢٠١٣

بابەتەکانی ساڵی..... ٢٠١٤

ئایا کوردەکان لە باکووری کوردستان، سەرکەوتوون؟ هەڵبژاردنەکانی تورکیەو باکووری کوردستان لە دەلاقەیەکی تردوە

لەدوای کێشمەکێشمێکی زۆرو چەند مانگە رۆژی ٣٠ی مارسی ٢٠١٤ هەڵبژاردنی شارەوانیەکانی تورکیا بەڕێوەچوو، هەڵبژاردنی ئەمجارە جیاواز لە جارانیتر بەڕێوە چوو، هەڵبژاردنێک کە لەو نێوەدا تورکیەی بەسەر چوار بەردا دابەش کردبوو، تورکەکان بە سەر سێ بەردی دژ بەیەکو کوردەکانیش. بەردی یەکەمی تورکەکان کە پارتی دادو گەشە پێدان ڕێبەرایەتی دەکات بە ڕێبەرایەتی ئەردۆغانو هەروەها بەرەیەک کە تورکە تونددەرەوەکانو بەرەیەکیش کە جەماعەتی گولەن ڕێبەرایەتی دەکەنو رەقیبی سەر سەختی ئەردۆغانن. لەو هەڵبژاردنەدا دەتوانین چەندین پرسی گرینگ ببینین کە دەتوانین بڵێین ریفراندۆمیان لەسەر کرا، سەرەتا ریفراندۆمێک دادەنرێت بۆ ئەردۆغانو حیزبەکەی کە پێش هەڵبژاردن فشارێکی زۆری لەسەر بوو لەسەر ئەو کەیسە گەندەڵیانەی کە لەلایەن پۆلیسی تورکیەوە ئاشکرا کرابوون. لە لایەکی ترەوە بەریفراندۆمێک دادەنرێ بۆ بەرەوپێش بردنی پرسی ئاشتی کوردو تورک لە تورکیە.

لەرۆژی هەڵبژاردنەکاندا، بەردی پارتی دادو گەشە پێدان سەرکەوتنێکی گەورەی بۆ خۆی تۆمار کرد، ئەو بەتەنیا ٤٥%ی دەنگەکانیان واتە ٢٠ میلیۆن و ٦٠٠ هەزار دەنگی بەدەست هێنا کە بەبەراورد لەگەڵ ساڵی ٢٠٠٩ لە هەڵبژاردنی شارەوانیەکاندا ٣٨% دەنگەکانی واتە ١٥ میلیۆن دەنگی بەدەست هێنابوو، بەڕادەیەکی باش چۆتە سەرێ.

بۆ خەڵکی تورکیە (کوردو تورک) دەنگیان دا بە ئەردۆغان؟

تا چەند رۆژ پێش هەڵبژاردن کەم کەس باوەری دەکرد کە ئەردۆغان براوەی هەڵبژاردنەکان بێت، بەڵام بەچەند هۆکاری سادە دەتوانین بڵێین کە هۆکارەکانی سەرکەوتنی پارتی.

داوگەشەپێدان ئەمانەبوون:

یەکەم: دوای ناڕەزایەتیەکانی ٩مانگی رابردوو لە شاری ئێستانبولو چەند شاری دیکە، ئابووری تورکیە کە ئیستقرارێکی نیسبی چەند ساڵەی هەبوو، بەخێرایی دابەزی، هەتا وای لێهات کە کەسبو کار لەو وڵاتە خەریک بوو دەگەڕایەوە بۆ چەند ساڵ پێش ئێستا کە وەزعیەتی ئابووری تورکیە لەوپەری خەراپی دا بوو، خەڵکی کاسبو دەوڵەمەندی تورکیە لەسیاسەتەکانی ئەردۆگان بۆ ئابووری رازیبوون، چونکە بەهۆی سیاسەتە ئابووریەکانی ئەردۆغانو پارتەکەی، تورکیە لە وەزعیەتێکی باشی ئابووری دابوو، بەڵام ناڕەزایەتییەکانی ئەو دوایە وای کردبوو کە کەسبو کار لە تورکیە دابەزێت، دەنگ دان بە ئەردۆغان دەنگ دان بوو بە گەرانەوەی ئابووری باش بۆ ئەو وڵاتە.

دووەم: کاتێک دژبەرانی پارتی دادو گەشە پێدانو ئەدۆغان لەماوەی چەند ساڵی رابردوودا خەریکی ئاشکرا کردنی گەندەڵییەکانی ئەوان بوون، ئەردۆغان بەسەر تاسەری تورکیەدا دەگەڕاو پرۆژەی ئابووری بنیات دەناو لە هەر شوێنێک جێپەنجەی خۆی بەجێ دەهێشت. ئەردۆغان بە بەکارهێنانی سیاسەتی زیرەکانە و خوێندەوەی باش بۆ کۆمەڵگای کوردو تورک لە تورکیە کارەکانی خۆی دەبردە پێش. ئەو دەیزانی کە هۆکاری دینی یەکێکە لە گرینگترین هۆکارەکان بۆ ڕاکێشانی خەڵک بۆ پارتەکەی.

سێیەم: دژبەرانی ئەرۆغان لە ماوەیەکی کەم دا بە هەزارن فایلو دۆکومێنتیان لەسەر ئەردۆغانو بنەماڵەکەیو پارتەکەی بڵاوکردنەوە،کە ئەو شێوە بلاوکردنەوەیە بێ باوەڕییەکی لای خەڵک دروست کردبوو کە بەشێکی زۆری ئەو بەڵگانە بە ساختە دابنێن.

چوارەم: کوردەکان لایەکیتری هاوکێشەکە بوون بۆ ئەردۆغان. بە سیاسەتێک کە ماوەی ٨٠ ساڵە لە تورکیە پەیرەو دەکرێ، ئەو هات کوردەکانی وەک نەتەوەیەک بە نەتەوەکانی تورکیە ناساند. تا پێش ئەو رێکەوتە حکوومەتە دەسەڵاتدارەکانی سەر تورکیە کوردەکانیان بە تورکی شاخی دەناساند، ئەردۆغان بە سیاسەتی زیرەکانەی خۆی ئەو تابۆیەی شکاندو دەیزانی دەنگی کوردەکان لە تورکیە بۆ ئەو و پارتەکەی چارەنووس سازە. هەروەک دیتیشمان لە ناوچەی کوردنیشن لە ٧ میلیۆن دەنگی دراو، ئەو نزیک بە ٤ میلیۆن دەنگی بەدەست هێنا.

کوردەکانو هەڵبژاردنی تورکیە...

کوردەکان دوای نەبوونی ئازادییەکی دەیان ساڵە، دوای گۆرانکاری لەناوچەکەو تورکیە هەروەها خەباتێکی دژواری

چەکداریو مەدەنیو کوردەکان کە راستەوخۆ کاریگەری هەبووە کە مافی بەشداریی سیاسی لە پرۆسەی بەڕێوەبردنی وڵات بەدەست بێنن، بەڵام کوردەکان بە پێچەوانەی چاوەڕوانییەکان بەشداریەکی ئەوتۆیان لە هەڵبژاردندا نەکرد کە کاریگەری زیاتری خۆیان دەربخەن، ئەگەر بەشداریش بن ئەو لایەنەی زۆرترین دەنگی پێ دەدەن کورد نیە، لێرەدایە ئاخۆ دەبێ ئەو هۆکارانە چ بن کە کوردەکان نەتوانن کەڵکی باش لەو هەلە زێرینانە وەربگرن کە هاتۆتە پێشیان؟ لە حاڵێکدا هاوکێشەکان بە قازانجی وان لە گۆران دان، تورکەکان لە نێوخۆیاندا بوونە چەند بەرە، هەستی ناسیۆنالیستی کورد لە باکوور بە چ ئاقارێکدا رۆیشتوە؟ ئایا هەژمونی دینی زاڵ بەسەر کۆمەڵگای کوردی باکور بریاردەرە؟ ئایا هێزە کوردییەکانی ئەو دەڤەرە نەیانتوانیوە بچنە نێو ناخی کۆمەڵگای کوردی؟ ئایا هێزێکی وەک ئاکەپە باشتر بەدەنگ کوردەکانەوە چووە یان هێزە کوردەکان؟ ئایا دیسان بەرەی کۆمۆنیزمو دین سەریان لە کوردەکان شێواندوە؟ ئایا لە نێوان هژموونی دینیو کۆمۆنیزمو ناسیۆنالیزم کوردەکان گیریان کردوە؟ ئەمانەو دەیان پرسیاری تر لەدوای ٣٠ی ئازار دەبێ کوردی باکور و هێزە سیاسییەکانیان لە خۆیان بکەن.

بەراوردێک لە نێوان دوو هەڵبژاردن دا..

هەرچەندە کوردەکان لە باکووری کوردستان لە هەڵبژادنی شارەوانییەکانی ساڵی ٢٠٠٩دا بەشداریان بەو شێوە نەبوو، بەڵام لە هەڵبژاردنی سالی ٢٠١١ ی پەرلەمان بەشداریان کردو بە گەرم و گوڕییەکی زۆرەوە هاتنە مەیدان، بەڵام لە بەرامبەردا لە نزیک بە ٩ میلیۆن دەنگدەری کورد(سەرچاوە نارەسمیەکان) کوردەکان تەنها ٢ میلیۆن و ٨٠٠ هەزار دەنگیان بەدەست هێناو توانیان ٣٦ نوێنەر بۆ پەرلەمان بەرێ بکەن. لە بەرامبەردا پارتی دادوگەشە پێدان لە ناوچە کوردنشینەکان توانی زیاتر لە ٦٠ نوێنەری کورد بۆ پەرلەمان بەرێ بکەنو بە پێچەوانەی پێشبینیەکان کوردەکان نەیانتوانی ئەو سەرکەوتنە بە دەست بێنن کە چاوەڕوانیان دەکرد. لەو سەردەمەدا، ٣ ساڵ دواتر واتە لە بەهاری ئەمساڵدا، دوای گۆرانکارییەکی زۆر لە پرسی کورد، ئاواڵەبوونی زیاتری کەشو هەوای هەڵبژاردن، کوردەکان بۆ جارێکی دیکە چوونەوە سەر سندووقەکان بۆ ئەوەی بتوانن لە ناوچەکانی خۆیان دەسەڵاتی شارەوانییەکان بەدەستەوە بگرن. بەڵام لەو پەری سەرسورمانەوە کوردەکان هەمان ژمارەی ٣ ساڵی رابردوو یانی ٢ میلیۆن و ٨٠٠ هەزار دەنگیان تۆمار کردەوە، واتە بە پێی ئەو ئامارانە دەنگدەری کورد لە باکوور نە زیادی کردوەو نە کەمی کردوەو ئەو بەشە کوردییەی کە دەنگی دەدا بە حیزبە تورکەکان هیچ گۆرانیان بەسەر دانەهاتووە ئەوە لە حاڵێک دایە لە هەڵبژاردنی ئەو جارەدا کوردەکان دەیانتوانی سەرکەوتنێکی چاوەروان نەکراو تۆمار بکەن.

بە پێ ئامارەکان لە باکوری کوردستان ٧ میلیۆن و ١٨٧ هەزار دەنگ دراوە بە کاندیدەکانی هەڵبژاردن لە بەرامبەردا کوردەکان لەو ناوچەکانی خۆیان لەو ٧ میلیۆن و ١٨٧ هەزار دەنگەی ناو سندوق تەنها ١ میلیۆن و ٩٠٠ هەزار دەنگیان

هێناوە، لە بەرامبەردا پارتی دادو گەشە پێدانی ئەردۆغان ٣ میلیۆن و ٥٠٠ هەزار دەنگی بەدەست هێناوە، هەروەها دەنگەکانیتر دراوە بە هێزە تورکەکانیتر.

بە براوی من هیچ جێگای پاساو نیە لە شارە گەورەکانی باکووری کوردستان پارتێکی غەیرە کورد لە پێش کوردەکانەوە بێت. چونکە کوردەکان لە حاڵی خەباتێکی بێ‌پسانەوەو پڕ لە خوێن و قوربانین بۆ سەلماندنی خۆیانو دەستەبەرکردنی مافەکانیان.

کورد لە باکووری کوردستان لەم هەڵبژاردنەدا سەلماندی کە نەگەیشتۆتە ئەو ڕادەیە لە پێگەیشتوویی سیاسی کە وەک لە باشووری سوودان لە ڕێگای ریفراندۆمەوە چارەنووسی خۆی دیاری بکا. کاتێک باشووری سوودان بە ڕێفراندۆمێک جیا بووە، کوردستانیان بە شێوەی جۆراوجۆر هەلوێستی خۆیان دەربڕی کە دەبێ کوردیش داوای ڕێفراندۆم بکاو واز لە دروشمە کۆنەکانی بێنێ. بەڵام ئێستا، دوای ئەم هەڵبژاردنە، کاتی ئەوە هاتووە کە لە خۆمان بپرسین داخۆ کورد ئەوەندە لە باری سیاسی، فەرهەنگیو کۆمەڵایەتییەوە گەشەی کردووە کە داوای ریفراندۆمی بۆ بکرێ.

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد
ماڵپەری BBC ماڵپەری CNN تورک

تێبینی:

ئەم وتارانەی لە لینکی" بیروڕای ئازاد" دا بڵاو دەبنەوە، تەعبیر لە ڕاو بۆچوونی نووسەرەکانیان دەکەن و "کوردستانوکورد" وەک ڕێز دانان بۆ بیرورای ئازاد دەیانخاتە بەر نەزەریخوێنەران.

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٣٠

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٠ی ئەپریلی ٢٠١٤

نەتەوە و نابەرابەری لە ئێراندا

پێش ئەوەی کە بێمە سەر بابەتی سەرەکی پێویستە کە ئاماژە بە دیاردەی ناوەندگەری لە ناوچەی فارسنشین و نەتەوەی دەسەڵاتدار لە ئێران و بەتایبەت لە تاران دا بکەم.

ئەو ئامارانەی کە پارێزگاری تاران لە گفتوگۆیەک دا خستنیە ڕوو ئەوەی نیشاندا کە حکوومەتی ئێران چەند دیکتاتۆرانە ناوچەکانی دیکەی ئێرانی لە بیر کردوە. ئەو گوتی: ٢٠%ی حەشیمەتی ئێران لە تاران نیشتەجێن و بە پێی ئەو ئامارانەی کەهەن تاران تا ساڵی ١٤٠٠ ژمارەی دانیشتوانی لە ١٤ میلیۆن تێدەپەڕێ، ئەوە لە حاڵێک دایە کە ٣٥% لە پیشە سازی، ٨٠% لە کاری بانک و بیمە و هەروەها٤٠% لە خوێندکارانی زانکۆ و ٢٠% لە قوتابیان و مامۆستایان و ٩٠% لە خوێندنی باڵا واتە سەروی لیسانس و ٨٣% لە خوێندکارانی دوکتۆرا و ٨٦% لە شارەزاییانی جۆراوجۆر لە تارانن.

بە چاو خشاندنێک بەو ئامارانەی کە لەسەرەوە ئاماژەمان پێ کردن دەبینین کە کۆبوونەوەی دەسەڵات لە ناوەندی وڵات خۆی دەنوێنێ، بە تایبەتی لە ناو نەتەوەی دەسەڵاتدار و ئەگەر بڕوانینە نەخشەی ئابووری و پیشەسازی ئێران، زۆربەی زۆری کارخانە و ناوچە پیشەسازییەکان و هەروەها شوێنەکانی بڵاوکردنەوەی ڕۆشنبیری و زانکۆکان لە ناوەندی دەسەڵات و لە ناوچە فارسنشینەکاندا هەڵکەوتوون.

نا بەرابەری نەتەوەیی لە ئێران

کێشەی نەتەوەیی لە ئێراندا لە دوای شۆڕشی مەشروتەوە دەستی پێکرد، ئەو شۆڕشە دوو لایەنی گەورە دەگرێتەوە، یەکەمیان لایەنی نەتەوایەتی و دووهەمیان دیموکراسی بوونی ئەو شۆڕشە. لایەنی نەتەوەیی بە مانای ئێرانی بوون نەک فارس بوون، چونکە دەوری ئازەری و بەختیارییەکان و ئەرمەنییەکان لە سەرکەوتنی ئەو شۆڕشەدا ئینکار ناکرێ. بەڵام لایەنە توندڕەوە فارسەکان ئەو شۆڕشەیان بە شۆڕشی نەتەوەیی فارس دادەنا و ئەوەش وای کرد کە فارس و وڵاتانی گەورەی دنیا هاوکاری ئەو بیروڕایە بکەن. بۆیە فارسەکان توانیان مۆرەی هەڵبژێردراوی خۆیان بێننە سەر دەسەڵات کە ڕەزا شای پەهلەوی بوو، کە بە کودەتایەک و بە هاوکاری هێزە دەرەکییەکان توانی هێزی خۆی بسەپێنێ. لایەنەکەی دیکەی شۆڕش کە دێموکراسی بوو، تایبەتمەندییەکی تازەی دابوو بە شۆڕشەکە ئەوەش بووە هۆی ئەوەی کە فشاری

کەمەنەتەوەکانی ئێران بۆ سەر حکوومەت زیاتر بکا و بەندێکی تایبەت بە ئەنجومەنی ولایەت و ئیالەتەکان لە ناو قانوونی مەشروتەدا بنووسرێ، بەڵام قەت نە لە سەردەمی قاجاری و نە لە سەردەمی رەزا شادا ئەو خاڵە جێ بە جێ نەکرا. لە راستیدا رەزا شا لایەنی دیموکراتیکی ئەو شۆڕشەی وەلاناو لایەنی نەتەوەیی ئەو شۆڕشەی کە لە چەند نەتەوەیەک پێکهاتبوو بەناوی یەک زمان و یەک نەتەوە زەق کردەوە.

ئەو مەسەلەیە وای کرد حکوومەتی رەزاشا بە تووندی سەرکوتی فەرهەنگی و سیاسی نەتەوەکانی دیکەی ئێران بکا و ئەمەش دیدی نەتەوەکانی ئێرانی بۆ نەتەوەی فارس گۆڕی کە وەک نەتەوەی باڵادەست سەیربکرێ. رەزا شا لە جیاتی ئەوەی کە پێشکەوتن لە وڵاتانی رۆژئاوادا وەربگرێ و لایەنە باشەکانی ئەو پێشکەوتنە بێنێتەوە بۆ ئێران و کەڵکی لێ وەربگرێ بۆ بوژاندنەوەی وڵات، بە مەبەستی پێشکەوتنی سەربازی لە بواری پیشەسازی چەکی لە وڵاتانی رۆژئاوا کڕی و بۆ سەرکوت کردنی نەتەوەکانی دیکەی ئێران کەڵکی لێ وەرگرت. لەدوای شۆڕشی گەلانی ئێران لە ساڵی ١٣٥٧ی هەتاوی ئەو نابەرانبەریانە هەر بەردەوام بوون، نەک هەر چارەسەر نەکران بەڵکو زیاتر پەرەی پێدرا و هەتا وای لێ هاتووە کە نەتەوەکان لە ئێران رووبەرووی ترسی لەدەستدانی پێناسەی تایبەتی خۆیان بوونەوە. سیاسەتی کۆماری ئیسلامی بەرامبەر بە نەتەوەکان بریتییە لە هەڵگرتنی چەند شوعارێکی رەنگاورەنگ وەک ئێران موڵکی هەموو ئێرانییەکە، کە لە ئەسڵ دا ئەوان فارس بەنەتەوەی راستەقینەی خاکی ئێران دادەنێن و ریشەی نەتەوەکانی ئێران لە زمان و کولتووردا دەبەنەوە سەر فارس.

کۆماری ئیسلامی بۆ ئەوەی ڕووی ناڕاستەقینەی خۆی بە غەیرە فارسەکان نیشان بدا، چەند بەندێکی تایبەت بە نەتەوە غەیرە فارسەکانی لە قانوونی ئەساسیدا گونجاندوە بۆ ئەوەی ئەوان بەشداری لە دەسەڵات دا بکەن، بەڵام ئەو بەندانەش وەک قانوونی مەشروتیەت جێبەجێ نەکران و تەنانەت بە پێچەوانەی ئەوبەندانەش کاریان کرد. «قانوونی ئەساسی کۆماری ئیسلامی بەندی ١٥، ١٩، ٤٨»

نەبوونی یەکسانی و ئاستی گەشەکردن لە نێوان نەتەوەی دەسەڵاتدار و نەتەوەکانی دیکەی ئێران وادەکا نابەرابەری نەتەوەیی کە ڕیشەکەی لە زوڵمی نەتەوەیی دا هەیە بێنێتە دی. بەڵام لەو ٦٠ ساڵەی ڕابردوودا شێوەی بیرکردنەوەی ئەو نەتەوانە کە لە ئێران دا زوڵمی نەتەوەییان لێکراوە لە گۆڕان دابووە. ئەو زوڵمەش شێوە جۆراوجۆرەکانی ژیانی ئابووری، فەرهەنگی و دینی و کۆمەڵایەتی و سیاسی... گرتۆتەوە. ئەوە لە حاڵێک دایە کە حکوومەتی ئێران لە ماوەی ٨٠ ساڵی ڕابردوودا حکوومەتی نەتەوەی فارس بووە و دارشتنی بەرنامە لە لایەن دەسەڵاتەوە بە شێوەیەکی وا بووە کە نابەرابەری نەتەوەیی بەردەوام بەرهەم بێنێتەوە.

هێندێک کەس لەسەر مەسەلەی نەتەوەکان، دوو لایەنی قانوونی لە بەرچاو دەگرن، یەکێکیان مافی بەرابەری هاووڵاتی بوون و ئەوی دیکەش مافی نەتەوەکانی دیکەی وڵاتە.

بێ شک هەموو نەتەوەکانی ئێران، فارس، غەیرە فارس داواکاریان لە دەسەڵات ئەوەیەکە مافی نەتەوەیی خۆیان بپارێزێ و ئەومافەش دەبێ هەموو ئەو پێکهاتانەی ئەو کۆمەڵگا ٧٠ میلیۆنە بگرێتەوە. مافی هاووڵاتی بوون، مافی تاکەکەسییە، بەڵام کوردو ئازەری و عەرەب و تورکەمەن و بلووچ بێجگە لە مافی هاوڵاتی بوون مافی نەتەوەیی (کۆمەڵی) خۆیان هەیە، کە پێی دەڵێن مافی نەتەوەیی. ئەو مافەش لە مەنشووری کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتوەکان و هەموو ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ پێی لە سەر داگیراوە.
دەقی ئەو بڕیارەی کە لە ساڵی ١٩٩٢ لە نەتەوە یەکگرتووەکان لە سەر مافی کەمە نەتەوەو کەمایەتییە دینیەکان دەرچووە دەڵێ: «هەموو وڵاتێک دەبێ لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی خۆی لە بوونی هەموو کەمەنەتەوایەتییەکان و پێناسی نەتەوەیی و نژادی هەروەها کلتوور و ئایینی و زمانی ئەوان پشتیوانی و پارێزگاری لە مانەوەیان بکا «.

نا بەرابەری ئابووری

ئەو بنەمایە نەتەوەی دەسەڵاتدار تەواوی ئابووری وڵاتی لە ئیختیاری ڕاپەراندنی کاروباری خۆی داناوە، ئەو شوێنانەی کە کەرەستەی خاویان لێ دەست دەکەوێ لەوناوچانە هەڵکەوتوون کە کەمەنەتەوەکانی تێدا هەیە، بە تەواوی لە لایەن سەرمایەدارەکانی فارسەوە دەستیان بەسەردا گیراوە، لە کانگاکانی ژێر زەویرا بگرە تا شوێنەکانی گەشت و گوزار هەموو داهاتی ئەو شوێنانە دەچێتە گیرفانی چینی حاکم لە ئێران دا و ئەو چینە ئەوەندە چاوی برێوەتە دروست کردنی ئیمپراتۆری ئیسلامی ئەوەندەی بیری لە چارەسەری دەردی ناوخۆ و دانی مافی نەتەوەکان لە چوارچێوەی ئێراندا نەکردۆتەوە، ئەو سەرمایە و داهاتانەی کە لە ئێراندا دەست دەکەوێ، ڕێژەیەکی زۆری تەرخان دەکرێ بۆ هاوکاری گرووپە چەکدارەکان و تۆندرەوە تیرۆریستە ئیسلامییەکان. دەسەڵات زیاتر بیر لە زیاد کردنی دەسەڵات وپاراستنی دەکاتەوە تا پێشکەوتنی وڵات.

بە پێی قسەی هەندێ لە شارەزایان هۆی پاشکەوتوویی ناوچەکانی کوردنشین و بلوچنشین ئەوەیە کە ئەوناوچانە بەرهەمی ژێر زەوی و شوێنی دەست کەوتنی داهاتیان نیە، بەڵام ئەمە لایەنێکی کێشەکەیە، هەرچەندە ئەوناوچانە تا ئێستا لە لایەن حکوومەتی ناوەندییەوە لە ڕووی جیۆلۆژییەوە بە تەواوی نەپشکندراون و پێویستە ئەو شوێنانە کاری لێ بکرێ و داهاتەکەی بە بێ جیاوازی دابەش بکرێ، بەڵام لە کۆماری ئیسلامی ئێران دا نەک ئەوە نەکراوە بەڵکو بە پێچەوانەش ئەنجام دراوە. ڕۆژنامەی «نوروز» لە ساڵی ١٣٨٠ ڕایگەیاند کە بەدرێژایی هەشت ساڵی دەسەڵاتی هاشمی ڕەفسنجانی

ڕێژەی سەرمایەی بەکار هێنراو لە پارێزگای کرماں ٣٠٠ بەرابەر زیاتر بوو لە سەرمایەی بەکارهاتوو لە پارێزگاکانی ئازەر بایجانی ڕۆژ ئاوا و ڕۆژهەڵات و ئەردەبیل و زەنجان.

لاوان و نابەرابەری لە ئێران

لاوانیش وەک هەموو چین و تۆێژەکانی نەتەوە ژێر دەستەکانی ئێران لە ژێر چەوساندنەوەی حاکمیەت دان. لەو نێوەدا لاوانی کورد زۆربەی مافی هاووڵاتی بوونی خۆیان لێزەوت کراوە و نەهێڵراوە کە تواناکانیان گەشە بکا. ئەو نابەرانبەرییە بەگشتی بۆ لاوان لە هەموو بوارەکانی ژیاندا هەبووەو هەر لە منداڵیەوە دەست پێ دەکا. وەک ڕێگەنەدانی خوێندن بە زمانی دایک، ئەوە هەر لە سەرەتای ژیانی منداڵی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بە ڕوویەکی دیکەش دا و لە سەردەمی لاوەتی دا ناهێڵن لاوانی کورد لە قۆناغە بەرزەکانی خوێندن درێژە بە خوێندن بدەن. ئەوە سەرەڕای ئەوەی کاتێک کە لاوی کورد دەنگی خۆی هەڵبریوە لە بەرامبەر ئەو نابەرابەرییانەی کە دەرهەقی خۆی و نەتەوەکەی دەکرێ، ئەوە لە لایەن دەسەڵاتدارانەوە بە هەموو شێوەیەک سەرکوت کراوەو ولاّمی توندی دراوەتەوە.

لاوی کورد لە ڕۆژهەڵات لە کاتی ئێستادا، جگە لەوەی وەک کوردێک دەچەوسێنرێتەوە، بەڵکو مافی لاوەتی خۆشی لێزەوت کراوە. نەبوونی ژینگەیەکی تەندروست و باش بۆ ژیانی لاوی کورد لە ڕۆژهەڵات وای کردوە کە لاوێک کە هێزەی پاڵنەری کۆمەڵگایە نازانێ چارەنووسی چیە و دەبێ چ بکا، کە زۆرجار لاو یان لە ولاّت ڕادەکا، یان پەنا بۆ کاری نەخوازراو دەبا کە ئەمەش ئامانجی کۆماری ئیسلامییە.

هەربۆیە دەبێ هەموومان پێکەوە بیر لە نەتەوەکەمان بکەینەوە و بیر لە دوارۆژ و ستراتیژیەکی هاوبەش بکەینەوە بۆ گەیشتن بە ئامانج.

سەرچاوە:

- ڕۆژنامەی پیام مردم
- هەفتەنامەی ڕۆژهەڵات
- ڕۆژنامەی نوروز
- ڕۆژنامەی کوردستان
- گۆڤاری لاوان

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٢٥

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٤ی فێبریوێری ٢٠١٤

کورد سەری مرۆڤ نابڕێ... کورد سەری دەتاشێ، تا سەری مرۆڤایەتی بەرزبێت

- لە پەراوێزی سەر تاشینی مامۆستایەکی مەریوانی، بۆ هاوەردی لەگەڵ قوتابیەکی خۆی کە نەخۆشییەکی تایبەتی هەیە

هەموو چیرۆکەکە لە گوندێکی ناوچەی مەریوانی رۆژهەڵاتەوە دەست پێدەکات، چیرۆکێک کە خەیاڵ نیە و بەڵکو چیرۆکێکی راستەقینەیە، چیرۆکێک کە دڵ گەورەیی و خۆبەخشی مرۆڤێکی کورد دەگێڕێتەوە، ئازایەتی و بەخشیشی مرۆڤی کورد دێنێتە سەر لاپەرەی کتێب و رۆژنامەکان، چیرۆکێک کە لە سەرەدەمی ئێستادا باوەرکردنی ئاسان نیە، لەسەر دەمێکدا کە مرۆڤەکان! لە پێناوی بیرو باوەردا، سەری یەک دەبڕن، یا خود یەکتر ئەشکەنجە دەکەن، سەری منداڵ دەبڕن و دەستڕێژی دەکەنەسەر، لەو کاتەیدا کە مرۆڤ و درندە هیچ سنورێکیان نامێنێ، ئەرزشە مرۆییەکان لە ناو دەچن، لە وەها سەردەمێکدا مرۆڤێکی کورد، مامۆستایەکی مرۆڤدۆست کارێکی ئینسانیی گەورە دەکا.

ئەو مرۆڤە گەروەیە کە روکارێکی دیکەی لە گەورەیی مرۆڤی کورد بە جیهان ناساند مامۆستا «محەممەد عەلی محەممەدیان»ە کە مامۆستای قوتابخانەی سەرەتایی «شێخ شەلتون»ە لە مەریوان، ئەو مامۆستایە بە هۆی ئەوەی کە یەکێک لە قوتابیەکانی بەناوی «ماهان» توشی نەخۆشییەک ببوو و مووی سەر و دەم چاوی وەریبوو، لەبەرامبەردا مامۆستای دڵ گەروە بۆ ئەوی کە «ماهان» هەست بە دڵتەنگی نەکا و خۆی دورە پەرێزنەگرێ لە قوتابییەکانی دیکەو لە قوتابخانە، هەربۆیە کارێکی گەروە دەکات. مووی سەری خۆی دەتاشێ و ئەو لە بەرامبەر ئەو کارەی خۆیدا دەڵێ: «خۆشحاڵم لەوەی بەو کارە، هەرچەندە بچوکە توانیومە کە روحیە و توانایی لە قوتابیەکەم دا بەهێز بکەم و ئەو بە چالاکی و فێربوونی زیاتر تەشویق بکەم».

ئەو کارەی مامۆستا محەممەد، گەروەیی وهەستی مرۆڤدۆستی کوردی نیشان دا، ئەو بە ناوەند نیشنەکانی گوت کە کورد سەر نابڕێ، بەڵکو کورد سەری دەتاشێ، کە سەری مرۆڤایەتی بەرز بێت، کوردەکان چەتە و ڕێگر نین، کوردەکان کار دەکەن بۆ ئاشتی و پێکەوە ژیان، کوردەکان ئێستاشی لەگەڵ بێت، بایەخە مرۆییەکان دەپارێزنو ڕێز بۆ مرۆڤ دادەنێن.

بەدەیان ساڵە کە کوردەکان لە لایەن دەسەڵاتدارانەوە بە سەر بڕو ڕێگر دەناسرێن، دەیان ساڵە لە ناوەندی ئیران، کوردەکان وەک چەتە و خاڵی لە ئەرزشە مرۆییەکان دەناسێنرێن. بەڵام کاری مامۆستا محەممەد ئەو راستییەی بۆ ئەوان ڕوونکردوە کە بەڵی کوردەکان سەر نابڕن، کوردەکان سەریان دەتاشن بۆ ئەوەی سەری مرۆڤایەتی لە سەربێت.

هەڵوێستی ئەو مرۆڤە کورد بەرامبەر بەو قوتابیە کورد لە رۆژهەڵاتی کوردستان، وایکرد کە هەڵوێستەکە سنوورەکانی بڕی و دەنگی ئەم هەڵوێستیە جوانە گەیشتە نێو کۆڕوکۆمەڵە جیهانییەکان و لە چەندین راگەیاندنی رۆژئاوایی دا راپۆرت و هەواڵێ لێ بڵاوکرایەوە.

بۆیە دەبێ هەموومان هەڵوێستی ئەو مامۆستا کوردە بەرز بنرخێنین و ئافەرینی بۆ بنێرین. ئەوەش وەبیر ناوەند نشینەکانی ئێران بێنینەوە کە (... کرد (کورد) سر نمیبرد ...سرش را میتراشد ، تا سر انسانیت بالا باشد).

رۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٢٦

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٩ی فێبریوێری ٢٠١٤

سیاسەتی هەکیمانەی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان و ڕوداوەکانی ئەمدواییانە

لە پەراوێزی ڕووداوەکانی دوای هاتنی داعش و هەڵوێستی پارتەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان

لە ماوەی دوو مانگی ڕابردوودا ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست گۆڕانکارێکی زۆر و چاوەڕوان نەکراو ڕوویانداو کە کوردستانو کورد چەقی ئەو ڕووداوانە بوون.

دروست بوونی گروپی داعش (دەوڵەتی ئیسلامی عیراق و شام) لە ئەنجامی شڵەژانێکی ناوخۆیی لە وڵاتی سووریا و داوی شۆڕشەکانی وڵاتانی عەرەبی دەستی پێکرد، شۆڕشێک کە خەڵکی عەرەبی ناوچەکە دژی دەسەڵاتە دیکتاتۆرەکانی سەر وڵاتەکانیان دەستیان پێکرد بۆ دروستکردنی ژیانێکی ئاسودەتر بۆ خۆیان و منداڵەکانیان کە لە ئاکامدا ئەو جۆرە نەبوو کە ئەوان ئارەزوویان دەکرد.

لە زۆربەی وڵاتەکان دوای سەرکەوتنی شۆڕشەکان گرووپە ئیسلامیە خۆجیەکان هەڵەکەیان قۆستەوەو بوون بەدەسەڵاتدار بەسەر وڵاتەوە، تونس و میسر و جەزائیر و یەمەن نموونەی ئەو وڵاتانەن کە ئیسلامییە میانەڕەوەکان کۆنترۆلیان کرد، بوونی هژموونی دینی زاڵ بەسەر ئەو کۆمەڵگایانە، دژ کردەوەی شەقامی ئەو وڵاتانەی لێکەوتەوە، لە تونس سکۆلارەکان جێگایان گرتەوە لە لیبیا هەتا ئیستاش هەر کێشەیە و شەڕە لەسەر دەسەڵات و لە میسر کودەتای سەربازی کرا و ئیسلامییەکان وەلا نران لە یەمەنیش وەزعەکە ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ خەراپتر دەبێت.

بەڵام لە سووریە کێشەکە پێچەوانەیە، ٣ ساڵە حکوومەتی بەشار ئەسەد بە پشتیوانی هاوپەیمانانی ناوچەیی تاکو ئێستاشی لەگەڵ بێت توانیوەیەتی خۆی ڕابگرێ، شەڕی سووریە شەڕێکی ناوخۆیی نیە بەڵکو بۆتە کێشەیەکی جیهانی، شەڕەکە لە ئەساسدا شەڕی دوو بیرۆکەی شیعەو سونەیە کە ئەمە وای کردوە کە سووریە دابەش بکرێت بەسەر دووبەرەی سوننە و شیعەدا (بەرەی سوننە کە تورکیە و عەرەبستان و قەتەر پشتیوانی لێدەکەن لە گەڵ بەرەی شیعە کە ئێرانو عێراق و گرووپە شیعەکانی لوبنانی تێدایە لە ئیستادا لە شەڕ دان)، لەلایەکی دیکەوە ڕێژیمی سووریە پشتیوانی بلۆکی ڕۆژهەڵاتی (ڕووسیە و چینی) لە پشتە، بە پێچەوانەوە دژبەرانی ڕێژیمی سووریە پشتیوانی بلۆکی ڕۆژئاوا(ئەمریکا و هاوپەیمانانیان) لە پشتە، ئەو کێشە و ڕووداوانە وایان کردوە کە زۆر گرووپ و تاقمی تۆندڕەو و میانەڕەو ساز بن و هەریەکە و لەلایەکەوە پشتیوانی لێبکرێت، گرووپێکی وەک داعش کە بە پاشماوەی گرووپی تیرۆریستی ئەلقاعیدە لە

کەش و هەوای سووریە کەڵکی وەرگرت و دەستی کرد بە گەشەکردن، لە پەنا ئەوەی کە ڕۆژانە حکوومەتی سووریە تاوانی دژی مرۆڤایەتی ئەنجام دەدا، کارەکانی دژی مرۆڤایەتی داعش لەپاڵ ئەوەی حکوومەتی سووریە بۆ ماوەی ٢ ساڵ لە شاراوەیی دامانەوە و تا وای لێ بەسەر هات کە داعش توانی لە بۆشایی دەسەڵات لە سووریە و عێراق کەڵک وەرگرێ و ئیعترازی سوننەکان بە ڕێژیمەکانی سووریەو عێراقی قۆستەوە و کەڵکی لێوەرگرتن بۆ ئامانجەکانی خۆی، هەر ئەوەش بوو کە لە دوومانگ لەمەوپێشەوە هێرشیکی بەربڵاوی کردە سەر عیراق و ناوچە سوننە نشینەکانی کۆنترۆلی کردن.

هەرچەندە سەرەتا داعش هیچ هەولێکی نەدا کە هێرش بکات بۆ کوردستانی عێراق بەڵام فشار هێنانی حکوومەتی ناوەندی عێراق (شیعە مەزهەبەکان) و ئێران بۆ یەکێک لە لایەنە سەرەکیەکانی کوردستانی عێراق وای کرد کە کورد توشی شەڕێکی نەخوازراو بێت کە تاکو ئێستاشی لەگەڵ بێت کورد لە کوردستانی عیراق لەژێری نەهاتۆتە دەرێ، ئەگەر لەوە بگەڕێم کە کورد بۆتە بەڵا گێرەوەی هەندێک وڵات و لایەن بەڵام ئەوەشمان لە بیر نەچی باسێک کە بەناوی سەربەخۆیی کوردی هەبوو دیسانەوە چووە نیو لاپەرەکانی میژووە. ئەگەر بەکورتیش بڵێم بە هۆی دەنگۆی ڕیفراندۆم و سەربەخۆیی کوردستان وڵاتانی ئیقلیمی ترسی ئەوەیان هەبوو کە کیانێکی سیاسی کوردی دروست بێت، هەربۆیە باشترین چارەسەر، هێنانی داعش بوو بە هاوکاری وڵاتانی ئیقلیمی بۆ ئەوەی خەونی سەربەخۆیی لەسەر کوردەکان بپەرێنن، هەربۆیە سیناریۆی هاتنی داعش بۆ کوردستانی عێراق شتێکی ئاسان نیە کە ئاوا ئاسان بەسەریدا تێپەر بین.

حیزبی دێمۆکراتی کوردستان و هەڵوێستی لەسەر شەر پێفرۆشتنی داعش..

حیزبی دێمۆکراتی کوردستان بەوە ناسراوە کە لە بریار و هەڵوێستەکانیدا بە وردبینی زیاتر و بە لێکدانەوەی زیاتر هەڵوێست وەردەگرێ، زۆربەی جاران حدک لەلایەن لایەنەکانی دیکەی ڕۆژهەڵات و هەتا ئەندامانی خۆشیەوە بە خەمساردی بەرامبەر بە ڕووداوەکان تۆمەتبار دەکرێ، گرتنی هەڵوێستەکانی حدک زۆربەی جاران لەدوای هەموو حیزبەکانی ترەوە بووە، بەڵام کاتێک هەڵوێستی گرتووە هەموو هەڵوستەکانی پێش خۆی خستۆتە ژێر کاریگەری هەڵوێستی خۆیەوە.

حیزبی دێمۆکراتی کوردستان لەماوەی ڕابردوودا دوای (دوای لەت بوونی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران) هەوڵی ئەوەی داوە کە دوور لە ئیحساس و ئارەزوو سیاسەت بکات، دەبێ بتوانێ لەگەڵ هەموو بەشەکانی کۆمەڵگا بەشێوەیەکی ڕێک پەیوەندی هەبێ و ئەمە لەلایەکەوە لە لایەکی ترەوە سیاسەت و ئێحساس لە جیهانی سیاسی دا دوو شتی لێک جیاوازن، سیاسەت زۆرتر بەدووی بەرژەوەندییەکانەوەیە تا تێرکردنی ئارەزو ئێحساس هەربۆیەشە کە ڕێبەرایەتی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان زۆربەی جاران دەکەونە بەر لاتاوو بە خەمساردی تۆمەتبار دەکرێن،

تێڕوانینەکان بۆ هێندێک مەسەلەی لای ڕێبەریی حدک جیاوازترە تا لایەنەکانیتر، ئەوە بەکردەوە سەلمێنراوە، نموونە زۆرن. هەڵبژاردنەکانی سەرۆککۆماری ٥ ساڵی ڕابردوو واتە ساڵی ١٣٨٨ لە ئێراندا، سەلمێنەری ئەو ڕاستیەن، لەگەڵ ئەوەی هەموو لایەنەکانی تری ئۆپۆزسیۆن هەڵبژاردنیان تەحریم کرد، بەڵام حدک بە لێکدانەوەی زۆرتر بۆ مەسەلەکە و ئاگاداری زیاتر لە ناوخۆی وڵات هەڵبژاردنەکانی تەحریم نەکرد و بە پێچەوانەوە هەڵبژاردنەکانی بە خەڵک سپارد و هەمووشمان دیتمان کە خەڵک چ پێشوازیەکی لێکرد و دواتریش چ قەیرانێک بەرۆکی ئێرانی گرت کە تاکو ئێستاش ئەو قەیرانە بناغەکانی کۆماری ئیسلامی دەلەرزێنێ.

لێکدانەوەی ئەوکاتی حدک لێکدانەوەیەکی واقع بینانە بوو بۆ مەسەلەکانی ناوچەکە و ئێران، بە درێژایی ٣٠ ساڵی ڕابردوو واتە لە ١٣٥٨ تا ١٣٨٨ دێمۆکرات و ئۆپۆزسیۆنی ئێرانی هەڵبژاردنیان تەحریم کردبوو، لەگەڵ ئەوەشدا خەڵک بەشدار دەبوون، هەربۆیە حدک بە لێکدانەوەیەک لە هەلومەرجەکە گەیشتە ئەو ئەنجامەی کە خەڵک سەرپشک بکرێت بۆ هەڵبژاردن. ئەم حەرەکەتەی حدک وای کرد کە دژکردەوەیەکی زۆری لە دەرەوەی وڵات بەخۆیە بینی و حدکیان تاوانبار کرد بە لێک نزیک بوون لە کۆماری ئسیلامی، بەڵام بە پێچەوانەوە ئەو هەوڵەی حدک بووە هۆی پێشوازی زۆری کۆمەڵانی خەڵک لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و نووسەران و ڕووناکبیرانی کورد لە ناوخۆی وڵات.

ئەوەی لە چەند پراگرافی سەرەوەدا باسم کرد وەک نموونەیەک بۆ سیاسەتی حەکیمانەی حدک. ئەگەر بێینە سەر ئەسلی باتەکە هەڵوێستی حدک و شەرفڕۆشی داعش یان دەوڵەتی ئیسلامی، ئەوا دەبینین لە ڕۆژەکانی یەکەمی هێرشی داعش بۆ سەر خاکی کوردستانی عێراق، حیزبی دێمۆکراتی کوردستان لە بەیاننامەیەکدا، هەم کردەوەکەی مەحکووم کردو هەمیش ئامادەیی خۆیی نیشاندا بۆ هەر ڕوو بەڕوو بوونەوەیەک کە حکوومەتی هەرێمی کوردستان پێی بسپێرێ. حدک هەر لەیەکەم بەیاننامەیدا ئێشارە بەوەی دابوو کە حکوومەتی هەرێم یاسا و ڕێسای هەیە و ناوەندە پەیوەندیدارەکان بەرامبەر بە داوای هاوکاری بەرپرسن، هەربۆیە حیزبی دێمۆکراتی کوردستان خۆی بوارد لە هەموو کارێکی خۆسەرانە. چونکە حدک دەیهەویست سیاسەت و ئارەزوو لێک بکاتەوە، سیاسەتی حدک بەشێوەیەکە کە ئەوان بە هەستیاری زۆرەوە و بەئارامی بۆ بابەتەکان دەچن، زۆر جار ئەو ئارامیە سەبری ئەندامانی خۆشیان ناهێنێ و زۆرجار دەبێتە هۆی ئیعتراز بە ڕێبەری حیزب، بەڵام لە کۆتایی دا دەبینین کە ئەوەی ڕێبەری حدک باسیکردوە و بڕیاری لەسەر داوە لە جێی خۆیدا بووە.

ناردنی هێزی پێشمەرگەی لایەنەکانی تری ڕۆژهەلات بۆ بەرەکانی شەڕی داعش لە هەرێمی کوردستان و نەناردنی هێزی پێشمەگەری حدک ماوەیەکە ببووە ڕۆژەفی هەواڵ و لێکدانەوەی ڕۆشنبیران و چالاکانی سیاسی ناوخۆ دەرەوە، لەو نیوەدا حیزبی دێمۆکراتی کوردستان بە خەمساردی لەبەرامبەر ڕووداوەکانداتاوانبار دەکرا، بەڵام هەڵوێستی حدک بەشێوەیەک بوو کە زۆربەی هەرەزۆری ڕەخنەگران لەماوەیەکی کەم دا هاتنەسەر ئەوە باوەڕی کە هەڵوێستی ڕێبەریی حدک لە جێگای

خۆیدا بووە.

ئەوەی لێردەدا ئەنجام وەردەگرین ئەوەیە کە حیزبی دێمۆکراتی کوردستان بە سیاسەتی زیرەکانەی خۆی توانی ئەو هەنگاوەش بە سەرکەوتوویی بباتە سەرێ، رێبەریی حدک توانی لە گرتنی هەڵوێستەکانیدا سیاسییانە رەفتار بکات، هەروەک پێشووتریش ئەو کارەی کردبوو.

بێ شک دەتوانین بڵێین لە داهاتووشدا حیزبی دێمۆکراتی کوردستان یەکێک لەو هێزانە دەبێت کە گاریگەری ڕاستەوخۆی لەسەر ڕووداوەکانی کوردستانو بەتایبەتی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەبێ.

تێبینی:

ئەم وتارانەی لە لینکی" بیروڕای ئازاد" دا بڵاو دەبنەوە، تەعبیر لە ڕاو بۆچوونی نووسەرەکانیان دەکەن و "کوردستانوکورد" وەک ڕێز دانان بۆ بیروڕای ئازاد دەیانخاتە بەر نەزەریخوێنەران.

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٤٠

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢١ی سێپتەمبەری ٢٠١٤

رۆژهەڵات میحوەری واقعیەتێکی سەردەمی نێستا

رۆژهەڵات میحوەری باسی ئەو رۆژانەی رۆشنبیران و نووسەرانی رۆژهەڵاتی کوردستانە، چەمکێک کە راستەوخۆ کاریگەری لەسەر چالاکی و کردار لە رۆژهەلاتی کوردستان دا دەکات.

گوتاری رۆژهەڵاتی ماوەیەک پێش ئێستا لە لایەن حیزبی دێمۆکراتی کوردستانەوە هاتۆتە بەرباس، ئەو چەمکە واتە رۆژهەڵات مێحوەر دەمێکە لە نێو بابەتی بەشێک لە نووسەرانی رۆژهەڵاتی کوردستان لە هاتوو چوون دایە، بەلام حیزبی دێمۆکراتی کوردستان لەگەڵ ئەوەیدا باسکەکەی هێناوە نێو کۆبەندنی خەبات و جوولانەوە، بەڵکو بە کرداریش رۆژهەڵات میحوەری خستە بەرنامەی کاری خۆیە، چالاکییەکانی ئەو دواییانەی پارێزەرانی رۆژهەڵاتی کوردستان و هەروەها پەیوەندنی لەگەڵ بزووتنەوەی مەدەنی ناخۆی کوردستان ئەو هەنگاوانە بوون لە راستای چەمکی رۆژهەڵات میحوەریدا.

ئەگەر کەمێک بگەڕێیەوە بۆ رابردوو، دەبین لە رۆژهەڵات لە دوای شۆرشی گەلانی ئیران دژی رێژیمی پاشایەتی، دەبین هەلێکی زێرین بۆ هێز و لایەنە سیاسییەکانی لە کوردستان(ئێران) دەێتە ئاراوە و هەرکەسە و بەقەبارەی خۆی هەوڵ دەدات کە هێژموونی خۆی زاڵ بکات، لەو نێوەدا حیزبی دێمۆکرات بە کەڵک وەرگرتن لە رابردوویەکی دوورودرێژ و خاوەنی یەکەم کۆماری کوردی لە چەمکی ناسیۆنالیستی کوردی لە رۆژهەڵات کەڵک وەردەگرێ ئەوەش دەبێتە هۆی ئەوەی کە زۆربەی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان (ئێران) روو بکەنە ئەو حیزبە و هەر ئەوەش بوو کە هەر زوو دژبەرانی حیزبی دێمۆکرات دژکردەوەیان بەو حەرەکەتانە نیشان دا. دوای ئەوەی کە حیزبی دێمۆکراتی کوردستان بنکەو بارەگاکانی بردە سنووردکان، بە گشتی خەباتی شاری بەجێهێشت و رویکردنە شاخ، بەدرێژایی ساڵەکانی ١٣٦٠ تا ١٣٧٥ گوتاری رۆژهەلاتی و ناسیۆنالیستی لە دەست حیزبی دێمۆکراتی کوردستان بوو، ئەو بەردرێژایی ئەو سالانە لەگەڵ ئەوەیدا هەوڵ دەدات بەرەو بە ناسیۆنالیزمی کوردی بدات و بەها نەتەوەیەکان لەسەروی بەها حیزبیەکانەوە نیشان بدات و بەبەردەوامیش هەوڵی ئەوەبوو کە لە دەستکەوتەکانی کۆماری کوردستان پارێزگاری بکات، ئەو دەستکەوتانەی کە دوای ٧٠ سال بەسەر دامەزراندنی کۆماری کوردستان ئێستاش هەر کاریگەریی راستەوخۆیان لە سەر ناسیۆنالیزمی کوردی لەهەر چوار پارچەی کورستان هەیە، (ناوی پێشمەرگە، ئالا، سرودی نەتەوەیی ئەی رەقیب، شەهید،...) ئەوانە نموونەیەکن لە خەروارێک کە وەک یادگار و پێناسە بۆ کورد و کوردستان ماونەوە.

دوای ساڵی ١٣٧٥ و نەمانی حزوری فیزیکی پێشمەرگە لەناوخۆی رۆژهەڵاتی کوردستانو جێگیربوونی لە باشووری کوردستان،

لە ڕاستیدا لەبەر پاراستنی بەرژەوەندییەکانی هەرێمی کوردستان، ڕۆژهەڵات تا ڕادەیەک خرایە پەراوێز.

بەنەمانی حزوری هێزەکانی پێشمەرگەش لەڕۆژهەڵاتی کوردستان، کوردی ڕۆژهەڵاتی و تۆڕی تازە پێگەیشتووی ڕۆژهەڵات تووشی جۆرێک لە پاسیڤ بوون بوو، هەر ئەوەش وایکرد کە هێزەکانی پارچەکانی دیکە زوو بیر لەو بۆشایە بکەنەوە کە لە ڕۆژهەڵات دروست بووە. تێکۆشان و هەوڵی چەند لایەنێک بەتایبەت لە نێوخۆی ڕۆژهەڵاتی کوردستانیدا کە لەلایەن کۆماری ئیسلامییەوە تارادەیەک ڕێگە پێدراو بوو، وایکرد کە تۆڕی تازە پێگەیشتووی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بۆلای ئەو لایەنان و گرووپانە بکێشرێن، ئەو تۆڕە تۆڕێک بوو کە شۆڕشی ١٣٥٧ی نەدیبوو ئەمە لەلایەک و لەلایەکی دیکەشەوە حیزبێکی کوردی لە ڕۆژهەڵات حزوری نەبوو، هەر لە بۆیە زۆر لاوی ڕۆژهەڵاتی لە زانکۆ و ناوەندەکانی کارەوە ڕوویان کردە ئەو لایەنانە کە لە ژێر کاریگەری خەباتی پارچەکانیدیکەدا تێکۆسانیان هەبوو و لەلایەن ئەوانیشەوە گوتاری باکوور یان باشوریان لە بیروزەینیاندا دەچاندن.

گوتاری ڕۆژهەڵات

گوتاری ڕۆژهەڵاتیی یا ڕۆژهەڵات میحوەری، دوای ئەوەی کە ڕێبەریی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان لە بریارێکی درەنگ ئەما بەکەڵک و بەمانا بریاری دا کە چالاکیەکانی بەشێوەیەکی تر و بە کردار بەرێتەوە نیو خاکی خۆی لە ڕۆژهەڵات. ئەو بریارە چەمکێکی کۆنی ڕۆژهەڵاتی بۆ جارێکی تر هێناوە سەر زمانان ئەویش ڕۆژهەڵات میحوەری بوو. حیزبی دێمۆکراتی کوردستان وەک دارێژەی ئەو بیرۆکەیە پێ وایە کە دەبێ تواناکان لەوەی کە تائێستا بۆ پارچەکانی تر بەکار هاتوون کارێکی خراپ نەبووە بەلام دەبێ لەم و بەدوا ڕوو بکرێتە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و دیسانەوە خەبات بەشێوەیەکی گەرم و گورتر دەست پێبکرێتەوە. حیزبی دێمۆکراتی کوردستان لەوباوەڕە دایە کە هێزی کارا و چالاک لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەیە کە ئەو هێز و تۆڕانەی ڕۆژهەڵات دوبارە ئامادە بکرێنەوە و بتوانن کە خەباتی ڕۆژهەڵات گوڕوتینێکی دیکەی پێ بدەنەوە. حدک بە چالاکیەکانی هاوینی ئەو ساڵ لە ڕۆژهەڵات بە کردار و بە بیرۆکە دەستی کردەوە بە چالاکییەکانی خۆی لە ڕۆژهەڵات کە ئەوە دەتوانرێ سەرەتایەک بێت بۆ سەردەمێکی نوێ لە خەباتی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان.

چۆنو دەبێ چ بکرێت؟

سەرەتا دەتوانم بڵێیم کە تا ئێستاش پێناسەیەکی ڕێک و دەقیقمان لە ڕۆژهەڵات میحوەری لە لایەن حیزبی دێمۆکراتی کوردستانەوە وەک دارێژەری فکرەکە نیە. دواتر دەبێ ڕۆژهەڵات میحوەری مانیفیستی هەبێت و هەدەفە ئەساسییەکانی دیاری بکرێت، لەگەڵ ئەوەیدا دەبێ تەکید لەوە بکرێتەوە کە دەبێ هەموو هەوڵەکان بۆ ڕۆژهەڵات بخرێنە گەڕ.

گوتاری رۆژهەڵاتیی دەبێ کار لەسەر ئەوەبکات کە خەبات لە ناوخۆی کوردستان واتە خەباتی شار و شاخ لێک گرێ بدات ئەمە لە لایەکەوە، لە لایەکی ترەوە دەبێ دەستبکات بە دیپلۆماسیەکی گرشتگر و بەهێز لە دەرەوەی وڵات و بە دانانی نوێنەر و بردنی کێشەی کوردی رۆژهەڵات بۆ ناوەندە جیهانیەکان گوتاری رۆژهەڵاتی بەهێزتر بکرێت، ئەوەی کە نوێنەرانی هێزە سیاسیەکانی کوردی رۆژهەڵاتی لە ناوەندە جیهانیەکان کردوویانە زۆرتر باسی کوردستان بەگشتی بووە و هۆکارەکەشی ئەوە بووە کە نوێنەرانی هیزە سیاسیەکانی رۆژهەڵات بیریان لە قازانجی گشتی کردۆتەوە تا قازانجی تایبەت بۆ رۆژهەڵات، ئەوە لەگەڵ ئەوەیدا کارێکی باشە، بەلام لە هەمانکاتدا بوونی کێشەی پارچەکانی تری کوردستان لە ناوندە جیهانیەکاندا دەبێتە هۆی ئەوەی کە کێشەی کوردی رۆژهەڵاتی پشت گوێ بخرێ.

گوتاری رۆژهەڵاتی دەبێ حزوریی بەردەوامی هەبێ لە رۆژهەڵات، هەر بیرۆکەیەک لە دەرەوەی ژینگەی خۆی مەحکوومە بە نەمان، هەربۆیە دەبێ رۆژهەلات میحوەری لە ژینگەی خۆی واتە رۆژهەڵاتی کوردستان پەرەی پێ بدرێت، لە هەموو ئالیەتێک کەڵک وەربگیرێ بۆ ئەوەی هەموو چینەکانی کۆمەڵگا بتوانن لە بیرۆکەکە تێ بگەن.

ئەگەر ژینگەی خەباتی رۆژهەڵات دا بنێن بە مەیدانێکی یاری فوتبالْ دەبینین کە یاریزانەکانی ئەو دەڤەرە ماوەیەکی زۆرە کە بوون بە تەماشاچی و لە جێگای ئەوان دا خەلکی دەڤەری تر یاری دەکات، بۆئەوەی بتوانێ ببیەوە یاریزانێکی باشی ئەو مەیدانە دەبێ لە قالبی تەماشاچی بێیە دەرێ و بچی ناو یاریگا، چونکە لە دەرەوەی یاریگا و وەک تەماشاچیەک تەنها دەتوانێ سەیری رووداوەکانی ناو مەیدان بکات و ناتوانێ تەسیری راستەوخۆی لەسەری هەبێ، بەڵام کە بووی بە یاریزانێکی باشی ناو یاریگا ئەو ئەوکات خۆت یاسا و رێسا رێک دەخەی بۆ مەیدان، یاساکانی مرۆڤەکان دیاری دەکەن لەکاتی پێویست دا دەتوانن گۆرانی بەسەر دابێنن.

پێویستە گوتاری رۆژهەڵات دەبێ بکرێتە فەرهەنگ، لە هەموو چینەکانی خەڵکی رۆژهەڵاتی دا جێگایی ببێتەوە و دەبێ لەناوەندەکانی خوێندن و لە زانکۆکان، رێکخراوە سینفیەکانی ناوخۆ بۆ بلاوکردنەوەی ئەو بیرۆکەیە کەڵک وەربگیرێ، کە ئەو کارە پێویستی بە راگەیاندنێکی تۆکمە و بەهێز هەیە و لەگەڵ ئەوەشدا پێوستیە چالاکیە نهێنیەکانی ناوخۆی رۆژهەڵات چرتر بکرێتەوە.

فەرهەنگی بەشداری، خەبات بۆ هەموو کۆمەڵگا

فەرهەنگی بەشداری نەکردنی هەموو چین و تویژەکانی کۆمەڵگای رۆژهەڵات لە جوولانەوەی رزگاریخوازی کوردستانی ئێران یەکێک لەو هۆکارە بەهێزانە بووە کە کورد لە رۆژهەڵات تا کو ئێستاشی لەگەڵ دابێ پیوەی دەنالێنێ، بەشێکی کەم لە

کۆمەڵگایەکی نزیک بە ١٠ میلیۆنی بەشدار بووە لە خەبات و جوولانەوە، ئەوە لە حاڵێک دایە کە هێزە سیاسییەکانیش کەمتەرخەم بوون بەنیسبەتی روونکرنەوەی زیاتری خەڵک و ناوچە جۆراو جۆرەکان.

لە کۆتایی دا دەبێ ئەوە بڵێم کە گوتاری رۆژهەڵات نابێتە هەرەشە بۆسەر گوتارەکانی تری کوردی بەڵکو ئەو هەوڵ دەدات کە هەر گوتارەی بۆ ناوچەی خۆی بەکار بێنت و لەگەڵ ئەوەشدا گوتاری رۆژهەڵاتی باوەری وایە کە دەبێ کورد لەهەر چوار پارچەی کوردستان هەر کامە و بە میتۆدی خۆی کە لە ژینگەی خەبات بکات و نەبێتە هەرەشە بۆسەر بەرژەوەندی باڵاکانی کورد لە هیچ کام لە ناوچەکانی تر.

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٤٤

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٠ی نۆڤەمبەری ٢٠١٤

بابەتەکانی ساڵی..... ٢٠١٥

زێڕی ڕەش، چەکی سیاسییە یان ئابووری؟

نرخی نەوت بەخێرایەکی سەرسوڕهێنەر دەچێتە خوارێ. نەوتێکی زۆر و زەمەند، ئەگەر تا دوێنی کڕیارەکان بەدوای فرۆشیارەکانەوە بوون ئێستا فرۆشیارەکان بەداوی کڕیارانی نەوتەوەن و ئەوەی ئێستا لەبازاری زێری ڕەش دا ڕوو دەدات ئەویە کە کڕیارانی نەوت نرخەکان بۆ نەوت دادەنێن نەک فرۆشیارانی نەوت.

ئێستا زۆربەی پێش بینیەکان کە ٦ مانگ پێشتر کرابوون هەموو پێچەوانە دەرچوون، هۆکارەکە ڕوونە بەرهەمی نەوت زۆرە و داواکاری لەسەر کەم، یەکێک لەو وڵاتانەی کە کێشەی ئابووری فشاری بۆ هێناوە ڕووسیەیە، ڕووسیە دوای ئەوەی لەلایەن وڵاتانی ئوروپایەوە توشی گەمارۆی ئابووری بووە ناچار بوو بۆ پڕکردنەوەی کەمیی بودجەی خۆی پەنا بەرێتە بەر زیاتر کردنی بەرهەمهێنانی خۆی کە لە مێژووی ٣٠ ساڵی ڕابردووی ڕووسیەدا کەم وێنە بووە. ڕووسیە بێ گوێدانە ئەوەی کە زیادکردنی بەرهەم نرخەکان دێنێتە خوار ڕۆژانە بەردەوام بەرهەمی خۆی زیاد دەکات.

بیژەنی زەنگەکە، وەزیری وزەی ئێران دەڵێ: لە گەڵ وەزیری وزەی ڕووسیە لە گفتوگۆدایە کە لانیکەم ئەگەر وڵاتانی عەرەبی بەتایبەتی عربستان و کوەیت بەرهەم کەم ناکەوە ئەوا ڕووسیە هاوکار بێت بۆ کەم کردنەوەی نرخی نەوت.

عێراق لەو نێوەدا لوولەی نەوتەکانی خۆی تا ئاخر کردۆتەوە و ڕۆژانە نزیک بە ٣ میلیۆن بۆشکە دەفرۆشی و کە لە ٣٤ ساڵی ڕابردوو دا بۆ عێراق کەم وێنە بووە.

عەرەبستانیش هیچ بەرنامەیەکی بۆکەم کردنەوەی بەرهەمی نەوت نیە، عەرەبستان یەکێک لەو وڵاتانەیە کە ڕۆژانە نرخی نەوت دیاری دەکات. لەو نێوەدا شاه عەبدوڵا پاشای عربستان لە دیمانەیەکی تلویزۆنیدا گوتی: «هاتنە خواری نرخی نەوت شتێکی تازە نیە و حکوومەتەکەی زۆر بەئاسانی دەتوانێ بەسەریدا سەرکەوتوو بێت. ئەو قسانە نیشانەی ئەوەن کە

عەرەبستان بێ بەرنامە نرخی نەوت دانابەزێنێو بەرهەمیشی زیاد ناکات.

نیشانەکانی کەم بوونەوەی نرخی نەوت لە بازارە جیهانییەکان دا لە بازاری بورسی لەندەن و وڵاتانی دیکەی ئەورووپایی‌دا هەست پێ دەکرێ ئەویش بەکەم بوونەوەی نرخی پشکی کۆمپانیا نەوتییەکان، لەگەڵ کەمبوونەوەی نرخی پشکی ئەو کۆمپانیا نەوتییانەش نرخی پشکی کۆمپانیا ئەلیکترۆنی و بەرهەمهێنەرەکانی دیکەش کەم دەبێتەوە.

بەڵام ئێستا پرسیار ئەوەیە کە کەم بوونەوەی نرخی نەوت تا کوێ بەردەوام دەبێت؟ وەلامی ئەو پرسیارە پێویستی بەکات هەیە، زۆربەی چاودێرانی ئابووری دەڵێن دەبێ راوەستین تا کۆتایی ساڵی ٢٠١٥ چونکە وا پێشبینی کراوە کە بە کەم بوونەوەی نرخی نەوت بەدرێژایی ساڵ ئەوان کۆمپانیاکانی بەرهەمهێنانی نەوت لە ئەمریکا مەجبور بە راوەستاندنی بەرهەم دەبن. ئەوە وادەکات کە نرخی نەوت دووبارە لە بازارەکاندا زیاد بکاتەوە.

کاتێک ٣ مانگ پێش ئێستا کە نەوت بۆشکەی بە ٨٥ دۆلار بوو، شارەزایانی ئابوری لە کۆنفرانسی لەندەن باسیان لە ئەرزان بوونی نرخی نەوت کرد، گوتیان کە نرخی نەوت دادەبەزێ بۆ ٥٠ دۆلار بەڵام ئەوکات زۆر کەس ئەو قسانەیان پێ هەڵەبوو، ئەمرۆکە نرخی نەوت نەک ٥٠ دۆلار بەڵکو لە خوار ٥٠ دۆلارە بووبە ٤٦ دۆلاریش و بگرە کەمتریش.

لەگەڵ دابەزینی نرخی نەوت گەشەی ئابووریی ناوچەی یۆرۆ (EU) روو لەزیادبوونە و ئەوە لە حاڵێکدایە کە ئەو گەشەکردنە لە ٦ ساڵی رابردوودا بێ وێنە بووە، هۆکارەکەی روون ئاشکرایە کەم بوونەوەی نرخی نەوت کاریگەری راستەوخۆی هەبووە لەسەر زیادکردنی بەرهەم لە ئوروپا.

رابێرت هالفێر، ئابوری ناسی ئاڵمانی دەڵێ: نەوتی هەرزان هەدیەکەیی ئاسمانیە بۆ پیشەسازی ئاڵمان و بەکاربەری ئاڵمانیە لە کاتی ئێستادا، بەڵام ئەوە لە کورت ماوەدا بەقازانج دەشکێتەوە بۆ ئوروپا و وڵاتانی ناوچەی (EU). بەڵام لە درێژ ماوەدا دەبێتە هۆی زەرەی ئابووری ئەویش لەبەر ئەوەی کە گەشەی ئابووری زۆر بە هێواشی دەڕاوت بەرێوە، دەبێ لە یادمان نەچێ ئەگەر نرخی نەوت زیاتر بێتەخوار ئەوە دەبێتە هۆی گرانی چونکە نرخی گەشەی ئابووری دەبێتە موسبەت(+) و نرخی گرانیش دەبێتە مینها (-) کە ئەمە ترسناکترین هۆکارە بۆ لاوازبوونی ئابووری.

کەواتە بۆ وڵاتانی بەکارهێنەری نەوت، نەوت شمشری دوو لایەیە، لەلایەک کەم بوونەوەی تێچووی بەرهەمهێنان لەوانەیە گەشەی ئابووری زیاد بکات و لە لایەکەی دیکەوە گرانی کاڵا لە بازاردا ببێتە هۆی کەمی کڕیار و بەکارهێنەر.

لە نێو وڵاتانی بەرهەمهێنەردا ئێران لە ئاستێکی تایبەت دایە، گەمارۆ ئابووریەکانی چەند ساڵی رابردوو بەرهەم هێنانی نەوت لە ئیراندا کردۆتە نیوە، ئەو فشارەی چەند ساڵی رابردوو لەسەر نەوتی ئێران حکومەتی ئیرانی وا لێکردوە کە هەوڵ بدات کە بودجەی ساڵانەی خۆی لەسەر نەوت بەرنامەی بۆ دانەنێت، هەر بۆیە لەساڵی ١٣٩٠ کە بودجەی ئیران دانرا ٦٠% بودجەی ئێران تایبەت کرابوو بە داهاتی نەوت، بەڵام سالی ١٣٩٤ تەنها ٣٣% لە بودجەی ئێران پشتی بەستوە بە داهاتی نەوت، لەلایەکی دیکەوە لەبەر گەمارۆکانی بانکی لەسەر ئیران دەستگەیشتن بە ئێران بۆ پوڵی فرۆشی نەوتی خۆی کارێکی ئەستەمە. وڵاتانی دەرەوە هەر زوو شارەگی ئابووری ئیران واتە بانکی ناوەندی ئێرانیان تەحریم کرد بۆئەوەی ئیران نەتوانێ دەستی بگات بە پوڵی نەوتی فرۆشراوی خۆی. هەر بۆیەشە ئێران لەکاتی ئێستا زەرێکی زۆر نابینێ لە نرخی نەوت چونکە ئەو پوڵانەی کە ئیستا بەدەستی دەگات هەموو ئەو پوڵانەن کە چەند ساڵە لە پولی فرۆشی نەوتی خۆی بەدەستی نەگەیشتوون و تازە بەتازە داوی گفتوگۆ ناوەکیەکان لەگەڵ رۆژئاوا بۆی ئازاد دەکەن. هەربۆیەشە لە کورت ماوەدا ئێران زەرە ناکات لەکەم بوونەوەی نرخی نەوت بەڵام لە درێژ ماوەدا کاریگەرییەکانی دیار دەکەون چونکە بەگشتی ئیران هیچ پولێکی هەڵگیراوی نیە بۆ رۆژی رەش.

حکوومەتی کۆماری ئیسلامی بودجەی ساڵی داهاتووی خۆی پێشکەشی مەجلیس کردوە و لە بەشی داهاتی بودجەدا پشکی شێر بەر نەوت کەوتووە، ئابووریناسانی ئێرانی پێشبینیان کردوبوو کە نەوت لەساڵی داهاتوو لە ٩٠ دۆلار دانابەزێت، و هەربۆیە بۆشکەی نەوتی خاویان بە ٩٢ حیساب کردبوو، بەڵام لە کاتی ئێستادا پێشبینیەکان پێچەوانە بوونەوە ٥٠%ی نرخی نەوت لەیەک مانگدا شکاوە و بۆتە ٤٦ دۆلار و کەمتریش، هەربۆیە حکوومەتی ئێران هاواری لێهەستاوە و کەوتۆتە ژێر فشار، لەبەر ئەوەی لە هەر بۆشکەیەک ٤٦ کەم دەهێنێت لە بودجەی ساڵی داهاتوودا.

حەسەنی روحانی هەفتەی پێشوو لە وتارێکی دا لە شاری بوشێهر گوتی: ئێمە دەزانین کە کەم کردنەوەی نرخی نەوت لەبن سەری کێ دایە و ئەوانەی ئەو بەرنامەیان داناوە لە کۆتاییدا پەشیمان دەبنەوە. ئەو راستەوخۆ عەرەبستان و کوەیتی تاوانبار کرد کە دەیانهەوێ رەقیبەکانیان بە کەمکردنەوەی نرخی نەوت وەلاوە بنێن، هەروەها گوتی کە دووکەڵی ئەو کێشەیە لەکۆتایی دا دەچێتەوە نێو چاوی خۆیان.

یەکێک لەهۆکارەکانی هەرزان بوونی نرخی نەوت بۆ ئەندازەی دەرهێنان و هەناردەی رۆژانە دەگرێتەوە، بەپێ ئاماری سازمانی ئۆپێک عەرەبستان لە ساڵی رابردوودا رۆژانە ٨ میلیۆن بۆشکەی دەرهێناوە و هەناردەی کردوە بەڵام ئێران بەهۆی گەمارۆکانەوە توانیویەتی رۆژانە تەنها ١ میلیۆن بۆشکە بەرهەم بهێنێ و بەرێی بکات.

بۆ عەرەبستان نرخی نەوت دابەزاند؟

ئەگەر بێنین بەراوردێک بکەین لە نێوان بوجەی ساڵانەی ئیران و عەرەبستان دەبینین کە کامیان زیاتر وابەستەگی هەیە بە نەوت. بودجەی ساڵانەی عەرەبستان ١٩٠ میلیارد دۆلارە کە ١٦٠ میلیارد دۆلاری لە فرۆشی نەوت دەستی دەکەوێت، واتە نزیک بە ٨٥% لە بوجەی خۆی، بەڵام بە پێچەوانەوە لە ساڵی داهاتوودا بوجەی ئیران تەنها ٧٥ میلیارد دۆلارە، کە ٢٥ میلیارد دۆلاری لە داهاتی نەوتەوە دەبێت یانی ٣٣% بوجەکەی ئێران.

بەڵام گیرفانی عەرەبستان پڕترە لە چاو ئێران، سندوقی پاشەکەوتی میللی عەرەبستان کە لە داهاتی ساڵانی پێشووتری فرۆشی نەوت تێدا هەڵگیراوە نزیک بە ٧٠٠ میلیارد دۆلاری تیدایە، بەڵام سندوقی پاشەکەوتی میللی ئێران تەنیا ٧٠ میلیار دۆلاری تیدایە، یانی ئێران ١٠ بەرامبەر کەمتر پوڵی پاشەکەوتی هەیە بۆ رۆژی رەش.

عەرەبستان و هاوپەیمانەکانی دەیانهەوێ رەقیبە ئەسڵییەکانی خۆیان لە کێبەرکێ وەدەرنێن، ئەوان لەلایەک نەوت وەک کەرەستەی سیاسی بەکار دێن و لەلایەک وەک کەرەستەی ئابووری دژی هاوپەیمانە سیاسییەکانیان بەکاری دێنن. عەرەبستان نرخی نەوتی کەم کرد بۆ ئەوەی بەئێران کە رەقیبی سیاسییەتی بڵێ کە ئەوە ئێمەین رۆژهەڵاتی ناوەراست ئیدارە دەکەین نەک ئێوە. ئەگەر عەرەبستان لە شەڕی دینی لە ناوچەکە کەمی هێناوە دژ بە ئێران ئەوە لە شەری ئابووری بناغەکانی حکوومەتی ئێران دەلەرزێنێ.

ئەمە لەلایەک و لەلایەکی دیکەوە عەرەبستان دەیهەوێ رەقیبە ئابووریییەکانی کە لە ئەمریکا تازە جڵەوی بازاری نەوتیان گرتووە لە مەیدان بەدەر بکات، شیرکەتی شێلی ئەمریکایی لە تازەترین بەرهەمی دا لە خیز و بەرد نەوت دەردەهێنن، کە ئەوە لە داهاتوویەکی نزیک دا دەبێتە هەڕەشەیەکی جیدیی بۆ نەوتی خاوی ئۆپێک و بەتایبەتی عەرەبستان، عەرەبستان و هاوپەیمانەکانی دەیانهەوێ بە هێنانە خوارێ نرخی نەوت وا لەو کۆمپانیا نەوتییە ئەمریکاییانە بکەن کە نەتوانن تێچوویی دەرهێنانەکەیان پڕبکەنەوە و مەجبور بن کە کارگەکانیان ببەستن.

بەپی راپۆرتێک کە ئاژانستی رۆیترز، تێچوویی دەرهێنانی نەوت لە وڵاتانی بەرهەم هێنەری نەوت جیاوازیەکی زۆری هەیە بۆ نموونە تێچوویی دەرهێنانی یەک بۆشکە نەوتی شێل لە بەرد و خیز لە ئەمریکا ٧٠ دۆلارە، لە دەریایی باکوری بەریتانیا ٤٦ دۆلار، هەروەها تێچووی دەرهێنانی یەک بۆشکە نەوتی تێکزازی ئەمریکا ٤٠ دۆلارە کە بە بەراورد لەگەڵ رووسیە تەنها ١٥ دۆلار و لە عەرەبستان و ئێران کەمتر لە ١٠ دۆلارە، ئەگەر لێکدانەوەیەکی ئاماری بکەین لەکاتی ئێستادا

عەرەبستان نەک زەرە ناکات بەڵکو قازانجێکی زۆریش دەکات. بە نەوتی ٤٠ دۆلاری ئەگەر رۆژانە ٨ میلیۆن بۆشکە هەناردە بکات ئەوا داهاتی رۆژانەی عەرەبستان ٣٢٠ میلیۆن دۆلارە کە ئەگەر تێچوویی ١٠ دۆلارەکە لابەرین ئەوان ٢٤٠ میلیۆن دۆلار داهاتی تەواویی دەبێت و لە بەرامبەردا ئێران تەنها ٤٠ میلیۆن دۆلاری فرۆشی دەبێت و داهاتی رۆژانەی تەنها ٣٠ میلیۆن دۆلار دەبێت.

لەرامبەردا هەموو کۆمپانیا نەوتیەکانی رۆژئاوا مەجبور دەبن کە بۆماویەکی کاتیش بێت دەکەی کۆمپانیایەکانیان دابخەن.

ئەنجام:

عەرەبستان هەروەک چۆن بە جەمسەری سوننە مەزهەبەکان ناسراوە، بۆ دژایەتی خۆی دژی ئیمپراتۆری شیعە هەر ئاواش هەموو جۆرە چەکێک بەکار دەهێنێ بۆ ئەوەی کە جەمسەری شیعە کە سەرەکەی لە ئێرانە لەسەر رێگای خۆی لابەبات، عەرەبستان نایهەوێ کە سنوری لەگەڵ ئیمپراتۆریەتێکی شیعە هەبێت، ئەو خوازیارە کە خۆی ببێتە ناوەندی بریاردان بۆ کێشە چارەسەر سازەکان لە رۆژهەڵاتی ناوەراست. دابەزاندنی نرخی نەوت، لە راستیدا هەڕەشەیەکە بۆسەر سەقامگیری ئەو وڵاتە شیعە مەزهەبانەیی کە پشتیان بە نەوت بەستوە نموونەی هەرە زیندوو ئیرانە و ئیران بەو شێوبە دەکەوێتە کێشەیەکی گەورەوە. ئەمە لەلایەکەوە و لەلایەکی دیکەوە عەرەبستان دەیهەوێ رەقیبە ئامریکایەکانی لە مەیدان بەدەر بکات چونکە ئەو رەقیبانە لە داهاتوودا دەبنە دەردەسەر بۆ سەر ئابووری عەرەبستان .

هەڵبەت لە بیرمان نەچێ ئەوە بەرنامەیەکی داڕێژراوی رۆژئاوایی و عەرەبستان بێت دژی رووسیە، چونکە لەچەند ساڵی رابردوودا رووسیە هەوڵ دەدات کە دیسانەوە کە بە جیهان بڵێ کە دنیا دوو جەمسەرییە، رووسیە بەهۆی هەرەشەکانی ئەم دوایانەی لە رۆژهەڵاتی ئوروپا ناوچەکەی بۆ جارێکیتر توشی نائارامیی کردەوە. هەربۆیە فشارێکی ئابووری گەورە دانرا لەسەر رووسیە لەلایەن ئەمریکا و ئوروپاوە. لەکاتی ئێستادا رووسیە لە ژێر فشارێکی زۆردایە و هەربۆیەشە ناردنەدەرەوە نەوتی خۆی زیاد کردوە بۆ پڕکردنەوەی کەمی بوجەی لەدەست چوو.

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٤٨

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٠ی جانیوێری ٢٠١٥

عەرەبستان و ئێران دوو رەقیب یان رەفیقی ناچاری یەکتر!

دوو داواکاری سەرۆکایەتی جیهانی ئیسلام، یەکیان شیعە و یەکیان سونە. دوو هێزی گەورەی ناوچەی رۆژهەڵاتی ناوەراست هەروەها دوو بەرهەمهێنەری گەورەی نەوتی جیهان، یەکیان دوژمنی ئەمریکا و ئەویتریان دۆستی ئەمریکا. لەدوای شۆرشی ساڵی ١٣٥٧ی ئێران کە بە شۆرشی ئیسلامی ناودێر کرا، پەیوەندیەکانی نێوان ئێران و عەرەبستانی تووشی کێشەکرد.

شەڕی عێراق و ئێران

شەری نێوان ئێران و عێراق کێشەکانی قوڵترکردەوە، کاتێک لە ساڵی ١٣٥٩ عێراق شەری دژی ئێران راگەیاند و بەدرێژایی ٨ ساڵ شەڕێکی ماڵوێرانکەر ناوچەکەی گرتەوە، بەدرێژایی ئەو ٨ ساڵە عەرەبستان لە تەنیشت عێراق وەک هاوپەیمان هەم لەبواری ماڵی و هەم وەک پشتیوانی سەرەکی لەگەڵ عێراق بوو دژ بە ئێران.

کاتێک کە لەکۆتایەکانی شەر واتە لە ڕێکەوتی٩ی گەلاوێژی ١٣٦٦ پۆلیسی عەرەبستان هێرشێکی بەرینی کرد بۆسەر حاجیە ئێرانیەکان کە زۆربەیان شیعە مەزهەب بوون لەئاکامدا ٢٧٥ حاجی ئێرانی بوونە قوربانی، هۆکاری هێرشەکەش تەنها ئەو بوو کە حاجیە ئێرانیەکان خۆپێشاندانیان کرد دژی عێراق و هاوپەیمانەکانی. ئەو رووداوە کێشەی نێوان ئێران و عەرەبستانی گەیاندە لوتکە.

بەڵام چەند ساڵ داوی شەری ئێران و عێراق و لەساڵی ١٣٧٠ حکومەتی ئەوکاتی سەدام حوسێن هێرشی کردەسەر کوەیت و داگیری کرد و داوی ئەو کارە هەرەشەی لە عەرەبستانیش کرد کە دەست بەسەر ئەوێش دادەگرێ، هەر لەم کاتەدا بوو کە ئەو هێرشانە جێگای دۆست و دوژمنی گۆریی، پەیوەندیەکانی نێوان ئێران و عەرەبستانی کەمێک باشتر کرد، ئەگەر تا ئەوکات عەرەبستان لە دژی ئێران بوو لەدوای شەری کوەیت جێگایی دۆست و دوژمن گۆرا و پەیوەندیەکانی عەرەبستان و ئێران کەمێک بەرەو باشتر چوو.

دوای ساڵی ١٣٧٦ و سەردەمی خاتەمی..

کاتێک کە محەمەدی خاتەمی لە ساڵی١٣٧٦ بوو بە سەرۆک کۆماری ئێران، پەیوەندیەکانی ئێران و عەرەبستان بەرەو

باشتر چوو، چونکە خاتەمی و حکومەتەکەی بەدوای ئەوە بوون کە لە ناوچەکەدا دۆستانی ئێران زیاد بکەن و دوژمنانی کەم کەنەوە، لەو سەردەمەی کە خاتەمی هاتە سەر کار، لە عەرەبستانیش شاە عەبدولّلا ئیبن عەزیزش دەسەلاّتی گرتە دەست، لەو سات و وەختەدا واتە ساڵی ١٣٧٧ نرخی نەوت لە خوارەو بوو و سازمانی ئۆپێک لەقەیران دابوو، هەربۆیە عەرەبستان و ئێران دەستیان کرد بە هاوکاری و چەند کاری هاوبەشیان پێکەوە کرد کە لەوانە کەمکردنەوەی بەرهەم هێنانی نەوت و هەنارەکردنی، دیاری کردنی نرخی نەوتی خاو و بردنەسەری بەهای نەوت. ئەو کارانە وایکرد کە هەردوولا زیاتر لە جاران بیر ئیدۆلۆژی خۆیان وەلاناو چاویان بریە ئابوری، تا کار گەیشتە ئەوەی کە ئێران و عەرەبستان پەیمانی ئەمنیەتیشیان پێکەوە بەست.

روخانی رێژیمی سەدام حوسێن..

بەڵام دوای روخانی حکومەتی سەدام حوسێن لە عێراق بە دەستی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی هاوکێشەیی پەیوەندیەکانی عەرەبستان و ئێران دوبارە گۆڕانی بەسەر داهات، بەتایبەتی لەکاتی روخانی سەدام حوسێن دا لە ئێران کەسێکی تووندرەوی وەک ئەحمەدی نژاد لەسەر کار بوو، هەربۆیە سوپا و دامەزراوەکانی دیکەی سەربازی دەستی باڵایان هەبوو لە دیاری کردنی سیاسەتی حکومەت، هەربۆیە لەسەرەتاوە دوای روخانی رێژیمی سەدام هەردووک لە ئێران و عەرەبستان بەشێوەی جیاواز هەوڵیان دا کە ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی لە عێراق شکست بێنن، ئەوان شەری تایفی و دینیان کردە گرینگترین چەک بۆ ئەوەی هەر کامیکیان هژموونی خۆی بسەپێنێ، ئاوری ئەو کارە تێکدەرانە وایکرد کە عێراق کە تا ئێستاشی لەگەڵ بێت نەیتوانیوە ببێتەوە حکومەتێکی بەهێز. شەری نێوان عەرەبستانی سونی و ئێرانی شیعە گوێستراوە بۆ گۆڕەپانی عێراقێکی وێران، بێ هێزی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی لە پڕکردنەوەی بۆشایی دەسەلاّت دوای سەدام حوسێن عێراقی کردە گۆڕەپانی دەسەلاّتخوازی هێزە ناوچەیەکان، عەرەبستان راستەوخۆ پشتیوانی لە سونیەکانی عێراق کرد و لە لایەکی تریشەوە ئێران لەهەوڵ دا بوو کە هێزە شیعەکان دەسەلاّتی عێراق بگرنە دەست، ئەو شەرە ساردەی نێوان ئێران و عەرەبستان پەیوەندیەکانی نێوانیانی خراپترکرد.

ئێران وەک هەرەشەیەک بۆ عەرەبستان..

زیادبوونی نیگەرانی جیهانی لە بەرنامەیی ئەتۆمی ئێران، کێشەیەکی تری نێوان عەرەبستان و ئێران بوو. نیگەرانیەکانی عەرەبستان بە ئەندازەیەک بوو کە چەند جار شای عەرەبستان داوی لە ئەمریکا کردبوو کە هێرش بۆ ئێران بکات، ئەو داواکاریە نهێنیانە لەلایەن ماڵپەری ویکلیکس کە بەشێکی زۆری بەڵگە نهێنیەکانی ٣٠ ساڵی رابردووی ئەمریکای ئاشکرا کرد بڵاوبۆوە. بەڵگەکان باسیان لەوەکردبوو کە سەفیری ئەمریکا لە عەرەبستان بە واشنگتۆنی راگەیاندبوو کە پاشای

عەرەبستان عەبدوڵلا عەبدولعەزیز چەندین جا داوای لێم کردوە کە ئەمریکا دەبێ هێرش بکات بۆ ئێران، بە گوتەی ئەو سەری مارەکە لێبکاتەوە.

ماوەیەک دواتر کەسێک کە رەگەز نامەی ئێرانی – ئەمریکا بوو لە لایەن پۆلیسی ئەمریکاوە دەستگیر کرا بە تۆمەتی ئەوەی ویستوویەتی سەفیری عەرەبستان لە ئەمریکا تیرۆر بکات بە داواکاریی کەسانێک کە لە سوپایی پاسدارانی ئێران دەسەلات داربوون، بەڵام هیچ کات ئێران ئەو ئیدعایەیی پشتراست نەکردەوە.

بەهاری عەرەبی..

دەستپێکردنی شەپۆلی نارەزایەتیەکانی وڵاتانی عەرەبی لە رۆژهەڵاتی ناوەراست کێشەکانی نێوان عەرەبستان و ئێرانی قوڵتر کردەوە، پشتیوانی سەربازی حکومەتی عەرەبستان لە دەسەلات دارانی بەحرەین لەکاتی نارەزایەتیەکانی ئەو وڵاتەدا و هەروەها پشتیوانی پێچەوانەی ئێران لە خەڵکی نارازی بەحرەین تەواو کێشەکانی چەند هێندە قوڵتر کردەوە.

قەیرانی سوریە ئاوری کێشەکانی نێوان ئێران و عەرەبستانی بەرەو هەڵدێری برد، لە سوریە بە پێچەوانەی بەحرێن ئێران بوو بە پارێزەری حکومەت، عەرەبستانیش بوو بە پارێزەی دژبەران. لە ڕاپەرینی خەڵکی نارازی بەحرەین کە زۆربەیان شیعە بوون ئێران پاڵپشتی دژبەرانی حکومەتی کرد و عەرەبستان پشتیوانی لە حکومەت کرد، بەڵام لە سوریە هاوکێشەکان پێچەوانەبوو.

لەگەڵ هاتنەسەرکاری حەسەن روحانی و بەرنامەی تازەی بۆ سیاسەتی دەرەوە چاوەروان دەکرا کە پەیوەندیەکانی ئێران و عەرەبستان بەرەو باشتر بچن، بەڵام بە پێچەوانەی چاوەروانیەکان هیچ شتێکی نوێ ڕوینەدا. هەرچەندە بەشێک لە سەران و سیاسەتمەدارانی لەوباوەرە دابوون کە حەسەنی روحانی لەگەڵ ئەحمەدی نژاد فەرقی هەیە بەڵام مەلیک عەبدوڵلا باوەری وابوو کە هیچ لە هاوکێشەکان نەگۆڕاوە و تەنها دم و چاوەکان گۆران و لە کۆتایی دا روحانی فارسە و شیعەیە کەواتە چ فەرق دەکات.

دەستی هاوکاری ئێران و ئەمریکا بۆ کەمکردنەوەی کێشمەکێشەکان و چارەسەرکردنی قەیرانی ئەتۆمی بە نەزەری زۆربەی چاوەدێران عەرەبستانیش وەک ئیسرائیل نیگەران کردوە. لە ڕاستیدا عەرەبستان نیگەرانە لە گۆڕانی سیاسەتی ئەمریکا بەرامبەر بە ئێران و عەرەبستان پێوایە کە چارەسەری کێشەی ئەتۆمی ئێران لەلایەن ڕۆژئاوا و ئەمریکاوە دەبێ هەرەشە بۆسەر ئاسایشی نەتەوەیی و ژئۆپۆلەتیکی ئەو وڵاتە.

سەرهەڵدانی داعش..

سەرهەڵدانی داعش لە عێراق و پێشرەوی خێرا و خوێناوی ئەو گروپە نیگەرانی لە زیادبوونی کێشەکانی تایفیەکانی زیاتر لە جاران کرد. نوری مالکی سەرۆک وەزیری پێشووی شیعەی مەزهەبی عێراق و هاوپەیمانی ئێران کە تاوانبارە بە پەراوێزکردنی سونیەکان لە عێراق و گەرمکردنی شەری تایفی لەو وڵاتەدا. دوای لاچوونی مالکی لەسەر دەسەڵات و هاتنە سەر حەیدەر عبادی وەک کەسێکی میانەرەوی شیعە، رێگا هەموارتر بوو بۆ ئەوەی کە ئێران و عەرەبستان پەیوەندیەکانیان بەرەو باشتر بەرن.

دوای مالیکی، خەونەکانی ئێران لەعێراق بەرەوکزیی رۆیی، بەڵام سەرەڕۆیەکانی گروپە توندرەوەکان جارێکی دیکە وایی کردەوە کە ئێران و عەرەبستان ببنەوە ئەکتەرێکی دیکەی عێراق بەڵام ئەوجارە بە پێچەوانەوە هەردووکیان بۆ دژایەتی تیرۆر پێکەوە دەستیان کرد بەکار. ئەوەی کە ئێران فکری دەکردەوە کە بەتەنها دەتوانێ لە عێراق حوکم بکات پێچەوانە دەرچوو بۆیە ناچار پەنای بردە بەر عەرەبستان وەک ئەکتەرێکی سەرەکی ناوچەکە، چونکە ئێران خۆی لە ژێر هەرەشەدا بینیەوە، هەرچەندە لە کاتی ئیستادا هاوکێشەکان ناروون بەڵام لەراستیدا شەرەکە بۆتە شەی بەرەی شیعە و سونە کە عەرەبستان وەک جەمسەری سونە و ئێران وەک جەمسەری شیعە لە شەرێکی ساردی ناوچەیی دان و لق و پۆپەکانیشیان لە شەرێکی گەرمی خوێناویی دا.

نەوت و عەرەبستان..

مەیدانێکی تری کێشەی نێوان ئەو دوو وڵاتە ئۆپێکە، ئۆپێک ئەو رێکخراوەیە کە بەشێکی زۆر وڵاتانی بەرهەم هێنەری نەوت ئەندامی ئەون و لەوێدا سیاسەتی نەوتی دیاری دەکەن ب خۆیان. لە کاتی ئێستادا بەهۆی دابەزاندنی نرخی نەوت ئێران لە ژێر فشار دایە، عەرەبستان و هاوپەیمانەکانی رێژەی هەناردەی نەوتی خاوی خۆیان زیاد کردوە و ئەوەش وایکردوە کە نرخی نەوت دابەزێنێ. عەرەبستان و هاوپەیمانەکانی لەناو ئۆپێک نایانهەوێ نە بەرهەمیان کەم کەنەوە نە نرخی نەوت زیاد بکەنەوە. ئێران پێ وایە کە ئەوە پلانێکە دژی ئەو کە لەلایەن عەرەبستانەوە سەرپەرشتیاری دەکرێت.

ئاکام:

کاتێک کە حکومەت لە ئێران گۆراوە یان کێشە ناوچەیەکان بوونەتە هەڕەشە بۆ سەر ئاسایشی هەر دوو وڵات ئەوە

پەیوەندی ئێران و عەرەبستان نزیک بوونەوە بەخۆیەوە دەبینێت و دەنا جیا لەوانە عەرەبستان و ئێران دوو رەقیب و دوژمنی ژێر بەژێری یەکترن. زۆتر وەک دوو رەقیب دەبینرێن تا دوو رەفیق.

بەڵام بۆ عەرەبستان هێندە گرینگە لەناوچەکەدا؟

نەوت: عەرەبستان گەورەترین بەرهەم هێنەر و هەناردەکەری نەوتی دنیایە رۆژانە بە ٨ میلیۆن بۆشکە لە ئێستا دا. لەگەڵ ئەوشدا عەرەبستان زۆرترین عەمباری ژێر زەوی نەوتی خاوی هەیە لە جیهاندا .

سیاسەتی دەرەوە: عەرەبستان بە ئەکسەریەتی سونی ئەکتەرێکی دیاری رۆژهەڵاتی ناوەراستە،

ئیدۆلۆژی: عەرەبستان لانکەی لەدایک بوونی ئیسلامی وەهابیە(ئیسلامی توندرەو) دادەنرێت، لە گرینگترین پەرەستگاکانی جیهانی موسولمانان لە عەرەبستانن(مەککە و مەدینە).

توانای سەربازی: بوجەی سەربازی عەرەبستان ئەوەندە زۆرە کە عەرەبستانی بردۆتە ریزی چوارەم لە جیهاندا. لە ریزبەندەکەدا ئەمریکا یەکەم و روسیە دووەم و چین سێ یەم جێگایان گرتووە. لەلایەکی دیکەوە عەرەبستان یەکێکە لە هاوپەیمانە گرینگەکانی جیهانی رۆژ ئاوا.

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٣ی فێبریوێری ٢٠١٥

قەیرانی ئاو هەڕەشە لەئێران دەکات

توێژینەوەیەک لەسەر کێشەی ئاو لە ئیراندا

ئاو مایەی حەیات و بەردەوامی ژیانە. ئاو هۆکاری سەرەکی دروست بوونی کۆمەڵگا و شارستانیەتی مرۆڤەکانە. ئەمرۆکە ئەو ئاوەی کە لەسەر سەوزییە هەمان ڕێژەی ئەو ئاوەیە کە لەسەرەتای دروست بوونی زەوی بوونی هەبوو و گۆرانێکی ئەوتۆی نەکردوە. ئەو سەرچاوە ئاویانە ساڵ پێش ئێستا دروست بوون. ڕێژەی ئاوی سەر زەوی ١٦٥٠ میلیۆن میتری چوارگۆشەیە، کە مرۆڤەکان تەنها دەتوانن ٣%(٥٠ میلیۆن متری چوارگۆشە) بەکار بێن کە ئاوی شیرینە لەو ڕێژەیە ٩٧% (١٦٠٠ میلیۆن میتری چوار گۆشە) ئاوی سوێرە کە مرۆڤەکان ناتوانن کەڵکی لێوەربگرن، لەو ٥٠ میلیۆن میتری چوارگۆشەی کە مرۆڤەکان دەتوانن ڕاستەوخۆ کەڵکی لێوەربگرن تەنها ٢٢% ئاوی سەر زەوی و ٧٨ % ئاوی شیرن لە ژێر زەویە (بۆ زانیاری بەشی زۆری ئاوی شیرین لە سەر گۆی زەویی لە جەمسەریی باکوور و باشووری زەوی بەشێوەی سەهۆڵ پارێزراوە).

لە سەدەی ڕابردوو بە زیادبوونی ڕێژەی دانیشتوان و بەرزبوونەوەی ستانداردەکانی ژیان و هەروەها گەشەی ئابووری و گەشەکردنی پیشەسازی و کشتوکاڵ وای کردوە کە ڕێژەی بەکارهێنانی ئاو بە خێرایی ڕوو لە زیادبوون بکات. لە کاتی ئێستادا ڕێژەی خواست لەسەر ئاو ٢٣٠% بەرامبەر بە سەدەی ١٩ زیادی کردوە کە زیادبوونی ئەو ڕێژەیە پەیوەندەی بە زیادبوونی ژمارەی دانیشتوان هەیە، ئەو وڵاتانەی کە ڕێژەی دانیشتوانیان بێ بەرنامە زیادی کردوە لە کاتی ئێستادا توشی کێشەی کەمی ئاو بوون، نموونە ئێران و میسر.

لە کۆنفرانسێک کە لە ژوانسبورگ لە ئەفریقای باشوور بەسترا، کێشەی بێ ئاوی لەسەر زەویان بە کێشەیەکی چارەسەر نەکراو هێنا ئەژمار کە لە داهاتوودا دەبێتە هەڕەشەیەکی جیدی بۆ سەر ئاسایشی کۆمەڵگای مرۆیی لە جیهاندا. بەپێی ئامارەکانی ئەو کۆنفرانسە لە کاتی ئێستادا ١میلیارد و ٢٠٠ میلیۆن نەفەر لەسەر زەوی دەستیان بە ئاوی شیرینی خاوێن را ناگات و ٢ میلیارد و ٤٠٠ میلیۆن نەفەر بێبەشن لە ئاوی خاوێن. لەبەیاننامەی کۆتایی کۆنفرانس کە ڕوو بە کۆمەڵگای مرۆیی و وڵاتانی جیهانە دەڵێ: "لە ساڵی ٢٠٢٥ ئەگەر کێشەکانی ئاوی شیرینی خاوێن چارەسەر نەکرێن ئەوا ئەو کەسانەی کە دەستیان بەئاوی خاوێن ڕاناگات دەگاتە ٤ میلیارد نەفەر"، لە بەشێکی دیکەی ئەو بەیاننامەیدا هاتووە "ئەگەر تا ساڵی ٢٠٢٥ کێشەکانی کەمیی ئاوی خواردنەوە چارەسەر نەکرێت ئەوا ٤ میلیارد و ٥٠٠ میلۆن کەس ژیانیان دەکەوێتە مەترسییەوە.

ئەمرۆکە ئاو و سەرچاوە ئاوییەکان بەئاشکرا هاتوونەتە نێو دنیای سیاسەتی نێودەوڵەتییەوە، هەوڵە نێو دەوڵەتییەکان بۆ ڕێکخستن و بە یاسایی کردنی ئاو و سەرچاوەکانی ئێستا باسێکی گەرمی نێو کۆرو کۆمەڵە نێودەوڵەتییەکانە، لە هەموو لایەکی جیهان دەنگۆی ئەوە هەیە کە ئاو جێگای نەوت دەگرێتەوە یاخود چەکی داهاتوویە بەدەست وڵاتانێک کە سەرچاوەیەکی زۆری ئاوی ژێر زەویان هەیە. لە سەدەی ٢١دا داواکاری لەسەر ئاو ٢٣٠% زیادی کردوە بە نیسبەتی سەدەی رابردوو هەربۆیە لە زۆربەی وڵاتان بۆ دابینکردنی ئاو و سەرچاوەکانی ئاو خراوەتە نێو بەرنامەی کاری حکوومەتەوە.

هەرچەندە ئاو مادەیەکە کە دەتوانرێ بەدەست بێتەوە، بەڵام وشکەساڵی چەندین ساڵە و ڕێژەی بوون بە هەڵم لەلایەک و لە لایەکی دیکەکەم کردن و دابەزینی ئاستی ئاوی شیرن و بەکارهێنانی وەک چەکێکی سیاسی لە دژی یەک وای کردوە کە جیهان و ئەو ناوچەی کە ئێمە تێیدا دەژین بکەوێتە مەترسییەوە.

نەوت تەنها سەرچاوەی سروشتی نیە، کە بۆ کوردەکان، ئێرانییەکان و عێراقییەکان گرینگ بێ، بەڵکوو ئاو یەکێکە لەو مادە سروشتیانەی کە لەناوچەکەدا بوونی هەیە، بەڵام بۆ کورد گرینگیەکەی چەندین بەرامبەر زیاترە ئەویش لەبەر ئەوەی بەشێکی بەر چاولە سەرچاوە ئاوییەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوڕاست بەتایبەتی لە ڕۆژهەڵات و باشوور و باکووری کوردستانن کە گرینگیی کوردستان چەندین بەرامبەر زیاتر دەکات.

لەو وڵاتانەی کە بەبەرنامە ویستوویەتی فشاری کەم ئاوی لەسەر خۆی لابەرێ حکوومەتی عێراق بووە، حکوومەتی عێراقی پێشوو توانی لە ماوەیەکی کەم دا لەسەر زۆربەی ڕووبارە بچوک و گەورەکانی نێو عێراق یاخود ئەوانەی کە سەرچاوەکانیان ئێرانە و تورکیەیە بەندەاو دروست بکات و بۆماوەیەکی زۆر ناوچە بیابانیەکانی عێراق لە لەناوچوون ڕزگار بکات. بەپێی هەندێک سەرچاوە د. عەبدولڕەحمان قاسملوو لە داڕێژەرانی ئەو بەرنامەیە بوو کە عێراق بە دروستکردنی بەندەاو لە هەڕەشەی دراوسێکانی ڕزگار بکات، د. قاسملوو یەکێک لەو ڕاوێژەکارە ئابوورییانە بوو کە لە بەغدا لە سەرەتای ساڵانی ١٩٧٠ بۆ باشتر کردنی وەزعی ئابووری عێراق و کێشەی ئاوی عێراق ڕاوێژکاری عیراقییەکان بوو. (سەرچاوە: د. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ، سمیناری یادی قاسملوو لە زانکۆی سەلاحەدین، ٢٠٠٥).

ئایا ئێران دەبێت بە بیابان!

ئەگەر تا دوێنی وشک بوونی بەندەاو و گۆلەکان لە ئێران بوون بە کێشە، ئێستا پەیدا کردنی ئاوی خواردنەوە بۆ شارە گەورەکان بۆتە کێشە و بەڕۆکی حکوومەتی ئێرانی گرتووە. بۆ نموونە بەندەاوی «زایندە رود» کە ئاوی شارەکانی پارێزگای فارس و شاری ئیسفەهان دابین دەکات، لەساڵی ١٣٩٢ بە ڕێژەی ٤٤% کەمی کردوە و تەنها ١٠% لە بەندەاوەکە ئێستا

ئاوی تێدایە.

ئێران ٨ ساڵە چۆتە قۆناغی وشکە ساڵی درێژ خایەن. لێکۆڵەرەوانی سەر بە ڕێکخراوی نێودەوڵەتی فاو دەڵێن کە وشکەساڵی ئێران ٣٠ ساڵی دیکە درێژەی دەبێت، کەمیی باران و کەم بوونی ئاوی ژێر زەوی لە ئێراندا لەوانەیە ئێران بکاتە بیابان و وەک وڵاتانی سومالی و سودانی لێ بێت.

مەترسیی کەم ئاوی

بە پێ ئاماری ساڵانەی وەزارەتی وزەی ئێران ٣٧ ملیۆن ئێرانی لەژێر هەڕەشەی کەمیی ئاو دان، یانی نیوەی حەشیمەتی ئێران لە ژێر هەڕەشەی کەمی ئاو دان. مەترسیی کەمی ئاو لە پارێزگاکانی ناوەندیی ئێران (تاران، ئیسفەهان، شیراز و مەشهەد) بەتەواوی فشاری هێناوە بۆسەر ژیانی خەڵک، وەزارەتی وزەی ئێران دەڵێ ئەگەر پێشگیری نەکرێت لە بەفیڕۆدانی ئاو ئەوا تا هاوینی ساڵی داهاتوو ئەو ٣٧ ملیۆن ئێرانییە دەبێ بە سەهمیە بەندی ئاویان پێ بدرێت.

سەرچاوەکانی ئاو لە ٢٤ پاریزگای ئێران باش نیە و لە خەتی سوری کەم ئاوی تێ پەراندە و تەنها لە ٧ پاریزگا کێشەی کەمیی ئاو نیە، کە ئەو پاریزگایانەی دانیشتوەکانی کوردن لەو ٧ پاریزگایەن کە کێشەی کەمی ئاویان نیە. لە لایەکی دیکەوە سەرچاوەکانی ئاوی رۆژهەڵاتی کوردستان لە داهاتوویەکی نزیک دا دەبنە چەکی کاریگەی ئەو پاریزگایانە دژی پاریزگا ناوەندییەکان. کەمیی ئاو لە پاریزگاکانی ئێران وایکردوە کە خەڵک بۆ بەدەستهێنانی و پاراستنی سەرچاوە ئاوییەکانی خۆیان شۆرشیان کرد، ساڵی ١٣٩١ خەڵکی ئیسفەهان هێرشیان بۆ پرۆژەی بەرێکردنی ئاوی رووباری زایندە رود کرد کە ئاوی ئەو رووبارەی بۆ شاری یەزد دەگواستەوە.

عەمبارەکانی ئاو لە ئێراندا

بەندەاوە ئاوییەکانی ئێران تەنها ٣٠% ئاویان تێدایە، لە رووبەری تالابەکانی ئێران ٥٨% وشک بوون و رووبەرە وشک بووەکانیان بۆتە خۆێ و بیابان کە لە ئەو بیابانانە سەرچاوەی تۆزو خۆڵی چەند ساڵەی ئێران و ناوچەکە بوون، کە سەرچاوەی زۆر نەخۆشی بوون بۆ خەڵکی ناوچەکە. ٦٥٠٠ گوند لە ئیراندا سەرچاوەی ئاوی خواردنەوەیان نیە، ئەو گوندانە لە ناوچە دووردەستەکانڕا بە تانکێر ئاوی خواردنەوەیان بۆ دەچێ.

کێشەی ئاو لە ئێراندا چیە؟

لەسەردەمی ئیمپراتۆری مادەکانەوە تا نزیک بە ٣٦ ساڵ لەوەپێش هیچ زیادەڕۆییەک لە بەکارهێنانی ئاو لە ئێران دا نەکراوە، تەنیا لەماوەی ٣٦ ساڵی رابردوودا واتە لەسەردەمی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی ئێراندا ١٢٠ ملیار میتری چوارگۆشە لە ئاوە شیرنەکانی ژێر زەوی کە هەزاران ساڵە دەستیان لێ نەدراوە بەکارهاتووە، ئەو ڕێژەیە ٧٥% ئاوی شیرنی ژێر زەویی ناوچەکە بووە. حکوومەتی کۆماری ئیسلامی ئێران تەنها لە ٨ ساڵی رابردوودا ٧٥ ملیارد میتری چوارگۆشە ئاوی بەکارهێناوە. لەراستیدا ئەو کارە یانی تاڵانکردنی سروشت. حکوومەتی کۆماری ئیسلامی لەڕۆژی هاتنەسەرکاری دەستی کرد بە پڕۆژەی زیادکردنی حەشیمەت بێ ئەوەی لەئاکامە خراپەکانی داهاتوو ئەو زیادکردنە بکۆلێتەوە.

کاتێک کە حکوومەتێک پڕۆژەی بۆ زیادکردنی حەشیمەت دەبێت، دەبێ لە فکری ئەوەشدا بێت کە ژیانێکی ئاسوودە بۆ ئەو حەشیمەتە بدۆزێتەوە. لەکاتی ئێستادا حەشیمەتی ئێران بەشێوەیەک زیادی کردوە کە حکوومەت ناتوانێ تەنها بچوکترین پێداویستییە سەرەتاییەکان دابین بکات، ئاوی خاوێن یەکێکە لە سەرەتایترین پێداویستیەکانی مرۆڤ کە لە ئێراندا خەریکە دەبێتە شتێکی گرانبەها.

لە ستانداردی جیهانی هەر وڵاتێک ساڵانە تەنها ٢٠% ئاوی ژێرزەوی خۆی بەکاردەهێنێت، ئەگەر وڵاتێک بتوانێ لە ٢٠% تا ٤٠% بەشێوەیەکی بەرنامە داڕێژراو بەکار بهێنێ ئەوا کێشەی کەمیی ئاو روونادات، بەڵام ئەگەر لە ٤٠% زیاتر بێت ئەوا دەبێ چاوەڕاونی کێشەی گەورە بن لە سەرچاوەکانی ئاو. لە جیهاندا تەنیا ٢ وڵات لەسەرووی ٤٠% ئاوی ژێر زەوی خۆیان بەکار دەهێنن، یەکەم وڵاتی میسر بە ٤٦% و ئێران بە ٥٨% ئاوە ژێرزەوییەکانی خۆیان بەکار دەهێنن، ئەوەی کە ئێران ٥٨%ی ئاوی ژێرزەوی و ئەنبار کراوی خۆی بەکاردەهێنێت، یانی ئەوەی کە لە چەند ساڵی داهاتوودا بەشێکی زۆری خاکی ئێران وشک دەبێت و دەبێتە بیابان.

کێشەی ئاو لە ئێراندا هێڵی سووری تێپەڕاندواوە، ئێران نیوەی ئاوی پێویستی خۆی لە ئاوی ژێرزەویی وەردەگرێ، بەڵام خێرایی بەکارهێنانی ئاوەکە چەندین بەرامبەر زیاترە لەو خێرایەییەی کە سروشت پێویستی پێیەتی پڕی بکاتەوە، ئەگەر بەم شێوەیە حکوومەتی کۆماری ئیسلامی ئێران بێ بەرنامە ئاوی ژێر زەویی بەکار بێنێ بۆ چارەسەری کێشەکانی کەم ئاوی ئەوا بە پێ پێش بینییەکانی ئاژانسی ژینگەی جیهانی تا ٤٠ ساڵی دیکە ١٢ پارێزگای ئێران دەبن بە بیابان و کەس ناتوانی ژیانیان تێدا بکات.

یەکێک لە شانازییەکانی کۆماری ئیسلامی ئێران دروستکردنی بەندایی ئاوییە، سیاسەتی دروستکردنی بەنداو بۆ کۆکردنەوەی ئاو لە حکوومەتی کۆماری ئیسلامی ئێران فشارێکی زۆر دەهێنێ بۆ ئاوی رووبارەکان و دەریایەکان، بۆ نموونە دروستکردنی بەنداو لەسەر ١٣ رووبار کە ئاوی گۆلی ورمێ دابین دەکەن بۆتە هۆی ئەوەی کە ئاوی گۆلی ورمێ ٧٠% کەم بکات و ئاکامەکەی بۆتە هۆی ئەوەی کە بەشێکی زۆری ناوچە وشک بێت و ببێتە هۆی گێژەڵووکەی خوێ و خۆڵ. هەربۆیە دەتوانین بڵێین سیاسەتی دروستکردنی بەنداوی ئاوی لە ئێراندا شکستی خواردوە. گۆلی ورمێ لەکات و ساتی ئێستادا پێویستی بە ٣٠٠٠ ملیارد میتر چوارگۆشە ئاو هەیە، کە ئەو ئاوە لە پشتی ئەو ١٣ بەنداوەکەی ئێران سازی کردوە کۆکراوەتەوە، لەگەڵ بەردانەوەی ئەو ئاوانە بۆ ناو گۆلی ورمێ ئەوا بەشێک لە کێشەی گۆلی ورمێ چارەسەر دەبێ. بەڵام لەلایەکی دیکەوە کێشەیەکی دیکە یەخەی کۆماری ئیسلامی ئێران دەگرێ ئەویش لەبەین چوونی نزیک بە ٢٠٠ هەزار کەسب و کار (سەرچاوە: ناوەندی لێکۆلینەوەی ستراتیژی ئێران) کە ئەوە وادەکات کە بە میلیۆنان کەس لەوناوچەیە بێ کار بن و هەر ئەوەشە وایکردوە کە ئێران ناوێرێ بەخێرایی کێشەی گۆلی ورمێ چارەسەر بکات.

پلان و نەخشەی دروستکردنی بەنداوی ئاوی لەسەر رووبارەکانی زێی بچوک و رووباری ئەلوەند، بۆتە یەکێک لە کێشە سەرەکییەکانی نێوان ئێران و عێراق.
لەساڵانی رابردوو دا کە رێژەی باران بارین لە وڵاتانی رۆژهەڵاتی ناوەراست بەرێژەیەکی بەرچاو کەمی کردوە، بەهۆی کەمیی ئاوی ژێر زەوی و بوونی ناوچەی وشک لە بەشێکی زۆر لەوڵاتانی ناوچەکەدا، لە ئێستادا و لە داهاتوویەکی نزیک چاوەڕاونی کارەساتێکی ژینگەیی و مرۆیی دەبین.

ئێران لەو نێوەدا پشکی شێری بەرکەوتووە، لە جوغرافیای ئیراندا هەرچەند ناوچەی شاخاوی و سەرسەوز هەیە بەڵام بەشێکی زۆری خاکی ئێران وشکاوێیە و ئەگەر ساڵێک باران نەبارێت یان کەم ببارێ ئەوا ناوچەکانی ناوراست و خواری ئێران تووشی کارەساتی ژینگەیی و مرۆیی دەبین، هەر وەک لە کاتی ئێستادا دوای ئەوەی کە ئێراندا لەماوەی ٨ ساڵی رابردوودا گرفتی کەمی ئاویی هەیە و بارانیش بەرێژەی پێویست نەبارویوە بۆیە ترسی ئەوە هەیە لە چەند ساڵی داهاتوودا بەشێکی زۆری خاکی ئیران ببێتە بیابان، بەپێی ناوەندی کەش ناسی ئێران لەساڵی ١٩٩٣ نێونجی باران بارین ٢٠% کەمترە لە ساڵی پار، بۆیە چاوەرێ دەکرێ هاوینێکی وشکتر چاوەرێی ئیرانییەکان بێت.

دابەشنەکردنی یەکسانی سەرچاوە ئاوییەکانی ئێران، بەرێوەبردنی ناسەرکەوتوو لە بواری ئاو، بەفیڕۆدانی ئاوی خواردنەوە، کەمیی باران بارین، زۆر بوونی رێژەی بوون بە هەڵم، گێژەڵووکەی تۆز و خۆل، بەهەدەرددان و کەڵکی خەراپ وەرگرتن لە ئاوە ژێر زەوییەکان و پیس کردنیان، بەگشتی کێشە سەرەکییەکانی ئاو و سەرچاوەکانیەتی لە ئێران دا.

وەزعیەتی ئێستای ئاو لە ئێراندا

ئێران لە ناوچەی نیوە وشکی رۆژهەڵاتی نێوەراست هەڵکەوتووە، کە بەرووبەری ١٧٥ میلیۆن میتری چوارگۆشەی داگیرکردوە. ٥٢% لە رووبەی ئێران، لە کێوو بیابان پێکهاتووە.

ئێران لە یەکێک لە وشکترین ناوچەکانی جیهان هەڵکەوتووە، نێونجی ڕێژەی باران بارین لە ساڵدا ٢٥٢ میلیمیترە. ئەو ڕێژەیە یەک لەسەر سێ جیهانە(نێونجی ڕێژەی باران بارین لە جیهاندا ٧٥٦ میلیمترە لە ساڵدایە). لە کاتی ئیستادا ١٧٩ میلیمیتر، لە ٢٥٢ میلیمیتر لە ئاوی باران، یانی ٧١% دوای باران دەبێتەوە بە هەڵم. نێونجی بوون بە هەڵم لە ئێراندا، لە نێوان ١٥٠٠ میلیمیتر یان ٢٠٠ میلیمیترە لە ساڵدا ئەو ڕێژەیە یەک لەسەر ڕێژەی جیهانییە. ڕێژەی بوون بە هەڵم لە ناوچە کوێستانییەکانی ئێران ٢٠ میلیمیترە و بە پێچەوانەوە لە بیابانەکان ٢٠٠٠ میلیمترە لە ساڵدا. دوو لەسەر سێ جوگرافیای ئیران کەمتر لەو ڕێژانە بارانیان تێدا دەبارێ.

سەرچاوەیی سەرەکی ئاوی ئێران باران و بەفرە. کە ٧٠ لەسەدی باران و ٣٠ لەسەدی بەفر پێکدێت.

ڕێژەی بەدەست هاتوو لەساڵدا لەئاوی باران ٤١٧ میلیارد میتری چوارگۆشەیە، بەڵام کێشەکە لەوەیدا ڕێژەی بوون بە هەڵم لەو ئاوەی کە دەبارێ، لە ئێراندا زۆرە؛ ٧٢% دەبێتەوە هەڵم، واتە ٢٩٩ میلیارد میتری چوارگۆشە، هەروەها ٩٢ میلیارد میتری چوارگۆشە لەسەر زەوی بلاودەبێتەوە و ٢٥ میلیاردیش لە ئاوی باران دەچێتەوە ژێرزەوی، کە ئەگەر ئەو ژمارانە لە ڕێژەی ئەسلی باران بارین و بەفر لابەرین، واتە ٤١٧ میلیارد میتری چوارگۆشەیە، ئەوا تەنیا ١١٧ میلیارد میتری چوارگۆشە ئاو دەمێنێتەوە لەیەک ساڵدا. لەگەڵ ئەو ڕێژەیە ١٣ میلیارد میتری چوارگۆشەش لە دەرەوەی سنورەکانی ئیران دێتە نیو جوگرافیایی ئێرانەوە.

ڕێژەی ئاوی خواردنەوە لە ئێراندا ١٣٠ میلیارد میتری چوارگۆشەیە، لە کاتی ئاساییدا ٢٩ میلیارد میتری چوارگۆشە لەئاوی خواردنەوە لەکاتی بەکار هێنانەدا دەگەڕێتەوە بۆ ژێر زەویی، بە زیادکردنی ئەو ئاوە لەگەڵ ئاوی (شیرین) خواردنەوەی ئێراندا، ئەوا دەکاتە ١٥٩ میلیارد میتری چوارگۆشە. کە لەو ١٥٩ میلیاردە ئاوە ٨٢ % دەتوانرێ وەک ئاوی شیرین بەکار بێ و ١٨ لە سەدی دەبێتە ئاوی گەڕاوە بۆ نێو سروشت. ڕێژەی ئەو ئاوەی کە لە ئێران را دەچێتە نێو دەریا و، یاخود دەچێتە نێو خاکی وڵاتانی دیکە ٩،٥٥ میلیارد میتر چوارگۆشەیە لەساڵدا.

ڕێژەی زیادکردنی حەشیمەتی لە ئێراندا زۆرە، بەپێ ئامارە ڕەسمییەکان ژمارەی دانیشتوانی ئێران لە ساڵی(٢٠١٤) ١٣٩٢نزیک بە ٧٨میلیۆن کەس بووە کە بە بەراورد بە ٢٥ ساڵ لەوەپێش دوو بەرامبەر بووە و، هەروەها گۆاڕێکی نەوعی ڕویداوە لە دانیشتوانی شار و دێدا.

بەپێ ئامارەکانی ناوەندی ئاماری ئێران پێش شۆرشی گەلانی ئێران، ڕێژەی حەشیمەتی گوند بەبەراورد لەگەڵ شارەکان ٤٠/٦٠ بووە، واتە پێش ساڵی (١٩٧٩)١٣٥٧ بەشی زۆری حەشیمەتی ئێران لە دێیەکان نیشتەجێ بوون، بەلام بە پێچەوانەوە لەکاتی ئیستادا ئەو ڕێژەیە پێچەوانە بۆتەوە و بەپێ ئامارەکان لە سالێ ١٣٨٥(٢٠٠٦) ڕێژەی دانیشتوانی دێیەکان ٣٩ لەسەدی حەشیمەتی ئێران بووە و بە پێچەوانەوە ٦١ لەسەدی حەشیمەت لە شارەکان نیشتەجێن. لە سەرەتایی ساڵانی ١٣٦٩ (١٩٨٩) دوای تەواوبوونی شەری نێوان عێراق و ئێران، کە ئاکامەکەیی بووە هۆی وێرانییەکی زۆر لەئێران و هەروەها لەنێوچوونی بناغە ئابووریەکانی ئیران ، خەڵکی ناچارکرد لە دێیەکانەوە کۆچ بکەن بۆ شارەکان، ئەو کۆچکردنە بەشێوەیەک بووە لە نێوان ساڵانی ١٣٦٨ تا ١٣٧٢ ڕێژەی خەڵکی شار لە ٤٧ % گۆڕا بۆ ٥٨ % تەنها لە ماوەی ١٠ ساڵدا. ئەم کۆچکردنە کاریگەری ڕاستەوخۆی هەبوو لەسەر کێشەی ئاو لە ئیراندا. ئەو ئاوەی لە ڕابردوودا بۆ کشتوکاڵ بەکار دەهات، ئێستا بۆ دابینکردنی ئاوی خواردنەوە بۆ شارەکان بەکاردێ.

زیادکردنی حەشیمەت، دیاردەی شارنیشینی، زیادبوونی جموجۆلی پیشەسازی و کشتوکاڵی لە ئێرانێکی کەم ئاودا بۆتە سەرئێشەی تازەی ئێران و چاوەڕوان دەکرێ ئیران لە٣٠ ساڵی داهاتوودا بەهۆی ویشکەساڵی؛ یەک بەداویەکەکانیدا وەک سۆمالی و سودانی لێبێت.

بەپێی ئامار، لە ساڵی ١٩٦٣ (١٣٤٢) ٤ میلیارد میتری چوارگۆشە لە ئێران ئاو بەکارهاتووە، بەڵام دوای ٣٠ ساڵ واتە لەساڵی ١٩٩٣(١٣٧٢) ئەو ڕێژەیە بووە بە ٨٣ میلیارد میتری چوارگۆشە، واتە لەماوەی ٣٠ ساڵدا پێویستی ئاو لە ئیراندا ٢٠ بەرامبەر زیادی کردوە، هەر بەپێی ئەو ئامارە لەساڵی ٢٠٠٦ (١٣٨٥) ڕێژەی ئاوی بەکارهاتوو زیادیکردووەو بووە بە ٩٤ میلیارد میتری چوارگۆشە لە ساڵدا.

کێشەکانی دیکەی ئاو لە ئێراندا بریتین لە:

بەکارهێنانی بێبەرنامە ئاو و هەروەها بەکارهێنانی بەربڵاوی ئاوە ژێرزەوییەکان بۆ کشتوکاڵ، لەگەڵ ئەمانەشدا پیسکردنی ئاو شیرین و هەروەها زیادبوونی ڕێژەی خوێ لە ئاو و خاکدا، کێشەکانی دیکەی بەردەم ئاون لە ئێراندا.

لە ئێراندا ٨٣ میلیارد میتری چوارگۆشە سااڵنە ئاو بەکار دێت بۆ کشتوکاڵ، واتە ٩٢% ئاو لە ئێراندا، کە لەو ڕێژەیە ٥٠% ئاوەکانی سەرزەوی دابینی دەکەن و ٥٠% لە ژێر زەوی دەردەهێنرێ. لە لیستی وڵاتانی بەکارهێنەری ئاو بۆ کشتوکاڵی، ئێران لەریزیی ٩هەمی لیستەکەدا جێگەی گرتووە، خوارتر لە چین و پاکستان و مکزیک،.. کشتوکاڵ یەکێکە لە گرینگترین سەرچاوەکانی ئابووری لە ئێران، بەاڵم هەنووکە بەهۆی کەمی ئاو لەئێران کشتوکاڵی کەوتۆتە مەترسییەوە.

ڕێژەی بەکارهێنانی سەرچاوە ئاوییەکان لە ئێران، لە ساڵی ١٣٩٢ (٢٠١٣) لە خشتەی ژێرەوە بەرووڕی نیشان دراوە کە ئێران لە ساڵدا چەند و چۆن ئاو بەکار دەهێنێ.

بەشەکان ڕێژەی بەکارهاتوو (ملیارد میتری چوارگۆشە) ڕێژەی سەدی

کشتوکاڵ؛	٨٢/٥	%٩٣/٢٢
ئاوی خواردنەوە؛	٥/٦	%٦/٣٢
پیشەسازی؛	٠/٠٣	%٠/٠٣
ئەوانی دیکە؛	٠/٣٧	%٠/٤٣
کۆ؛	٨٨/٥	%١٠٠

لە ئێران ١/١ میلیار میتری چوارگۆشە ئاو لە بەشی کانگە و، ٥/٤ میتری چوارگۆشە ئاو لە شار و دێیەکان بەکاردێ. ٥٤% ئاوی بەکارهاتوو لە کانگەکان و، ٦٨ %لە ئاوی بەکارهاتوو لە ماڵان، لە ئاوی ژێر زەوی دابین دەکرێ. ڕووبەری زەوییە کشتوکاڵییەکانی ئێران، نزیک بە ٥,٣٥٠,٠٠٠ دۆنمە، کە دەکاتە ٣٢/٨ % ڕووبەری هەمووی ئێران. لە ٢٥ ساڵی ڕابردوودا ئەو زەویانەی کە کشتوکاڵیان لەسەر دەکرێ بوون بە دوو بەرانبەر. لەبەر بێبەرنامەیی و گوێنەدانی جووتیاران، ٧٥% ئەو ئاوەی کە بۆ کشتوکاڵ و ئاودێری بە کاردێ ڕاستەوخۆ لەبەیین دەچێ. ئەوەش ڕاست بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە ٩٠% کشتوکاڵ و ئاودێری لە ئێران هەر بەشێوەی کۆن و سونەتی بەڕێوە دەبردرێ.

ئاودێری بەشێوەی سەقەت و کۆن، ساڵانە نزیک بە ٤٠٠ هەزار دۆنم، خاکی کشتوکاڵی ئێران لە بەین دەچێ. هەر ئەوەش وایکردوە ساڵانە یەک میلیۆن دۆنم بە ڕووبەری بیابانەکانی ئیران زیادەبێ.

لە ١٥ ساڵی ڕابردوودا هەوڵدراوە بە دروستکردنی بەندەاوی تازە، زەویی کشتوکاڵییەکانیش زیاد بکرێ، بەاڵم ئەو چارەسەرە لەباتی قازانج، زەرەری هەبووە بۆ کشتوکاڵ و سەرچاوە ئاوییەکان، ئەو ئاوەی لە ئێران لە بەندەاوەکان

کۆدەبێتەوە نزیک بە ٢٥ ملیارد میتری چوارگۆشەیە، ئەو ئاوە لەراستیدا پێویستە بەشێوەی سروشتی بچێتە نێو رووبار و مێرگەکانەوە، بەهۆی ئەوەی کە بەبەرنامەی سەقەت بەندەوەکان دروست دەکرێن، هەر ئەمەش دەبێتە هۆی ئەوەی زەوییەکشتوکاڵییەکانیش لە بەین بچن و لەبەرامبەردا گۆل و مێرگەکانیش وشک ببن. لەگەڵ ئەوەیدا لە نێوان ساڵانی ١٩٩٠ تا ٢٠٠٠دا ٧ بەندەوای گەورە لە ئێران سازکراون، بە ڕێژەیەکی زۆر کەڵک لە ئاوی ژێر زەوی وەرگیراوە، بەڵام بە پێچەوانەوە ژمارەی زەوییە کشتوکاڵییەکان زیادی نەکردوە.

بەپێی ئاماری ناوەندی خۆراکی جیهانی WFP، حەشیمەتی ئێران لەساڵی ٢٠١٥ پێویستیان بە ١٠٠ ملیۆن تۆن خواردن هەیە . لەگەڵ ئەوەشدا بۆ پەیداکردنی ئەو خواردنە و بەردەوامی ژیان، ئێران پێویستی بە نزیک بە ١٣٠ ملیار میتری چوارگۆشە ئاو هەیە، لە کاتی ئێستادا ئێران کەمی ئاویی هەیە، بۆیە چاوەڕوان دەکرێ لەساڵی داهاتوودا بەهۆی کەمی باران و بەفر، لە ئێران هەم وەزعیەتی ئاو بەرەو خەراپتر بڕوا و هەمیش وەزعیەتی مادە خۆراکییەکان ڕوو لەکەمی بدا. بەپێی ئاماری بانکی جیهانی؛ ئێران لە ساڵی ٢٠٢١ پێویستی بە ١٥٠ ملیار میتری چوارگۆشە ئاو هەیە بۆ گوزەرانی ژیان، کە ئەو ڕێژەیە ١٥% زیاترە لەو ئاوەی کە ئێستا لە نێوخاکی ئێراندا بوونی هەیە.

بەڕێوەبردنی هەرێمە ئاوییەکان و گواستنەوەیان لە ئێران

سەرچاوە ئاوەییەکان لەئێراندا بە سەر ٦ هەرێمی سەرەکیدا دابەش دەبێ، هەرێمی دەریایی خەزەر لە باکوور، هەرێمی کەندەوای فارس و دەریایی عمان لە باشوور، هەرێمی گۆلی ورمێ لە ڕۆژئاوا (ئەم ناوچەیە ڕۆژهەڵاتی کوردستانە)، هەرێمی ناوەندی؛ کە زۆرتر پارێزگاکانی ناوەند دەگرێتەوە، هەرێمی ڕووباری هامون لە ڕۆژهەڵات و هەرێمی سەرخەس، لە باکووری ڕۆژهەڵاتی ئێران.

سەرانەی ئاو لە ئێران...

لە تۆڕێنەوەک کە ناوەندی ژینگەی جیهانی لە سەر ئاو و سەرچاوەکانی لە ساڵی ١٩٩٤ بڵاویکردۆتەوە، بە لەبەر چاوگرتنی حەشیمەتی ئەوکاتی ئێران، بۆ هەر کەسێک لە ساڵدا ٢٠٠٠ میتر چوارگۆشە ئاو دیاریکراوە(ئەو ژمارەیە نێونجی ئێرانە)، بەڵام ١١ ساڵ داوی ئەو تۆڕێنەوەیە، واتە لەساڵی ٢٠٠٥ بۆ هەر کەسێک لە ئێران تەنیا ١٠٠٠ میتر چوارگۆشە ئاو هەبووە. ئەو ڕێژەیە نیشاندەری ئەوەیە کە بەزیادبوونی حەشیمەت و گەورەبوونی قەبارەی شارەکان، هیچ گۆرانێک لە سەرچاوە ئاوییەکاندا ڕووینەداوە.

هەر بەپێ ئەو تـوێژینەوەیە کاتێک کە ئێـران دابەش کـراوە بـۆ ٦ هەرێمـی ئـاوی، ئەوا رێـژە و سـەرانەی هەر هەرێمێکیش بەجیا باسی لەسـەر کـراوە، دەبینـی نایەکسـانیەکی تەواو هەیـە لەناوچەکـانی ئێرانـدا لە رێـژەی سـەرانەی ئـاودا، هەرێمـی ئـاوی خەزەر لە باکور بۆ هەرکەسێک لە باکووری ئێران بژیت ٢٢٦٥ میتر چوارگۆشە ئاو هەیە، بۆ دانیشتوانی هەرێمـی گـۆڵی ورمێ ١٤٣٠ میتر چوار گۆشە ئاو بۆ هەر کەسێکە، هەرێمی کەندواوی فـارس و باشـوری ئیـران ٤٥٤٥ میتـر چـوار گۆشـە ئـاو بـۆ هەر کەسێکی دانیشتوی ئەو ناوچەیە دیاریکراوە، بەڵام لە بەشی ناوەندی بۆ هەر کەسێک ١١٩٠ میتر چوارگۆشە ئاو دانـراوە، بەڵام بەنیسبەتی دوو هەرێمی رۆژهەڵاتی ئیـران تەواو پێچەوانە دەبێتەوە و لەو هەرێمـانەدا ٩٨٧ میتـر چوارگۆشـە ئـاو بـۆ هەرێمی رووبـاری هامون و ٨٧٠ میتر چوارگۆشە ئاو بۆ هەرێمی سورخەس دانراوە.

بەراوردی بە کارهێنانی ئاو لە ئێران و جیهان

	پیشەسازی	کشتوکاڵ	بەکارهێنانی دیکە
جیهان	٢٠%	٧٠%	١٠%
ئێران	٦%	٩٢%	٢%

ئاکام:

بەرێـوەبردنی سـەرچاوەکانی ئـاو لە ئێـران هیچکـات لە بەرنـامەی دەوڵەت دانەبـووە، هەمیشـە کێشـەی ئـاو وەک کێشـەیەکی لاوەکـی سـەیری کـراوە، کاتێـک کە کێشـەی کەمـی ئـاوی لەپـڕدا سـەر هەڵـدەدا حکـوومەتی کۆمـاری ئسـیلامی ئێـران هـیچ ئامادەیەکی نییە بۆ بەربەرەکانی ئەو کێشەیە. زیـادبوونی ژمارەی دانیشتووان، ویشکەسـاڵی، کەم بـوونەوەی بـارینی بـاران و بەفر، خۆل و خۆێ بـارینی ئەو چەنـد سـاڵەی رابـردوو، نە تەنیـا لە نێوخـۆی ئێـران بـۆتە دەردەسـەرێکی بنـەڕەتی، بەڵکـو کێشەی ئاو بۆتە کێشـەیەکی نێـودەوڵەتی نێـوان ولاتـانی هاوسـێ ئیـران، هەر بـۆیە پێشـبینی دەکـرێ ئـاو ببێتـە کێشـەیەکی گەورە لەداهاتوویی ئێراندا.

بە بچوکبوونەوەی گۆڵی ورمێ، کە سێیەمین گۆڵی سـوێریی جیهـانە و گەورەتـرین گـۆڵی خـوێ رۆژهەڵاتـی نێوەڕاسـتە، کێشـەی ئاو لە ئێراندا چـووە قۆنـاغێکی نوێـوە. بچووکبـوونەوەی گـۆڵی ورمـێ رۆژبەرۆژ بەهـۆی کەمـی ئـاو و شکسـتهێنانی پرۆژەکـانی رزگـارکردنی ئەو گۆڵە لە لایەن حکوومەتەوە، بووە بەهۆی ئەوەی کە کێشەیەکی گەورەی ژینگەیی بەرۆکی باکووری رۆژئـاوایی ئێران بگرێ. تـوێژەران پێیـان وایە چارەنوسی گـۆڵی ورمـێ وەک گـۆڵی ئـارالی لـێدی، کە لە ئۆزبەکسـتان هەڵکەوتوە، گـۆڵی

ئاراڵ سەردەمی خۆی سێیەم گۆلی گەروەی سوێری جیهان بوو، حکوومەتی یەکیەتی سۆڤییەت لە دەیەی ٦٠ی زایینیدا ڕێڕەوی دوو ڕووبـاری ئەو گـۆلەی گـوێزتەوە و هەر ئەوەش بـووە هـۆی وشـکبوونی ئەو گـۆلە گەورەیـی جیهـان، بەپێـی زۆربەی زانیارییەکانی کە ئێستا لە بەر دەست دایە دەبێ ئێران چـاوەڕێی کارەساتێکی ژینگەیی گەورە بـێ، دوایی لەبەیـن چـوونی گۆلی ورمێ.

لەچاوی حکومەتی کۆماری ئیسلامی کێشەی ئاو لە ئیراندا زۆرتر کێشەیەکی ئەندازیاریە تـا سیاسـەت و بەڕێـوەبردن. حکوومەت چۆن چاو لە ئەندازیارێکی کشتوکاڵ یان ئەندازیارێکی ئاو دەکا؛ ئاواش چاو لە کێشەی ئاو دەکا لە ئیراندا. بۆ نموونە لە بەشی نەوت و گازدا ئەندازیاری نەوت هەیە؛ کە کاری دەرهێنان و پالاوتنە، بەڵام لایەکی دیکەی قەزیەکە " دیـاریکردنی سیاسـەتی وزەیە" کە هـیچ پەیوەنـدی بە ئەنـدازیاری نەوتەوە نـیە، چـونکە دوو شـتی لێـک جیـاوازن، بەنیسبەتی ئاوەوە ڕێک هەمان هاوکێشەیە، ئەندازیاری ئاو کاری دیاریکردنی سیاسـەتی درێژخایەنی ئاو نیە و، ئەوەی سیاسەتەکە دیاری دەکا دەبێ کەسی شارەزا بێ لەوبوارەدا، بەلام بەداخەوە حکوومەتی کۆماری ئیسلامی ئێـران وەک زۆربەی بوارەکـانی دیـکەی ژیـانی خەڵکـی لە ئێرانـدا، لەبـاتی گرتنەبـەری ڕێگەچارەسـەر تەنیـا پشـت بـە سیاسـەتە غەلەتەکانی خۆی دەبەستێ بۆ چارەسەری کێشەکانی خەڵکی ئیران.

سەرچاوە:

١- ڕۆژنامەی واشگتۆن پۆست

٢- ویکیپیدیایی ئازاد – قەیرانی ئاو لە ئێراندا

٣- ڕۆژنامەی دنیای اقتصاد

٤- ماڵپەری BBC (آینده بسیار تاریک ذخایر آب در ایران - نگرانی از کمبود آب در ایران)

٥- ناوەندی ئاماری ئێران

٦- ماڵپەری سازمنای خۆراکی جیهانی (WHO)

٧- کۆمەڵێک بابەت و ماڵپەری پەیوەندار بە کێشەی ئاو لە ئێران

* بەکالۆریس لە ئابوری و بەڕێوەبردن

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٥٢

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٩ی مارچی ٢٠١٥

ریفراندۆمی حیزبی دێموکرات و ریفراندۆمی کۆماری ئیسلامی!

کاتێک شۆرشی گەلانی ئێران لە سەرەتاکانی ساڵی ١٣٥٧ دەستی پێکرد (هەرچەندە راپەرینی ساڵی ١٣٥٧ پێشینەیەکی پێشتری هەبوو بەڵام دەتوانین سەرەتاکانی ١٣٥٧ بە دەستپێکی ئەو شۆرشە دابنێین و کە کۆتایەکەی بووە هۆی رووخانی رێژیمی پاشایەتی لە ئێران و هاتنەسەر کاری رێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران یاخو هەروەک ئایەتوڵڵا خومەینی لە نوتقی خۆی لە ١٢ی خاکەلێوەدا گوتی: «ئەوە »یەکەمین دەوڵەتی خودایە کە دادپەروەری دادەمەزرێنێ، پاشایەتی تێک دەشکێنێو دەیخاتە نێو زبڵدانی مێژوو».

لە سەردەمی رێژیمی پاشایەتی لە ئێراندا کوردەکان وەک یەکێک لەنەتەوە دابەشکراوەکانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست هەمیشە لە ژێر زەبروزەنگ دابووون، لەوکاتەوەی کە کوردەکان یەکەمین راپەرینە ناسیۆنالیستیەکانیان لە کوردستانی ئێران دەستپێکرد حکوومەتە پاشایەتیەکانی زاڵ بەسەر کوردستاندا، بی ئەوەی لە هۆکارەکانی سەرهەڵدانی ئەو شۆرشانە بپرسن، بێ ئەملاولا، راپەرینەکانیان بە هێزی سەربازی سەرکوت دەکرد. ئەو سەرکوت و زەبرو زەنگەش دوای سەرکەوتنی گەلانی ئێران بەسەر رێژیمی پاشایەتی دا هەر بەردەوام بووە، نەک کەمی نەکردوە بەڵکو رۆژ بەرۆژ لە زیادبوونیشدا بووە.

رێکەوت ١١ی رەشەممەی ١٣٥٧، شوێن مەهاباد، د. عەبدوڵڕەحمان قاسملوو لەبەرامبەر بە سەدان هەزار کەسدا، خەباتی ئاشکرای حیزبی دێموکراتی کوردستان رادەگەیەنێ. (بەپێی راپۆرتی ئاژانسی فرانس پرێس: ژمارەی بەشداربووانی میتنگی مەهاباد زیاتر لە ٢٠٠ هەزار کەس بووە). لەراستیدا ئەو میتینگە زیاتر وەک ریفراندۆمێک دەچوو بۆ حیزبی دێموکرات، حیزبێک کە ٣٢ ساڵ لە خەباتی نهێنی دابوو، رۆژی ١١ی رەشەممە خەڵکی رۆژهەڵاتی کوردستان «بەڵێ» یان بە حیزبی دێموکرات گوت و حیزبی دێموکراتیان وەک نوێنەری خۆیان هەڵبژارد.

رێکەوت ١١ی خاکەلێوە ١٣٥٨، شوێن تاران، خومەینی لە بەرامبەر بەسەدان هەزار کەس دا بریاری دامەزراندنی کۆماری ئیسلامی ئێران (حکوومەتی خودای لەسەر زەوی دا)، ئەو بریارەش دوای ئەوە هات کە ئایەتوڵڵاکان ریفراندۆمێکی نمایشییان ئەنجام داو لەوێدا ئەو بە گەڵالەکردنی پرسیارێک کە «ئایا لایەنگری ئەوە هەن کۆمارێکی ئیسلامی جێگەی پاشایەتی بگرێتەوە، کۆمارێک کە دواتر یاسا بنەڕەتییەکەی پەسند دەکرێ؟ ئا یان نا».

لەگەڵ ئەوەیدا کوردەکان زۆربەی جاران کەوتوونەتە تەڵەی دوژمنانەوە، بەڵام ئەم جارە، بۆ پێشهاتەکان دووربینتر بوون

هەربـۆیە لە ١٢ی خـاکەلێوەی ١٣٥٨ کوردەکـان لە ریفرانـدۆمی «بەڵـێ» بە کۆمـاری ئیسـلامی ئێـران بەشـداریان نەکـرد. کوردەکان ٣٦ ساڵ پێش ئێستا ماهیەت و ئەسڵی کۆماری ئسلامیان بـۆ دەرکەوتبـوو، ئەوان دەیـانزانی کە کۆمـاری ئیسلامی ئێران ناتوانێ حکوومەتی ڕەفاهی و ئازادی و دێمۆکراسی بێت لە چوارچێوەی ئێراندا.

جیـاوازییەکی زۆرن لە نێـوان ئەو دوو ریفرانـدۆمە هەیە بەگشـتی دەتـوانین بڵێـین ئەو دوو ریفرانـدۆمە ئەوەی مەهابـاد و ئەوەی تـاران لەوەدایە کە کوردەکان بەیەکیان گوت بەڵێ و ئەوەی تـریان بایکۆت کرد. خەڵکی کـورد بەدەنگێکی بەرز و هەر ئەوکات «نا»یەکی گەورەیان بە کۆماری ئیسلامی و حوکمی دەستکری ئایەتوڵڵاکان گوت. بەڵام بە بەشداریی بێ ژمارێـان لە میتینگی مەهاباد» بەڵێ» یەکی گەورەیان بە د. قـاسملوو و حیزبی دێمۆکرات گوت.

«نا»ی کوردی ڕۆژهەڵاتی بە ریفراندۆمی ١١ی خاکەلێوە کۆمـاری ئیسلامی ئێـران ئاکامەکـانی دواتـر دەرکەوتـن و بە فتـوایی خـومەینی دژی نەتەوەی کـورد کە ٢٨ی گەلاوێـژی ١٣٥٨ کۆتـایی هـات، بەڵام ڕووداوەکـانی سـاڵی ١٣٥٨ دوای دامەزرانـدنی کۆماری ئیسلامی ئێـران هەموویـان جێگـای لـێ وردبـوونەوەن. بەگشـتی دەتـوانین بڵێین کوردەکـان لەو سـەردەمەدا لە قـودرەت دابـوون، هەربـۆیە ڕۆژ بەدوای ڕۆژ وەفدی حکـوومەتی ناوەنـدی سـەردانی کوردسـتانی دەکـرد بـۆئەوەی بەقەولـی خۆیـان مـافی کوردان بدەن، بەڵام ئەو بەڵێنانە تەنها بۆ کات کوشتن بوو، ئەوان مـاوەی چەنـد مانـگ بە بیـانووی دانیشتنن کوردەکانیـان مەشغووڵ کرد، لەو ماوەدا تـاران تـوانی خۆی کۆ بکاتەوە و بە هێز کوردستان بخاتەوە ژێر رکێفی پۆتینی سەربـازەکانی.

حکوومەتی مەرکەزی دوای ئەوەی کەدیتی لە ١١ی ڕەشەممەی ١٣٥٧ لە میتینگێکی سـەدان هەزار کەسی دا چـۆن، کوردەکـان لە دەوری حیزبی دێمـۆکراتی کوردسـتان کۆبـوونەوە، بـۆیە تـرسی لـێ نیشت. حکـوومەتی ناوەنـدی هەوڵیـدا لە ڕێگـای تەفـرەقە نـانەوە لە نێـوان کـورد و نـازەری کێشـەیی کوردەکـان یەکسـەرە بکـات، بەڵام نەیتـوانی ئەو ئامـانجە مەبەسـتی کەخـۆی بەوشیوەیە بوو بپێکێ و هەربۆیە بەهێزی سەربازی بـێ ژمـار هێرشی بەرینـی کـردە سـەر کوردسـتان و کوردسـتانی خستە ژێـر کۆنترۆلی نیزامی خۆی.

لە کتێبی قاسملووی کوردان دا کارۆڵ پرونهۆبێر لە زمانی شەهید د. قاسملووە ئاوا باس لە دوو ڕۆژ پێش ریفراندۆم دەکات:

دووڕۆژ پێش ڕێفراندۆم، قاسملوو چوو بۆ شاری قوم. داوای دانیشتنی دەگەڵ خومەینی کرد، ژمارەیەک لە ئەندامانی ڕێبەریی حیزبیشی دەگەڵ بوون. قاسملوو دەی گێڕایەوە: «کاتێک وەژوور کەوتین، بەسەدان ژنو منداڵمان لە هۆدەکەی خومەینیدا چاو پێکەوت. ئایەتوڵڵا لەکاتێکدا لەسەر زەوی دانیشتبووو قاچەکانی تێک بەزاندبوون، کڵۆ قەندێکی هەڵ

دەگرتو دەزاری دەناو دوایەش دەری دێنایەوەو دەیدا بە یەکێک لەو کورە چکۆلانەی لەتەنیشتی دانیشتبوون».

قاسملوو دەی گێڕایەوە، دەیگوت: «چوومە لای ئەحمەدی کوڕیو پێم گوت هەزار کیلۆمیترمان رێگە بڕیوەو هاتووین بە تەنیایی بچینە لای».

ئەحمەد گوتی: «پێنج خولەک راوەستن».

قاسملوو: «ماوەی کاتژمێرێک بە تەنیایی دەگەڵ خومەینی بووم. هەلومەرجەکەم بۆ شی کردەوەو پێخۆشبوونی خۆمان بۆ بەشداری لە رێفراندۆمو دەنگدان بە کۆماری ئیسلامیدا پێ راگەیاند بەو مەرجە داخوازەکانمان دابین بکرێن». لە حاڵێکدا سەری شۆڕ کردبۆوە گوتی: »ئەوە کاری من نیە». بێئەوەی چاوم لێ بکا گوتی: »بڕۆ بازرگانی ببینە». بەپرتەپرت ئاماژەی بەو پێشنیارە کرد کە پاش رووداوەکانی سنە درابووزو گوتی:

«ئایەتوڵڵا تاڵەقانی پێشتر راگەیەندراوێکی بڵاو کردۆتەوە. لەوە زیاتر چتان دەوێ».

سەرلەنوێ پێم لەسەر قسەکانی خۆم داگرتو گوتم کەوابوو کاتێک لێرە چوومە دەر ئێوە رێگام پێ دەدەن بە ڕاشکاوی ڕابگەیەنم کە ئێوە دەگەڵ ئەو پرسانە هەن کە تاڵەقانی بەڵێنی پێداوین؟».

بێ سێو دوولێکردن گوتی: «بەڵام، نازانم ئەو چی گوتوە. ئێمە هەموومان موسوڵمانزو برای یەکترین».

کاتێک پێمان لەسەر داخوازەکانمان داگرت، گوتی حاڵی باش نیەو بێ ئەوەی چاوێکمان لێ بکا، لە هۆدەکە وەدەر کەوت. ئێمەش هەستاینزو لەماڵەکە چووینە دەر. دیتمان لەسەر بانەکەوە دەست بۆ خەڵکی رادەتڵەکێنێ. سواری ماشێنەکانمان بووینزو پێش ئەوەی لە شاری قوم وەدەر کەوین، بڕیارمان دا لە رێفراندۆمدا بەشدار نەبین».

ئەمەی سەرەوە ئەو راستیە دەردەخات کە کۆماری ئیسلامی هەر لەسەرەتاوە باوەری بەماف و ئازادی نەبووە، بۆ خۆ چەسپاندن هەموو کارێکی کردوە.

هەرچەندە لە کردەوەدا ریفراندۆمەکەی قاسملوو رێگای پێنەدەراحزووری چالاکی هەبێ بەڵام تاکو ئێستاشی لەگەڵ بێت خەڵکی رۆژهەڵات لە بەڵێ گوتنیان بەو ریفراندۆمە میتنگ ئاسایە پەشیمان نین و بگرە پشتیوانی سەرەکی قاسملوو و

حیزبی دێموکراتی کوردستانن، بەڵام هەرچەندە لە کردەوەدا ریفراندۆمی خومەینی لەزاهیردا سەرکەوتنی تۆمار کرد بەڵام لەکاتی ئێستا بەشی زۆری ئەوانەی کە لەو رۆژەدا بەڵێنیان بەو ریفراندۆمە گوتووە پەشیمانن و پێیان وایە کە ئایەتوڵلاکان لەو سەردەم دا لە سادەیی خەڵکی راپەڕیو بەدژی ڕێژیمی پاشایەتی کەڵکیان وەرگرتووە.

هەربۆیە دەبێ لە ٣٦ ساڵەی «نا» گوتنەکەی کوردەکان بە کۆماری ئیسلامی هەزاران سڵاو بنێرین بۆ خەلکی خەباتگێڕ و خۆراگری کوردستان کە لە ساڵی ١٣٥٨، کۆماری ئیسلامیی ئێرانیان رەد کردوە و هەر ئەوکات ماهیەتی کۆماری ئیسلامیان ناسیبوو.

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٥٣

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٥ی ئەپریلی ٢٠١٥

پێشەوای کوردان!

پێشەوا قازی محەممەد دامەزرێنەر و ڕێبەری گوتاری ناسیونالیستی کورد

پێشەوا قازی محەممەد، ڕێبەرو ڕێنیشاندەرو یەکەم سەرکۆماری کوردستان، ڕێبەرێک کە «کەم ژیاو کەڵ ژیا». ئەو وەک ڕێبەرێکی ئەفسانەیی بۆ کورد لە سەردەمێکدا بوو بە ڕێنیشاندەر کە ئێستاشی لەگەڵ بێ، لەسەر ئەم ڕێگەیە کورد هەنگاو دەنێ، ئەوەی فەیلەسووفە جیهانییەکان لەبارەی دەوڵەت و ڕێبەریی خەڵک بە نووسین باسیان کردبوو و لە کتێبەکانیاندا وەک بیرۆکە هێنابوویان، پێشەوا بە کردەوە ئەو بیرۆکانەی لە ماوەی ڕێبەریی خۆیدا جێبەجێ کرد. ئەو مۆمێک بوو لە تارکییەک لە مێژووی هەزاران ساڵەی نەتەوەیەکی خۆشی لە خۆی نەدیوو.

هەروەک پێشەوا قازی محەممەد لە نوتقێکی مێژوویی کە لە ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٧٢ی ٨ی گەلاوێژی ١٣٢٥ بڵاوبۆتەوە، دەڵێ:

"بۆ خۆتان دەزانن کە ئەمن بۆ وەرگرتنی حقووقی کورد شەو و ڕۆژ وچانم نەداوە و ئەو زەحمەتەش بە فەخر دەزانم. تا یەک ڕۆژم لە دنیا مابێ دەست لە فیداکاری هەڵناگرم و بە هەموو کەسێکی دەسەلمێنم کە کورد شایانی ژیانە."

کە باس لە «ژێکاف»، «حیزبی دێموکراتی کوردستان» و «کۆماری کوردستان» دەکرێ، ڕاستیەک هەیە دەبێ باس بکرێت ئەویش ئەوەیە کە نەخش و کاریگەریی تایبەتی پێشەوایە لە بەدەستهێنانی گەورەترین دەسکەوتی مێژوویی بۆ کوردستان و نەتەوەی کورد. بۆ ئەوکەسەی کە دەیهەوێ بزانێ کۆماری کوردستان چ بووە دەبێ سەرەتا لە هزر و بیری پێشەواوە دەست پێبکات و کۆماری کوردستان چ دەستکەوتێکی مێژوویی بووە بۆ کورد هەروەک جەعفەر عەلی لە کتێبی «ناسیۆنالیزم و ناسیۆنالیزمی کوردی» ئاوا باسی پێشەوا دەکات:

ئەگەر بزاڤی ناسیۆنالیستی کوردی لە بیستەکاندا بێ ناوی شێخ مەحموود دەبێتە کەم و کووڕییەک، ناوهێنان و قسەکردنیش لەسەر ژێکاف و حیزبی دێموکرات و کۆماری کوردستان وەک بەرهەمی تێکۆشانی ناسیۆنالیزمی سیاسی کورد لە ڕۆژهەڵات بێ ناوی قازی محەممەد لە کەموکورتی بەدەر نابێت.

ئەگەر بە کورتی چاوێک بە سەرەتای لاویەتی پێشەوا دا بخشێنین، دەبینین پێشەوا کەسێک بووە کە هەمیشە هەوڵی خۆ فێرکردن و خۆپێ گەیاندنی داوە وهەوڵی داوە لە زانیارییەکانی خۆی بەقازانجی کۆمەڵانی خەڵک کەڵک وەرگرێ، پێشەوا کەسێکی زیرەک و خاوەن بیرێکی تیژ بووە ئەو لە سەر دەمی خۆیدا شارەزایی چەندین زمانی جیاواز لە زمانی کوردی بووە، لە ژمارە ١٥ی رۆژنامەی «کوردستان» دەوری دووەم لە ساڵی ١٣٥١ ئاوا باسی پێشەوا کراوە..

ئەو زانستی ئایینی و فەلسەفەی کۆن و ئەدەبیاتی فارسی و عەرەبی هەر لە مەڵبەندی مەهاباد و لە خزمەت مامۆستا زاناکانی ئەم مەڵبەندە خوێند. هێشتا مێرمنداڵ بوو کە لە زانستی زەمانی خۆی دا بە مامۆستا دەناسرا. پاش ئیجازە وەرگرتن، چالاکانە خەریکی کاری کۆمەڵایەتی بوو بێ ئەوەی مەعاش وەربگرێ نوێنەری فەرهەنگی مەهابادی وەئەستۆ گرت. یەکەمین قوتابخانەی نوێی ئەم شارە لە سایەی هەڵسووڕان و تێکۆشانی ئەو دروست کرا کە خۆی بە سەری رادەگەیشت و دەرسیشی دەگوتەوە. بناغەی هەوەڵین نەخۆشخانەی مەهابادیش بەدەستی ئەو دارێژراو لە ژێر چاوەدێریی ئەو دا کەوتە کار.

پێشەوا قازی لەسەردەمی خۆیدا زمانزانێکی گەورە بووە کەسێک بووە کە توانیویەتی بە ٦ زمانی جیاواز لە زمانی کوردی قسان بکات ئەو لە ماوەیەکی کەم دا ‹›فێری زمانی ئینگلیسی، رووسی و فەرانسەیی بێ و بێجگە لەو سێ زمانە، زۆر باش لە زمانی عەرەبی، فارسی و تورکی شارەزایی پێدا بکات.

پێشەوا کەسێک بوو کە خوێندنی ئایینی تەواو کردبوو و قازی شەرعی مەهاباد بوو لەگەڵ ئەوەیدا هەمیشە هەوڵیداوە کە بەدوای شتی نوێدا بگەرێت و فکر و بیرە جیاوازەکانیش بخوێنێتەوە هەربۆیە لە کتێبخانەکەیدا کتێبی جۆراوجۆری لە هەموو بیر و هزرێک تێدا بوو، شاعیری کورد جەلالی مەلەکشا لەسەردانێکی دا ئاوا باسی کتێبخانەکەی پێشەوا دەکات: «جۆرەها جۆر عینوان کتێب لەم کتێبخانە دابوون و ئەوەی دەگەیاند کە پێشەوا قازی محەممەد لە باری ئەندیشە و فیکرەوە چەند کراوە بووە... لە گۆشەیەک دا، هەر چوار ئینجیلی پیرۆز (عەقیق، لۆقا، جەدید، ومەتی) دەبینران و زۆر رۆمان و کتێبی شێعر و فەلسەفە و... کتێبی مێژوویی و زانستی...

٧٠ ساڵ پێش ئێستا لەناوچەیەکی داوکەوتووی جیهان و دا و لەناوچەیەک کە خەڵکەکەی ئاگاداریەکی ئەوتۆیان لە جیهانی شارستانی و پێشکەوتوو نەبوو، پێشەوا روو لە نەتەوەکەی دەکاو دەڵێ:

"برایانی خۆشەویست: ئەمن لە ئێوەم دەوێ کە تەنیا شەڕکەر نەبن بەشکو چەکێکی وا هەڵبگرن کە بتوانن بەرامبەری دەگەڵ لەشکری میللەتانی تر بکەن، ئەو چەکەش (عیلم و زانستە) مەرحەلەی شەڕ تەواو بووە نۆبەی هونەرە... ئەمن لە

ئێوەم دەوێ کە بە زانست بەربەرەکانی دوژمنان بکەن. چەکی بێ عەقڵ دوژمنان نابڕێ. بەڵام داخەکەم ئاغاکان ئامادە نین کە لە میوەی خوێندن بەهرەوەر ببن. ئەگەر بڵێم کورەکانتان، برایەکانتان بهێنن بیانێرم بۆ جەبهە باکیان نییە، بەڵام ئەگەر بڵێم بۆ خوێندنیان دەنێرم رووی خۆیان گرژ دەکەن و عوزری ناموەجە دێننەوە، ئەگەر پێیان بڵێم مەدرەسەیەک لە دێیەکانتان بکەنەوە مات دەبن. "...

لە رێگای خوێندنەوەی ئەو دێڕانەی پێشەواوە یەکەم شتێ کە بۆ مرۆڤ دەردەکەوێ ئەوەیە، پێشەوا بە مانای راستەقینەی وشە رێبەر و سەرکردەیەکی نوێخواز بووە و ریفورم و گۆڕانکاری لە بونیادی کۆمەڵی کوردەواری، بەشێکی هەرە گرینگی لە هزر و فیکری پێکهێنابوو. کاتێ لە لاپەڕەکانی رۆژنامەی کوردستانی ئەو سەردەمە رادەمێنی و لە وتارەکانی پێشەوا دەڕوانی، کەمتر سوخەنرانییەکی پێشەوا دەبینی کە بێ نێوبڕ وشەگەلی: تەرەقی، پێشڕەفت و فێربوونی زانست و گەشە و بەرەوپێش چوون لە میانەی وتەکانی دا بەدی نەکرێ. بەڵام چەمکی نوێخوازی و پێشکەوتن و بەرەو پێش چوون لە بیری پێشەوادا تەنیا بە مانای کەڵک وەرگرتن لە ئامراز و کەرەسەو تەکنیکی نوێ نەبوو، بەپێچەوانە پێشەوا لە ماوەی دەسەڵاتدارەتیی دا لەگەڵ ئەوەی هەوڵی دەدا لە کەرەسە و ئامرازی نوێ بۆ نوێکردنەوەی کۆمەڵی کوردەواری کەڵک وەرگرێ، هەر لەو کاتەدا بە هەموو توانایەوە تێدەکۆشا بەشێوەیەکی بنەڕەتی سەرجەم دەروازەکانی پیوەندیدار بە رەوتی گەشە و بەرەوپێش چوونی کۆمەڵی کوردەواری، بۆ مرۆڤی کورد بەڕوودا بکاتەوە.

پێشەوا لە یەکێک لە کۆبوونەوەکانی دا روح و سروشتی نەتەوەخوازیی کوردی دێنێتە سەر زمانو دەڵێ:

"ئێستاش لە سایەی هێز و قودرەتی ئازادی ئێمەش چاو و گوێمان کراوەتەوە و جارێکی دیکە ناچینەوە ژێر چنگاڵی بێدادی، کورد لە حەقی خۆی زیاتر هیچی لە خەڵکی نەویستووە، دەیەوێ بە زمانی خۆی بخوێنێ، لە پیت و کانگای وڵاتەکەی سوود بەرێ، ببێتە خاوەنی کارخانە و کانگا. کورد نایەوێ دەستدرێژی بۆ خاکی هیچ میللەتێک بکا"[31].

"پێشەوا قازی محەممەد ئەو مرۆڤە دەگەمەنە کاریزماییە بوو کە شەوەزەنگی نەزانی و کۆیلەتی شەق کرد. هەتوانێک بوو بۆ برینی هەزاران ساڵەی کورد، بارانێکی رەحمەت بوو بۆ سحرای قاقریی کۆیلەتی و بندەستی. ئەو بوو بە پێشەوای گەل و بەو پەیامە کە پێی بوو هێزی نوستووی گەلی کوردی وەخەبەر هێنا، کۆشکی سەربەرزی و سەربەخۆیی کوردی لەسەردەمی بێدەرەتانی دا، دامەزراند... ئەو بوو بە پێشەوای گەل و بەو پەیامە کە پێی بوو هێزی نوستووی گەلی کوردی وەخەبەر هێنا، کۆشکی سەربەرزی و سەربەخۆیی کوردی لەسەردەمی بێدەرەتانی دا، دامەزراند. «

کاتێک هیندوستانیەکان کاریزمایەکیان هەیە بەناوی گاندی و ئەفریقایەکان ماندێلایان هەیە، ئەوا کوردیش بێ بەش

نەبووە لە هەبوونی کاریزما. پێشەوا قازی محەمەد نموونەی هەرەبەرزی کاریزما و رێبەری کوردە، لە راستیدا بیر و کردارەکانی پێشەوا نەک هیچی کەمتر نیە لە بیر و کردەوەکانی گاندی و ماندێلا و ئەوانی تر، لە راستیدا پێشەوا گوتاری کردە کردار کە ئەمە بەکەم سەرکردە دەکرێ لەراستیدا.

هەروەک مامۆستا هێمنی موکریانی بەدروستی لەگەورەیی پێشەوا دەنوسێ:

زانا بوو، کوردپەروەر بوو
پێشەوا بوو، رابەر بوو
هەر کورد نەبوو بەشەر بوو
خەمی خەڵکی لەبەر بوو.

هەق وایە کە رۆژی ١١ی بانەمەڕێ ١٢٧٩ هەتاوی بەرامبەر بە ٣٠ی ئەپریلی ١٩٠٠ کە رۆژی لەدایک بوونی پێشەوایە، سااڵنە وەک یادێکی نیشتمانی یادی بکرێتەوە. ئەو رۆژە واتە ١١ی بانەمەڕ رۆژی لەدایک بوونی کەسێکە کە مێژووی هاوچەرخی کوردی گۆڕی و جیهانی ناسیۆنالیزمی کوردی لەوێرا دەستی پێکرد.

١- نوتقی پێشەوا. رۆژنامەی کوردستان ژمارە ٧٢، ٨ی گەلاوێژی ١٣٢٥.

٢- ناسیۆنالیزم و ناسیۆنالیزمی کوردی. جەعفەر عەلی. سلێمانی ٢٠٠٤

٣- کوردستان» ئۆرگانی کومیتەی ناوەندیی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان (ئێران) ژمارە ١٥ خاکەلێوەی ١٣٥١

٤. کوردستان» بڵاوکراوەی بیری حیزبی دێمۆکراتی کوردستان ژمارە ٢٥. یەکشەممە ٢٦ی رەشەمەی ١٣٢٤ی هەتاوی.١٧ی مارسی ١٩٤٦. بروانە وتاری ‹›حەزرەتی محمد قازی پێشەوا.

٥- جەلال مەلەکشا، وتاری زیارەتی کتێبخانە پیرۆزەکەی پێشەوا، وەرگیراو لە سایتی www.peshewa.com

٦- رۆژنامەی «کوردستان» ژمارە ٧٢ سێشەممۆ ٨ی گەلاوێژی ١٣٢٥. نوتقی حەزرەتی پێشەوای موعەزەمی کوردستان لە کاتی رۆیشتن بۆ ورمێ.

٧- دورگەی بەختەوەریی، ئەیوب ئەیوبزادە

رۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٥٥

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - رێکەوتی: ٦ی مای ٢٠١٥

رقی پیرۆزی مەهاباد، لە میدیا جیهانیەکاندا

جاناتان رەندالّ لە کتێبی قاسملووی کوردان دا دەڵێ: «مهابادێک سێمبولی ناسیۆنالیزمی کوردی لە سەدەی بیستەمدایە» ئەمە وتەی نوسەرێکی ئەمریکاییە کە ئاوا باس لە مەهاباد دەکات. ئەگەر باس لە ناسیۆنالیزمی کوردی دێتە پێش یەکەم جار ناوی مەهاباد دێت، کاتێک کە باسی سەرکردە ناسیۆنالیستەکان دەکرێ شاری مەهاباد پشکی شێری بەردەکەوێ، کاتێک باس لە بەرخۆدان و رقی پیرۆز دەکرێ دوبارە شاری مەهاباد دەبێتە ناوەندی ئەو ڕاسان و ڕاپەرینانە، بەدرێژایی سەدەی رابردوو زۆربەی هەرە زۆری شۆرش و جوولانەوەی کورد کە لە رۆژهەلاتی کوردستان سەریهەوڵداوە بەشی زۆریان لە ناوچەی مەهاباد بوون، لە جوولانەوەی مەلا خەلیل رابگرە تا دەگاتە ژێکاف و کۆماری کوردستان، ئەمانە نموونەی خەروارێک لە خەبات تێکۆشانی ئەو شارەن. کەباس لە پێشمەرگە و شەهیدانی رۆژهەلاتی کوردستان دەکرێ مەهاباد پشکی شێری بەردەکەوێ بە هەزاران شەهید و بە هەزاران پێشمەرگەی ناوچەی مەهاباد لە ریزی هێزەکانی رۆژهەلاتی و بگرە بەشەکانی دیکەش دا بوونیان هەیە، ئەو ئامارانە بۆ شارێکی نەچەندان گەورە لە حەشیمەت دا بەلاّم گەورە لە بەخشەندەیدا بەردەوام ناوەندی سەرنجی میدیایەکانی درەوە بووە.

رۆژی ١٣ی بانەمەڕ، کات ٤ی ئێوار شوێن شاری مەهاباد «هوتێل تارا»، گیان لەدەست دانی «فەرینار خوسرەروانی» لەروداوێکی دڵتەزین دا ، خەڵکی مەهاباد رۆژی دواتر دەستی تاوان بۆ کاربەدەستێکی حکوومەتی و خاوەنی هوتێل رادەگێشن.

رۆژی ١٥ی بانەمەڕ خەڵکی خوێن گەرمی مەهاباد دوو رۆژ دوای ئەم تاوانە کە دەبینن خەریکە مەرگی کچێکی کورد پەردەپۆش دەکرێت، بریار دەدەن کە نارەزایەتی خۆیان بە گوێی حکوومەت بگەیەنن.

رۆژی ١٧ی بانەمەڕ، خەڵکی شاری مەهاباد دەرژێنە سەر شەقام بە نیشانەی نارەزایەتی دەچنە بەردەم هوتێل تارا، خۆپێشاندانێک کەدەتوانی پێناسەی بکەین بەوەی کە مەهابادییەکان بۆ پارێزگاریی لە کەرامەتی ژن ڕاپەرین.

بەداخەوە هەروەک چاوەروان دەکرا، نارەزایەتی خەڵکی مەهاباد بۆ ئەنجام دانی عەدالّەت بە چەک و تونوتیژی وەلامدارایەوە. ڕاسانی ئەوجارەی خەڵکی مەهاباد لەدوای ماوەیەکی زۆر کپ و بێ دەنگی گۆمی ئارامی ئەو ناوچەیەی شلەقاند، کە ماوەی چەندین ساڵە باڵی بەسەر هەموو رۆژهەلاتی کوردستان دا کێشاوە، ئەو بێ دەنگیە بەشێوەیەک بوو کە

زۆر لە سیاسییەکوردەکانی پارچەکانی دیکە بە ئاشکرا دەیانگوت کە شۆرش لە رۆژهەڵاتی کوردستان بوونی نەماوە، بەڵام رقی پیرۆزی مەهابادییەکان وەڵامێک بوو بۆ هەموو ئەو کەسانە کە پێیان وایە بەرخۆدان و خۆراگری لە رۆژهەڵاتی کوردستان بوونی نیە.

بەڵام گرینگی نارەزایەتی مەهابادییەکان کاتێک دیار کەوت کە چەند کاتژمێرێک داوی سەرهەڵدانەکە بە دەیان کانااڵی راگەیاندنی جیهانی هەواڵی ئەو نارەزایەتیەیان بڵاوکردەوە، چەندین کەناڵی راگەیاندنی ئەوروپایی و ناوچەکە سەدرێری هەواڵەکانیان لە سووریە و یەمەنەوە کردە رۆژهەڵاتی کوردستان و شاری مەهاباد. کەناڵی (الجزیرە) یەکێک لە گەورەترین کەناڵەکانی جیهان لە هەردوو کەناڵی خۆیەوە (عەرەبی و ئینگلیزی) ناواو باسی ڕاسانی مەهاباد دەکات: «نارەزایەتییەکانی کوردەکان لە ئیران بەهێز وەڵامدراوە». ئەلجەزیرە لە چەند گەشتی هەواڵی داو لە ڕاپۆرتێکی دوردێژدا باسی نارەزایەتی کوردەکان دەکات دژ بەحکوومەتی ئێران و شاری مەهاباد بە ناوەندێکی گەورەی شۆرش لە کوردستانی ئیران پێناسە دەکات.

کەناڵی (الجزیرە) لە وتوێژێک لەگەڵ بەڕێز خالیدی عەزیزی سکرتێری حیزبی دێموکراتی کوردستان گرینگیەکی تایبەتی دا بەو ڕووداوانە، کاک خالید لەو دیمانەیەدا گوتی: بۆ ئێران ئاسان نییە هەیمەنەی خۆی بەسەر کوردستاندا بسەپێنێ.

کەناڵی CNN بەشی عەرەبی لە چەند ڕاپۆرتی جۆراوجۆردا بەم شێوەیە باسی لە ڕووداوەکانی مەهاباد کرد: خۆکوژی کچێکی کورد فرینار خوسرەوانی «بوعزیزی مەهاباد»، CNN فرینازی بە محەمەد بوعزیزی تونسی بەراورد و دەڵێ ئەگەر لە تونس لەسەر خۆسوتاندنی لاوێک بەهاری عەرەبی دەستی پێکرد، ئێستا لە ئێران کچێکی کورد بە ناوی فرینار خوسرەوانی بۆ دیفاع لەوەی کە کاربەدەستێکی حکوومەت دەستدرێژی نەکاتە سەری خۆی دەکوژێ (٢).

لەڕاپۆرتێکی دیکەی کەناڵی CNN لەسەر ڕووداوەکانی مەهاباد ، دەڵێ: «ڕووداوەکانی مەهاباد بریتی کوردەکانی ئیرانیان نوێ کردوە». لە ڕاپۆرتەکەدا باس لە پێشینەیەکی مێژووی دەکات کە کوردەکان چۆن بوونە قوربانی دەستی حکوومەتی مەرکەزی، کۆماری کوردستان و لەسێدارەدانی پێشەوا وەک نموونە دێنێتەوە و دەڵێ ڕووداوەکانی مەهاباد بریتی کوردەکانیان سەر لەنوێ تازە کردوە.

کەناڵی سکاڵی نیوز (SKY NEWS) بریتانیایی لە چەندین ڕاپۆرتی وێنەیی و ڤیدیۆیی دا گرینگیەکی تایبەتی دا بە خۆپێشاندانی مەهابادییەکان، لەو پەیوەندیەدا لە یەکێک لەڕاپۆرتەکانی دا ئێشارەی بەوە کرد کە ٣٠٠ کەس لە خەڵکی مەهاباد بەدەست هێزە ئەمنیەتییەکانەوە گیراون. ئەو کەناڵە لەگەڵ ئەوەی باسی کرد کە کوردەکان کەمە نەتەوەن لە

ئێراندا بەڵام تا ئیستا هەر وەک هاووڵاتی پلەدوو سەیر دەکرێن و داواکاری کوردەکان لەلایەن حکومەتی تارانەوە بە گیران و ئێعدام وەڵامدراوەتەوە.

هەرەها لە راپۆرتێکی دیکە دا کەناڵی سکاڵی نیوز (SKY NEWS) هەوڵێ داوەکە رووداوە مێژوویییەکان بەیەکەوە گرێ بداتەوە، ئەو دەنووسێ ئەو شارەی کە یەکەم سەرۆک کۆماری کوردی لێ لە سێدارە درا ئەورۆ دوای ٧٠ ساڵ لەهەمان شار خەڵک دژی دەسەڵات دووبارە ڕاپەڕیونەوە.

ڕۆژنامەی Aftenposten سوێدیی لە راپۆرتێکی ڕۆژنامەیی و ڤیدیۆیی دا تیشکی خستە سەر ڕاسانی خەڵکی مەهاباد و شاری مەهاباد وەک پایتەختی کوردستان دەست نیشان دەکات و دەڵێ کچێکی کورد بۆ پاراستنی ژیانی خۆی لە ترسی دەستڕێژی کاربەدەستێکی حکوومەتی خۆی لە تەبەقەی ٤ی هوتێل تارا را دەخاتە خوارەوە.

دەنگدانەوەی ئەو رووداوانەی مەهاباد بە جۆرێک بوو کە ڕۆژنامەکانی تاران نەیانتوانی ئەو کارەساتە وەک کارەساتەکانی تر پەردەپۆش بکەن و بەشی زۆیان ڕۆژی ١٨ی بانەمەڕ لە لاپەرەی یەکەمەکانیان دا ئێشارەیان کردبوو بە ڕاسانی خەڵکی مەهاباد.

لە ماڵپەرە کۆمەڵایەتیەکانی وەک فەیسبووک و تویتێر کە ماتۆری وەرێخستنی ئەو نارەزایەتیانە بوو، بەدەیان هەزار پۆست بە دەیان زمانی جیاواز لەسەر رووداوەکانی مەهاباد بڵاوبۆوە، گرینگی ئەو کارە لە حاڵێکدا دیار دەکەوێ کە سەفیری هولەند لە تاران یوس دوما (JOS DOMA) لە تویتێری خۆی کاردانەوەی هەبوو بەرامبەر بەو رووداوە و گیان لەدەست دانی فەرینناز.

فشارەی میدیا جیهانییەکان لەسەر ڕاسانی مەهاباد بە شێوەیەک بوو کە کۆماری ئیسلامی دژکردەوەی نیشاند بدات و هێزێکی زۆر ڕەوانەی کوردستان بکات و هەر ئەمەش وایکرد کە Amensty internatinal لەبەیانامەیە دا داوای لە حکوومەتی ئێران کرد کە نابێ هێز بەکار بهێنێت دژی خۆپێشاندەران.

ئەوانە چەند نموونەیەک بوون لە سەرنجی میدیا جیهانییەکان بە رووداوەکەی مەهاباد. بە پێ ئامارەکانی ماڵپەری گوگل Google تەنها لە ماوەی ٣ ڕۆژدا زیاتر لە ٣٥٠٠ جار ناوی مەهاباد لە کەناڵەکانی ڕاگەیاندنی جیهانی دا نوسراوە و بڵاوکراوەتەوە.

کوردکانـاڵ وەک تـاکە کەنـاڵی کـوردی رۆژهەڵات و تلویزیـۆنی رووداو وەک کەنـاڵی باشـووری کوردسـتان ئەو رووداوانەیـان راسـتەوخۆ بڵاودەکـردەو بەشـی زۆری ئەو هەواڵانەی کە لەکـورد کانـاڵ و رووداو دا دا بـڵاو دەبـوونەوە، لەلایەن کەنـاڵە خاریجیەکانەوە وەردەگیّراوە سەر زمانەکانی دیکەی جیهان و بۆ خوێنەرانی خۆیان بڵاو دەکردەنەوە.

هەرلێرەدا پێویستە بگـوترێ کە جێگـای کەنـاڵی راگەیانـدن بەزمـانی ئینگلیـزی لە نێـو ئـێمەی کـوردا خـاڵیە، بـوونی وەهـا کەناڵێکی راگەیاندن بە زمانی ئینگلیزی دەبێتە هۆی ئەوەی کە جیهان بە شێوەیەکی تر لە کوردەکان بڕوانێت.

رووداوی مەهابـاد هەرچـیەک بـوو ئـاوا بەو ئاسـانیە دامرکانـدانەوەی لەلایەن حکـوومەتی تـارانەوە ئاسـان نـیە. هەربـۆیە پێویستە کە ئەو هەواڵانە بە میدیایی بکردرێت.

سەرچاوە:

1- http://www.aljazeera.com/news/2015/05/150507171113919.html
2- http://arabic.cnn.com/world/2015/05/10/iran-kurds-ptotests
3- http://arabic.cnn.com/world/2015/05/11/mahabad-iran-kurds
4- http://www.skynewsarabia.com/web/article/
5- http://www.skynewsarabia.com/web/video/744599
6- http://www.aftonbladet.se/nyheter/article20757810.ab
7- Twiter, Facebook
8- Www.kurdistnukurd.com

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٥٦

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٠ی مای ٢٠١٥

مهاباد گۆمی مەندیی رۆژهەڵاتی شڵەقاند! لە رووداوێکی کۆمەڵایەتییەوە بۆ جووڵانێکی سیاسی لە رۆژهەڵات!

رووداوی کوژرانی کیژۆڵەیەکی مهابادی لە بەهاری ئەو ساڵدا بوو بە هەوێنی هەستانەوەیەکی نوێ لە رۆژهەڵاتی کوردستان، هەرچەندە لەو جۆرە راپەڕین و ڕاسانانە لە ٢٠ ساڵی رابردوودا جار نا جارێک لە رۆژهەڵات لەلایەن خەڵکی خۆراگری کوردستانەوە ئەنجام دراوە، بەڵام ڕاسانی ئەو جارەی خەڵکی مەهاباد لە دوای ماوەیەکی زۆر کپ و بێدەنگی گۆمی ئارامی ئەو ناوچەیەی شڵەقاند، کە ماوەی چەندین ساڵە باڵی بەسەر هەموو رۆژهەڵاتی کوردستاندا کێشابوو، ئەو بێدەنگیە بەشێوەیەک بوو کە زۆر لە سیاسییەکوردەکانی پارچەکانی دیکە بە ئاشکرا دەیانگوت شۆڕش لە رۆژهەڵاتی کوردستان بوونی نەماوە، بەڵام رقی پیرۆزی مهابادییەکان وەڵامێک بوو بۆ هەموو ئەو کەسانە کە پێیان وایە بەرخۆدان و خۆڕاگری لە رۆژهەڵاتی کوردستان نیە و نەماوە. ئەو گۆمە مەند و دورگە ئارامەی کە بەرپرسانی کۆماری ئیسلامی باسیان لێوە دەکرد، لە تراویلکەیەک زیاتر هیچی دیکە نەبوو.

جووڵانەوەی رزگاریخوازی رۆژهەڵاتی کوردستان کە بە کردەوە بۆ ماوەی دوو دەیە دەچێ جۆڵەیەکی ئەوتۆی لە خۆی نیشان نەداوە، لەراستیدا فیداکاری و خواستی بەرژەوەندیی گشتی لەلایەن رۆژهەڵاتیەکانەوە بۆ باشووری کوردستان ئەو دۆخەی بەدوای خۆیدا هێنابوو، بەداخەوە ئەو فیداکاریەیی رۆژهەڵاتییەکان لە ماوەی دوو دەیەی رابردوودا جگە لە سست بوونی خەبات لە رۆژهەڵات هیچی دیکەی تێدا نەبووە.

ڕاسانی ١٧ی بانەمەڕی مەهاباد..

هەرچەندە گیان لەدەست دانی فەرێناز خوسرەوانی لە ١٧ی بانەمەڕی ئەو ساڵ بوو بە بیانوویەک بۆ خەڵکی خۆێن گەرمی مەهاباد ، بەڵام بنەماکان و هۆکارەکانی ئەو ڕاسانە زۆرتر دەگەڕێتەوە بۆ ئەو رق و بێزارییەیی کە خەڵکی رۆژهەڵات لە کۆماری ئیسلامی ئیرانیان هەیە. لە راستیدا خەڵکی خۆڕاگری رۆژهەڵاتی کوردستان لە بیانوویەک دەگەڕێن بۆ ئەوەی کە رقی پیرۆزی خۆیانی پێ دەربڕن، هەروەک پێشتریش خەڵکی مهاباد لە ساڵی ١٣٨٤ لە کاتی گیان لەدەست دانی شوانە سەید قادر نیشانیان دا، کە دەتوانن هەر کاتێک بیانهەوێ دورگەی ئارامی ئێران بشلەقێنن، کوردەکانی رۆژهەڵات هەر کاتێک بیانهەوێ دەتوانن ناوەندکانی بڕیاردان لە ناوەندی ئیران بلەرزێن.

جوڵانی هێزەکانی رۆژهەڵات بۆ سەر سنورەکان

ئاڵوگۆڕەکانی رۆژهەڵاتی نێوەڕاست و وڵاتانی دراوسێی کوردستان و هەروەها بە جیهانیبوونی کێشەی کورد لە دوو دەیەی رابردوودا، ئەم راستییە دەسەلمێنێ کە ئێرانیش بەپێی قووڵتربوونی هەرچی زۆرتری قەیرانی سیاسی - کۆمەڵایەتی و ئابووریی نێوخۆیی، درەنگ یان زوو تووشی گۆڕانکاریی جیددی و چارەنووسساز دەبێ.

هەربۆیە دوای راسانی خەڵکی مهاباد و گۆڕانکاری لە ناوچەکە و بەهێزتر بوونی پێگەی کورد لە رۆژهەڵات ، هێزەکانی رۆژهەڵات و بەتایبەتی حیزبی دێموکراتی کوردستان بە جووڵاندنی هێزی پێشمەرگەی خۆی بۆ سەر سنووری رۆژهەڵاتی کوردستان، گروتینێکی دیکەی بە خەباتی رزگاریخوازانەی کورد لە رۆژهەڵاتی کوردستان. دەتوانین بڵێن کە ڕاسانی خەڵکی مهاباد و ئاڵوگۆڕەکانی باشووری کوردستان هۆکاری سەرەکی بوون بۆ جووڵاندنی هێزی چەکداری حیزبەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان بۆ سەر سنورەکانی رۆژهەڵات.

جوولاندنی هێزی پێشمەرگە بۆ سەر سنورەکان هەڵگری چەند پەیامێک بوو، سەرەتا پەیامێکی ئاشکرا بوو بۆ خەڵکی رۆژهەڵاتی کوردستان کە هێشتا پێشمەگەر ماوە و هەرکاتێک کە پێویست بکا ئامادەیە بۆ گیان فیدایی و قارەمانییەتی و لەلایەکی دیکەوە پەیامێکی روون و ئاشکرا بوو بۆ حکوومەتی کۆماری ئیسلامی ئێران کە خەباتی کوردەکان لە رۆژهەڵات نە لە نێوخۆ و نە لەدەرەوەی کوردستان رانەوەستاوە و بەردەوامی هەیە. لەگەڵ ئەوەشدا پەیامێکی ئاشکرا بوو بۆ هەموو ئەو کەسانەی کە پێیان وابوو کە شۆڕش لە رۆژهەڵات بوونی نەماوە، جووڵانی خەڵکی مهاباد و چوونی پێشمەرگە پەیامی خۆی گەیاند.

لە سێدارەدان و گرتن...

رێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران کە دورگە ئارامەکەی لێ تێکچوو بوو، هەوڵی دا بە گرتن و هەڕەشە و لە سێدارەدان مهابادییەکان دابمرکێنێتەوە، کە بەداخەوە لە هەوڵەکانی بۆ سەرکوتی خەڵکی ئازایی تا ڕادەیەک سەرکەوتوو بوو، گرتنی زیاتر لە سەدان کەس لە خەڵکی ئەو شارە قارەمانە و ناروونی چارەنووسیان تا ئێستا نیگەرانییەکانی زیادکردووە، ئەمە لە لایەکەوە لە لایەکی دیکەوە لەسێدارەدانی شەهید مەنسووری ئاڕوەند بێ ئاگاداری کەس، نیشانەی ئەوە بوون کە حکوومەتی کۆماری ئیسلامی ئێران چەندە ژانی بە جەستەی گەیشتووە کە ئاوا بێبەزەییانە دەستی کردوە بە گرتن و کوشتنی رۆڵەکانی کورد.

لەڕاستیدا رووداوای مهاباد، گۆمی مەندی رۆژهەڵاتی شڵەقاند و بۆ جارێکی دیکە خەڵکی ئەو شارە قارەمانە سەلماندیان کە ئامادەن بە پێوە بمرن، بەڵام ئامادە نین لە سەر چۆک بژین!

رووداوی مەهاباد پەیامێکی دیکەی بە هیزەکانی رۆژهەڵات کە ئەگەر یەکگرتوو بن و پێکەوە بن، بەهێزتر دەبن هەر بۆیە هەستیاریی بارودۆخی رۆژهەڵاتی کوردستان و بزووتنەوەی رزگاریخوازیی کورد ئەمڕۆ ئەرکێکی مێژوویی لە بەرامبەر تەواوی ڕێکخراوە و هێزە سیاسییەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان داناوە، ئەویش هەڵێنانی هەنگاوگەلی جیددی و پێویست بۆ پێکهێنانی هاوەنگییەک لە زۆربەی هێزەکانی رۆژهەڵاتی کوردستانە.

سەرچاوە: ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٥٩

سەرچاوە: مالپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٧ی جوولای ٢٠١٥

ئابووری ئێران لە ژێر چەکمەی سپای پاسدارانداا!

رۆڵی هێزە نیزامییەکان لە ئابووری ئێران‌دا، لێکۆڵینەوەیەکی شیکاریی!

کەباس لە ئابووری ئێران دەکرێ یەکەم نێو و یەکەم بابەت کە دێتە سەر زمان سپای پاسدارنی شۆرشی ئیسلامییە، سپایەک کە لە هیچی کەم دانەناوە بۆ بوون بە حاکمی بێ ئەملاو ئەولای ئێران و ناوچەکە.

سپای پاسداران لە راستیدا یەک شیرکەتی گەورەیە کە چەکوچۆلیشی لەبەر دەست دایە، بەمانای وشە مافیایەکی چەکدارە، سپای پاسداران لەراستیدا حکومەتی سێبەری ئێرانە کە کۆمەڵێک ئەفسەری نیزامی دیکتاتۆریەتێکی گەورەی ئابووری و نیزامیان بۆخۆیان دروستکردوە بە هاوکاری دین و رێبەرە دینیەکان.

سپای پاسداران و بازاری بۆرس..

بەگوێرەی زانیاریەکان لە بۆرسی شاری تاران دا نزیک بە ٧ میلیۆن کۆدی بەش(سەهام) تۆمار کراوە، ٤ میلیۆن بەشدار بوو(سەهامدار) دەتوان کرین و فرۆشتن بەو بەشانەوە بکەن، بەڵام بە پێی وتەی بەرپرسانی ئەو ناوەندی بۆرسی تاران تەنها ٢٠ هەزار بەشدار بوو لە بازاری بورسی تاراندا چالاکن. زانیاریەکان ئەوەمان بۆ روون دەکەنەوە کە ساڵی پار ٢،٥٤ هەزار میلیار تمەن لە هاتوو چۆدا بووە لە نیوان "کریار و فرۆشیارەکانی" بازاری بۆرسی تاراندا.

بە پێی راپۆرتی ساڵانەی بازاری بۆرسی تاران زیاتر لە ٢٠ لەسەدی ئەو کرین و فرۆشتانە تەنها ٢ ناوەندی ئابووری گەورەی سەر بەدەوڵەت و بەتایبەتی سپای پاسداران ئەنجام دراون ئەویش (کارگزاری صبا تامین) کە پەیوەندی دارە بە سندوقی سەرمایەیی رێکخراوی تامینی کۆمەلایەتی (سازمان تامین اجتماعی) کە بە بەشی (سەهمی) ٢،١١ لەسەدی و هەروەها بانکی میللی بە ٣،١٠ لەسەد بەشداری کرین و فرۆشتنی(سهم) بوون لە بازاری بورسی تاراندا، کە یەکەمیان سەر بە سپای پاسداران و ئەویتریان سەر بە حکومەتە.

بەپێی ئەو راپۆراتانەی کە بڵاوبوونەوە نزیک ٢٧ میلیارد تمەن لەو ٥٤ میلیارد تمەنەیی کە لە هاتووچۆی نێوان بەشدار بووانی بورس دا بووە، پوڵی ئەو ناوەندانە بووە کە سەر بە حکومەت و سپای پاسدارن بووە، کەمتر لە ٥٠% ئەو پوڵە لە

ژێر دەستی بازرگانەکانی تر دا بووە. لە ١٥٧ شیرکەتی کە لە بورسی تاراندا تۆمار کراون تەنها ١٠١ شیرکەت بە شێوەی بەردەوام کاریان کردوە کە لەو ١٠٧ شیرکەتە ١٠ دانەیان کە راستەوخۆ لەگەل سپایی پاسداران پەیوەندیان هەیە و بەشێکن لە لق و پۆپەکانی قەرارگایی خاتم ئەنبیا.. (پتروشیمی خلیجی فارس، گسترش نفت و گاز پارسیان، سەرمایەگذار غدیر، سرمایەگذار نفت وگاز و پتروشیمی تامین، فولاد مبارکە، نفتی بندر عباس، شرکت ارتباطات سیار، شرکت مخابرات ایران، بانک ملت و ایران خودرو).

ئەو ١٠ شیرکەتە راستەوخۆ پەیوەندیان بە سپای پاسدارن و ناوەندەکانی دەسەڵاتی حکومەتی کۆماری ئیسلامی ئیرانەوە هەیە، لە هەموو جیهان بۆرسە جێگای شەفاف سازی ئابووری ئەو وڵاتەیە، بەڵام لە ئێراندا بۆرس بۆتە جێگایی ململانێی حکومەت(باڵە جیایەکانی ناو حکومەت) و هێزە سەربازیەکان (سپای پاسدارن و بەسیج)، بۆیە بۆرسی تاران نەک هەر جێگای شەفاف سازیی بۆ ئابووری نیە لە ئێراندا بەڵکو بە پێچەوانەشەوە بوونی نیزامیەکان لە ناو ئابووری ئیراندا وایکردوە کە ئابوری ئەو وڵاتە مایە پوچە بێت!

سپای پاسداران و ئابووری ئێران..

بە وتەی دیپلۆماتە رۆژئاواییەکان سپای پاسداران گەورەترین داهاتی بەدەست هێناوە لە گەمارۆکانی سەر ئێران، بە پێچەوانەوە خەڵک گەورەترین زەرەمەند بوون لە گەمارۆکان. دیپلۆماتەکان رایانگەیاندووە کە ئەگەر گەمارۆکانیش لەسەر ئێران لابچێت ئەوا دیسان سپای پاسداران سودمەندترین لایەن دەبێت لە ئیراندا، چونکە هەموو جومگەکانی ئابوری ئێران لە دەست سپا دایە.

بەپێی راپۆرتی ئاژانسی رۆیتێرز؛ رێژەی فرۆشی ساڵانەی ئیمپراتۆریەتی سپای پاسداران لە نێوان ١٠ تا ١٢ میلیارد دۆلارە کە ئەو رێژەیە یەک لە سەر شەشی (٦/١) داهاتی حکومەتی ئێرانە. هەروەها رۆیتێر دەڵێت: کە ئەو پوڵەی سپای پاسداران لە بەشەکانی گەشت و گوزار، وزە و گواستەنە و گەیاندن، ئاوەدانکردنەوە و مخابرات و ئینترنێت سەرمایەگوزاری کراوە، بۆیە دەڵێن لەگەڵ لابردنی گەمارۆکان سپاس رێژەی ٣٠% داهاتی زیاد دەکات.

بەپێی وتەی ئابووری ناسانی جیهان رێژەی پارەی بلۆکە کراوی ئیران لە سەردەمی گەمارۆکاندا نزیک بە ١٥٠ میلیارد دۆلارە کە ئەو رێژەیە ٣٠% لەکاتی ئازاد کردنی دا دەبێتە داهات بۆ سپای پاسدارن، واتە ٤٥ میلیارد دۆلار. لە راستیدا ئەو خاڵە بۆتە جێگایی ناکۆکی نێوان کۆماریەکان و دێمۆکراتەکانی ئەمریکا، کۆماریەکان دەڵێن: کە ئەو رێژە پوڵە بەبێ هیچ بەربەستێک دەگاتە دەست سپای پاسدارن ، سپای پاسدارانیش دابەشی دەکا بەسەر لق و پۆپەکانی لە عێراق و لوبنان و

سوریە، کە ئەوە دەبێتە هەرەشە بۆسەر ئەمریکا.

شیرکەتی "خاتەم ئەنبیا" کە نوێنەرایەتی سپای پاسداران دەکات لە پرۆژە ئابووریەکاندا، لە کاتی ئێستادا بەڵێندەری سەرەکی ناوچەی گازی پارسی جنوبە، هەرەوەها بەڵێندەری هێلی میترۆی تارانە کە نرخی ١,٢ میلیارد دۆلارە و هێڵی لوولەی گازی پاکستان بە نرخی ٢ میلیارد و ٥٠٠ میلیۆن دۆلارە، هەموو ئەو پرۆژانە بە بێ رکابەر راستەوخۆ دراون بە قەرارگای خاتەم ئەنبیا.

سپای پاسداران کۆنترۆڵی تەواوی ترمینالەکانی فرۆکەخانە و بەندەرە و خاڵە سنووریەکانی لەژێر دەست دایە و زۆر بەئاسانی بێ دانی هیچ گومرگێک کالاکانی شیرکەتەکانی خۆی هاوردەی ئیران دەکات، ئەمە وتەی بازرگانێکی ئیرانیە کە بۆ سپای پاسدارن کار دەکات و ئەو زانیاریانەی بۆ ئاژانسی رۆیتێرز ئاشکرا کردووە.

سپای پاسداران کارو بارەکانی خۆی لە ڕێگای ناوەندە جیاوازەکان و بە ناوی جۆراوجۆر گەشە پێداوە، لەوانە بونیادیی "مستضعفان"، ستادی ئیجرای فەرمانی ئیمام زۆر ناوەندی تر.. هەرچەندە پێشوتریش باسمان کرد کە قەرارگای خاتم ئەنبیا بەهێزترین لقی سپای پاسدارانە کە لەبواری بیناسازی و ئاوەدان کردنەوەدا کار دەکات، بەپێی زانیاریەکان سپای پاسداران ٨١٢ شیرکەتی لە ناوخۆی ئێران و دەرەوەی ئێران دا تۆمار کراون کە هەموویان لە ژێر دەسەلاتی ئەو ئیمپراتۆریەتە سەربازیەدایە، کە هەر کەس لە دەرەوەی ئێرانەوە بێت و بیهەوێ سەرمایەگوزاری بکات دەبێ لەگەڵ یەکێک لەو ٨١٢ شیرکەتە ببێتە شەریکە بەش. لە کاتی ئێستادا سپای پاسداران ١٧٠٠ گرێبەستی حکومەتی هەیە، کە بەو گرێبەستانە سپای پاسدارانی کردووتە گەورەترین هێزی ئابوری ئێران و ناوچەکە.

لە راستیدا رۆلی سپا دوای هاتنە سەر کاری ئەحمەدی نژاد لە ساڵی ١٣٨٤ زیاتر بوو و لە کابینەی ئەودا ٥ وەزیر سپایی هەبووە،و هەر لەو سەردەمەشدا بوو کە مەیدانەکانی گاز و نەوت درا بە سپای پاسدارن، دوای رووداوەکانی هەڵبژاردنی ساڵی ١٣٨٨ ی ئێراندا سپای پاسدارن توانی لە کێ بەرکێیەکی نابەرامبەر شرکەتی مخابراتی ئێران بکرێت، لەدوای ساڵی ٨٨ ئیتر سپای پاسداران بێ هیچ بەربەستێک و لە ژێر فەرمانی عەلی خامنەیی دا دەستی کرد بە پەل و پۆهاویشتن لە هەموو بوارەکانی ژیانی ئێرانیەکاندا.

قەراگای ئاوەدان کردنەوەی خاتەم ئەنبیا

قەرارگای خاتەم ئەنبیا لە کۆمەڵێک موهەندیسی تایبەت بە ڕێگا و بان و بیناسازی لەسەردەمی ٨ ساڵەی شەری ئێران و

عێراق کاریان کردوە، پێک هاتوە. دوای شەڕ بەهاوکاری سەرۆک کۆماری ئەوکاتی ئێران و بە پشت بەستن بە ئەسلی ١٤٨ قانونی ئەساسی کە دەڵێ :هێزە نیزامیەکان لەکاتی ئارامی و ئاشتی دا دەتوانن بەشدار بن کە ئاوەدان کردنەوە و بنیات نانەوە، قەرارگای خاتم ئەنبیای سپای پاسدارن بە پشت بەستن بەو ئەسلە واریدی ئەو کارە بووە.

ئەڵبتە بەشدار بوونی سپای پاسداران لە ئابووری ئێراندا، مشت و مڕێکی زۆری لەسەر ساز کرا و کە نابێ سپا پێگە بە کەرتی تایبەت تەنگ بکات، بەڵام بە پشتیوانی ئەوکاتی ڕێبەری ئێران و سەرۆک کۆماری ئەوکات گوێ نەدار بەو ناڕەزایەتیانە و سپا بەشێوی ڕەسمی و قانوونی بەشداری کرد لە ئابووری ئیران.

سەرەتا سپا بەدروست کردنی قەراگای ئاوەدان کردنەوەی خاتەم ئەنبیا و دوو لقی تر لەو قەرارگایە ٢ شیرکەتی" رزمندگان و رزمجو "هاتە نێو کایە ئابووریەکانەوە، بەهانەی هاتنە نێو ئەو کارەش ئەوە بوو کە لەدوای شەڕی ئیران و عێراق ژمارەیەکی زۆر دەزگا و کەل و پەلی ڕێگا دروست کردن و بینا ساز کردن لە بەرەکانی شەر بەجێ مابوو. بە پێ وتەی یەکێک لە فەرماندەکانی سپا لە ساڵی ١٣٦٨ تا ساڵی ١٣٨٥ سپای پاسداران توانیویەتی کە زیاتر لە ٢٠٠٠ پرۆژەی پیشەسازی و کانگایی لە ئێراندا جێ بەجێ بکات. ناوەندی (کوثران) کە یەکێکی تر لە ناوەندەکانی تری سپایە و لەسەردەمی سەرۆک کۆماری خاتەمی دا توانی پرۆژەی گەیاندی ئاو بۆ ٨٨٠٠ هێکتار لە پارێزگای خوزستان و ناوچەی "ئومیدیە" وەربگرێت کە تێکرایی پرۆژەکە نزیک بە ١ میلیارد دۆلار بوو.

تا پێش ساڵی ١٣٩٠ بەپێ ئەسڵێک سپا ئیجازەی نەبوو کە ئەو پرۆژانە وەربگرێت کە لە ١٠٠ میلیارد تمەن کەمترن بەڵام دوای گۆرانکاریەکانی نێو ئیران و دەست بڵاوی سپای پاسدارن ئێدی سپای پاسدارن دەستی گرت بە سەر پرۆژە بچووکەکانیش دا.

قەراگایی خاتەم ئەنبیا لەکاتی ئێستادا ٥٠٠٠ هەزار شیرکەتی گەورە و بچووک کار بۆ ئەو قەرارگایە دەکەن، بە پیی گوتەی بەرپرسی قەرارگای خاتەم ئەنبیا ١٣٥ هەزار کەس کاری تێدا دەکات کە ئەو ژمارەیە بەشێوەی ڕەسمی و وەک پاسدار وەزیفە بەشداری کارە ئابووریەکانی ئەو قەرارگا سەربازیەن، لەو ١٣٥ هەزارە، ٢ هەزار و ٥٠٠ کەسی ئەوانە ڕاستەوخۆ لە فەرماندەرانی سپایی پاسداران. جگە لەو ژمارە کەسانەی سەرەوە ٥٠٠ هەزار کەسی تر بەشێوەی قەراردادی کار لەگەڵ ئەو قەرارگایە دەکەن.

بەشێک لەو شیرکەت و ناوەندانەی کە سەر بە سپای پاسدارن (قەرارگای خاتم ئەنبیا)ن

سەر بەچ لایەنێکە ئەرزش بە دۆلار ناوی شیرکەت یان ناوەند

لەلایەن سپای پاسدارنەوە کڕدراوە ٢,١ میلیارد پالایشگایی ئیسفەهان

لە ١٩ میلیارد دۆلار سپای پاسدارن ٧،١ میلیارد دۆلاری بەش هەیە بانکی پارسیان

٦٠% سپا ئیدارەی دەکات ٨٠٠ هەزار دۆلار سەنایعی پیرۆشیمی ئێران

٤٠% سپا ئیدارەی دەکات ٧٠٠ هەزار دۆلار پیترۆشیمی پارس

١٩% سپا ئیدارەی دەکات ٦٠٠ هەزار دۆلار پیترۆشیمی مارون

لەلایەن سپاوە کڕدراوە، تەنها زەویەکانی ئەو کارخانەیە ئەرزشی ٣٠٠ میلیۆن دۆلاری هەیە ٤٠٠ میلیۆن دۆلار سەنایعی ئالمنیۆمی ئێران

بە قیمەتی ١,٨ میلیارد دۆلار لەلایەن سپاوە کردراوە. ٢ میلیارد دۆلار مەعدەنی ئاسن لە ئەنگوران

١٠ تا ١٥ % سپای پاسدارن بەشی هەیە لەو بانکە گەورانەی ئیراندا بانکەکانی سادرات، میللەت، تیجارەت

نرخی واقعی یەک میلیارد دۆلارە کە لەیەن سپاوە کردراوە. ١٥٠ میلیۆن دۆلار سەنایعی دەریایی سەدرا

لەلایەن سپای پاسدارانەوە کڕدراوە ١٥٠ میلیۆن دۆلار شیرکەتی پیشەسازی ئیران

سپای پاسدارن بە ١٧٠ میلیۆن کڕیویەتی. ١٨٠ میلیۆن دۆلار قیمەتی لەسەر دانراوە کە قیمەتی ئەسڵ ٤٠٠ میلیۆن بووە کارخانەی تراکتۆری تەورێژ

ئەوانەی سەرەوە بەشێکی زۆر بچووکن لە سەرمایەکانی سپای پاسدارنی ئینقلابی ئیسلامی ئێران، لەراستیدا سپای پاسدارن حکومەتی سێبەری کۆماری ئیسلامی ئێرانە و هەربۆیەشە ئەوەی سپای پاسداران دەیهەوێ لە ئێراندا دەتوانێ زۆر بە ئاسانی و بێ کێشە بەدەستی بهێنێت.

سەرچاوەکان:

١- رادیو زمانە، http://www.radiozamaneh.com/234610

٢- ماڵپەری ئەلعەربیە، http://farsi.alarabiya.net

٣- ماڵپەری اخبار روز

٤- ماڵپەری www.dw.com

٥- رادیو فەرانسە.

٦- ماڵپەری کەلیمە

٧- ماڵپەری سپای پاسدارن

٨- ماڵپەری فارس نیوز

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٦٥

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١١ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٥

نابەرامبەری لە بەرنامەکانی ئابووری و گەشەپێدانی کۆماری ئیسلامی دا!

بەشی پارێزگا کوردییەکان و ناوچە دوورەدەستەکانی تری ئێران لە بەرنامە ئابووری و گەشەپێدانی کۆماری ئیسلامی چ بوو؟ لەو بابەتەدا هەوڵ دەدەین کە وەڵامی ئەو پرسیارە بدرێتەوە.

لە سەردەمی پاشایەتی ڕا تا ئێستا واتە سەردەمی کۆماری ئیسلامی، ئێران ١٠ بەرنامەی گەشە پێدانی تاقیکردۆتەوە. لە گرینگترین ئامانجەکانی ئەو بەرنامانە کەمکردنەوەی جیاوازی لە نێوان ناوچەکانی کەمتر گەشەکردوو لەگەڵ ئەوانەی کە بەردەوام لە گەشەکردن دا بوە.

بەپێی ئەو زانیارییانەی کە لەبەردەستدان، بەرنامەی گەشەپێدانی ڕێژیمی پەهلەوی نەیتوانیوە کەلێنی نێوان ناوەند و دەوربەر پڕبکاتەوە. لەدوای شۆرشی گەلانی ئێران و هاتنەسەرکاری حکومەتی ئیسلامی، بەرپرسانی ئەو حکومەتە لە ڕۆژەکانی سەرەتای شۆرشەوە دەستیان لەسەر ئەو خاڵە دانا کە دەبێ گەشەکردن لە ئێراندا لە هەموو ناوچەکان وەک یەک بێت و حکومەت دەبێ و لەسەرییەتی کە ئەو نابەرانبەرییە کەم بکاتەوە. هەرچەندە شەڕی ئێران و عێراق بەهانەیەکی باش بوو کە دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی بەرنامەی گەشە پێدانی ناوچەیی خۆیان پەرە پێنەدەن و بە بەهانەی شەڕ ئەو دواکەتوویی و بێ ئیمکاناتییەی کە لە پارێزگاکانی پێش شۆرشی ٥٧ هەبوو، هەر وەک خۆی مایەوە و کۆماری ئیسلامی هیچ گۆڕانکارییەکی ئەوتۆی لە شێوە و ڕەفتاری خۆی سەبارەت بە ناوچە دوورەدەستەکان لە ناوەندەوە نەکرد. لە دوای شەڕ، ئێران بەرنامەیەکی ٥ ساڵەی گەشە پێدانی لە دەستوری کاری خۆیدا دانا، بە دڕووشمی کەمکردنەوەی هەژاری لە ناوچە بێبەشەکاندا و گەشەپێدانی یەکسان.

ئەگەر بەرنامەی یەکەمی گەشەپێدان تایبەت بوو بە ئاوەدان کردنەوە و نۆژەنکردنەوەی ناوچە زەرەر وێکەوتووەکانی شەڕ، ئەوا بەرنامەکانی تری کە بەدوای ئەو داهاتن نەک لە نابەرانبەری لە ئێراندا کەم نەکردوە بەڵکو زۆر زیاتریشیکرد تەنانەت لە چاو سەردەمی ئەوەی پێش شۆرشی ٥٧ ش.

ناوەندگەرایی لە بەرنامەکانی گەشە پێدان دا

لە کتێبی «ئێران لە نێوان دوو ئینقلاب»دا هاتووە کە لە دەورانی پەهلەوی لە تاران بۆ هەر ٩٧٤ کەس دکتۆرێک هەبوو،

بەڵام لە بەرامبەردا لە کوردستان بۆ هەر ٦٤٧٧ کەس یەک پزیشک و لە سیستان و بلوچستان بۆ هەر ٥٣١١ کەس یەک پزیشک هەبووە.

ئەگەر ئەو بەراوردەی سەرەوەی کتێبی «ئێران لە نێوان دوو ئینقلاب»ی یراوانـد ئابراهامیان بکەینە بنەمایەک بۆ خوێندنەوەی گەشە لە ئێراندا، دەبینین کە لە ساڵی ١٣٥٤ دا تەنیا لە تاران ٦٠% لەسەدی پیشەسازی و هەروەها قەرزی بانکی ئێران تایبەت بووە بەو ناوچەیە کە ٢٢% هێزی کاری ئیرانی تیدا بووە، ئەوە لە حاڵێکدایە کە کوردستان و سیستان و بلوچستان کە زیاتر لە ٣٠ % هێزی کاری تێدا بووە، تەنها ٥% پیشەسازی و قەرزی بانکی لەو ناوچانەدا چالاک بووە! ئەمە لە لایەکەوە، لەلایەکی ترەوە حکومەتی ئەوکات لە بواری پەروەردە و راهێنان دا ئەوەندەی لە بیری ناوەنددا بووە، کەمتر پڕژاوەتە سەر ناوچەکانیتر، تەنها لە تاران دا ٦٢% خەڵک خوێندەوار بوون لە بەرامبەردا لە کوردستان ٢٦% و سیستان وبلوچستاندا ٢٥%ی خەڵک خوێندەوار بوون!

بەڵام لە ئێستادا، نەک جیاوازیەکان کەم نەبوونەتەوە، بەڵکو لەهەندێک جێگادا زیاتریش بوون. بەپێ ئەنجامی لێکۆڵینەوەیەک کە لە ساڵانی ١٣٧٩ تا ١٣٨٨ ئەنجام دراوە و لە ژمارەی ٧ی گۆڤاری ئابوری و گەشەدا بڵاوبۆتەوە، دەبینین کە ناوەندگەرایی روو لە زیادبوونە، ئەویش لەسەر دەستی حکومەتێک کە شیعاری عەدالەت و یەکسانی کردبووە سەرمەشقی کاری خۆی.

ئەنجامی لێکۆڵینەوەیەکی تر کە لە لایەن عەلیرەزا بێگزادەوە لەبارەی پیشەسازی پارێزگاکان و ناوچەکانی ئێران دا کراوە دەریدەخات کە پارێزگاکانی تاران، ناوەندی، ئیسفەهان و کرمان بەتەنها ٤٩% کارخانە و کەرتی پیشەسازی ئێرانیان تێدا هەڵگەوتوە، هەروەها پارێزگاکانی بوشێهر، هۆرموزگان و خوزستان نزیک بە ٢٠% و پارێزگاکانی قەزوین، فارس و ئازەربایجانی شەرقی ١٤% لە پیشەسازی ئێرانی تیدا جێگر کراوە. بەڵام جێگای سەرسورمانە کە لە ١٩ پارێزگاکەی تر کە ٤٥% خەڵکی ئێرانی تێدا دەژین (پارێزگا کوردییەکانیش لەو ١٩ دانەیەدا جێگایان گرتووە) تەنها ١٧% پیشەسازی و بنکەگەورەکانی ئابووریان تێدا هەڵگەوتوە. تەنیا لە سێ پارێزگای تاران، ئیسفەهان و خوزستان ٥٠% بەرهەم و ناوچە پیشەسازییەکانیان تێدا هەڵگەوتوە. بۆ زانیاری، پارێزگاکانی خوزستان، بوشێهر و هۆرموزگان لە بەر ئەوەی کە ناوچەی نەوتین، ئەگەر داهات و دەرکەوتی نەوتیان لێ کەم بکرێتەوە، ئەوانیش دەچنە پاڵ پارێزگا فەقیرەکانەوە.

بۆ ئەوەی هاوکێشەکان رووتر ببینهوە بەرچاومان، ٥ پارێزگای گەشەکردوو، گەشە نەکردوو دەخەینە بەردیدی خوێنەران کە بەراوردێکە لە نێوان ساڵی ١٣٧٩ و ١٣٨٨ هەتاو لە ئێراندا.

پێرستی پارێزگاکانی گەشەنەکردوو پارێزگاکانی گەشەکردوو

ساڵ پێنج (٥) پارێزگای گەشەکردوو پێنج (٥) پارێزگای گەشەنەکردوو

١٣٧٩تاران، ناوەوندی، قەزوین، هورموزگان، ئیسفەهان کرمانشان، ئیلام، کۆهکیلویە و بویرئەحمەد، پارێزگای سنە، سیستان و بلوچستان

١٣٨٨ تاران، ناوەندی، بوشێر، سمنان، یەزد پارێزگایی ورمێ، لۆرستان، پارێزگای سنە، کۆهکیلویە و بویرئەحمد، سیستان و بلوچستان

سەرچاوە گۆڤاری ئابووری و گەشەی ناوچەیی، نیوەی ساڵی ١٣٩٣

لە تازەترین ئاماردا رێژەی بێکاری لە پارێزگا کوردییەکان بە رێژەیەکی بەرچاو بەرزبۆتەوە، بەپێ سەرچاوە حکومەتییەکان لە پارێزگای کرماشان ٢٠% و لە پارێزگای سنە ١٩% و پارێزگایی ورمێ ١٦,٥% و لورستان و ئیلامیش هەریەکە ١٩% و ٢١ % رێژەی بێکارییان تێدا بەرز بۆتەوە، بەڵام ئەو رێژەیە بەپێی سەرچاوە نا حکومەتییەکان بەرێژەیەکی بەرچاو بەربۆتەوە بۆ نموونە لە پارێزگای کرماشان ٢٨% و لە پارێزگای سنە ٢٦% و پارێزگایی ورمێ ٢٤% و لورستان و ئیلامیش هەریەکە و بە ٢٨% و ٢٤ % رێژەی بێکارییان تێدا بەرز بۆتەوە. حکومەتی کۆماری ئیسلامی بە ئانقەست ئامارەکان بەوشێوەیە بلاودەکاتەوە کە دەنگی خەڵکی نارازی کپ کات و هەمیش بە دنیای دەرەوە بڵێت کە لەوڵاتەکەی من دا یەکسانی هەیە، ئەگەر ئەو یەکسانییە بێکاریش بێت! ئەو رێژانەی کە لەسەرەوە هاتوون بەشی زۆری بەهۆی نەبوونی بنکە و دامەزراوەی ئابووری لەو ناوچانەدا پەیدا بوون.

لە کوردستان هیچ کارگەیەکی گەورەی بەرهەمهێنان نیە، ئەگەر چاوێکی خێرا بە سەر نەخشەی ئێراندا بخشێنن دەبینن کە زۆربەی کارگەکانی بەرهەمهێنانو هەروەها بناغەکانی ئابووری لە ئێران لە سێگۆشەیەکی فارسنیشنی ناوەندی ئێران کۆبۆتەوەو، هیچ کارگەیەکی گەورەو بەرهەمهێن ناکەوێتە دەرەوەی ئەم سێگۆشەیەوە. ئەو بەرنامەیەی حکوومەتی ناوەندی بەشێوەیەکی بەرنامەبۆدارێژراو، حکوومەت دوای حکوومەت لە ناوچە کوردنشینەکان دووبارە بۆتەوە. لە زۆربەی بنەماڵەکانی ٤ پارێزگای کورد تەنیا یەک کەس کار دەکاو چەند کەسی بێکار لە سەر داهاتی ئەو دەژین. ئەمە وای کردوە کە کێشە کۆمەڵایەتییەکان زیاتر سەر هەڵبدەن. تەڵاق، ئیعتیاد بەمادە هۆشبەرەکان، قاچاغی کەلو پەلو بێکاری، وایکردوە کە کێشەو ئاژاوە زیاد بکا. هەر بۆیە خەڵکێکی زۆر بە هۆی بوونی کێشەوە رێگایان کەوتۆتە زیندانەکان. بێکاری وای لە خەڵک کردوە کە بۆ پەیدا کردنی پاروهنانێک بۆ ژیانی خۆیانو بنەماڵەکانیان، پەنا بۆ کاری پرمهترسییش بهرن. بۆیە زۆر لەوانە ئێستا خەریکی کۆڵبەریو کاری قاچاغی کەلو پەل لە سەر سنووورەکانی رۆژئاوای ئێرانن، لەگەڵ ئەوەشدا رێژەی منداڵانی کرێکار زیادی کردوەو زۆربەیان وازیان لە خوێندن هێناوهو رووبان کردۆتە ناوەندەکانی کار، چونکە ژمارەیەکی زۆر لەوانەی خوێندنیان تەواو کردوە، کاریان دهست ناکهوێ.

بە چاوليكردنێكی خێرا بە نەخشەی ئابووری ئێران دەتوانین تێبینی چەند خاڵ بکەین هەموو کارگەو ناوەندەکانی بەرهەمهێنان لە ئێراندا کەوتوونەتە سێگۆشەیەکی فارسنشینو سەری سێگۆشەکە لە تارانو لایەکانی دیکە لە شیرازو ئیسفهانە، ئەمە بە کردەوە وای کردوە کە زۆر لە ناوچەکانی دیکەی ئێران لە بوونی کارگەو ناوەندی بەرهەمهێنان بێ بەش بن. ئەمە لەحاڵێکدایە کە کەرەستە سەرەتاییەکانی ئەم کارگانە لە ناوچەکانی دەرەوەی ناوچەی فارسنشینەوە دێنو لە کارگەکانی ناوەندی ئێراندا کەرەستە خاوەکانی ناوچە کوردنشینەکان دەکرێن بە کاڵاو خێرو داهاتەکەی بۆ گیرفانی حکوومەتی ناوەندی دەبێو لە کاتی دابەشکردنی داهاتی سەرانەشدا کوردەکان وەک پلە دوو حیسابیان بۆ دەکرێ. وەک نموونە دەکرێ ئاماژە بەشی بەرهەمهێنانی شەکر لە چەوەندەری قەند باسی بکەین، بەپێی ئاماری ساڵی ١٣٨٥ پارێزگای ورمێ لە چاندنی چەوەندەری قەنددا، بە ٢٩٦٥٠ دۆنم کە دەکاتە ٢٢% لەسەر ئاستی ئێران بە پلەی دووهەم دێو، هەروەها پارێزگای کرماشان بە١٣١٤٦ دۆنم کە دەکاتە ١١% لەسەر ئاستی ئێرانو پارێزگای ئیلام بە ٥٠٠ دۆنمو پارێزگای کوردستان بە ١٢٠ دۆنم لە بەرهەمهێنانی چەوەندەری قەنددا بەشدارن. ئەگەر چاو بەو ئامارانەدا بخشێنین دەبینین کە ٣٨% تا ٤٠% (کە دەکاتە ١٦١٩٣٣٥ تۆن) لە چەوەندەری ئێران لە ناوچە کوردنشینەکان بەرهەم دێ، ئەمە لەحاڵێکدایە کە کوردستان بەوهەموو چەوەندەرەوە تەنیا یەک کارگەی بەرهەمهێنانی قەندو شەکری لێیە، ئەویش کارگەی قەندی میاندواوە، کە هیچ پێوەندییەکی بە کوردەکانەوە نیە. لەم ساڵانەی دواییدا چەندین هەوڵ بۆ دروستکردنی کارگەی شەکر لە پیرانشارو نەغەدە دراوە کە بەهۆی ئەوەی حکوومەت پشتیوانییەکی ئەوتۆی لێ نەکردوە، ئەو هەوڵانە ئەگەر جێ بەجێش کراون، زۆر لاواز بوونو نەتوانراوە وەک کارگەیەکی بەرهەمهێن چاوی لێبکرێ.

ئەو ئامارانەی سەرەوە پێمان دەلێن کە بەرنامەکانی گەشەی ئابووری لە حکومەتی کۆماری ئسیلامی ئێران و هەرەوەها رێژیمی پەهلەویش دا هیچ کات بە قازانجی کوردەکان و کەمە نەتەوایەتیەکانی تر نەبووە، ئەوەی کە ئێستا لە ئێراندا دەبیبین لە کاتی ئیستادا دیکتاتۆرییەکی نیزامی و ئابووریە کە جلەکەوەی لەتاران بەدەست فارسە شۆنیستەکانەوەیە. ئەوە لە بواری بناغەکانی ئابووری و پیشەسازیەوە، بەڵام ئەگەر سەیری لایەنەکانی تری ژیانی خەڵکی کوردستان و ناوچەکانی دیکەی ئێران بکەین دەبین کە بەرنامەکانی گەشەپێدانی پەروەردەو فێرکردنیش هیچ قازانجێکیان بۆ ئەو ناوچانە نەبووە. بە پێی راپۆرتی رەسمی (سازمان نهضت سواد آموزی)، پارێزگاکانی سنە و ورمێ و سیستان و بلوچستان، نەخوێندەوارترین پارێزگاکانی ئێرانن.

لە خشتەی خوارەوەدا هەوڵ دراوە کە هەڵسەنگاندنێک بکرێت لە نێوان پارێزگاکانی ئێران لە ستاندارتەکانی ژیان دا(ئومێد بە ژیان، پەروەردە و گەشەی مرۆڤی و پێوەری داهات) سەرچاوەی ئەو خشتەیە راپۆرتی رەسمی (معاونت مدیریت و برنامهریزی)ە لە نێوان ساڵی ٨١ بۆ ٨٨.

ستانداردەکان	ساڵ	پلەی ١	پلەی ٢	پلەی ٣	پلەی ٢٨	پلەی ٢٩	پلەی ٣٠
ئومێد بە ژیان	٨١	تاران	کێڵان	ئیسفەهان	کۆەگیلویە و بویر ئەحمەد	سنە	سیستان و بلوچستان
	٨٨	تاران	گیلان	ئیسفەهان	کۆەگیلویە و بویر ئەحمەد	ئیلام	سیستان و بلوچستان
پەروەردەو فێرکردن	٨١	تاران	ئیسفەهان	سمنان	ورمێ	سنە	سیستان و بلوچستان
	٨٨	تاران	یەزد	سمنان	خوراسانی شەرقی	سنە	سیستان و بلوچستان
گەشەی مرۆیی	٨١	تاران	ئیسفەهان	قەزوێن	ئەردەبیل	سنە	سیستان و بلوچستان
	٨٨	تاران	سمنان	ئیسفەهان	ورمێ	سنە	سیستان و بلوچستان
سەرانەی داهات	٨١	تاران	قەزوێن	ئیسفەهان	ورمێ	سنە	سیستان و بلوچستان
	٨٨	تاران	ناوەندی	بوشێهر	ورمێ	سنە	سیستان و بلوچستان

سەرچاوە: راپۆرتی ڕەسمی (سازمان مدیریت و برنامەریزی)

سەرچاوە: راپۆرتی ڕەسمی (سازمان مدیریت و برنامەریزی)

وەزعیەتی ئیستا لە ئیراندا ڕاست بەپێچەوانەی ئەو بەرنامە و پلانەیە لە لایەن کۆماری ئیسلامی ئێرانهوە بۆ ناوچە دوورە دەستەکان دانراوە. ئەو نابەرامبەرییەی کە لە حکومەتی کۆماری ئیسلامی ئێراندا هەیە بە نیسبەتی کەمە نەتەوەکانی وەک کورد و بلوچ و ئەوانی تر بە درێژایی ٣٦ ساڵی حکومەتی کۆماری ئیسلامی بەردەوامی هەبووە.

پێرستی پارێزگاکانی گەشەنەکردوو پارێزگاکانی گەشەکردوو		
پێنج (٥) پارێزگای گەشەنەکردوو	پێنج (٥) پارێزگای گەشەکردوو	ساڵ
کرمانشان، ئیلام، کۆهکیلویە و بویرئەحمەد، پارێزگای سنە، سیستان و بلوچستان	تاران، ناوەندی، قەزوین، هورموزگان، ئیسفەهان	١٣٧٩
پارێزگایی ورمێ، لۆرستان، پارێزگای سنە، کۆهکیلویە و بویرئەحمد، سیستان و بلوچستان	تاران، ناوەندی، بوشێر، سمنان، یەزد	١٣٨٨
سەرچاوە گۆڤاری ئابووری و گەشەی ناوچەیی، نیوەی ساڵی ١٣٩٣		

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٦٦

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٨ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٥

نابەرامبەری لە بەرنامەکانی ئابووری و گەشەیی کۆماری ئیسلامی دا!

(بەشی ٢)

هەروەک لە بەشی یەکەمی بابەتی "نابەرامبەری لە بەرنامەکانی ئابووری و گەشەیی کۆماری ئیسلامی دا!" دەستمان لەسەر چەند خاڵی گرینگ لە نابەرامبەرییە ئابووریەکان لە ئێراندا دانا و، هەروەها ئیشارەیەکمان بە چەوساندنەوەی بە بەرنامەی کەمە نەتەوەییەکانی نێو جوگرافیای وڵاتی ئێران کرد و هەوڵمان دا بە پێی هەندێک زانیاری و ئاماری ورد، شێوەی ئەو نابەرامبەرییە دەربخەین، لەو بەشەشداو، لە درێژەی ئەو باسەدا هەوڵ دەدەین کە لایەنی تری چەوساندنەوەی بە بەرنامەی کورد لە ئیراندا باس بکەین.

لە بەرنامەی پێنجەمی گەشەی کۆماری ئیسلامی ئێراندا بەشێکی تایبەت بۆ ئەو ناوچە بێ بەش و کەم گەشەکردووانە دانراوە کە کەوتوونەتە دەرەوەی سێگۆشەی هێز و ئابووریی ئیران. خۆرهەڵاتی کوردستانیش بەشێکە لەو ناوچانە کە ئەو یاسایە دەیانگرێتەوە، بەڵام ئەو یاسا و رێسا ئابووری و هاوکاریبەخشینانە تەنیا لەسەر کاغەز ماونەتەوە و هیچ کات نەچوونەتە بواری جێبەجێکردنەوە. دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی بۆ چاوبەستنی خەڵک پەنایان بردۆتە بەر چاک کرد نو گەورەکردنی شار و رێگاوبانەکان، بەڵام لەراستیدا دەردی کوردەکان و ئەو ناوچانە کە دوچاری جیاوازی بوون خانوو بەرەو رێگاو بان نیە، بەڵکوو دەردی ئەو خەڵکە نەداراە بەوە چارەسەر دەکرێ کە لەو ناوچانەدا بنکە و دامەزراوەی ئابووری ساز بکرێت بۆ ئەوەی رێژەی بێکاری کەم بێتەوەو خەڵک بتوانن بە ڕەنجی شانی خۆیان بژین.

بەپێی مادەی ١٣٢ لە قانوونی بەرنامەی پێنجەمی گەشەی ئێران، حکوومەت بەرعۆدە دەبێ کە ٢% ی داهاتی نەوت و گاز بۆ ناوچە دواکەوتووەکانی ئێران تەرخان بکا، لەو داهاتە دەبێ یەک لە سێ بۆ ئەو پارێزگایانە تەرخان بکرێ کە نەوت و گازیان هەیە و دوو لە سێ بۆ ئەو ناوچانە تەرخان بکرێ کە کەمترین گەشەکردنیان بەخۆیانەوە دیتوە. ئەو قانوونە چەندین ساڵە لە پەرلەمانی ئێران دێت و دەچێ و تا ئیستا هەوڵێکی جیددی بۆ جێبەجێکردنی نەدراوە.

لە کۆتایی ساڵی ١٣٨٨ دا نووسینگەی سەرکۆماری ئێران راپۆرتێکی بڵاو کردەوە و لەوێدا پارێزگاکانی (سیستان و بەلووچستان، ورمێ، ئیلام، سنە، کرماشان، بوشێهر، خوراسانی جنووبی، لوڕستان، هورموزگان و کۆهکیلویە و بویرئەحمەد) بە دواکەوتووترین پارێزگاکانی ئیران ناو براون. لەو راپۆرتەدا باس لە تایبەتمەندییەکانی پارێزگا پێشکەوتوو و

دواکەوتووەکانی ئێران کراوە. خاڵی جێگای سەرنج لەو راپۆرتەدا ئەوەیە کە کرماشان، ئیلام، هورموزگان، بوشێهر و کۆهکیلویە و بویرئەحمەد لەو پارێزگایانەن کە لە نێو خاکی خۆیان دا نەوت و گازیان هەیە، بەڵام ئەوە قازانجێکی ئەوتۆی بۆ ئەو پارێزگایانە نەبووە. هەر بەپێی ئەو راپۆرتە رێژەی هیوا بە ژیان لە پارێزگاکانی سنە، کرماشان و ئیلام کەمە و رێژەکە لە نێوان ٦٥% بۆ ٦٦% ساڵە کە بە بەراورد لەگەڵ رێژەی هیوا بەژیانی ئێران کە (٧٣,٥)ە، % ٨ ساڵی کەمترە، ئەوەش راست بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە پێداویستییە سەرەتاییەکانی ژیان بەتایبەتی ناوەندە دەرمانی و پزیشکییەکان لەو پارێزگایانە بە ئەندازەی پێویست نین.

نێونجیی داهاتی بنەماڵەیی لە شارەکانی پارێزگاکانی کرماشان، سنە و سیستان و بەلووچستان ١٥ میلیۆن تمەن لەساڵدایەو ئەو رێژەیە لە دێهاتەکانی ئەو پارێزگایانە کەمترە و داهاتی ساڵانەی هەر بنەماڵەیەک بۆ ٨ میلیۆن تمەن دادەبەزێ. ئەو داهاتانە لە حاڵێکدایە کە نێونجیی داهاتی بنەماڵەیی لە ئیراندا ٢٠ میلیۆن تمەن بۆ هەر بنەماڵەیەک لە شار و ١٢ میلیۆن تمەن لە دێهاتەکانە.

ئەگەر گەشتێکی خێرا بە نێو ئاماری ئابووریییەکانی ئێراندا بکەین دەبینین کە لە ساڵی ١٩٩٣دا رێژەی وەبەرهێنان لە پارێزگای ئەلبورز ٢٠٠% زیادی کردوە و لە پارێزگای ئیسفەهانیش ئەو رێژەیە بۆتە ٦٠%، بەڵام بە پێچەوانەوە، رێژەی وەبەرهێنان لە پارێزگا کوردییەکان دا لەو پلانەی کە بۆی دانراوە زۆر کەمتر بۆتەوە ، لە پارێزگای ئیلام لەساڵی ٩٣ دا تەنیا ٣٥٦ کەس و لە پارێزگای سنە ٤٩٠ کەس و لە پارێزگای کرماشان ٥٣٢ کەس لە ناوەندە پیشەسازییەکانی ئەو پارێزگایانە دامەزراون. ئەو رێژە کەمە ڕاست بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە نەبوونی بنکە و دامەزراوەی ئابووری و پیشەسازی لەپارێزگا کوردییەکان بەشێوەیەکە کە خەڵک ناچار دەکەن کە بۆ ناوەندی وڵات کۆچ بکەن.

هەروەک پێشتر باسمان کرد ، بەپێی ماددەی ١٨٠ی قانوونی بەرنامەی پێنجەمی گەشەپێدان، حکوومەت بەرپرسیارە بەرامبەر بە تەرخانکردنی ٢% ی بودجەی وڵات بۆ گەشەپێدانی ناوچە کەم گەشەکردووەکان، بەڵام زانیارییەکان باس لەوە دەکەن کە لە بوودجەی ساڵی ٩١ دا بەهۆی کەمهێنانی بوودجە حکوومەت خۆی لە دانی ئەو ٢% یە پاراستوە و هەروەها لەساڵانی ٩٢ و ٩٣ دا کە کەمهێنان لە بوودجەی ساڵانەدا دووبارە بۆتەوەو، رێژەکەشی ٢٥٢٢ میلیارد تمەنە، تەنیا بۆ کاروباری بیناسازی کەڵکی لێوەرگیراوە و کەمتر گرینگی بە دامەزراوە ئابووریییەکان دراوە. سیاسەتی کۆماری ئیسلامیی ئێران بەرامبەر بە کوردەکان نیشاندەری ئەوەیە کە حکوومەت نایەوێ کوردستان لە ئابووری دا بکاتە ناوچەیەکی خۆژیو.

پارێزگای سنە وەک نموونەی نابەرامبەری

ئەگەر بۆ نموونە بارودۆخی پارێزگای سنە بێنینە بەرچاو دەبینین کە ئاماری بێکاری لەو پارێزگا کوردییەدا بێداد دەکا، رێژەی بێکاری لە شارەکانی پارێزگای سنە ٣١% و لە دێهاتەکانیش ٢٣% ە. نوێنەری پارێزگای سنە لە پەرلەمانی ئێران، سالاری مرادی وێرای ئاشکرا کردنی ئەو ئاماڕە بۆ ئاژانسی کاری ئێران دەڵێ زۆربەی بێکارەکانی پارێزگاکە ئەو کەسانەن کە لە ئاستی بەرزدا خوێندەواریان هەیەو بەداخەوە بەهۆی نەبوونی بنکە و دامەزاوەی ئابووری، ئەو رێژەیە رۆژ لەگەڵ رۆژ روو لە زیادبوونە.

بەپێی زانیارییەکان کارکردن لە کارخانە و کانگاکان دا لەو پارێزگایە ٦,٣% کە بە راوەرد لەگەڵ رێژەی هەموو ئێران کە ٣١,٣% ئەوا رێژەیەکی زۆر لە خوارەوەیە. ئەو رێژە کەمە لە حاڵێک دایە کە ٣٠٠ کانگا لە پارێزگای سنە کار دەکەن کە ١٨ جۆرە ماددەی جۆراوجۆریان تێدایە، بەڵام بەهۆی نەبوونی کارگە و شوێنی تایبەت نەتوانراوە کە کەڵک لەو ماددانە وەربگیرێت، هەربۆیە بە خامی دەنێردرێنە دەرەوەی ئەو پارێزگایە و لە کارخانەکانی ناوەندی ئێران کاڵای جۆراوجۆریان لێ بەرهەم دەهێنرێت.

ئەمە لە لایەک، لەلایەکی دیکەوە پارێزگای سنە لە ئێران دا لەبارەی ئەو کارگایانەوە کە ١٠ کەس زیاتر کاریان تێدا دەکەن، پلەی ٢٥ هەیە و، هەرەوەها لەو کارگایانە کە ٥٠ کەس زیاتر کاریان تێدا دەکەن پلەی ٢٧ی هەیە. ئەو ژمارانە دەرخەری ئەوەن کە حکوومەتی کۆماری ئیسلامی هیچ گرینگییەکی بە ئابووریی ئەو پارێزگایە نەداوە.

پارێزگای سنە بۆ پیشەسازی و وزە لە پلەی ٢٩ دایە و، هەروەها لە بەرهەمهێنانی نێوخۆیی لە ئیراندا پلەی ٢٧ی هەیە. داهاتی سەرانەی ٤,٧ میلیۆن تمەن لە ساڵدایە کە بە بەراورد لەگەڵ نێونجیی ئێران کە ٨,٢ میلیۆنە، زۆر کەمە. بە واتایەکی رووتر ٥٠% کەمتر لە نێونجیی داهاتی سەرانە لە ئێرانی دا هەیە کە بەو رێژەیە سنە لە ئیراندا دەکەوێتە پلەی ٢٤.

ئاماڕەکان نابەرابەرییە ئابووریەکان لەو پارێزگایە بەنیسبەت ناوچەکانی دیکە نیشان دەدەن، دانیشتووانی پارێزگای سنە نزیک بە ٢ میلیۆن کەسن، کە بە بەراورد دەگەڵ ئەو پاریزگایانە کە حەشیمەتیان زۆر نیە لە ئاستێکی ئەوتۆدا نیە. پارێزگای سنە لە زۆربەی هەرە زۆری پلەکانی ئابووریدا لە خوارترین پلەکاندا جێگای گرتوە، ئەوە لە حاڵێکدایە کە پارێزگا ناوەندییەکان لە پلە باڵاکانی ئابووری ئیراندا جێگایان گرتوە.

ئەگەر بەکـورتی لێکـدانەوەیەک بـۆ ئەم بـابەتەی سـەرەوە بکەیـن، دەبینـین کە دەسـەڵاتدارانی ئێـران، هەمیشـەو لەهەر بواریکداو ئەوەندەی لە توانایاندا بـووە، هەوڵیـان داوە کە مافەکانی کـورد لە کوردسـتانی ئێـران زەوت بـکەن، هەمیشـە بە دیدێکی ئەمنییەتییەوە سەیری کوردستانیان کـردووو وایـان بیـر کـردۆتەوە کە کوردەکـان لەسـەر ئەم خـاکە میـوانن. هەر ئەو بیرکردنەوەشە کە کوردەکانی لە پێشکەوتنی ئابووری لە ئیران بێبەش کردوە و کەمترین بەشیان لەو بوارەدا بەرکەوتوە.

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٦٧

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٧ی نۆڤەمبەری ٢٠١٥

نابەرامبەری لە بەرنامەکانی ئابووری و گەشەیی کۆماری ئیسلامی دا!

بەشی سێیەم و کۆتایی

کوردەکانی ئێران لەگەڵ ئەوەی هەمیشە لە لایەن دەسەلاتدارانی ئێرانەوە لەبواری سیاسیو ئابووریيەوە لەمافەکانیان بێبەش کراون، لە بواری لەشساغیو تەندروستییش‌دا مافیان خوراوەو پارێزگا کوردییەکان بەبیانووی جۆراوجۆر وەک ناوچەیەکی پلە دوو چاویان لێکراوە.

ئێران چوارچێوەیەکی جوغرافیایی‌یە کە چەند نەتەوەی جۆراوجۆر بە کەلتوورو زمانی جۆربەجۆری تێدا دەژین، کوردەکان لەم چوارچێوە جوغرافیایی‌یەدا کەوتوونەتە بەشی رۆژئاواو بەسەر چوار پارێزگادا دابەش بوون، ئەم دابەشکردنە لەلایەن حکوومەتی ناوەندی‌یەوە کراوەو خەڵکی کوردستان پرسێکیان پێنەکراوە. پارێزگاکانی ورمێ، کوردستان، کرماشانو ئیلام ئەم چوار پارێزگایەن کە زۆربەی زۆری دانیشتووانیان لە کوردەکان پێکهاتوە.

نابەرابەری نەتەوەیی لە ئێراندا

کێشەی نەتەوەیی لە ئێراندا لە دوای شۆڕشی مەشرووتەوە دەستی پێکرد، ئەو شۆڕشە دوو لایەنی گەورە دەگرێتەوە، یەکەمیان لایەنی نەتەوایەتی و دووهەمیان دێمۆکراتیکبوونی ئەو شۆڕشە. لایەنی نەتەوەیی بە مانای ئێرانی‌بوون نەک فارس‌بوون، چونکە دەوری ئازەری و بەختیارییەکان و ئەرمەنییەکان لە سەرکەوتنی ئەو شۆڕشەدا ئینکار ناکرێ. بەڵام لایەنە توندڕەوە فارسەکان ئەو شۆڕشەیان بە شۆڕشی نەتەوەیی فارس دادەنا و ئەوەش وای کرد کە فارس و وڵاتانی گەورەی دنیا هاوکاریی ئەو بیروڕایە بکەن. بۆیە فارسەکان توانیان مۆرەی هەڵبژێردراوی خۆیان واتا رەزا شای پەهلەوی بێننە سەر دەسەڵات، کە بە کودەتایەک و بە هاوکاریی هێزە دەرەکییەکان توانی هێزی دەسەڵاتی بسەپێنێ. لایەنەکەی دیکەی شۆڕش کە دێموکراسی بوو، تایبەتمەندییەکی تازەی دابوو بە شۆڕشەکە، ئەمەش بووە هۆی ئەوە کە فشاری کەمایەتییە نەتەوەییەکانی ئێران بۆ سەر حکوومەت زیاتر بکا و بەندێکی تایبەت بە ئەنجومەنەکانی ویلایەتی و ئیالەتی لە نێو قانوونی مەشرووتەدا بنووسرێ، بەڵام ئەو خاڵە نە لە سەردەمی قاجار و نە لە سەردەمی رەزاشادا قەت جێبەجێ نەکرا. لە راستی‌دا رەزاشا لایەنی دێمۆکراتیکی ئەو شۆڕشەی وەلاناو لایەنی نەتەوەیی ئەو شۆڕشەی لەجیاتی چەند نەتەوەیەک بەناوی یەک زمان و یەک نەتەوە

زەق کردەوە.

ئەو مەسەلەیە وای کرد حکوومەتی رەزاشا بە توندی لەباری فەرهەنگی و سیاسییەوە نەتەوەکانی دیکەی ئێران سەرکوت بکا و ئەمەش ڕوانگەی نەتەوەکانی ئێرانی بۆ نەتەوەی فارس گۆڕی کە وەک نەتەوەی باڵادەست سەیر بکرێ. ڕەزا شا لە جیاتی ئەوەی کە پێشکەوتن لە وڵاتانی ڕۆژئاوایی وەربگرێ و لایەنە باشەکانی ئەو پێشکەوتنە بێنێتە ئێران و بۆ بووژاندنەوەی وڵات کەڵکیان لێ وەربگرێ، بە مەبەستی پێشکەوتنی سەربازی لە بواری پیشەسازییەوە چەکی لە وڵاتانی ڕۆژئاوا کڕی و بۆ سەرکوتکردنی نەتەوەکانی دیکەی ئێران کەڵکی لێ وەرگرت. لەدوای شۆڕشی گەلانی ئێران و گۆڕانی سیستمی سیاسی لە ساڵی ١٣٥٧ی هەتاوی دا ئەو نابەرابەرییانە نەک هەر چارەسەر نەکران، بەڵکوو زیاتر پەرەیان پێدرا هەتا وای لێهات نەتەوە زۆرلێکراوەکان لە ئێران ڕووبەڕووی ترسی لەدەستدانی پێناسەی تایبەتیی خۆیان بوونەوە. سیاسەتی کۆماری ئیسلامی بەرامبەر بە نەتەوەکان بریتییە لە هەڵگرتنی چەند شوعارێکی ڕەنگاورەنگ وەک ئێران مووڵکی هەموو ئێرانییەکانە، کە لە ئەسڵ دا ئەوان فارس بەنەتەوەی ڕاستەقینەی خاکی ئێران دادەنێن و ڕیشەی نەتەوەکانی ئێران لە زمان و کەلتووردا دەبەنەوە سەر فارس.

کۆماری ئیسلامی بۆ ئەوەی ڕووی ڕاستەقینەی خۆی بە غەیرە فارسەکان نیشان نەدا، چەند بەندێکی تایبەت بە نەتەوە غەیرە فارسەکانی لە قانوونی ئەساسیدا گونجاندوە بۆ ئەوەی ئەوان بەشداریی لە دەسەڵات دا بکەن، بەڵام ئەو بەندانەش وەک قانوونی مەشرووتیەت هەرگیز جێبەجێ نەکران و تەنانەت دەسەڵاتداران بە پێچەوانەی ئەوبەندانەش کاریان کرد. "قانوونی ئەساسیی کۆماری ئیسلامی بەندەکانی ١٥، ١٩، ٤٨"

نابەرابەریی ئابووری

لە سەر ئەو بنەمایە، نەتەوەی دەسەڵاتدار ئابووریی وڵاتی خستۆتە خزمەتی ڕاپەڕاندنی کاروباری خۆی ، ئەو کەرەستەی خاوانەی لە مەڵبەندی ژیانی کەمایەتییە نەتەوەییەکان هەڵگەوتوون لە لایەن سەرمایەدارانی سەر بەدەسەڵاتەوە دەستیان بەسەردا گیراوە، لە کانگاکانی ژێر زەوی ڕا بگرە تا شوێنەکانی گەشت و گوزار، هەموو داهاتەکانیان دەچێتە گیرفانی چینی حاکم لە ئێراندا و ئەو چینە ئەوەندەی چاوی بڕیوەتە قایمکردنی دەسەڵاتی خۆی، ئەوەندە بیری لە چارەسەری دەردو ئازارەکانی خەڵک و دانی مافی نەتەوەکان لە چوارچێوەی ئێراندا نەکردۆتەوە، ئەو سەرمایە و داهاتەی لە ئێران دەست دەکەوێ، ڕێژەیەکی زۆری بۆ هاوکاریی گرووپە چەکدارە توندرەوو تیرۆریستە ئیسلامییەکان تەرخان دەکرێ.

بە پێی قسەی هێندێ کەس هۆی پاشکەوتوویی ناوچە کوردنشین و بلوچنشینەکان ئەوەیە کە ئەوناوچانە بەرهەمی ژێر

زەوی و شوێنی دەست کەوتنی داهاتیان نیە، بەڵام ئەمە بەتایبەتی لەبارەی کوردستانەوە ناڕاستە، چونکە ئەم ناوچەیە خاوەنی زۆر سەرچاوەی سامانی ژێر زەوییە کە هیچوەخت بەقازانجی خەڵکەکەیان کەلکی لێوەرناگیرێ و وتەنانەت بەشێکی زۆریشی لە لایەن هێندێ مۆرەی دەوڵەتییەوە بەتاڵان دەبرێ.

نابەرامبەرایەکان لە بواری تەندروستی و لەش ساغییەوە.

بە پێی ئەو ئەژمارانە کە ناوەندی ئاماری ئێران لە خەرمانانی ١٣٨٩دا بڵاوی کردوونەوە ژمارەی دانیشتووانی ٤ پارێزگای ورمێ، کوردستان، کرماشان و ئیلام ٦٩٥٦٠١١ کەس بووە کە بە کەمکردنەوەی ئازەریزمانەکان لە پارێزگای ورمێ نزیک بە شەش میلیۆن و چوارسەد هەزار کەس کورد لەم پارێزگایانە دەژین. سەرچاوە:

(بەراوردکردنی حەشیمەتی وڵات، ناوەندی ئاماری ئێران، خەرمانانی ١٣٨٩). ئەگەر ئەو ئامارانە دەگەڵ ئاماری ساڵی ١٣٨٥ بەراورد بکەین دەبینین دەستکاریەکی زۆر روونیان تێداکراوە. بە وتەی ناوەندی ئاماری ئێران (هەر بەپێی سەرچاوەی پێشوو)، حەشیمەتی ئێران ساڵانە ٣،١% زیاد دەبێ. ، بەڵام دەبینین کە ژمارەی دانیشتووانی پارێزگا کوردنشینەکان لە ساڵێ ١٣٨٥ دا شەش میلیۆنو حەوسەدو سیو هەشت هەزارو حەوسەدو هەشتاو حەوت (٦٧٣٨٧٨٧کەس) بووە، کەچی ژمارەی دانیشتووان لە ساڵی ١٣٨٩دا بەو ڕێژەیە زیادی نەکردوە کە ئەو ناوەندە ئیشارەی پێدەکا. ئەگەر دانیشتووانی ئەو چوار پارێزگایە لە ساڵی ١٣٨٥ەوە تا١٣٨٩ ساڵانە ٣،١%ی زیاد کردبێ، دەبێ ساڵی ١٣٨٩گەیشتبێتە دەوری حەوت میلیۆنو سەدهەزار (٧١٠٠٠٠٠) کەس. بەڵام ناوەندی ئاماری ئێران دانیشتووانی ئەم ناوچانەی لە ساڵی ١٣٨٩دا شەش میلیۆنو پێنجسەدو شێست هەزارو یازدە کەس (٦٩٥٦٠١١ کەس) ڕاگەیاندوە. کەوایە هەر بەپێی ئەو ئامارانە دەردەکەوێ کە نزیک بە سەدو پەنجا هەزار کەس لە ژمارەی دانیشتووانی ئەو چوار پارێزگایە کەم کراوەتەوە. وادەردەکەوێ کە ناوەندی ئاماری ئێران هیچ کات ڕێژەی حەشیمەتی ئەو ناوچانەی کە کەمایەتییە نەتەوەییەکانیان لێ دەژین بەڕوونی ئاشکرا ناکاو ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ چەند هۆکار. یەک لەوان ئەوەیە کە ڕێژەی ئەندام پەرلەمانانی هەر پارێزگایەک بە ڕێژەی ژمارەی دانیشتووانی ئەو پارێزگایە دیاری دەکرێ. ئەمە یەکێک لەو سەدان ناهەقیو جیاوازیانەیە کە دەسەڵاتدارانی ئێران دەرهەق بە کەمایەتییە نەتەوەییەکان بەکاریان دێنێو هەمیشە بەهۆی ئەم جۆرە دەستکاریانەوە لە داتاکاندا دەیانەوێ مافی نەتەوەکانی نێو ئێران پێشێل بکەن.

ئەگەر وردتر بچینە نێو ژیانی ڕۆژانەی خەڵکی ناوچە کوردنشینەکان دەبینین کە نزیک بە ٦٥%ی دانیشتووان لە شارەکان دەژینو ئەوانی دیکە واتە ٣٣% لە گوندەکان نیشتەجێنو هەروەها لە نزیک بە ٢% ی کۆچەرن کە لە پارێزگاکانی ئیلامو کرماشانن. ئەو ٤ پارێزگایە (ورمێ، کوردستان، کرماشان، ئیلام) لە ٤٩ شار و١١١ فەرمانداریو ١١٧ شارۆچکەو ٣٢٢ بەخشو

٧٧٢٢ گوند پێک دێن، لەو ٤ پارێزگایە ٩ شار هەن کە ڕێژەی دانیشتووانیان لە ١٠٠ هەزار کەس زیاترەو گەورەترینیان شاری کرماشانە کە نزیک بە ٨٠٠هەزار کەسی حەشیمەتە، بەڵام هیچ کات ئەو خزمەتگوزارییانە کە لەلایەن حکوومەتەوە بۆ ئەو ناوچانە دیاری کراون لەگەڵ ژمارەی دانیشتووانو شێوەی نێشتەجێبوونیان بەراورد ناکرێن.

پارێزگا کوردنشینەکان لەو ناوچانەن کە چڕیی دانیشتووانیان تێدا زۆرە، واتە لەو ناوچانەن کە لە یەک کیلۆمیتری چوار گۆشەدا ١٠٠ تا ١٤٩ کەس دەژین. سەرچاوە: (دابەش بوونی دیمۆگرافیی دانیشتووانی ئێران ساڵی ١٣٩١). ئەم ڕێژەیە هیچکات بەرامبەر نیە بە ئیمکاناتو پێداویستییەکانی ئەو خەڵکەی کە لەو ناوچانەدا دەژین، واتە بەنیسبەتی پارێزگاکانی دیکەی ئێران ئەو ئیمکاناتو پێداویستییانە کە بۆ ڕاپەڕاندنی کاروباری ڕۆژانەی خەڵک دادەنرێن زۆر کەمترن، ئەگەر بەراوردێک لە نێوان پارێزگا کوردییەکانو پارێزگاکانی ناوەندی ئێران بکەین ناداد پەروەرییەکی زۆر دەبینین. بۆ نموونە لە بواری تەندروستیو خزمەتگوزاریی پزیشکیدا هەمیشە پشکێکی کەم بەر ئەم پارێزگایانە کەوتوە کە کوردیان تێدا نیشتەجێیەو پشکی زۆرتر بۆ پارێزگاکانی ناوەند بووە. لێرەدا بەراوردێک لەسەر نەخۆشخانە گشتییەکانی کە لەسەرووی ٢٠٠ تەختیان هەیە لەگەڵ ڕێژەی دانیشتووانی ئەو ٤ پارێزگایە دەکەین.

یەکەم: پارێزگای ورمێ. بەشی ئەم پارێزگایە لە نەخۆشخانەی ٢٠٠ تەختی تەنیا ٩ نەخۆشخانەیە، ئەمە لە حاڵێکدایە کە ئەم پارێزگایە لە ١٧ شارو ٤٠ فەرمانداریو ١١٣ بەخشو ٣٩ شارۆچکە پێک هاتوەو ڕێژەی دانیشتووانی لەسەرووی ٣ میلیۆن کەسەوەیە. کە ئەگەر ڕێژەی ئەم نەخۆشخانانە لەگەڵ ڕێژەی دانیشتووان بەراورد بکەین ، دەبینین کە بۆ هەر ٣٣٠ هەزار کەس یەک نەخۆشخانەی ٢٠٠ تەختیی پێشکەوتوو دەبینرێ. لەگەڵ ئەوەشدا ئەگەر هەموو تەختەکانی نەخۆشخانەکان حیساب بکەین دەبینین کە لە پارێزگای ورمێ ٢٩٤٤ تەختی نەخۆشخانە هەیە کە بۆ هەر ١٠١٩ کەس یەک تەخت تەرخان کراوە.

(سەرچاوە: ماڵپەڕی ڕەسمیی نەخۆشخانەکانی ئێرانو مەرکەزی ئاماری ئێران
http://isohospital.com/Default.aspx)

دووەم: پارێزگای کوردستان. بەشی ئەم پارێزگایە لە نەخۆشخانەی ٢٠٠ تەختی تەنیا ٣ نەخۆشخانەیە، ئەمە لە حاڵێکدایە کە ئەم پارێزگایە ١٠ شار و ٢٧ فەرمانداریو ٨٤بەخشو ٢٥ شارۆچکەی هەیەو ژمارەی دانیشتوانی لەسەرووی ٥٠٠٠٠٠،١ (یەک میلیۆنو پێنج سەدهەزار) کەسەوەیە. کە ئەگەر ڕێژەی ئەم نەخۆشخانانە لەگەڵ ڕێژەی دانیشتووان بەراورد بکەین دەبینین کە بۆ هەر ٥٠٠ هەزار کەس یەک نەخۆشخانەی ٢٠٠ تەختیی پێشکەوتوو هەیە. لەگەڵ ئەوەشدا ئەگەر هەموو تەختی نەخۆشخانەکان حیساب بکەین دەبینین کە لە پارێزگای کوردستان ١٦٥٩ تەختی نەخۆشخانە هەیە کە بۆ هەر

٩٠٠ کەس یەک تەخت تەرخان کراوە. (سەرچاوە: ماڵپەڕی ڕەسمیی نەخۆشخانەکانی ئێرانو مەرکەزی ئاماری ئێران)

ئەگەر بەکورتی لێکدانەوەیەک بۆ ئەم بابەتەی سەرەوە بکەین دەبینین کە دەسەڵاتدارانی ئێران، هەمیشەو لەهەر بواریکداو ئەوەندەی لە توانایاندا بووە هەوڵیان داوە کە مافەکانی کورد لە کوردستانی ئێران زەوت بکەن، هەمیشە بە دیدێکی ئەمنییەتیەوە سەیری کوردستانیان کردوەو وایان بیرکردۆتەوە کە کوردەکان لەسەر ئەم خاکە میوانن.

سەرچاوە: ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٦٨

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٣ی نۆڤەمبەری ٢٠١٥

بابەتەکانی ساڵی..... ٢٠١٦

ئێران وڵاتی قەیرانەکان، شکستی پڕۆژەی حکوومەتی ئایەتوڵڵاکان!

ئێران لە دواییین ریزبەندیی جیهانیدا لە نێو ١٤٤ وڵاتی جیهان پلەی ١٠٦ی گرتوە!

چاوخشاندنێک بەسەر دواییین راپۆرتی ناوەندی لۆگاتۆم بۆ لێکۆلینەوە و توێژینەوە!

"ئەوە یەکەمین دەوڵەتی خودایە کە دادپەروەری دادەمەزرێنێ، پاشایەتی تێک دەشکێنێو دەیخاتە نێو زبڵدانی مێژوو". (وتاری ئایەتوڵڵا خومەینی لە ١٢ی خاکەلێوەی ١٣٥٨دا). ئایا قسەکەی خومەینی راست دەرچوو؟

حکوومەتی خودا لە سەر زەوی، حکوومەتێک بوو کە لێقەوماوانی سەر زەوی لە ژێر سێبەریدا بحەسێنەوە، یان بە پێچەوانەوە حکوومەتێک بوو کە خۆی بوو بە هۆی دروستبوونی قەیران و مااڵی خەڵکی وێران کرد، حکوومەتێک کە لە ڕیزی خراپترین و دیکتاتۆرترین وڵاتانی جیهاندایە.

ئەگەر چاوێک بە مێژووی ٣٦ ساڵەی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا بخشێنین، دەبینین کە حکوومەت لە بەشی هەرە زۆری بەرنامە و پلانە ئابووری و گەشەپێدانەکانی خۆیدا شکستی هێناوە.

ژمارەیەک ناوەند و ڕێکخراوی نێودەوڵەتی لە بواری لێکۆڵینەوەدا بە پێی نەریتی ساڵانەی خۆیان کۆمەلێک راپۆرت و داتا و زانیاری لەسەر وڵاتانی جیهان باڵاو دەکەنەوە. ئەو راپۆرتانە بەگشتی هەموو بوارەکانی ژیان و بەڕێوەبردنی وڵاتان بە وردی دەخەنە ژێر لێکۆڵینەوە و لە کۆتاییدا بۆ ڕای گشتی باڵاو دەکەنەوە. لەو نێودا کۆمپانیا و ناوەندە ئابووریەکان بۆ زیادکردن و پەرەپێدانی کاری خۆیان پەنا دەبەنە بەر ئەو راپۆرتانە، چونکە بەشی زۆریان راستی و دروستی ژیان و بەڕێوەبردنی وڵاتان نیشان دەدەن.

ناوەندی لۆگاتۆم کە ناوەندێکی لێکۆلینەوە و تۆژینەوەیە و بنکەکەی لە شاری لەندەنی وڵاتی بریتانیایە، لە تازەترین ڕاپۆرتی خۆیدا کە لە مانگی ١٢ی ساڵی ٢٠١٥دا بڵاو بۆتەوە، ١٤٢ وڵاتی جیهانی خستۆتە ژێر وردبینیی خۆی بۆ دەستنیشانکردنی باشترین وڵات بۆ ژیان. بۆ ئەو مەبەستە چەند شتی وەک بنەمای گرینگ لەبەرچاو گرتوون، لەوانە (ئابووری، دابین کردنی هەلی کار و سەرمایەگوزاری، دەسەڵاتداری، پەروردە، تەندروستی، ئاسایش، ئازادیە تاکە کەسییەکان و سەرمایەی کۆمەلایەتی) . بە چاوخشاندنێک بە داتاو زانیاریەکانی ئەو ڕاپۆرتەدا دەبینین کە ئێران لە ساڵی ٢٠١٥دا لە نێو ١٤٢ وڵاتی جیهاندا لە پلەی ١٠٦دایە، پلەیەک کە ئەو ناوەندە بە ڕەنگی سوور نیشانی داوە، واتە ئەو وڵاتە یەکێکە لە خراپترین وڵاتەکان لە جیهاندا. بۆ زیاتر ڕوونکردنەوەی پلەی ١٠٦ی ئێران هەوڵ دەدەین کە زانیاریەکان شی بکەینەوە.

ئابووری: ئێران لە بواری ئابووریدا ساڵی ٢٠١٥، پلەی ١٠٥ی لەنێو ١٤٢ وڵاتی جیهاندا بووە.، ئەوە لە حاڵێکدایە کە لە ساڵەکانی ٢٠١٣ و ٢٠١٢دا بە تەرتیب پلەی ٩١ و ٧٠ی هەبووە، بە وردبوونەوەیەک لەو داتایانە دەردەکەوێ کە حکوومەتی کۆماری ئیسلامیی ئێران ساڵ بە ساڵ لە بواری ئابووریدا بێتواناتر بووە و لە کاتێکدا ئیران لە ساڵی ٢٠١٢دا پلەی ٧٠ی هەبووە، لە ساڵی ٢٠١٥دا، ٣٥ پلە دابەزیوە و بۆتە ١٠٥، کە ئەمە بۆ وڵاتێک کە تێیدا ڕێژەی بێکاری ٣٠% یە و حەشیمەتەکەی لە ٨٠ میلیۆن کەس نزیک دەبێتەوە گیروگرفتێکی گەورەیە و، کارەساتێکی ئابووری چاوەڕێی دەکا.

لە لایەکی دیکەوە ڕێکخراوی شەفافییەتی نێودەوڵەتی لە ئاخرین ڕاپۆرتی خۆیدا ئێرانی لە ڕیزی گەندەڵترین وڵاتانی جیهاندا داناوە. ئیران لە ڕاپۆرتی ئەو ڕێکخراوەدا لەنێو ١٧٦ وڵاتی جیهان پلەی ١٣٦ی گرتوە، واتە حکوومەتی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە گەندەڵترین و بۆرۆکراتیکترین وڵاتانی جیهانە کە گەندەڵی سەرتاپای ئەو حکوومەتەی داگرتوە. بە وتەی بەرپرسانی ئیران هیچ شۆرش و پلانێک ناتوانێ حکوومەتی ئایەتوڵڵاکان لەنێو ببا، بەڵام گەندەڵی بناغەی ئەو حکوومەتەی لەرزاندوە و لەو نێوەشدا وەک نموونە ناوەندێکی چاودێری دارایی حکوومەتی ئێران بە ناوی "بنیاد میزان" خۆی تووشی گەندەڵی دارایی بووە و ئیستا پەروەندەکەی لە دەزگای قەزاییە.

دابین کردنی هەلی کار و سەرمایەگوزاری: ئێران لە ساڵی ٢٠١٥دا لەنێو ١٤٢ وڵاتی جیهان لە بواری دابینکردنی هەلی کار و سەرمایەگوزاریدا پلەی ٩٢ی گرتوە، ئەوە لە حاڵێکدایە کە ساڵی ٢٠١٤ ئێران پلەی ٩٣ی هەبووە و لە ساڵەکانی ٢٠١٣ و ٢٠١٢دا بە تەرتیب پلەی ٩٣ و ٩٥ی هەبووە، وەک پێشتریش گوترا ئێران لەو وڵاتانەیە کە ڕێژەی بێکاریان تێدا زۆرە و وەگەڕخستنی سەرمایەشیان تێدا زەحمەتە. ڕێژەی بێکاری لە ئێران بە پێی ناوەندە ڕەسمییەکانی ئێران ٣٠% یە ، ئەوەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە ناوەندی ئابووری و پیشەسازی لە ئیران زۆر کەمە یان هەر نیە. لە لایەکی دیکەوە حەشیمەتی ئێران زۆڕ بەزۆڕ ڕوو لە زیادبوونە و دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی بێئەوەی بەرنامەیەکیان بۆ ئەو کارە هەبێ

بەردەوام خەڵکی بۆ زیادکردنی حەشیمەت هان دەدەن ، ئەوە لە حاڵێکدایە کە ئێران جگە لە کێشەی ئابووری بە دەست کێشەی وشکەساڵی، بێئاوی و بێ بەروبوومیشەوە دەنااڵێنێ.

لە بواری سەرمایەگوزاریدا لەبەر ئەوەی ڕێژەی گەندەڵی زۆرە و هێزە نیزامییەکان دەستیان بەسەر ناوەندەکانی ئابووریداگرتوە، کۆمپانییە گەورەکانی جیهان کەمتر خۆیان لە وەها بازارێک دەدەن، بەپێی زانیارییەکان سپای پاسداران ٨١٢ شیرکەتی لە نێوخۆی ئێران و دەرەوەی ئێراندا تۆمار کردوون کە هەموویان لە ژێر دەسەاڵتی ئەو ئیمپراتۆرییە سەربازییەدانو، هەر کەس لە دەرەوەی ئێرانەوە بیهەوێ سەرمایەگوزاری بکا، دەبێ لەگەڵ یەکێک لەو ٨١٢ شیرکەتە ببێتە شەریکەبەش. ئەو ڕێگرییانە وایان کردوە کە ئێران لە بواری سەرمایەگوزاریی خاریجیدا لە ڕەدەی ٩٢ی جیهاندا بێ.

دەسەاڵتداری: ئێران لە ساڵی ٢٠١٥دا لەنێو ١٤٢ وڵاتی جیهان لە بواری دەسەاڵتداری و حوکمڕانیدا پلەی ١٢٢ی گرتوە. ئەوە لە حاڵێکدایە کە ساڵی ٢٠١٤ ئێران پلەی ١٢٠ی هەبووە و لە ساڵەکانی ٢٠١٣ و ٢٠١٢دا بە تەرتیب پلەی ١٢٠ و ١٢٦ی هەبووە. حوکمڕانیی ئایەتوئاڵاکان بە سەر خەڵکی ئێراندا لە ماوەی ٣٦ ساڵدا زۆرتر وەک دەسەاڵتی ئاغا و ڕەعییەتی بووە و ئەو دروشم و بەرنامە خەیاڵییانە کە لە سەرەتای شۆرشی ١٣٥٧دا لە الیەن دەسەاڵتدارانی ئەوکاتی کۆماری ئیسالمییەوە بەیان دەکران، زۆرتر لە تراویلکە دلە بیابانێکی بێئاودا دەچوون. حکوومەتی کۆماری ئیسالمی بە درێژایی ٤ ساڵی رابردوو باشترین پلەیەک کە لە دەسەاڵتداریدا بەدەستی هێناوە، پلەی ١٢٠ بووە لە نێوان ١٤٢ وڵاتدا. ئەو پلەیە حکوومەتی کۆماری ئیسالمیی ئێران لە ڕیزبەندیی وڵاتانی دیکتاتۆردا دادەنێ، لە وڵاتێکدا کە پلەی دووهەمی جیهانی لە ئیعدامدا هەیە و، خەڵک لەسەر بیرو باوەر ئیعدام دەکرێن، ڕێژەیەکی باشتر لەمە چاوەڕوان ناکرێ.

پەروەردە: ئێران لە ساڵی ٢٠١٥دا لەنێو ١٤٢ وڵاتی جیهان لە بواری پەروەردەدا پلەی ٦٥ی گرتوە، ئەوە لە حاڵێکدایە کە لە ساڵەکانی ٢٠١٤، ٢٠١٣ و ٢٠١٢دا ئێران پلەی ٥٧ی هەبووە، پەروردە و فێرکردن لە هەموو وڵاتانی جیهاندا بەرەو باشی هەنگاو دەنێ و ساڵ بە ساڵ شێوازی جۆراوجۆر دەهێنرێتە نێو سیستەمی خوێندنەوە. وڵاتان زیاتر پەرە بە ناوەندەکانی خوێندن و بەرنامەکانی فێرکاریی دەدەن، بەاڵم لە ئێراندا ئەو بەشە لەبیر کراوە، هەربۆیە ساڵ بەساڵ لە دابەزیندا بووە.

لەشساغی: ئێران ساڵی ٢٠١٥ لەنێو ١٤٢ وڵاتی جیهان لە بواری تەندروستیدا پلەی ٦٧ی گرتوە، ئەوە لە حاڵێکدایە کە لە ساڵەکانی ٢٠١٤ و ٢٠١٣دا ئێران پلەی ٦٧ی هەبووە و بۆ ساڵی ٢٠١٢ پلەی ٦٦ی بۆخۆی تۆمار کردوە. ناعەدااڵەتی لە بواڕە جیاوازەکاندا لە ئێران بێداد دەکا. بواری لەشساغی لە ئێراندا بە پێی ڕێژەی حەشیمەت زۆر لە خوارێیە، بەتایبەتی ناوەندە لەشساغییەکانی حکوومەتی لە ئێران لە چەند ساڵی رابردوودا لەو پەری دواکەوتوویدا بوون، حکوومەتی کۆماری ئیسالمیی ئێران گرینگییەکی ئەوتۆ بە بواری لەشساغی بەشێوەی پێشکەوتوو نادا ، هەر ئەو

گوێ نەدانەشە کە ڕێژەی مردن و ڕادەی ژیان لە ئێراندا هێڵی سووری بەزاندوە.

ئاسایش: ئێران لە ساڵی ٢٠١٥ لەنێو ١٤٢ وڵاتی جیهان لە بواری ئاسایشدا پلەی ١٢٠ی گرتوە، ساڵی ٢٠١٤ش ئێران پلەی ١٢٦ی هەبووە و لە ساڵەکانی ٢٠١٣ و ٢٠١٢دا پلەی ١٢٣ و ١٢٥ی بۆخۆی تۆمار کردوە. لە بواری ئاسایش و پاراستنەوە ئێران لەوپەڕی خراپیدایە. لە ئێراندا ڕێژەی کاری خراپ و تووندوتیژی ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ روو لە زیادبوونە، گەندەڵی و فەسادی ئیداری بنچینە و بناغەی هێزە ئەمنیەکانی ئێرانی کۆڵیوە، بە پێی ئامارەکان لە ساڵی ڕابردوودا نزیک بە ١ میلیۆن شەڕی سەر جادە لەلایەن خەڵکی ئیرانەوە لە دادگاکانی ئێراندا تۆمار کراون، بەشی هەرە زۆری شەڕەکانیش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوە کە نوێنەرانی قانوون و ئاسایش ئەرکی خۆیان بە باشی بە جێ نەگەیاندوە.

ئازادیە تاکەکەسیەکان: ئێران ساڵی ٢٠١٥ لەنێو ١٤٢ وڵاتی جیهان لە بواری ئازادیە تاکەکەسیەکاندا پلەی ١٣١ی گرتوە، ئەوە لە حاڵێکدایە کە لە ساڵی ٢٠١٤ ئێران پلەی ١٢٨ی هەبووە و لە ساڵەکانی ٢٠١٣ و ٢٠١٢ پلەی ١٢٦ و ١٢٥ی بۆخۆی تۆمار کردوە.

ئێران لە بواری ئازادیە تاکەکەسیەکاندا لە خراپترین وڵاتانی جیهان دێتە ئەژمار. ئێران لە سەرکوتی ئازادیە تاکەکەسیەکاندا دووهەم وڵاتە لە جیهاندا. ئێران لە ئاخرین بەراوەردا تەنیا چەند پلە لە سەرەوەی سووریە و یەمەن و ئەفغانستانە. لە ئاخرین ڕیزبەندیی ڕێکخراوی ڕۆژنامەنووسانی بێسنووردا، ئێران لە کۆی ١٨٠ وڵاتی جیهان پلەی ١٧٣ی گرتوە کە ئەو ڕێژەیە لە خوار عێراق و سومالیەیە. ئێران گەورەترین زیندانی ڕۆژنامەنووسانە. لە چەند ساڵی ڕابردوودا بە دەیان ناوەندی چاپەمەنی و ڕۆژنامە داخراون. ئێستا لە ئێراندا ٥٠ ڕۆژنامەنووس لە زیندان دان.

ئاکام:

بە سەرنجدان بە کۆی ئەو خاڵانەی لەسەرەوە باسمان کردن، دەبینین کە کارنامەی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە هەموو بوارەکاندا هێڵی سووری تێپەڕاندوە، ئەمە بەمانای ئەوەیە کە حکوومەتی ئایەتوڵڵاکان لە لێواری شکستدایە، حکوومەتێک کە سەرەتا بە شوعاری عەدالەت و خۆشگوزەرانی هات، بەڵام دەبینین دوای ٣٦ ساڵ نەک عەدالەت و خۆشگوزەرانیی بەرهەم نەهاتووە، بەڵکوو بە پێچەوانە بەدبەختی و فەلاکەت تەواوی وڵاتی داگرتوە.

ماوە بڵێین کە دەسەڵاتدارانی ئێران هیچ گوێ نادەنە ئەو ڕاپۆرتانە کە لە ناوەندە جیهانیەکاندا لەسەر بارودۆخی ئەم وڵاتە بڵاو دەبنەوە، بەڵام بە پێچەوانەوە وڵاتان و ناوەندە ئابووریەکانی جیهان گرینگیەکی تایبەت بەو ڕاپۆرت و

داتایانە دەدەن، دیارە خەڵکی سڤیلی ئێران زەرەرمەندی سەرەکیی ئەو نێوەندەن.

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٧١

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٧ی جانیوێری ٢٠١٦

عەرەبستان و ئێران دوو رەقیب یان دوژمنی یەکتر!

لەدوای شۆرشی ساڵی ١٣٥٧ی ئێران کە بە شۆرشی ئیسلامی ناودێر کرا، دوو داواکاری سەرۆکایەتی جیهانی ئیسلام، یەکیان شیعە و یەکیان سوننە؛ دوو هێزی گەورەی ناوچەی رۆژهەڵاتی نێوەراست هەروەها دوو بەرهەمهێنەری گەورەی نەوتی جیهان، یەکیان دوژمنی ئەمریکا و ئەویتریان دۆستی ئەمریکا واتا ئێران و عەرەبستان، پەیوەندییەکانی نێوانیان توشی کێشە و گرفت هات.

شەڕی عێراق و ئێران

شەری نێوان ئێران و عێراق کێشەکانی قوڵترکردەوە، کاتێک لە ساڵی ١٣٥٩ عێراق شەری دژی ئێران راگەیاند و بەدرێژایی ٨ ساڵ شەڕێکی ماڵوێرانکەر ناوچەکەیی گرتەوە، بەدرێژایی ئەو ٨ ساڵە عەرەبستان وەک هاوپەیمان هەم لەبواری مالّی و هەم وەک پشتیوانی سەرەکی لەگەڵ عێراق بوو دژ بە ئێران.

کاتێک کە لە کۆتاییەکانی شەر واتە لە ڕێکەوتی٩ی گەلاوێژی ١٣٦٦ پۆلیسی عەرەبستان هێرشێکی بەرینی کرد بۆسەر حەجاجی ئێرانی کە زۆربەیان شیعە مەزهەب بوون و خۆپێشاندانیان کردبوو دژی عێراق و هاوپەیمانەکانی و لەئاکامدا ٢٧٥ حاجی ئێرانی بوونە قوربانی، ئەو رووداوە کێشەی نێوان ئێران و عەرەبستانی گەیاندە لوتکە.

بەڵام چەند ساڵ داوی شەری ئێران و عێراق و لەساڵی ١٣٧٠ حکومەتی ئەوکاتی سەدام حوسێن هێرشی کردەسەر کوەیت و داگیری کرد و داوی ئەو کارە هەڕەشەی لە عەرەبستانیش کرد کە دەست بەسەر ئەوێشدا دادەگرێ، هەر لەم کاتەدا بوو کە ئەو هێرشانە جێگای دۆست و دوژمنی گۆڕیی، پەیوەندییەکانی نێوان ئێران و عەرەبستانی کەمێک باشتر کرد، ئەگەر تا ئەوکات عەرەبستان لە دژی ئێران بوو لەدوای شەری کوەیت پەیوەندییەکانی عەرەبستان و ئێران کەمێک بەرەو باشتر چوو.

دوای ساڵی ١٣٧٦ و سەردەمی خاتەمی

کاتێک کە محەمەدی خاتەمی لە ساڵی١٣٧٦ بوو بە سەرۆک کۆماری ئێران، پەیوەندییەکانی ئێران و عەرەبستان بەرەو باشتر چوو، چونکە خاتەمی و حکومەتەکەی بەدوای ئەوەدا بوون کە لە ناوچەکەدا دۆستانی ئێران زیاد بکەن و دوژمنانی

کەم کەنەوە، لەو سەردەمەی کە خاتەمی هاتە سەر کار، لە عەرەبستانیش شاە عەبدوڵڵا ئیبن عەزیزش دەسەڵاتی گرتە دەست، لەو سات و وەختەدا واتە ساڵی ١٣٧٧ نرخی نەوت لە خوارەوە بوو و رێکخراوی ئۆپێک لەقەیران دابوو، هەربۆیە عەرەبستان و ئێران دەستیان کرد بە هاوکاری و چەند کاری هاوبەشیان پێکەوە کرد کە لەوانە کەمکردنەوەی بەرهەم هێنانی نەوت و هەناردەکردنی، دیاری کردنی نرخی نەوتی خاو و بردنەسەری بەهای نەوت بوو. ئەو کارانە وایکرد کە هەردوولا زیاتر لە جاران بیری ئیدۆلۆژیکی خۆیان وەلاناو چاویان بڕیە ئابووری، تا کار گەیشتە ئەوەی کە ئێران و عەرەبستان پەیمانی ئەمنیەتیشیان پێکەوە بەست.

رووخانی ڕێژیمی سەدام حوسێن

دوای ڕووخانی حکومەتی سەدام حوسێن لە عێراق بە دەستی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی هاوکێشەیی پەیوەندییەکانی عەرەبستان و ئێران دووبارە گۆڕانی بەسەر داهات، بەتایبەتی لەکاتی ڕووخانی سەدام حوسێن دا لە ئێران کەسێکی توندرەوی وەک ئەحمەدی نژاد لەسەر کار بوو، هەربۆیە سوپا و دامەزراوەکانی دیکەی سەربازی دەستی باڵایان هەبوو لە دیاری کردنی سیاسەتی حکومەت، هەربۆیە لەسەرەتاوە دوای ڕووخانی ڕێژیمی سەدام، ئێران و عەرەبستان بەشێوەی جیاواز هەوڵیان دا کە لە نەبوونی حکومەتێکی ناوەندی بە هێز لە وڵاتە، هەوڵ بدەن حکومەتێکی نزیک لە خۆیان لە عێراقدا بێنەنە سەر کار. ئەوان شەری تایفی و دینیان کردە گرینگترین چەک بۆ ئەوەی هەر کامیکیان هژموونی خۆی بسەپێنێ، ئاوری ئەو کارە تێکدەرانە وایکرد کە عێراق تا ئێستاش لەگەڵ بێت نەیتوانیوە ببێتەوە حکومەتێکی بەهێز. شەری نێوان عەرەبستانی سونی و ئێرانی شیعە گواستراوە بۆ گۆڕەپانی عێراقێکی وێران، بێ هێزی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی لە پڕکردنەوەی بۆشایی دەسەڵات دوای سەدام حوسێن، عێراقی کردە گۆڕەپانی دەسەڵاتخوازی هێزە ناوچەیەکان، عەرەبستان ڕاستەوخۆ پشتیوانی لە سوننییەکانی عێراق کرد و لە لایەکی تریشەوە ئێران لەهەوڵدا بوو کە هێزە شیعەکان دەسەڵاتی عێراق بگرنە دەست، ئەو شەرە ساردەی نێوان ئێران و عەرەبستان پەیوەندییەکانی نێوانیانی خراپترکرد.

ئێران وەک هەرەشەیەک بۆ عەرەبستان

زیادبوونی نیگەرانی جیهانی لە بەرنامەیی ئەتۆمی ئێران، کێشەیەکی تری نێوان عەرەبستان و ئێران بوو. نیگەرانییەکانی عەرەبستان بە ئەندازەیەک بوو کە چەند جار شای عەرەبستان داوای لە ئەمریکا کرد کە هێرش بۆ ئێران بکات ، ئەو داواکارییە نهێنیانە لەلایەن ماڵپەری ویکیلیکس کە بەشێکی زۆری بەڵگە نهێنییەکانی ٣٠ ساڵی رابردووی ئەمریکای ئاشکرا کرد بڵاوبۆوە. بەڵگەکان باسیان لەوەکردبوو کە سەفیری ئەمریکا لە عەرەبستان بە واشنگتۆنی ڕاگەیاندبوو کە پاشای عەرەبستان عەبدولعەزیز چەندین جا داوای لێ کردوە کە ئەمریکا دەبێ هێرش بکات بۆ ئێرانو، بە گوتەی ئەو،

سەری ئەژدیها لێبکاتەوە.

بەهاری عەرەبی

دەستپێکردنی شەپۆلی نارەزایەتییەکانی وڵاتانی عەرەبی لە رۆژهەڵاتی ناوەراست کێشەکانی نێوان عەرەبستان و ئێرانی قوڵتر کردەوە، پشتیوانی سەربازی حکومەتی عەرەبستان لە دەسەلات دارانی بەحرەین لەکاتی بەربەرەکانی دەگەڵ نارەزایەتییەکانی ئەو وڵاتەدا و هەروەها پشتیوانی پێچەوانەی ئێران لە خەڵکی نارازی بەحرەین، کێشەکانی چەند هێندە قوڵتر کردەوە.

قەیرانی سوریەش بە نۆرەی خۆی کێشەکانی نێوان ئێران و عەرەبستانی بەرەو قووڵتر بوونەوە برد، لە سوریە بە پێچەوانەی بەحرێن ئێران بوو بە پارێزەری حکومەت، عەرەبستانیش بوو بە پارێزەری دژبەران. لە ڕاپەرینی خەڵکی نارازی بەحرەین کە زۆربەیان شیعە بوون ئێران پاڵپشتی دژبەرانی حکومەتی کرد و عەرەبستان پشتیوانی لە حکومەت کرد، بەڵام لە سوریە هاوکێشەکان پێچەوانەبوو.

لەگەڵ هاتنەسەرکاری حەسەن روحانی و بەرنامەی تازەی بۆ سیاسەتی دەرەوە چاوەروان دەکرا کە پەیوەندییەکانی ئێران و عەرەبستان بەرەو باشتر بچن، بەڵام بە پێچەوانەی چاوەروانییەکان هیچ شتێکی نوێ ڕوینەدا. هەرچەندە بەشێک لە سەران و سیاسەتمەداران لەوباوەڕەدا بوون کە حەسەنی روحانی لەگەڵ ئەحمەدی نژاد فەرقی هەیە، بەڵام مەلیک عەبدوڵڵا باوەری وابوو کە هیچ لە هاوکێشەکان نەگۆڕاوە و تەنها دم و چاوەکان گۆڕاون و لە کۆتاییدا روحانی فارسە و شیعەیە، کەواتە چ فەرق دەکات.

دەستی هاوکاری ئێران و ئەمریکا بۆ کەمکردنەوەی کێشمەکێشەکان و چارەسەرکردنی قەیرانی ئەتۆمی بە بڕوای زۆربەی چاوەدێران، عەرەبستانیشی وەک ئیسرائیل نیگەران کردوە. لە ڕاستیدا عەرەبستان نیگەرانە لە گۆڕانی سیاسەتی ئەمریکا بەرامبەر بە ئێران و پێیوایە کە چارەسەری کێشەی ئەتۆمی ئێران لەلایەن رۆژئاوا و ئەمریکاوە دەبێتە هەرەشە بۆسەر ئاسایشی نەتەوەیی و ژێئۆپۆلەتیکی ئەو وڵاتە.

سەرهەڵدانی داعش

سەرهەڵدانی داعش لە عێراق و پێشرەوی خێرا و خۆپناوی ئەو گروپە نیگەرانی لە زیادبوونی کێشەی تایەفەکانی لە

جاران زیاتر کرد. نوری مالکی سەرۆک وەزیری پێشووی شیعەی مەزهەبی عێراق و هاوپەیمانی ئێران، تاوانبارە بە پەراوێزکردنی سونیەکان لە عێراق و گەرمکردنی شەری تایفی لەو وڵاتەدا. دوای لاچوونی مالکی لەسەر دەسەڵات و هاتنە سەر کاری حەیدەر عبادی وەک کەسێکی میانەڕەوی شیعە، رێگا هەموارتر بوو بۆ ئەوەی کە ئێران و عەرەبستان پەیوەندییەکانیان بەرەو باشتر بەرن.

دوای مالیکی، خەونەکانی ئێران لەعێراق بەرەو کزیی ڕۆیی، بەڵام سەرەڕۆییەکانی گروپە توندڕەوەکان جارێکی دیکە وایی کردەوە کە ئێران و عەرەبستان ببنەوە ئەکتەرێکی دیکەی عێراق، بەڵام ئەوجارە بە پێچەوانەوە هەردووکیان بۆ دژایەتی تیرۆر پێکەوە دەستیان کرد بەکار. ئەوە کە ئێران فکری دەکردەوە کە بەتەنیا دەتوانێ لە عێراق حوکم بکات پێچەوانە دەرچوو، بۆیە ناچار پەنای بردە بەر عەرەبستان وەک ئەکتەرێکی سەرەکی ناوچەکە، چونکە ئێران خۆی لە ژێر هەڕەشەدا بینیەوە. هەرچەند ئیستا هاوکێشەکان نارووتن، بەڵام لەڕاستیدا شەڕەکە بۆتە شەڕی بەرەی شیعە و سوننە کە عەرەبستان وەک جەمسەری سوننە و ئێران وەک جەمسەری شیعە لە شەرێکی ساردی ناوچەیی ڕۆڵیان هەیە و لق و پۆپەکانیشیان لە شەرێکی گەرمی خوێناویدا.

نەوت و عەرەبستان

مەیدانێکی تری کێشەی نێوان ئەو دوو وڵاتە ئۆپێکە. لە کاتی ئێستادا بەهۆی دابەزینی نرخی نەوت، ئێران لە ژێر فشار دایە، عەرەبستان و هاوپەیمانەکانی ڕێژەی هەناردەی نەوتی خاویی خۆیان زیاد کردوە و ئەوەش وایکردوە کە نرخی نەوت دابەزێ. عەرەبستان و هاوپەیمانەکانی لەنێو ئۆپێک دەیانهەوێ بە زیادکردنی ڕێژەی بەرهەمهێنانی نەوت و ناردنی بۆ بازار کەسری بودجەی خۆیان قەرەبوو بکەنەوە . ئێران پێ وایە کە ئەوە پلانێکە دژی ئەو کە لەلایەن عەرەبستانەوە سەرپەرشتیاری دەکرێت.

ئاکام:

کاتێک کە حکومەت لە ئێران گۆراوە یان کێشە ناوچەییەکان بوونەتە هەڕەشە بۆ سەر ئاسایشی هەر دوو وڵات، ئەوە پەیوەندی ئێران و عەرەبستان نزیک بوونەوەی بەخۆیەوە دەبینێت، دەنا عەرەبستان و ئێران دوو ڕەقیب و دوژمنی ژێر بەژێری یەکترن. زۆتر وەک دوو ڕەقیب دەبینرێن تا دوو ڕەفیق.

بەڵام بۆ عەرەبستان هێندە گرینگە لەناوچەکەدا؟

- عەرەبستان گەورەترین بەرهەم هێنەر و هەناردەکەری نەوتی دنیایە. ئەو ولاتە ئێستا رۆژانە ٨ میلیۆن بۆشکە نەوت بەرهەم دێنێ. لەگەڵ ئەوەشدا عەرەبستان زۆرترین عەنباری ژێر زەوی نەوتی خاوی هەیە لە جیهاندا.
- عەرەبستان بە ئەکسەریەتی سوننی، ئەکتەرێکی دیاری رۆژهەلاتی نێوەراستە.
- عەرەبستان لانکەی لەدایک بوونی ئیسلامی وەهابی(ئیسلامی توندرەو) دادەنرێت، لە گرینگترین پەرەستگاکانی جیهانی موسولمانان لە عەرەبستانە(مەککە و مەدینە).
- بودجەی سەربازی عەرەبستان ئەوەندە زۆرە کە عەرەبستانی بردۆتە ریزی چوارەم لە جیهاندا. لە ریزبەندەکەدا ئەمریکا یەکەم و روسیە دووەم و چین سێیەم جێگایان گرتووە. لەلایەکی دیکەوە عەرەبستان یەکێکە لە هاوپەیمانە گرینگەکانی جیهانی رۆژئاوا. بودجەی سەربازی عەرەبستان ٦٠ میلیارد دۆلارە کە بەبەراورد لەگەڵ ئێراندا، ١٠ بەرامبەر زیاترە.

رۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٧٣

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٨ی فێبریویری ٢٠١٦

داخرانی کارخانەکان و ڕێژەی بێکاری، ئابووریی ئێرانی شکست پێ هێناوە!

چەمکی ئابووری لە حکوومەتی کۆماری ئیسلامی ئێراندا، چەمکێکە کە بە دەسەڵات و هێزی نیزامییەوە بەستراوەتەوە، بۆیە کاتێک کە باس لە ئابووری و سەروەری ئابووری دەکرێ لە ئێراندا تەواو ماناکەی دەگۆڕێ.

حکوومەتی حەسەن روحانی لە ٣ ساڵی رابردوودا، ٢ بەرنامەی ئابووری لە ڕاستای چوونە دەری ئیران لە راوەستاویی ئابووری جێبەجێ کردوە، بەو شێوەیە کە بەرپرسانی ئێران گوتوویانە کە ئەوساڵ نزیک بە ١٧ هەزار میلیارد تمەن بۆ نۆژەنکردنەوەی کارگە و کارخانە داخراو و نیوەداخراوەکان ئامادە کراوە.

ئەو بەرنامانەی کە حکوومەتی ئێران دوای گەمارۆ ئابووریەکان جێبەجێ کردوون هیچیان نەیانتوانیوە کە راوەستاویی ئابووریی ئێران لابەرن و بازاری ئێران بەردەوام بەرەو لەنێوچوونە.

داخرانی کارخانە و کارگەکان لە ساڵی رابردوودا بەردەوام بوو، بە پێی ئامارەکانی وەزارەتی سەنعەت و مەعدەن. نزیک بە ٧ هەزار کارخانەی بچوک و گەورە داخراون. داخرانی کارخانە وپرۆژە ئابووریەکان لە ئێراندا وایکردووە کە ڕێژەی بێکاری لە ئێراندا زیاد بکا. بە پێی ئامارەکان نێونجی بێکاری لە ئێراندا لەساڵی ١٣٩٤دا لە ١١.٥ لە سەدەوە بۆ ٢٥ لەسەد زیادی کردووە.

محەممەد باقری نۆبەخت، وتەبێژی حکوومەت لە چاوپێکەوتنێکیدا لەگەڵ ئاژانسی "تەسنیم" گوتی کە لە ساڵی ١٣٩٤دا ١٠ لە سەدی کارخانەکانی ئێران راوەستاون. لە درێژەدا گوتی کە لە ٦٧ هەزار ناوەندی ئابووریی گەورە و بچوک، ٧ هەزاریان راوەستاون. هەڵبەتە دوای ئەو لێدوانەی نۆبەخت ، وەزیری سەنعەت و مەعدەن گوتی کە تەنها ١٤ هەزار ناوەندی بچوکی ئابووری راوەستاون کە کاریگەرییان لە سەر بازار نابێ. هەرچەندە بەرپرسانی حکوومەت دەڵێن کە لە ساڵی رابردوودا وەزعییەتی ئابووریی ئێران باش بووە بەڵام ئامارە ڕەسمییەکانی بانکی ناوەندیی ئێران باس لەوە دەکەن کە کەساسی لە ئابووریی ئیراندا بەشێوەیەک بووە کە گەشەی ئابووری لە ئیراندا ٧/% بووە، کە بە بەراورد لەگەڵ وڵاتانی جیهان، ئێران لە پلەی ١٠٥دا جێ دەگرێ.

لە ئەنجامی داخران و سەرنەکەوتنی کارخانە و پرۆژە ئابووریەکان لە ئێراندا ڕێژەی بێکاری ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ دەچێتە

سەرێ، بە پێی دواییـن ئـامارە ڕەسمییەکـان، نێونجی بێکاری لە ئـێرانـدا ٢٠%، بەڵام بەپێـی ئـامـارە نـارەسمییەکـان نێـونجی بێکـاری لە ئـێـرانـدا زیـاتـر لە ٢٥%ە کە دەکـاتـە یەک لەسـەر چـواری خەڵکـی ئـێـران. واتـە لە هەر بنەمـاڵەیکی ٤ کەسـی یەکیـان بێکـارە، ئەوە لە حاڵێـکـدایە کە کۆمـاری ئـیسـلامی لە بەرنامەکـانی گەشـەی خۆیـدا لەمـاوەی ٣٧ سـاڵی ڕابـردووداهەوڵی داوە کە ڕێژەی هەژاری و بێکاری لە ئـێـرانـدا بشـارێتەوە.

ئەو ئـامارانەی سـەرەوە بـاس لـە نێـونجی بێکـاری و ڕێـژەی داخرانـی کارگـەکان لـە ئـێـرانـدا دەکـەن؛ بەڵام ئەگەر ئـاوڕێـک لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بدەینەوە دەبینین ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە خراپترین دۆخی ئـابووری دایە، کۆمـاری ئـیسلامی ئـێـران بە بیانووی جۆراوجۆر و بەئەنییەتی کردنی کوردستان، کەمتر هەوڵـی داوە کە پـرۆژەی ئـابووریی گەورە لەوێ بینـات بنـێ. لە سەرانسەری ڕۆژهەڵاتی کوردستانـدا ناتوانرێ کـارگەیەک یـان کارخـانەیەک بدۆزیـەوە کە ژمـارەی کرێکارەکـانی لـە ٢٠٠ کەس زیـاتـر بـێ، ئەو بەشەش کە بە کارخانەی بچوک ناسراون کاریگەیەکی ئەوتۆیان لەسەر بـازاری کـار و ئـابووریی ڕۆژهەڵاتـی کوردستان نییە. لە دواییـن ئـامـاری ئەمسـاڵ کە ڕێکخراوی پیشەسازی و کانگاکان بلاوی کردۆتەوە، لە پـارێزگـای کرماشـان لە ٤ مانگی ئەمسـاڵدا ٢٠٦ ناوەندی بچوکی پیشەسازی داخراون کە بۆتە هـۆی ئەوەی کە ٣ هەزار بێکـار بە ژمـارەی بێکارەکـانی پـارێزگای کرماشان زیـاد بکـا.

بەپێی ئـامارە ڕەسمییەکانی حکوومەت نیوەی ناوەندە پیشەسازییەکانی ئێران داخـراون، نیـوەکەی تـریش بە توانـایی کەمتـر لە ٧٠ لەسـەد درێـژە بـە کـاری خۆیـان دەدەن. هەرەوەهـا کەمتـر لە ١٠ لەسـەدی ئەو پـرۆژانەی کە بەرنامەیـان بـۆ دانـراوە، تەواو بن، لەمسـاڵدا تەواو دەبن، کە ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ کەمیی سەرچاوەی مـاڵی و بـایـەخ نـەدانی حکوومەت بەو پـرۆژە و ناوەندانە، کە بەشی زۆری ئەو گوێنەدانەی حکوومەت وەبەر ناوچەکانی وەک کوردستان و بلووچستان دەکەوێ.

بەڵام ئایا کێشەی داخرانی ناوەندە سەنعەتی و کارخانەکان چیە؟ لە سـاڵێکدا کە ئـایەتوڵڵا خـامنەیی بە سـاڵی ئـابووریی خۆڕاگری(اقتصاد مقاومتی) ناودێری کـردووە، خەریکە بەشێکی زۆر لە ناوەنـدە ئـابووریـیەکـانی ئێـران دادەخـرێن. ئەگەر لە هۆکاری سەرەکیی داخرانی ناوەندە سەنعەتی و تەواو نەکردنی پرۆژەکان بکۆڵینەوە دەبینین کە بەشێکی بـۆ بەرێوەبەرەکـان دەگەڕێتەوە کە لە سەر بەرنامەیەکی دیاریکراو و لە پێشدا ڕێکخراو، کارخانەکانیان بەرەو داخـران دەبـەن. هێـزی کرێکـاری و ئۆپۆزیسیۆن بەو ئەندازەیە نییە کە پێش بـە داخرانـی کارخـانە و ناوەنـدە پیشەسـازییەکان بگـرێ. لە لایـەکی دیکـە لـە سـەرەوە بـووونی "نرخـی سـودی بـانکی" و ئەوەیکـە کـاری بەرهـەمهێنان لـە ئـێـرانـدا قـازانجی لـەچاو کـارە غـەیرە بەرهەمهێنەرەکانـدا کەمتـرە، هۆکارێکی سەرەکیی داخرانی یەکە بەرهەمهێنەرەکانە.

لە سەرەتـای هاتنە سەرکاری کۆماری ئیسلامییەوە هەندێک خوێندنەوەی سەقەت بۆ ئـابووری هاتنەئـارا. لە لایەکی دیکە بە

هۆکاری جۆراوجۆر ئێران تا هەنووکەش ئەمنییەتی پێویستی بۆ سەرمایەگوزاری(ی تایبەتی) نییە.

هەرەوەها کۆماری ئیسلامی ئێران بەوە نەوەستا بەڵکوو زۆر جار لە پێشکەش کردنی ئاماری راست و دروست لە مەڕ ڕێژەی گەشەی ئابووری و ڕێژەی بێکاری خۆی بواردووە. حکوومەت بە پێشگرتن لە هێنانی تەکنۆلۆژیی نوێ و سەرمایەگوزاریی دەرەکی، هەوڵی دا کە دەسەڵاتی خۆی لە ئێراندا بچەسپێنێ ئەمەش لە سێبەری فرۆشتنی نەوتی خاودا و، داهاتێک کە لەم ڕێگەوە بە دەستی دێنێ. ئابووریی ئێران لە قۆناغگەلێکدا کە نرخی نەوت لە سەرێ بووە، تووشی نەخۆشیی "هولەندیی ئابووری" بووە و بەم چەشنە هەم پشتی بەرهەمهێنانی نێوخۆیی چەماوەتەوە و هەم بازاری ئێران بۆتە شوێنی ساغ کردنەوەی کاڵای دەرەکی.

لە کۆتایی‌دا ئەگەر چاو لە ڕاپۆرتی ناوەندی لۆگاتۆم بکرێ دەبینن کە وەزعییەتی ئابووریی ئێران چەندە خراپ و بێتوانایە. هەرچەندە دەسەڵاتدارانی ئێران دەیانگوت دوای لاچوونی گەمارۆکان وەزعییەت باشتر دەبێ بەڵام تا ئێستا ناوەندە ماڵی و بانکە گەورەکانی دنیا لەبەر نەبوونی متمانەی پێویست، لە دروست کردن(دەوی) پێوەندی لەگەڵ بانکەکانی ئێران خۆدەبوێرن.

بە پێی ڕاپۆرتی ناوەندی لۆگاتۆم ئێران لە بواری ئابووری‌دا ساڵی ٢٠١٥، پلەی ١٠٥ی لەنێو ١٤٢ وڵاتی جیهان‌دا بووە، ئەوە لە حاڵێکدایە کە لە ساڵەکانی ٢٠١٣ و ٢٠١٢دا پلەی ٩١ و ٧٠ی هەبووە، بە وردبوونەوەیەک لەو داتایانە دەردەکەوێ کە کۆماری ئیسلامی ئێران ساڵ بە ساڵ لە بواری ئابووری‌دا بێتواناتر بووە و لە کاتێکدا ئێران لە ساڵی ٢٠١٢دا پلەی ٧٠ی هەبووە، لە ساڵی ٢٠١٥دا، ٣٥ پلە دابەزیوە و بۆتە ١٠٥، کە ئەمە بۆ وڵاتێک کە تێی‌دا ڕێژەی بێکاری ٢٥% ە و حەشیمەتەکەی لە ٨٠ میلیۆن کەس نزیک دەبێتەوە گیروگرفتێکی گەورەیە و، کارەساتێکی ئابووری چاوەڕێی دەکا.

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢١ی جوولای ٢٠١٦

نائەمن بوونی ئێران. بابەتێک بۆ سەرکوتی خەڵکی ئازادیخواز لە ئێراندا!

گرینگترین شت کە بەرپرسانی ئێران و لەو نێوەدا رێبەری ئێران باسی لێوە دەکەن لە سەرەتای ئینقلابەوە دابین کردنی ئەمن و ئاسایش تەواوە لە ئێراندا، لە حاڵێکدا کە ناوچەکە و رۆژهەڵاتی نێوەراست پڕە لە کێشە و قەیران! بەس هیچ کات باس لەوە ناکەن کە بەشی زۆری ئەو قەیرانانە کاری راستەوخۆ و ناراستەوخۆی کۆماری ئیسلامیی ئێرانە! ئەوان لە نائەمن کردنی دراوسێکانیان هیچ راوەستانێکیان نیە! لەو لاشەوە باس لە ئەمنبوونی ئێران دەکەن!

کۆماریی ئیسلامیی ئێران لە سەرەتای هاتنە سەرکاریەوە بە دروشمی دابینکردنی ئارامی و ئاسایش بۆ ئێرانیەکان و هێنانی سیستمی ئاسودەیی هاوواڵتیان، شۆرشی گەلانی ئێرانیان لە ساڵی ١٣٥٧ دزی و بە بەکارهێنانی چەکی دین، توانیان بێنە سەر سفرەی ئامادە و دەستیان کرد بە پەل هاویشتن بۆ هەموو لایەک.

لە سەرەتای شۆڕشەوە دەسەڵاتدارانی نوێ لە ریفراندۆمێکی کارتۆنیدا لە ١٢ی خاکەلێوەی ١٣٥٨ سیستمی ئیسلامیان بەسەر ئێراندا سەپاند. پاشان بە دەستئاوەڵایی زۆرەوە هەموو جۆرە بیر و بۆچوونێکی جیاوازیان سەرکوت کرد. کۆماری ئیسلامی هەر بە سەرکوتی جیابیران رانەوەستا و لە سەرەتاکانی ساڵی ١٣٥٨وە هێرشی کردە سەر رۆژهەڵاتی کوردستان و بە هەموو چەک و هێزێکەوە رووبەڕووی ئازادیخوازانی کورد بۆوە، کە تەنیا داخوازیان خۆبەڕێوەبردن لە چوارچێوەی ئێراندا بوو. دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی پێیان وابوو کە ئەمە پایەکانی دەسەڵاتیان دەلەرزێنێ، بۆیە زوو بە هێزی نیزامی سەرکوتیان کرد. ترسی نائەمن بوونی ئێران لە لایەن دەسەلاتدارانی کۆماری ئیسلامی هەمیشە بەهانەیەک بووە بۆ سەرکوت و ئازاری خەڵکی ئازادیخواز.

کوردستان وەک ناوچەیەک هەمیشە ناوەندی ناڕەزایەتیەکان بووە، بۆیە کۆماری ئیسلامی بە بەهانەی نائەمنبوونی ناوچەکە کەمترین خزمەتگوزاریی ئابووری و فەرهەنگی لەو ناوچەیەدا ئەنجام داوە، حکوومەت ئەوەندەی لە فکری ناوەندە ئەمنیەتی و نیزامیەکانی خۆی دابووە ئەوەندە هەوڵی نەداوە کە ژینگەیەکی ئارام و ئاسودە بۆ خەڵکەکەی دروست بکا. بە پێی ئامارەکانی هەژماری ناوەندە ئەمنیەتی و نیزامیەکان لە رۆژهەڵاتی کوردستان نزیک بە ١٠ هەزار ناوەندە، بەڵام هەژماری ناوەندەکانی فێرکردن کەمتر لە ٥ هەزار ناوەندە. ئەوە نیشاندەری ئەوەیە کە حکوومەت هەوڵ نادا کە لە کێشەی خەڵک تێبگا و گوێ بۆ داواکاری خەڵک شل ناکا، بۆیە دەیهەوێ بە هێزی چەک دەسەڵاتی بپارێزێ.

فەرماندەی قەرارگای "حمزه سید الشهدا" لە لێدوانەکانی ئەم دواییانەیدا باسی لە پلانی وڵاتانی دەرەکی کردوە و عەرەبستانی بە دنەدان و هاندانی هێزەکانی دژبەری کۆماری ئیسلامی بۆ تێکدانی ڕەوشی ئاسایشی ئێران تۆمەتبار کردووە. ئەو باسی لەوە کرد کە لە ماوەی چەند مانگێکدا دەیان گرووپی چەکداریان لە ڕۆژئاوا و ڕۆژهەڵاتی ئێران تێکشکاندوە!

ئەو وتانەی بەرپرسانی نیزامی و ئەمنیەتیی ئێران شتێکی تازەیان تێدا نیە، چونکە کۆماری ئیسلامی لە سەرەتای هاتنە سەرکاریەوە بە بەهانەی جۆراوجۆر و ئەمنیەتی، ماف و ئازادیەکانی خەڵکی پێشێل کردووە.

ئامارەکان نیشاندەری ئەوەن کە کۆماری ئیسلامی توانای بەڕێوەبردنی وڵاتی نیە! مۆدێلی حکوومەتداریی ئایەتوڵڵاکان شکستی هێناوە بەڵام بەهۆی زەبروزەنگی نیزامی و ئەمنیەتی، جووڵاندنی پایەکانیان کارێکی ئاسان نیە! ئەوان لە سەرەتای دەستبەکاربوونیان لە تەنیشت هیزی ئەرتەش، هێزگەلی دیکەی وەک سپای پاسداران و بەسیجیان دامەزراند. بەم پێیە هێزی ئەرتەش کەم کراوەتەوە و هێزی سپا و بەسیج بە پشت بەستن بەو پارەی لە بەردەستیان دایە، زۆر زیاد بووە.

حکوومەت تەواوی ئابووریی وڵاتی لە ئیختیاری ڕاپەراندنی کاروباری خۆی داناوە. هەرچەند ئێران خاوەنی کانگا و سامانی سروشتی زۆرە، بەڵام لە خزمەتی خەڵک کەڵکیان لێوەرناگیرێ. سەرمایە و داهاتی زۆرزەوندی ئێران دەچێتە گیرفانی ئۆلیگارشی حاکم لە ئێراندا و ئەو ئۆلیگارشیە ئەوەندەی چاوی بڕیوەتە دروست کردنی ئیمپراتۆری ئیسلامی، ئەوەندە بیری لە چارەسەری کێشە نێوخۆییەکان و دانی مافی نەتەوەکان لە چوارچێوەی ئێراندا نەکردۆتەوە. سەرمایە و داهاتی خەڵکی ئێران ڕێژەیەکی زۆری بۆ هاوکاری گرووپە چەکدارەکان و گرووپە تۆندڕەوە ئیسلامیەکان تەرخان دەکرێ. دەسەڵات زیاتر بیر لە زیادکردنی دەسەڵات و پاراستنی دەکاتەوە تا پێشکەوتنی وڵات. لە لایەکی دیکەش سەروەت و سامانی وڵات بە شێوەیەکی ناعادیلانە دابەش دەکرێ. ڕۆژنامەی «نوروز» لە ساڵی ١٣٨٠ ئامارێکی بڵاو کردبۆوە کە بە پێی ئەو ئامارە بەدرێژایی هەشت ساڵی دەسەڵاتی هاشمی ڕەفسنجانی ڕێژەی سەرمایەی بەکارهێنراو لە پارێزگای کرمان ٣٠٠ بەرابەر زیاتر بوو لە سەرمایەی بەکارهاتوو لە پارێزگاکانی ورمێ و ئازەربایجانی ڕۆژهەڵات و ئەردەبیل و زەنجان.

ئەوەی خوارەوە تازەترین ئاماری جیهانییە لەسەر ئەمن و ئاسایش لە ئێراندا و لەوێدا باس لە ئاسایش و ئازادیە تاکەکەسییەکان لە ئێراندا کراوە.

ئاسایش: ئێران لە ساڵی ٢٠١٥ لە نێو ١٤٢ وڵاتی جیهان لە بواری ئاسایشدا پلەی ١٢٠ی گرتوە، ساڵی ٢٠١٤ش ئێران پلەی ١٢٦ی هەبووە و لە ساڵەکانی ٢٠١٣ و ٢٠١٢دا پلەی ١٢٣ و ١٢٥ی بۆخۆی تۆمار کردوە. لە بواری ئاسایش و پاراستنەوە ئێران لەوپەڕی خراپیدایە. لە ئێراندا ڕێژەی کاری خراپ و تۆندوتیژی ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ ڕوو لە زیادبوونە، گەندەڵیی

ئیداری بنچینە و بناغەی هێزە ئەمنییەکانی ئێرانی کۆڵیوە، بە پێی ئامارەکان لە ساڵی رابردوودا نزیک بە ١ میلیۆن شەڕی سەرجادە لە لایەن خەڵکی ئیرانەوە لە دادگاکانی ئێراندا تۆمار کراون، بەشی هەرە زۆری شەڕەکانیش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوە کە نوێنەرانی قانوون و ئاسایش ئەرکی خۆیان بە باشی بەجێ نەگەیاندوە.

ئازادیەیە تاکەکەسییەکان: ئێران ساڵی ٢٠١٥ لە نێو ١٤٢ وڵاتی جیهان لە بواری ئازادیەیە تاکەکەسییەکاندا پلەی ١٣١ی گرتوە، ئەوە لە حاڵێک دایە کە لە ساڵی ٢٠١٤ ئێران پلەی ١٢٨ی هەبووە و لە ساڵەکانی ٢٠١٣ و ٢٠١٢ پلەی ١٢٦ و ١٢٥ی بۆخۆی تۆمار کردوە.

ئێران لە بواری ئازادیەیە تاکەکەسییەکاندا لە خراپترین وڵاتانی جیهان دێتە ئەژمار. ئێران لە سەرکوتی ئازادیەیە تاکەکەسییەکاندا دووهەم وڵاتە لە جیهاندا. ئێران لە ئاخرین بەراوەرددا تەنیا چەند پلە لە سەرەوەی سووریە و یەمەن و ئەفغانستانە. لە ئاخرین ریزبەندیی رێکخراوی رۆژنامەنووسانی بێسنووردا، ئێران لە کۆی ١٨٠ وڵاتی جیهان پلەی ١٧٣ی گرتوە کە ئەو رێژەیە لە خوار عێراق و سومالیەیە. ئێران گەورەترین زیندانی رۆژنامەنووسانە. لە چەند ساڵی رابردوودا بە دەیان ناوەندی چاپەمەنی و رۆژنامە داخراون. ئێستا لە ئێراندا ٥٠ رۆژنامەنووس لە زیندان دان.

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٨٦

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٠ی ئاگۆستی ٢٠١٦

ئایەتوڵڵاکان بۆ لە ڕێککەوتنی (FATF) نیگەرانن؟

لە ماوەی رابردوودا پێنەدانی خزمەتگوزاریی بانکی بە قەرارگای "خاتەمالانبیا"ی سپای پاسداران ئینقلابی ئیسلامی لە لایەن دوو بانکی ئێرانییەوە بوو بە هۆیی کێشەیەکی سیاسیی گەورە لە ئێراندا.

لەو نووسینەدا دەمانەوێ باسێک لەسەر (FATF) و هەروەها ئەو هۆکارانەی کە دەسەڵاتدارنی نیزامی و ئایەتووڵڵاکان لە ئێراندا لە وەها گرووپێک ترسیان هەیە، دەکەین. سەرەتا دروست بوون و لایەنەکانی پێکهێنەری ئەو ڕێکخراوە باس دەکەین، دواتر باسی پەیوەندیی ئێران و یاساکانی بوون بە ئەندامی ئەو گرووپە دەخەینە بەر باس.

گرووپی تایبەتی ئیقدامی ماڵی(FATF)چیە؟

گرووپی تایبەتی ئیقدامی ماڵی(Financial Action Task Force on Money Laundering) ڕێکخراوێکی نێودەوڵەتییە کە یاسا و ڕێسا بۆ دراوی نایاسایی و هەروەها دابینکردنی ئابووریی تیرۆریستان دادەڕێژێ، هەروەها شەفافیەتی سیستەمی بانکی و دارایی وڵاتان دەخوازێ و دەپارێزێ.

وڵاتانی G7 واتە ۷ وڵاتی گەورەی پیشەسازی، ئەو ڕێکخراوەیان لە ساڵی ۱۹۸۹ دروست کردوە. ئێستاکە ۳۵ وڵاتی بەهێزی ئابووری جیهان ئەندامی ئەو ڕێکخراوەن، یەکێتی ئەورووپا و شووڕای هاوکاریی کەندواوی فارس ئەندامی گرووپی تایبەتی ئیقدامی ماڵین. ئیسرائیل و عەرەبستان ئەندامی ڕاوێژکاری ئەو ڕێکخراوەیەن.

۹ گرووپی ناوچەیی دژی کاری نایاسایی ئابووریش هاوکاری ئەو ڕێکخراوەیە دەکەن، یەکێک لەو گرووپانە، گرووپی ئیقدامی ماڵی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و باکووری ئەفریقایە کە جگە لە ئێران و تورکیە، ئیسرائیل و سەحرای ڕۆژئاوا، هەموو وڵاتانی دیکەی ئەو ناوچەیە ئەندامی ئەو ڕێکخراوەن.

ئەندامانی ئێف ئەی تی ئێف ساڵانە بەڕپرسی ئەو ڕێکخراوەیە هەڵدەبژێرن. ئێستا "خوان مانوئیل وگا سرانو" یەکێک لە بەڕپرسانی پێشووی دادوەریی ئیسپانیا و شارەزای بواری ئابووری، بەڕپرسی گرووپی تایبەتە. هەروەها گرووپی تایبەت دەبیرخانەیەکی ئیجرایی هەیە کە چاوەدێری و لێکۆلینەوە لە هەموو بوارەکانی جووڵەی ئابووریی نێودەوڵەتی دەکا.

پەیوەندیی ئێران و گرووپی تایبەتی ئیقدامی مالّی(FATF) چیە؟

لە سەرەتای دامەزراندنی ئەو ڕێکخراوە کۆماری ئیسلامی هیچ دەورێکی لە (FATF)دا نەبووە، بە درێژایی ساڵانی ڕابردوو ئێران لەژێر زەرەبینی ئەو ڕێکخراوەدا بووە. لە ساڵی ٢٠٠٨ بەولاوە ساڵانە ئەو ڕێکخراوە لەسەر ئێران ڕاپۆرتی تایبەتی هەبووە؛ چونکە بەپێی ڕاپۆرتەکانی ئەو ڕێکخراوەیە ئێران ناوەندی دراوی نایاسایی و یەکێک لە بنکەکانی دابینکردنی دارایی بۆ کاری تیرۆریستییە، ئەو ڕێکخراوەیە بە بەردەوامی هۆشداری داوە بە ئەندامان و وڵاتانی ڕاوێژکار، هەروەها لە مامەڵەی بازرگانی و دراو لەگەڵ ئێران داوای شەفافیەتی زیاتری کردوە. چونکە بەپێی ڕێساو یاساکانی ئەو ڕێکخراوەیە، ئێران یەکێکە لە خراپترین وڵاتەکانی جیهان بۆ قاچاخ و دراوی نایاسایی.

ئێف ئەی تی ئێف لە مانگی ٢ی ساڵی ٢٠١٦دا ڕاپۆرتێکی تایبەتی لەسەر کردەوە مالّییەکانی ئێران بڵاو کردوە و ئێرانی بە یەکێک لە ناوەندەکانی ساغکردنەوەی دراوی نایاسایی دانا لەگەڵ ئەوەشدا وەک سەرچاوەیەکیش بۆ یارمەتی دارایی گرووپە تیرۆریستیەکان دانرابوو، بەڵام دوای ٤ مانگ (FATF) ڕایگەیاند کە لەگەڵ حکوومەتی ئێران تەوافوقێکی سەرەتایی کردووە و ئێران دڵنیایی داوە کە سیستمی دارایی و بانکیی خۆی زیاتر شەفاف بکا.

لە تەوافوقی ئێران و ئێف ئەی تی ئێف پێداگری کراوە لەسەر ئەوەی کە دەبێ حکوومەتی ئێران ڕێگە نەدا بە قاچاخچی و کەسانی خراپ کە دراوە نایاساییەکانیان لە بازاری ئێراندا ساغ کەنەوە و هەرەوەها دەبێ ئێران یارمەتیدانی ئەو لایەنانەی کە لە لیستی تیرۆر دان، ڕاگرێ. ئەو تەوافوقە بۆ ماوەی یەکساڵە و ساڵی داهاتوو ئاکامی چالاکییەکانی ئێران لە لایەن(FATF) دووبارە دەخرێنەوە بەرباس.

دراوی نایاسایی و چۆنیەتی ساغکردنەوەی چۆنە؟

ساڵانە نزیک بە ٢٠ میلیارد دۆلار کەلوپەلی قاچاغ دەچێتە نێو ئێران و داهاتەکەی دەبێتە دراوی نایاسایی و دەبێ ساغ بکرێتەوە. بەپێی ئاخرین ڕاپۆرتی مەجلیسی ئێران ساڵانە ١٥ تا ١٩ میلیارد کەلوپەل قاچاغ دەکرێ.

ناوەندی لێکۆڵینەوەی دەسەڵاتداریی بازڵ لە سوئیس لە چەند مانگی ڕابردوودا ڕاپۆرتێکی لەسەر وەزعیەتی سیاسی و دارایی ١٤٩ وڵاتی دنیا بڵاوکردۆتەوە کە لەوێدا باس لە یاسا و ڕێساکانی دژی دراوی نایاسایی دەکا و وڵاتانی جیهانی تێدا پلەبەندی کردوە و ئێران بە خراپترین وڵات دادەنرێ و لە کۆتاییدا ڕیزبەندییەکەدا جێدەگرێ.

ناوەندی شەفافیەتی نێودەوڵەتی لە راپۆرتی ساڵانەی خۆی لەسەر گەندەڵیی ئابووری لە جیهاندا، ئێرانی لە ١٦٧ وڵاتی جیهان لە پلەی ١٣٠ داناوە. لە ساڵانی رابردوودا چەندین پەروەندەی گەندەڵیی ئابووریی هەزاران میلیارد تمەنی لە ئێران لەژێر لێکۆلینەوەدا بوون، "عبدالرضا رحمانی فضلی" وەزیری نێوخۆی ئێران دەڵێ وەزعیەتی دراوی نایاسایی بە شێوەیەک چۆتە نێو دنیای سیاسەت و گرووپە سیاسییەکان لەدژی یەک بەکاری دەهێنن.

حکومەتی ئێران لە ساڵی ١٣٨٦دا قانوونی بەرەنگاربوونەوە لەگەڵ دراوی نایاسایی لە پەرلەمان دەرکردوە، ئەو قانوونە هەرچەند پێدا دەگرێ لەسەر دراوی نایاسایی و گەندەڵی ئابووری، بەڵام تا ئێستا بە شێوەی رێکوپێک کەڵکی لێ وەرنەگیراوە.

بۆ ئێران تۆمەتبار دەکرێ بە دابینکردنی مالّی تیرۆریزم؟

هەرچەندە کە هەموو وڵاتانی جیهان تیرۆریزم مەحکوم دەکەن، بەڵام تا ئێستاش وڵاتانی جیهان پێکەوە نەگەیشتوونەتە سەر پێناسەی هاوبەشی تیرۆریزم و جیاوازیەکان زۆرن لەسەر بە تیرۆریست زانینی ئەم یان ئەو گرووپ.

کۆماری ئیسلامی ئێران لە وڵاتانی جۆراوجۆر لە گرووپی سیاسی و چەکداریی جۆراوجۆر پشتیوانی دەکا کە لە روانگەی ئێرانەوە "گرووپی مقاومەت"ن ، "حزبالله" لە لوبنان، حەماس لە فەلەستین، حوسییەکان لە یەمەن و... ئەوانە هەموو لەژێر چەتری پشتیوانی دارایی کۆماری ئیسلامی ئێران دان.

ئەمریکا و یەکێتی ئەورپا و وڵاتانی ئەندامی شووڕای هاوکاری کەنداوی فارس حیزبوڵڵای لوبنان بە گرووپی تیرۆریستی دەزانن، حەماس لە لایەن یەکێتی ئوروپا و ئەمریکا و بەشێکی زۆری وڵاتانی جیهان بە گرووپی تیرۆریستی ناسراون.

چەند مانگ پێش ئێستا لەژێر فشاری ئەمریکا ١٠٠ حیسابی بانکیی حیزبوڵڵا داخران، ئەمە وایکرد کە حەسەن نەسروڵڵا هاتە سەر خەت و گوتی هەموو پشتگیری دارایی و هەتا چەک و مووشەکەکانمان ئێران دابینیان دەکا.

هێزی قودسی سپای پاسدارن راستەوخۆ ئەرکی ئەوەیە کە گرووپەکانی وەک حیزبوڵڵا و حەماس و ئەوانیتر لە دەرەوەی ئێران سەرپەرشتی بکا. لە لایەن ئەمریکا و وڵاتانی ئوروپاوە قاسم سولەیمانی فەرماندەی هێزی قودس لە لیستی گەمارۆکان و لە لایەن وڵاتانەوە لە لیستی رەش دانراوە. قەرارگای ئاوەدانکردنەوەی خاتەمولئەنبیا یەکێکیتر لەو شوێنانەی کە کەوتۆتە نێو لیستی رەشەوە و هەر بۆیە ئێف ئەی تی ئێف دەیهەوێ کارەکانی ئەو قەرارگایە شەفافتر و

روونتر بن بۆ جیهانی دەرەوە، بەڵام کێشەکە لێرەدا دروست دەبێ کە دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی ئێران لەگەڵ ئەو جۆرە شەرت و شەرایەتانەی ئێف ئەی تی ئێف نین و نایانهەوێ بچنە ژێر باری. هەر بۆیە لە ئیراندا ئێستا بوونە دوو دەستە: گرووپێک موافقی پەیوەست بوون بە ئێف ئەی تی ئێفن و گرووپێکیش دژبەر.

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٦٩٠

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢١ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٦

بابەتەکانی ساڵی..... ۲۰۱۷

ئابووری بەرەنگاری و بێکاری لە ئێراندا

خامنەیی لە پەیامی نەورۆزی خۆیدا بۆ جارێکی دیکەش ساڵی ١٣٩٦ی بە ناوی ساڵی ئابووری بەرەنگاریی "اقتصاد مقاومتی" ناودێر کرد. ناودێر کردنێک کە لە پەیامی نەورۆزی ساڵی ١٣٩٥ی ئەودا هاتبوو! ئەو بە پێ داگریی لە سەر "بەرهەمهێنان" و "کار" دوبارە هەوڵیدا کە ئابووری قەیران لێدراویی ئێران بشارێتەوە!

ئەو بەو شوعارە دانی بەوەدانا کە کێشەکانی ئابووری ئێران نەک هەر وەک خۆی ماونەتەوە و هیچ گۆرانێکیان تێدا نەکراوە بەڵکوو بیلانی سیستەمی ئیسلامی بۆ ئابووری ئێران لە دوو بەشی بەرهەم و کار پێشکەوتنی بەخۆیەوە نەدیتوە! خامنەیی بەو شوعارە بۆ چوارەمین ساڵ ئابووری کردە ئامانجی قسەکانی و لە کۆڵ شوعارە کۆنەکانی وەک هێرشی فەرهەنگی و پیلانی خاریجیەکان بووە!

خامنەیی زۆر بە روونی هێرشی کردە سەر حکومەتی ئێستا بە سەرۆکایەتی حەسەن روحانی و هەروەها هەموو بەرپرسیارەیەتییەکانی قەیرانەکانی ئابووری و .. خستە ئەستۆی ئەو! وتەکانی خامنەیی راستەخۆ دژایەتی بوو لەبەرامبەر هەڵوێستی حەسەن روحانی کە لە پەیامی نەورۆزی خۆیدا لافی ئەوەی لێدا کە لەگەڵ ئەوەیدا توانیویەتی هەڵاوسانی ئابووری "تورم" کۆنترۆل بکات و بیکاتە یەک رەقەمی، بەڵکوو گەشەی ئابووری ئێرانی لە ساڵی ١٣٩٥ بە ٨% راگەیاند کە ئامانجی روحانی ئەوە بوو بڵێ بەرنامەی گەشەی ئابووری سەرکەوتوو بووە! بەڵام ئایەتوولا خامنەیی بە پەیامیی نەورۆزیەکی خۆی پەیامی حەسەن روحانی بە چالیش کێشا!

قەیرانی ئابووری لە ئێراندا بەستراوەتەوە بە شێوەی پەیوەندی ئەمریکاوە، ئیسحاق جەهانگیری جێگری یەکەمی سەرۆک کۆماری ئێران لە سەرەتاکانی رەشەمەی ساڵی رابردوودا بێ پەردە ئاشکرای کرد کە، سااڵنە یەک میلیۆن نەفەر لە زانکۆکانی ئێران خوێندن تەواو دەکەن، بەڵام بازاری کاری ئێران ناتوانێ ئەو ژمارە لاوە خوێندەوارە جێگا بکاتەوە، ئەو

گوتی که بیلانی حکومەت بۆ دابین کردنی کار شکستی هێناوە، جەهانگیری باسی لەوەشکرد که لە دوو ساڵی رابردوو دا هەموو ساڵێک ١ میلیۆن و ٢٠٠ هەزار کەس بە رێژەی ئەوانەی داخوازی کاریان هەیە زیاد دەبێ. جەهانگیری پێی لەوەنا کە نەبوونی سەرمایە و بە تایبەتی سەرمایەگوزاری خاریجی یەکێکە لە سەبەبەکانی ئەوەی کە رێژەی بێکاری زیاد بکات و قەیرانی ئابووری دروست ببێ.

ئیسحاق جەهانگیری ئەوەی خستەوە بەرچاو کە لە ماوەی ٨ ساڵی دەسەڵاتی ئەحمەدی نژاد کە داهاتی نەوتی ئێران بە ٧٠٠ میلیارد دۆلار گەیشتبوو ، بەڵام لەبەرامبەردا تاقە یەک شوغل لە ئێراندا دروست نەبوە.

لێکۆلەرەوانی ئابووری ئێران دەڵێن کە مەحمودی ئەحمەدی نژاد کە بە نزیکترین کەس دادەنرێت لە روانگەی عەلی خامنەیی لە ئابووری، لە دوای خۆی جگە لە زەویەکی سوتا و وشک هیچی لەدوای خۆی بەجێ نەهێشت! لێکۆلەرەوان بەردەوامی لە خەراپی پەیوەندییەکانی ئێران و ئەمریکا بەیەکێک لە هۆکارەکانی شکان و قەیرانباویی بوونی ئابووری ئێران دەزانن! ئەوان دەڵێن کە عەلی خامنەیی و سپای پاسداران بەرپرسیاری یەکەمی خراپی وەزعی خەڵکی ئێرانن چونکە ئەوان بەردەوام موخالیفی عادیی کردنەوەی پەیوەندییەکان لە گەڵ ئەمریکادان و ئەمریکاش بەردەوام زەختەکانی یەکتەرەفەی خۆی دژی ئێران زیاد کردوە کە بووهۆکارێکی کاریگەرە بۆ بەردەوامی قەیرانی ئابووری لە ئێران دا!

ئەو بۆچوونە تایبەت نیە بەو کەسانەی کە دژبەری کۆماری ئیسلامی ئیرانن بەڵکو هەتا ئیستا بەرپرسانی حکومەتی ئێران بەدەیان جار ئەو راستیەیان ئاشکرا کردوە کە بەستنی رێگا لە سەرمایەگوزاری خاریجی جگە لە قەیران هیچی تری بۆ ئێران بە دیاری ناهێنێت!

دەوری سوپایی پاسدارن لە قەیرانی ئابووریدا

عەباسی ئاخوندنی، وەزیری رێگا و شارسازی دەڵێ ئەگەر سەرمایەگوزارانی خاریجیش لە ئێران کار بکەن کێشەی ئابووری وبێ کاری چارەسەر نابێت، لەگەڵ ئەوەش عەباسی ئاخوندنی دەڵێ بەهۆی مایەپووچی بانک و بونیادە ئابووریەکانی ئێران و هەروەها دەسەڵاتی ناوەندە نیزامییەکان و سپای پاسدارن بەسەر ئابووری ئێراندا وایکردوە کە گەشە لە ئابووری ئێراندا رووندەدات و قەیران بەردەوام بێت.

ئاخوندی دەڵێ قەرزەکانی حکومەت بە ئابووری ئیران نزیک بە ٥٥% لە بەرهەمی نا خالیسی میللیە یانی (٧٥٠ هەزار میلیارد تمەن)، ئەوە لە حالێک دایە کە بانکەکانی ئێران تا ئێستا بە شێوەی رێک و پێک بیلان و داتاکانی خۆیان

بڵاونەکردوەتەوە، چونکە بەپێی وتەکانی ئیسحاق جەهانگیری جێگری سەرۆککۆمار ئەگەر بێت و بانک و بنیادە ماڵیەکانی ئێران داتا و بیلانی راستی خۆیان بڵاوبکەنەوە، کارەسات رووەدات و حکومەت توانایی کۆنترۆل کردنی نامێنێ!

بەپێ ئەو زانیاریانەی کە لەبەردەست دایە لەکاتی ئێستادا کە بودجەی حکومەت هەموو بۆ مووچەی کارمەندەکانی خەرج دەکرێ حکومەت دەبێ ١٠٠% مووچەی هێزە چەکدارەکانیش بدات و هەروەها ٧٥% بودجەی سندوقی خانەنشینی ئێرانیش بدات، هەربۆیە حکومەتی روحانی ناتوانێ چارەسەری کێشە ئابووریەکانی ئێران بکات چونکە بیلان و بەرنامەی بۆ چارەسەرکردنی کێشەی ئابووری شکستی هێناوە! لەلایەکی ترەوە ناوەندە بەهێز و دەسەڵاتدارەکانی ئابووری ئێران وەک قەرارگایی خاتەم ئەلئەنبیایی سوپا و هەروەها ناوەندەکانی سەر بەرێبەری و ئاستانی قودسی رەزەویی و دەیانی تر لە پێدانی باج بە حکومەت بەخشراون و سالانە تەنها یەک ریالیش نادەن بە حکومەت ، هەموو تەرح و بەرنامەیەکی ئابووری کە ئەوانی تێدا نەبن لەسەرەتاوە شکستی هێناوە!
بەبڕوای کارناسانی ئابووری لەبەر ئەوەی کە حکومەت لەئێران ناتوانێ دەسەڵاتی بەسەر ناوەندەکانی ئابووری و کۆمەڵایەتی خۆیدا هەبێت و هەموو دەسەڵات و بەرنامەیەک سپێردراوە بە ناوەندە نیزامی و ئەمنیەتیەکان و ئەوانیش بەگشتی لەژێر دەستی رەهبەری دان بۆیە وەزعیەتی ئابووری ئێران بەرەو باشتر بوون ناچێت. هەر بۆیە خامنەیی و رێبەرانی سپای پاسدارن باس لە ئابووری بەرەنگاری "اقتصادی مقاومتی" دەکەن کە مەعلووم نیە چە بەرنامەیەک بۆ ئابووری بەڵا لێدراوی ئێران دەخاتە روو.

دەسەڵاتەکانی هێزە نیزامیەکان "سپای پاسداران" لە ئێران بەشێوەیەکە کە جگە لە ناوخۆی ئێراندا دەستیان گرتووە بەسەر ئابووری ئێراندا، بەڵکو کۆنترۆلی هەموو سنورە ئابووریەکانی ئێرانیان کردوە. بەپێی ئامارەکان سپای پاسدارن گەورەترین هۆکارە بۆ قاچاغی کەل و پەل بۆ ناو ئێران. سپای پاسدارن کۆنترۆلی تەواوی بەسەر بەندەر و فرۆکەخانەکانیشدا هەیە هەربۆیە دەتوانرێ بگوترێ کە سپا حکومەتی سێبەری کۆماری ئیسلامیە لە ئێراندا!

زیادبوونی ریژەی بێکاری لە ٢١ پارێزگای ئێران

حەسەن روحانی لە پەیامی نەورۆزی خۆیدا گوتی کە لە دەورانی دەوڵەتی ١١دا، حکومەت ٧٠٠ هەزار فورسەتی کاری دروست کردوە. روحانی هەروەها گوتی لە ساڵی رابردوودا ٢٤ هەزار ناوەندی پیشەسازی نیوەتەواو و لەکار کەوتوو دوبارە وەکار کەوتوونەتەوە و گەشەی ئابووری ئێران گەیشتۆتە ٨%. هەڵبەتە تەنها دوو رۆژ دواتر لە پەیامی روحانی، ئیسحاق جەهانگیری جێگری سەرۆک کۆمار گوتی، کە ناوەنجی بێکاری لە ساڵی ١٣٨٤ تا ١٣٩٤ سیفرە.

جەهانگیری گوتی راستە کە ٧٠٠ هەزار کاری تازە لە ئیران دروست بووە بەڵام ٦٠٠ هەزار بێکار بە حەشیمەتی بێکارانی ئێران زیادی کردوە! بە پێ ئامارەکان ڕێژەی بێکاری لە ٢١ پارێزگا زیادی کردوە بەنیسبەتی ساڵی ١٣٩٤ ، بەپێ ئامارەکانی حکومەت ڕێژەی بێکاری ٤،١٪ زیادی کردوە واتە لە ١١٪ لەساڵی ١٣٩٤ بوەتە ٤،١٢٪ لە ساڵی ١٣٩٥ و لەو نێوەدا ١٣ پارێزگا بەرزترین ئاستیان هەیە، کە پارێزگاکانی کوردستان لەسەرەوەی لیستەکەدان.

هەر بەپێ ئامارەکان لە بەشی پیشەسازیدا فورسەتی کار لە ٥،٣٢٪ لە ساڵی ١٣٩٤ کەمبوەتەوە بۆ ٩،٣١٪ لە ساڵی ١٣٩٥ . هەر بەپێی زانیاریەکان پارێزگا سەنعەتیەکان وەک تاران و ئازەربایجان (تەورێز) بێکاری بە شێوەیەکی بەرچاو زیادی کردوە لە تاران ٥،٣٪ زیاد کردوە ولە ١،٨٪ بوەتە ٦،١١٪ و هەروەها لە تەورێز لە ٣،٧٪ بوەتە ٨،١٠٪ لەساڵی ١٣٩٥دا.

بەرزترین ڕێژەی بێکاری لە ئێران تایبەت بە پارێزگای کرمانشانە کە بە ٤،٣٪ زیادی کردوە واتە لە ٢،٢٠٪ لەساڵی ١٣٩٤ بوەتە ٢٢٪ لە ساڵی ١٣٩٥ دواتر چوار محال بەختیاری بوەتە ٢،٢٠، و لە ئەردەبیل ٣،١٥ و پارێزگایی سنە ٢،١٥٪ ڕێژەی بێکاری زیادیی کردوە!

بەپێ ئەو ژمارانەی سەرەوە دەبینین کە اقتصادی مقاومتی خامنەیی نەک سەرکەوتوو نەبووە بەڵکو نیشاندەری ئەوەیە کە قەیرانی ئابووری لە ئیراندا ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ خەراپتر بووە.

* ئابووری بەرەنگاری "اقتصاد مقاومتی (Resilient Economy یا Resistive economy)"

دەتوانین بڵێن شێوەیەکە بۆ بەرەنگاری دژی گەمارۆی ئابووری لەسەر ناوچەیەک یاخود وڵاتێکی بایکۆت کراو، کە هەوڵ دەدات کە کەمترین گرێڕێدراوی بە دەرەوە هەبێت و پێداویستە ئەساسیەکانی لەناخۆدا بەرهەم بهێنێت! لەکاتێک دا هەناردەو هاوردە بۆ ناوچەیەک یان وڵاتێک ئیجازەی پێ نادرێت! بەگشتی وڵاتانی لاواز لە دێموکراسی و لە نەزەری ئابووری و دارایەوە گیرۆدەی تەنها کالایەکن وەک نەفت، دوای ئەوەی کە توشی بایکۆت و گەمارۆ دەبنەوە بەلای ئابووری بەرەنگاری "اقتصاد مقاومتی دا دەڕۆن، نەزەری ئەوان وایە کە دەتوانن لەبەرامبەر تەهیدی دەرەوەدا لەسەر لاقی خۆیان راوەستن! لە ئێران دوای ئەوەی کە گەمارۆکانی سەر ئێران تۆندربوون ، ئایەتوولّا خامنەیی لە ساڵی ١٣٨٩ بۆیەکەم جار ئەو دەستەواژی هێنا نێو ئابووری ئێران بەو هیوایە بتوانێ کە ئێران لە قەیران ئابووری رزگار بکات، بەڵام دوای ٦ ساڵ ئێستاش نەتوانراوە بەشێکی بچووک جێ بەجێ بکرێت.

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٧٠٢.

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٥ی ئەپریلی ٢٠١٧

واقعیەت و حەقیقەت لە هەڵوێستی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەسەر هەڵبژاردنەکان!

هەڵبژاردنەکانی سەرۆک کۆماری و شووڕای شار و دێ لە ئێراندا لە کۆتایی ئەم مانگەدا بەڕێوەدەچێ، هەڵبژاردنەکان لە ئێراندا ئەگەر بە پێوەرە جیهانیەکان هەڵبسەنگێندرێ، هیچ کامیان ناچێتە خانەی هەڵبژاردنێکی ئازاد و دێموکراتیکەوە.

دەسەڵاتدارانی حکوومەتی ئێران بە ئامانج و بەئەنقەست رۆژی هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماری و شووڕای شار و گوندەکانیان پێکەوە داناوە. ئەوەش لەبەر ئەوەی کە بەشداریی خەڵک لەسەر سندوقەکانی دەنگدان زیاد بکەن و وا نیشان بدەن کە حکومەتەکەیان شەرعیەتی لە خەڵکی ئێران وەرگرتووە!. ئەوان بەشداریی خەڵکیان لە سەر سندوقەکان بە میلاکی شەرعیەتی خۆیان دادەنێن! بەڵام بەپێچەوانەوە زۆر جار بەشداریی زۆرینەی خەڵک لە دەنگدانەدا بەمانای قەبووڵکردن نیە، بەڵکو راستەوخۆ پەیوەندیی بەو راستییەوە هەیە کە لە ناو واقیعی سیستمی سیاسی ئەو وڵاتەدا زاڵە!

هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماری لە ئێراندا ئەگەر بە هەڵبژاردنێکی سیاسی دابنێین، ئەوا هەڵبژاردنی شووڕای شار و گوندەکان پێوەندیی بە ژیانی رۆژانەی خەڵکەوە هەیە، راستەوخۆ پێوەندیی بە ژیانی تاک بە تاکی کۆمەڵگەوە هەیە! بوونی کەسانی شارەزا و بەتوانا لە ریزی شووڕای شار و گوندەکان دەتوانێ گۆڕانێکی باش ساز بکات لە خۆبەڕێوەبردنی خەڵک بە دەستی خۆی! هەربۆیە دوو هەڵبژاردن لە یەک رۆژدا لە بنچینەدا لێک ناچن تا پێوەندییان پێکەوە هەبێت!
لە هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماریدا کەسێک دەردەچێت کە چەندین فیلتێری ئەمنیەتی و وەفاداربوون بە نیزامی تێپەڕاندبێ و لەو نێوەشدا تەنها یەک کەس بۆی هەیە ئەو پۆستە سیاسی و ئیجرائیە وەربگرێت، بەڵام بەپێچەوانەوە لە هەڵبژاردنی شووڕای شار و گوندەکان دا خەڵکانی زۆر بەشدار دەبن و تەئید دەکرێن و تەنیا ئەوە دەمێنێتەوە کە ئەو کەسانەی دەردەچن و متمانەی خەڵک وەردەگرن چەندە باوەڕیان بە خۆیانە و ئەو متمانەی خەڵک پێیداون دەپارێزن.

بەپێی جارنامەی جیهانیی مافی مرۆڤ، "هەموو کەسێک مافی ئەوەی هەیە کە لە کاروباری بەڕێوەبەرایەتی گشتی وڵاتی خۆی، بەشێوەی راستەوخۆ یان لە ڕێگەی هەڵبژاردنی نوێنەرانێک کە ئازادانە هەلبژێردراون بەشداری بکات".

خۆ بەربژێرکردن لە هەڵبژاردنەکاندا، بە پێی هەموو پێوەرە جیهانیەکان مافی تاک بە تاکی هەموو کەسێکە و هیچ کەس و لایەنێک ناتوانێ ئەو مافە لە کەس زەوت بکات، بۆیە کەسی دەنگدەر لە وڵاتی دێموکراتیک و هەڵبژاردنێکی ئازاددا مافی هەڵبژاردنی هەیە و هیچ لایەنێک ناتوانێ ئەو مافە لە تاک وەربگرێت! لە نیزامی سەرەڕۆی کۆماری ئیسلامیشدا کە

بەربژێربووون ئازاد نیە، لەلایەکی دیکەوە، دەنگدەران بە کەڵکوەرگرتن لە مافی ئازادانەی خۆیان زۆرجار هەڵوێستی شیاویان بەرامبەر ئەو جۆرە هەڵبژاردنانە گرتوە."

بە دەرکەکردنی ئەو راستییەیە کە حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ماوەی١٠ ساڵی رابردوودا لەگەڵ واقعیەتی کۆمەڵگەی رۆژهەڵاتی کوردستان جووڵاوەتەوە، هەر بەهۆی رەچاوکردنی رەفتاری واقعگەرایانەی حیزبی دێموکراتی کوردستان بووە کە رەوتێکی نوێ لە خەبات و تێگەیشتن لە رۆژهەڵاتی کوردستان دا بێتەکایەوە!

حیزبی سیاسی لە مەیدانداهەمیشە پێویستە بە دەرکی دروست لە واقعییەتەکان لەگەڵ حەقیقەتی مەسەلەکە بەرەوڕووبێ و هەمیشە لە ڕۆچنەی واقعیەتەوە هەوڵ بدات لە حەقیقەت نزیک ببێتەوە. کاتێک دەبینرێت کە بەستێنی هەڵبژاردن لە ئێراندا کەند و کۆسپی زۆرە، بەڵام ئەو راستییە نابێ لەبەر چاو ون بێ کە حیزبی سیاسی دەبێ لە دەڵاقەی واقعیەتەوە بڕوانێتە هەڵبژاردنێک نەک حەقیقەت!

حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ١٠ ساڵی رابردوودا لە چەندین هەڵبژاردن دا هەوڵیدا لە فەزای دروست بوو لە هەڵبژاردنەکان وەک دەرفەت بۆ بڵاوکردنەوە و گەیاندنی پەیامەکانی کە هەڵگری ویست و داخوازەکانی خەڵک بوو کەڵک وەربگرێت! و رێنوێنی بە خەڵک دەدا لەسەر چۆنیەتی روانینیان بۆ هەڵبژاردنەکان و هێنانە ئارای ویست و داخوازییەکانیان؛ هەڵبەت ئەو هەڵوێستەی حدک لەگەڵ دژکردەوەی زۆربەی ئۆپۆزیسیۆنی دەرەوەی وڵات بەرەوڕوو بۆوە، بەڵام لە هەمان کاتیشدا لەگەڵ پێشوازیی خەڵک و چالاکانی ناخۆ بەرەوڕوو بوو! هەر ئەو جۆرە هەڵوێست گرتنەش بوو کە حدک جیاواز دەربکەوێت!

لە هەڵبژاردنەکانی ئەمجارەدا، لەلایەک ئەگەر وەزعی سیاسیی ئیستا و نائومێدی خەڵک لە رەوتی دیاریکردنی بەربژێرەکانی سەرۆککۆماری بیری خەڵکی لە هەڵبژاردن و مەیدانی هەڵبژاردن دوورخستۆتەوە، لەلایەکی دیکەوە مەسەلەی هەڵبژاردنی شووراکان و روانینی خەڵک بۆ ئەو بەشە لە هەڵبژاردنەکان دیسانیش جێی سەرنجە. بەڵام بابەتێکی گرینگی دیکە داوای حیزبەکانی رۆژهەڵات بۆ هاوهەڵوێستی حیزبی دیموکرات لەگەڵ ئەوان، وایکرد ئەم حیزبە لە پێناو هاودەنگیدا چاوپۆشی لە بەشێک لە روانینە سیاسیەکانی خۆی بکات. لە ١٠ ساڵی رابردوودا حیزبی دێموکراتی کوردستان لە هیچ بەستێنێک خافل نەبووە بۆ ئەوەی یەکگرتوویی و هاودەنگیی لەناو ریزەکانی لایەن و حیزبەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان دروست بکات!. لە هەڵبژاردنەکانی ئەو جارەدا لەگەڵ ئەوەیدا حیزبی دێموکراتی کوردستان تێگەیشتن و لێکدانەوەی خۆی بۆ هەڵبژاردنی شووڕای شار و دێ هەبوو، بەڵام گرینگی زیاتریدا بۆ ئەوەی بەستێنی هاوکاری و هاوپەیوەندیی لە نێوان لایەنەکانی رۆژهەڵات زیاتر خۆش بکرێ.

حیزبێک کە لەگەڵ واقعیەتی سەردەم هەوڵ دەدات خۆی بگونجێنێ و لە حەقیقەت نزیک بێتەوە!

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٧ی مای ٢٠١٧

ئەمنییەت ئامرازێک بۆ تیجارەت! قەرارگای خاتەمولئەنبیا، باڵی ئابووریی سپای پاسداران!

کاتێک گروپێکی تەواو چەکدار و ئیدۆلۆژیک پێ دەنێتە دونیای ئابووریی وڵاتێک نیشانەی ئەوەیە کە ئابووری ئەو وڵاتە لە داروخان و بە مافیابوون دایە!

"بازاری نێوخۆیی چین تەواو لە ژێر دەسەڵاتی حیزبی کۆمۆنیست دایە بەڵام بە پێچەوانەی بازاری ئازاد لە چین حیزبی کۆمۆنیست نەیتوانیوە دەسەڵاتی خۆی تێدا بچەسپێنێ، ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ دەسەڵاتی سیاسیی حیزبی کۆمۆنیست"؛ ئەمانە ووردە ئەلکساندرو ئاماندیۆ، نوێنەری پێکخراوی گەشەپێدانی پیشەسازی نەتەوە یەکگرتووەکان لە کۆنفرانسێکدا گوتی کە تایبەت بە گەشەکردنی جیهان بوو.

"سپای پاسدارن پرۆژە گەورەکان وەردەگرێ، کاتێک کەبەشی تایبەت توانایی کێبەرکێیان نەبێ یاخو نەتوانن جێبەجێی بکەن" ئەمانە قسەی ئاخوند عەلی سەعیدی، نوێنەری ئایەتوواڵا خامنەیی لە سپاد لە کۆبوونەوەیەکی گشتی بوو کە بۆ بەرگری لە قەرارگای خاتەمولئەنبیا کردنی.

ئەو دوو قسەی سەرەوە خاڵێکی هاوبەشیان تێدایە، بێ توانایی و بێبەشی کەرتی تایبەت لە ئێران و چین بە هۆکاری باڵادەستی سیاسیی حیزبی کۆمۆنسیتی چین و باڵادەستی ئابووری، سیاسی و ئەمنیەتی سپای پاسدارن لە ئێراندا.

هەرچەند لە ساڵی ۱۳۹۱ ڕا بەدەستوری فەرماندەی گشتی سپای پاسداران، قەرارگای خاتەمولئەنبیای سپا نابێ خۆ لە پرۆژەکانی خوار ۱۰۰ میلیارد تمەن بدا، بەڵام لەلایەکی دیکەوە بەهۆی دەسەڵاتی سیاسی و ئابووریی سپا هیچ کێبەرکێیەک نابینرێ بۆ پرۆژە گەورەکان و سپای پاسدارانیش بە هەندێک تەشریفات ئەو پرۆژانەش وەردەگرێ! بەهانەش بۆ دانی پرۆژەکان بەسپا ئەوەیە کە کەرتی تایبەت ناتوانێ ئەو پرۆژانە ڕاپەڕێنێ!

لەساڵی ۱۳۸٤ و لە کاتی دەسەڵاتی ئەحمەدی‌نژاد، سەرۆک کۆماری ئەوکاتی ئێران سپای پاسداران بە تەواوی هاتە نێو بازاری ئابووریی ئێرانەوە، بە دەستوری ئەو بەشی زۆر گرێبەستە نەوتی و گازییەکان بەبێ هیچ کێبەرکێیەک دران بە قەراگای خاتەمولئەنبیا. ئەگەر چاوێک بە ۱۰ ساڵی رابردوودا بخشێنین دەبینین کە سپای پاسداران لە ناوەندێکی سەربازی - ئیدۆلۆژیکەوە گۆڕاوە بە ڕێکخراوێکی سیاسی و ئابووری . کە دوو باڵی ئابووری سپا واتە قەرارگایی خاتەمولئەنبیا و

بونیادی تعاون نەخشی سەرەکیان لەو مەیدانەدا گێڕاوە .

لەو نێوەدا، قەرارگای خاتەمولئەنبیا کە مێژووی دروستبوونی بۆ ساڵی ١٣٦٨ دەگەڕێتەوە، خاوەنی ٨١٢ کۆمپانیا و ٦٥٠ هەزار کەس هێزی کاری راستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ، بەبوونی زیاتر لە ١٠ هەزار پرۆژە و هەروەها ٥٠٠٠ بەلێندەری نطوخۆیی بۆتە غولی ئابووری ئێران!

هاوڕایی دەسەڵاتداران لە کۆماری ئیسلامی لەسەر قەرارگایی خاتەمولئەنبیا بە شێوەیەکە لە ١٠ ساڵی رابردوودا چ کاتێک تووندرەوەکان لەسەرکاربوون و چ میانەڕەوەکان هەموو بەشێوەیەک لە شێوەکان خۆشحال و هانەزەر بوون لەسەر بوونی سپای پاسداران لە پرۆژەکانداو هیچ کات دژکردەوەیەکی ئەوتۆیان لێ نەبینراوە. وەک نموونە دەتوانین ئاماژە بە قسەکانی عەلی لاریجانی، سەرۆکی پارلمانی ئێران لە سالی ١٣٩٠ بۆ پشتیوانی لە رۆستەم قاسمی، فەرماندەی قەرارگایی خاتەمولئەنبیا بکەین کە وەک وەزیری نەوت دیاری کرابوو، لاریجانی گوتی ئەوە لەخۆبردوویی‌یە لەبیر ناکرێ!

کاتێک ئەکبەر تورکان، راوێژکاری ئێستای حەسەن روحانی لە نوسینێکدا لە ٢٦ی جۆزەردانی ٨٩ لە رۆژنامەی "پوڵ" پێداگریی کرد لە پێدانی ٢١ میلیارد دۆلار پرژەی نەوت و گاز بە قەرارگایی خاتەمولئەنبیا، ئەوانە مشتێکن لە خەروارێک خۆش خزمەتی بۆ سپای پاسداران. محەمەد باقری نوبەخت، وتەبێژی حکومەتی روحانیش لە ٢٦ی سەرماوەزی ١٣٩٣ گوتی قەرارگا شوێنکە کە حکومەتی کۆماری ئیسلامی ئێران پشتی پێ بەستوە و ئەوانەی دژایەتیشی دەکەن کۆمەڵێک کەسی ناشارەزا و کاڵفامن!

هەلومەرجی تایبەت:

ساڵی ١٣٨٤ بە چوونە دەرێی شیرکەتی نەوتی نۆرێژ لە مەیدانی گازی پارسی جنوبیی ١٤ و ١٥ بۆ یەکەم جار قەرارگایی خاتەمولئەنبیا هاتە نێو گرێبەستە نەوتی و گازییەکان و ئەو گرێبەستانە لەکاتێک گەیشتە ئەوپەڕی خۆی کە لەساڵی ١٣٩١ بە گرێبەستێکی ٢١ میلیارد دۆلاری نەوتی قەرارگا توانی بەشی زۆری مەیدانە نەوتییەکانی ئێران وەربگرێ. ئەو دەسەڵاتەی کە قەرارگای خاتەمولئەنبیا لە مەیدانی نەوت و گازدا پەیدایی کرد هەندیک هۆکاری هەبوو، گرینگترینی ئەو هۆکارانە بریتین لە گەمارۆ ئابووریەکان و چونە دەرێی شیرکەتە رۆژاوایەکان لە ئێران، ئەو هۆکارانە بوون بە هۆی ئەوەی کە لەو کاتەدا حکومەتی ئەحمەدی نژاد هەلومەرجێکی تایبەتی وەهای بۆ قەرارگا دروست کرد کە دەستی ئەوانی بە شێوەی هەرچی باشتر ئاوەڵا کرد.

ئەحمەدی تەوەکولی، ئەندام پارلمانی دەوری نۆیەم لەبارەی سپا و نیزامیەکانەوە دەڵێ: نیزامیەکان بە سڵاو و سڵەوات هاتن تا ببن بە کۆمپانیایەکی جیهانی، هەم ئەوەی کە ڕێبەری دەیگوت کە بڕیارنامەکانی شۆرایی ئەمنیەت تەنها کوتەکاغەزێکە و هیچ، سپا ئەوەی بۆ تەئیید کرد و هەم نیزامیەکانی لە سەرئێشەی چوونە دەرێی کۆمپانیا ڕۆژئاوایەکان پاراست. ئەو قسەیە بەمانای ئەوەیە کە حکومەت تەواو چۆتە ژێر دەسەڵاتی سپا و هێزە چەکدارەکانەوە و لە ڕاستیدا کودەتایەکی نیزامیی ڕانەگەیەندراو لە ئێراندا ڕووی‌داوە.

قەرارگای خاتەمولئەنبیا لە ساڵی ١٣٨٦ دەستی بەسەر کۆمپانیایی نەوتی ئۆرینتاڵی کیش داگرت و هەرەوها پڕۆژەی ١٠٠٠ میلیارد تمەنی حەرەمی"حەزرەتی زەهرا"ی کردە پاوانی خۆی، ئە وکارانە نیشانەی ئەوە بوون کە بە ڕکەبەرەکانی دیکەی خۆی پیشان بدا کە بازاری ئابووری ئێران و ناوچەکە جێگایی سپایە و ئەوانی تر دەبێ بچنە دەرەوە.

ئەو گەندەڵکاریانە لە سەردەمی سەرۆککۆماریی ڕەفسەنجانی ڕا پێش ئەوەی سپا ببێتە هێز، بە هاتنی ناوەندە ئەمنیەتیەکانی وەک وەزارەتی ئیتلاعات دەستی پێکرد، بە شێوەک ئەوان ئەمنیەتیان کردە ئامرازی تیجارەت.

قەراگای ئاوەدان کردنەوەی خاتەم ئەنبیا چیە؟

قەرارگای خاتەمولئەنبیا لە کۆمەلێک موهەندیسی تایبەت بە ڕێگاوبان و بیناسازی کە لەسەردەمی ٨ ساڵەی شەڕی ئێران و عێراق کاریان کردوە، پێک هات. دوای شەڕ بەهاوکاریی سەرۆککۆماری ئەوکاتی ئێران و بە پشتبەستن بە ئەسلی ١٤٨ قانونی ئەساسی کە دەڵێ: هێزە نیزامیەکان لەکاتی ئارامی و ئاشتیدا دەتوانن بەشدار بن کە ئاوەدان کردنەوە و بنیاتنانەوە، قەرارگای ظ سپای پاسدارن بە پشت بەستن بەو ئەسلە هاتە نێو گۆڕەپانەکە. هەڵبەت بەشداریی سپای پاسداران لە ئابووری ئێراندا، مشتومڕێکی زۆری لەسەر ساز کرا کە نابێ سپا پێگە بە کەرتی تایبەت تەنگ بکا، بەڵام بە پشتیوانی ئەوکاتی ڕێبەریو سەرۆککۆماریی ئەوکات گوێ نەدرا بەو نارەزایەتیانە و سپا بەشێوی ڕەسمی و قانوونی بەشداری کرد لە ئابووریی ئیران.

سەرەتا سپا بەدروستکردنی قەراگای ئاوەدانکردنەوەی خاتەمولئەنبیا و دوو لقی دیکە لەو قەرارگایە بە دوو شیرکەتی" رزمندگان" و "رزمجو "هاتە نێو کایە ئابووریەکانەوە، بیانووی هاتنە نێو ئەو کارەش ئەوە بوو کە لەدوای شەڕی ئیران و عێراق ژمارەیەکی زۆر دەزگا و کەلوپەلی ڕێگا دروستکردن و بینا ساز کردن لە بەرەکانی شەڕ بەجێ مابوو.

بە پێی قسەی یەکێک لە فەرماندەکانی سپا لە ساڵی ١٣٦٨ تا ساڵی ١٣٨٥ سپای پاسداران توانیویەتی زیاتر لە ٢٠٠٠

پرۆژەی پیشەسازی و کانگایی لە ئێراندا جێ بەجێ بکا. ناوەندی "کوثران" کە یەکێکی دیکە لە ناوەندەکانی دیکەی سپای پاسدارانە و لەسەردەمی سەرۆک کۆماری خاتەمیدا توانی پرۆژەی گەیاندی ئاو بۆ ٨٨٠٠ هێکتار لە پارێزگای خوزستان و ناوچەی "ئومیدیە" وەربگرێ کە تێکرایی پرۆژەکە نزیک بە ١ میلیارد دۆلار بوو.

تا پێش ساڵی ١٣٩٠ بەپێ ئەسڵێک سپا ئیجازەی نەبوو کە ئەو پرۆژانە وەربگرێت کە لە ١٠٠ میلیارد تمەن کەمترن بەڵام دوای گۆرانکاریەکانی نێو ئیران و دەست بەڵاوی سپای پاسدارن ئێدی سپای پاسدارن دەستی گرت بە سەر پرۆژە بچووکەکانیش دا.

لە ئێستادا ٥٠٠٠ هەزار شیرکەتی گەورە و بچووک کار بۆ قەرارگای خاتەمولئەنبیا دەکەن و بە پیی قسەی بەرپرسی ئەو قەرارگایە ١٣٥ هەزار کەس کاری تێدا دەکا کە ئەو ژمارەیە بەشێوەی رەسمی و وەک پاسدار وەزیفە بەشداریی کارە ئابووریەکانی ئەو قەرارگا سەربازیەن. لەو ١٣٥ هەزارە، ٢ هەزار و ٥٠٠ کەسیان ڕاستەوخۆ لە فەرماندەرانی سپایی پاسدارانن. جگە لەو ژمارە کەسانەی سەرەوە ٥٠٠ هەزار کەسی دیکە بەشێوەی قەراردادی کار لەگەڵ ئەو قەرارگایە دەکەن.

سەرچاوە:

- ماڵپەری بی بی سی
- ماڵپەری روداو
- ماڵپەری رادیۆ فەردا
- ماڵپەری کوردستان و کورد
- ماڵپەریی سپا

- ماستەری بەرێوەبردن و ئابووری

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٧٠٤.

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٧ی جوونی ٢٠١٧

نەوت، ماف و دیمۆکراسی

نەوت وەک مادەیەکی ژێر زەوی بە بەهایەکی بەرز، هێز و توانای زۆری داوە بەو دەوڵەت و وڵاتانەی هەیانە. نەوت لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بۆتە چەکێک بە دەستی زۆر لە دەوڵەتانی نادێموکراتیک بە دژی خەڵکی خۆیان و وڵاتانی دیکەش. بە وردبوونەوەش لە گۆڕانکارییەکان و ڕەوتی ئاڵوگۆڕ و کێشە و قەیرانەکان لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست؛ فاکتەر و شوێنپێی نەوت لەو هەموو پێکدادانانەکان دیار و بەرچاوە.

لە ئابووریدا چەمکێک هەیە بە ناوی نفرینی نەوت، بەڵام نفرینی نەوت چیە؟

لە نێوەراستی دەیەی ٩٠ی زایینیدا دوو مامۆستای زانکۆی هاروارد، دوای لێکۆڵینەوەیەکی چڕ و پڕ لەسەر وڵاتانی جیهان، بەو ئەنجامە گەیشتن کە ئەو وڵاتانەی هەناردەی مادەی خاویان هەیە، گەشەی ئابووریان کەمترە لەو وڵاتانەیی کە مادەی خاویان نیە. کەمی گەشەی ئابووریش لەو وڵاتانە دەگەڕێتەوە بۆ دەسکەوتنی ئاسانی داهات لە فرۆشی نەوت و سەرچاوە خاوەکانی دیکەیان و ئەوەش کاریگەریی داناوە لەسەر ڕیفۆرمێکی بنەڕەتی لە ئابووریدا هەروەها بووەتە هۆی دواکەوتووییان لە تەکنەلۆژیا و جۆرەکانی دیکەی پیشەسازییش دەخرێنە پەراوێزەوە و هەموو ئەوانە وادەکا گەشەیی ئابووری لەو وڵاتانەدا کەم بێ.

هەڵبەت دامەزراندنی ڕێکخراوی نەوتی ئۆپێک لە ساڵی ١٩٦٠ کاریگەریی زۆری لەسەر وڵاتانی هەناردەکەری نەوت کەی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست دانا. ئۆپێک وەک ڕێکخراوێکی بەهێز لە بواری وزەدا هەوڵی داوە ڕێکخستنێکی تەواو بدا بە بە بازاری نەوت لە جیهاندا و وەک فاکتەرێکی بەهێز دەرکەوێ، بەڵام بەهۆی تێکەڵیی سیاسەت و ئابووری لەو وڵاتانە و بەهێزبوونی ئابووریی سیاسی نەیتوانیوە ئەو قورساییەی هەبێ.

لە نێوان ساڵانی ١٩٦٢ تا ١٩٧٢ ئێران مۆدێلێکی باشی گەشەیی ئابووری لە ڕۆژهەڵاتی ناوین ئەزموون کرد و کار گەیبووە جێیەک کە کۆڕەی باشوور هەوڵی دا کەڵک لە بەرنامەی گەشەی ئێران وەربگرێ؛ بەڵام ساڵی ١٩٧٤ حەمە ڕەزا شا دەستی کرد بە بەرنامەی تۆکمەی ٤ ساڵەی ئابووری کە لەڕاستیدا جێبەجێکردنی کارێکی سەخت بوو، چونکە ئێران توانای وەرگرتنی ئەو بەرنامە و گەشە ئابووریە خێرایەی نەبوو. شای لەخۆڕازی و لووتبەرز و غەڕە لە پەڕەسەندنی داهاتی نەوت ڕای ئابووریناس و شارەزایانی وەرنەگرت و هەر ئەوەش هۆکارێک بوو بۆ ئەوەی کۆتایی بە دەسەڵاتەکەی بێ.

نەبوون یاخود کەمیی دێموکراسی لە وڵاتانی خاوەن نەوتدا،

دەوڵەتانی دەسەڵاتدار لە ناوچەی رۆژهەڵاتی نێوەڕاست، بەتایبەتی وڵاتانی هەناردەکەری نەوت بەستراوەیی زۆریان نیە بەداهاتی خەڵک و کەمتر لەسەر ماڵیاتی هاووڵاتیان حسیاب دەکەن. حکومەت بەشێوەی ڕاستەوخۆ داهاتی نەوتی هەیە و داهاتی فرۆشتنی نەوتیش هێزێکی بەرچاوی ئابووری دەدا بە حکومەت و، حکومەتیش لەبەرامبەردا بەشێک لە پێداویستییەکانی خەڵک وەک خوێندن بە خۆرایی لە قۆناغەکانی سەرەتاییدا دابین دەکا و کەمێک خزمەتگوزاریی گشتی دەخاتە بەردەستی خەڵک. لەوەها سیستەمێکدا حکومەت دەوری باوکسالاری دەبینێ و لەبەرامبەر داخوازییەکانی خەڵکدا هیچ بەرپرسیاریەتییە ناخاتە سەرشانی خۆی.

بەراوردێک لە نێوان ئێران و نۆروێژ وەک دوو وڵاتی هەناردەکەری نەوت بەرچاوڕوونیی زیاترمان دەداتێ. وڵاتی نۆروێژ وڵاتێکە نەوتی هەیە و هەناردەشی دەکا، بەڵام نیزامێکی سیاسیی دێموکراتی هەیە. سندووقی پاشەکەوتی دراوی لە نۆروێژ پتر لە ٧٠٠ میلیارد دۆلاری تێدایە، بەڵام سندووقی پاشکەوتی دراوی لە ئێران کەمتر لە ٥٠ میلیارد دۆلاری تێدا. نۆروێژییەکان کەمتر کەڵک لە داهاتی نەوت وەردەگرن و لە ساڵدا تەنیا سەدی ١٤ی داهاتی نەوتەکەیان خەرج دەکەن، ئەوە لە حاڵێکدایە کە بودجەی ساڵانەی ئێران زیاتر لە سەدی ٤٨ی لەسەر فرۆشی نەوت دەوەستێ. لە بەرامبەردا دەبینین ئابووریی نۆروێژ بەردەوام لە هەڵکشانە و ئابووریی ئێرانیش تا دێ بەرەو داکشانە. نەوت لە ئێران لە ڕووی داراییەوە حوکمی چەکی هەرە بەهێزی دەوڵەتە، بەڵام لە نۆروێژ حیسابی پلە چەندەمی بۆ دەکرێ. لە ڕووی سیاسییشەوە لە نۆروێژ دیمۆکراسی لە ئاستی هەرە سەرێدا کار دەکا، بەڵام لە ئێرانی دەوڵەمەند بە نەوت دێموکراسی چ جێگایەکی نیە. پارە و داهاتی نەوتی ئێران ساڵانە دەدرێ بە چەک و چۆڵ بۆ هێزە چەکدارەکان و تێچووی شەڕی نیابەتی لە جیهان و ناوچە، بەڵام داهاتی نەوت لە نۆروێژ دەخرێتە بواری ئاوەدانی و پەروەردە و گەشەی وڵاتەوە. نموونەی دیکەی لەو چەشنە زۆر و بەرچاوە.

کوردستان بە تایبەت باشوور و ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە ناوەندێکی بەهێزی دابینکردنی نەوت و وزەی جیهان دادەنرێ لە داهاتوودا. بەپێی ڕاپۆرتەکان لە ئێستادا تەنیا باشووری کورستان پاشکەوتی ٤٥ میلیارد بۆشکە نەوتی هەیە و ئەوە تا ئێستا هێز و توانایەکی ئابووریی بەهێزی داوەتە حکومەتی عێراق و ئەو سامانە زۆر و زەوەندە بۆ کورد جیا لە نەهامەتی دەسکەوتێکی دیی نەبووە.

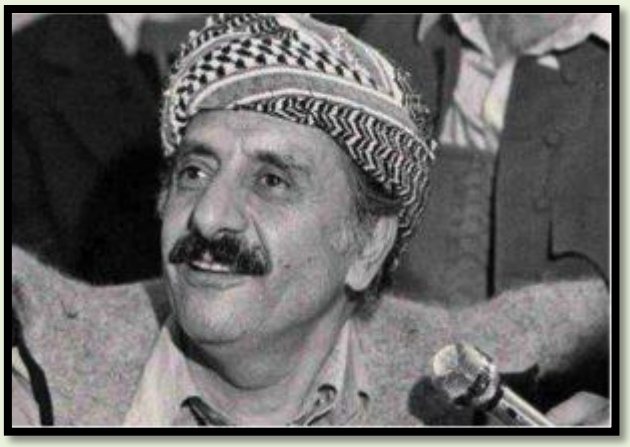
دەسەڵاتی دێفاکتۆی هەرێمی کوردستان لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوودا نموونەکی باشی لە دەسەڵاتی قانوون، دێموکراسی و ئازادییەکان پێشکێش کردوە و ڕەچاوکردنی پڕەنسیپە جیهانییەکان لە ئیدارەی ناوچەکانی ژێر دەسەڵات و شەڕی دژی تێرۆر و هەوڵدان بۆ سەقامگیرکردنی ئاشتی و ئەمنیەت پڕستیژێکی تایبەتییان بە دەسەڵاتی کوردی بەخشیوە کە لە ئێستادا بەرەو سەربەخۆیی دەڕوا. پێدەچێ بەو ئەزموونە چەکی نەوت بە دەستی کورد بتوانێ سەرچەشنیکی دی لە ڕیفاە و خۆشبژیوی بۆ خەڵک و مۆدێلێکی دی لە دەوڵەتداری پیشانی کۆمەڵگای جیهانی بدا.

ڕۆژنامەی کوردستان ژمارەی ٧١٠

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٣ی سێپتەمبەری ٢٠١٧

بابەتی سالّی..... ٢٣، ٢٤ و ٢٠٢٦

د. قاسملوو لە پێناو "مانەوە" دا بەرەو مەرگ هەنگاوی نا

سالّانە کە لە ٢٢ی پوشپەڕ نزیک دەبینەوە پرسیارێک زیاتر لە هەمیشە بیر و زەینمان بەخۆوە خەریک دەکات، ئەویش ئەوەیە کە بەراستی بۆچی شەهید دوکتور قاسملوو تووشی ئەو داوە هات و تێرۆر کرا؟!

د. قاسملوو کەسێکی سیاسیکارو دووربین بوو، بەڵام چۆن بوو لە داوێک کەوت کە بەدەیان جار سەبارەت بەم جۆرە پیلانانە هاوڕێیان و ئەندامانی حیزبەکەی خۆی ئاموژگاری دەکرد کە قەت باوەڕ بە دوژمن نەکەن.

پرسیارە سەرەکییەکە ئەوەیە کە؛ هۆکاری چ بوو کە دوکتور قاسملوو لەو داوە کەوت و دوور لە چاوی هاوڕێ و ئەندامانی حیزب توشی کارەساتیکی وا بەژان هات کە قەربووکردەنەوەی زەمەنیکی زۆری دەوێ؟

شەهید د. قاسملوو کەسایەتییەکی دوورئەندێش بوو، بە فاکت و لێکۆڵینەوە لە هۆکارەکان بۆ داهاتوو دەیڕوانی، هیچ کات

بڕیارێکی بەبێ پرس و راو هەڵسەنگاندنی ئاکامەکانی نەدەدا، هەر بۆیەش لە پێوەندی لە گەڵ مزاکرە لەگەڵ کۆماری ئیسلامیی ئێراندا وا بیری دەکردەوە، زۆر هۆکار هەبوون کە دوکتور قاسملوویان بۆ دانووستان لە گەڵ ئەم رێژیمە هان دەدا. دەتوانرێ گرینگترین هۆکارەکان ئەوانە بن کە چەند مانگێگ پێش تیرۆرکرانی، ئێران و ئێراق کۆتاییان بە شەڕ هێنابوو، خومەینی ماوەی مانگێک بوو لە ژیاندا نەمابوو، رەفسەنجانی کە بە کەسێکی پراکماتیزم و ئەهلی سازان ناوی دەرکردبوو، بۆ ماوەیەکی کاتی جێگای گرتبوویەوە. دوکتور قاسملوو لەوە نیگەران بوو کە دیسان پەیماننامەیەکی دیکە وەک ئەلجەزائیری ١٩٧٥ دووبارە بێتەوە، کە حکوومەتەکانی ئەوکاتی ئێران و ئێراق لەسەر لەناوبردنی بزووتنەوەی رزگاریخوازیی کوردستان رێک کەوتبوون، ئەو چەند جارێک باسی لە نیگەرانیی خۆی لە دووبارەبوونەوەی نسکۆیەکی دیکە بۆ بزووتنەوەی کورد بە هۆی لێکنزیکبوونەوەی ئێران و ئێراق کردبوو.

د. قاسملوو ئەوەی باش دەزانی لە بوونی وەها هاوپەیمانییەکدا بزووتنەوەی کورد چ لە رۆژهەڵاتی کوردستان و چ لە باشووری کوردستان تووشی نسکۆیەکی تر دەبێت، هە ربۆیە ویستی بە هەر نرخێک بێت رێگاچارەیەک ببینێتەوە بۆ ئەوەی بزووتنەوەکە لەو قەیرانە رزگار بکات.

شەهید دوکتور قاسملوو دەیهەویست پێشگیری لە رووداوێکی نەخوازراو بکات و بەهەر شێوەیەک بێت نەهێڵێ کە شۆڕشی کورد لە رۆژهەڵاتی کوردستان تووشی شکست بێت.

هێلێن (نەسرین خانم)ی هاوسەری لە بارەی ئەوەی کە بۆ د. قاسملوو چووە سەر میزی گفتوگۆ دەڵێت: "عەبدوڕەحمان چوو دەگەڵگورگان دابنیشێ، رۆژێک پێشتر پێیگوتم دەچێتەڤییەنو لەسەر ئەو بڕوایەبوو رەفسەنجانیو دەوڵەتیئێران ناوێرن هیچی لێبکەنو لەوە بە تەواوی ئەرخەیان بوو کە دەوڵەت پێویستی بە رێککەوتنێک دەگەڵ حیزبی دێموکرات و دەگەڵ کوردەکان هەیە. بۆ ئەوەی بیروبڕوای تۆندوتیژیی خەڵکی دنیا لە دژیخۆیان خاو کەنەوە، پێویستیان بەرێککەوتنێک دەگەڵ ئێمەهەیە، هەروەها بۆ مانەوە لە سەر دەسەڵات پێویستیان بەو رێککەوتنەهەیە."

پێش تیرۆرکرانەکەی، ماوەی چەند هەفتەیەک بوو کە ئیجازەی پێ درابوو کە سەفەر بۆ ئەمریکا بکات، کاتێک ماڵپەری ویکیکیس دۆکومێنتە نهێنییە دیپلۆماسییەکانی ئەمریکای بڵاو کردەوە، لە چەند دۆکومێنت کە تایبەت بوون بە نوێنەرایەتی ئەمریکا لە بەغدا دەردەکەوێ کە د. قاسملوو لە هەوڵدا بووە کە پشتگیری مەعنەوی ئەمریکا بەدەست بهێنێت و لەگەڵ ئەوەیدا کە دژی ئیمپریالیزم بووە، بەڵام لەو بڕوایەشدا بووە کە لە سیاستەدا دەبێ بەدوای بەرژەوەندیدا بگەڕێیت . لەو دۆکومێنتانەدا هاتووە: "رێبەری پێشووی حیزبی دێمۆکرات جەختی کردووەتەوە کە پووڵ و چەکی ناوێ، بەڵکو ئەوەندە بەسە کە پشتیوانی سیاسی و مەعنەوی لێبکرێت."

ئەوە کە بەڕوونی دەرکەوتبوو دوکتور قاسملوو لە لایەن دەسەڵاتدارە ئاییننییەکانەوە وەک دژێمەزهەب ناسرابوو، بێهیچ ئەملاو ئەولایەک لە لایەن رێژیمی تووندوتیژی کۆماری ئیسلامی کە مانگێک پاش مردنی خومەینی و دوای شەڕێکی هەشت ساڵە کە خومەینی لە دژێعێراق وەڕێی خستبووو تەنیا ساڵێک بوو ئەو شەڕەتەواو ببوو لەسەر ئەو بڕوایە بوون کە دوکتور قاسملوو باشترین کەس بوو بۆ دەسەڵاتدارانی رێژیم کە دەبوو بیکوژن. داخوا لەبەر ئەوە کوشتیان کە هەستیان بەلاوازبوونی رێژیمەکەیان دەکرد؟

د. قاسملوو دەیهەویست لە جیهانی دوو جەمسەریدا رێگای سێیەمیش ببینێتەوە، بۆیە دەیهەویست سیاسەت بکات، دەیهەویست لە هەمانکاتدا کە حیزبی دێمۆکراتی کوردستان، حیزبێکی چەپە، بەڵام دەبێ پەیوەندیشی لەگەڵ ئەمریکای سەرمایەداریدا هەبێ، چونکە د. قاسملوو ئابووری خوێندبوو، ئەو زۆر لەمێژبوو بۆی دەرکەوتبوو کە عەدالەت و یەکسانی دوو شتی لیک جیاوازن. بۆی دەرکەوتبوو کە جیهانی سۆسیالیستی تاک لە ناو دەبات و بڕیار بۆ کۆمەڵگە دەگەڕێتەوە، هەر بۆیەشە لە کۆنگرەی ٦ی حیزبی دێمۆکراتدا سۆسیالیزمی دێمۆکرات دێنێتە نێو بەرنامەی حیزب، ئەو سۆسیالیزمە دێمۆکراتیکەی کە زۆربەی وڵاتانی ئیستای رۆژئاوا کاری پێ دەکەن و تێیدا سەرکەوتوو بوون، قاسملوو دەیهەویست لە جیهانی دوو جەمسەری خۆی رزگار بکات و کورد نەبێتە گەنمی نێوان دوو بەرداشان و بەردەوام بهاڕدرێت.

لەکۆتاییدا دەتوانین بڵێین کە دوکتور قاسملوو پڕمەترسیترین رێگای گرتە بەر تا بزووتنەوەی کوردی رۆژهەڵات بە دۆخی ئەمڕۆ نەگا، بەڵام بەداخەوە نەک بە مەرگی پێشی لەو کارەساتە نەگرت، بەڵکو بە مەرگی ئەو، زۆرێک لە هاوکێشەکان لە کوردستان و ئێران بە نەمانی ئەو بە قازانجی کورد نەبوون.

دوکتور قاسملوو ئەوەی کرد کە پێشەوا کردی، بەڵام لە کات و شوێنی جیاوازدا. پێشەوا لە کاتی خۆیدا پشگیری لە کوشت و کوشتاری خەڵکی مهاباد گرت و ویستی بەو هۆیەوە هیچ تاکێک لەو کۆمەڵگایەی کە تێیدا دەژیا، تووشی ئەزیەت و ئازار نەبێت و پیشەوا ئەوەی کردە سەرمەشق کە ئازادی خوێنێ دەوێ، هەر بۆیەش قاسملوو بە دەرسوەرگرتن لەو راستییە مێژوویییە، ویستی بە بە هەنگاونان بەرەو مەترسییەکی ئاوا گەورە کە گیانی لە سەر دانا، بزووتنەوەی میلەتەکەی بە ئاقارێکی دیکەدا بەرێ

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد - رێکەوتی: ١١ی جوولای ٢٠٢١

ڕێفراندۆمەکەی ئێمە و ئەوان!

کاتێک شۆڕشی گەلانی ئێران بە بەشداریی هەراوی کۆمەڵانی خەڵکی ئەو وڵاتە سەرکەوت، ئیسلامیستەکان دەستیان بەسەردا گرت و پاش بەناو ڕێفڕاندۆمەکەی "کۆماری ئیسلامیی ئێران" خومەینی لە نوتقی خۆی لە ١٢ی خاکەلێوەدا گوتی: "ئەوە یەکەمین دەوڵەتی خودایە کە دادپەروەری دادەمەزرێنێ، پاشایەتی تێک دەشکێنێ و دەیخاتە نێو زبڵدانی مێژوو". لە سەردەمی ڕێژیمی پاشایەتی لە ئێراندا کوردەکان وەک یەکێک لە نەتەوە دابەشکراوەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست هەمیشە لەژێر زەبروزەنگدا بوون، لەو کاتەوەی کوردەکان یەکەمین ڕاپەڕینە ناسیۆنالیستیەکانیان لە کوردستانی ئێران دەست پێ کرد حکوومەتە پاشایەتییەکانی زاڵ بەسەر کوردستاندا، بێئەوەی لە هۆکارەکانی سەرهەڵدانی ئەو شۆرشانە بپرسن، ڕاپەرینەکانیان بە هێزی سەربازی سەرکوت دەکرد. ئەو سەرکوت و زەبروزەنگەش لە سەردەمی کۆماری ئیسلامیدا نەک کەمی نەکرد، بەڵکوو ڕۆژبەڕۆژ پەرەی سەندووە.

ڕێفراندۆمەکەی ١٠ی خاکەلێوەی کۆماری ئیسلامی کە ڕۆژی ١٢ی خاکەلێوە ئاکامەکەی ڕاگەیەندرا، حیزبی دێموکرات و خەڵکی کوردستان بایکۆتیان کردبوو. بەڵام ئەوان لە میتینگەکەی ١١ی ڕەشەممە مانگێک پێشتردا کە بەحەق وەک ڕێفراندۆم دەچوو، دەنگی «بەڵێ»ی خۆیان بە حیزبی دێموکرات دابوو و ئەم حیزبەیان وەک نوێنەری خۆیان هەڵبژاردبوو. ڕێفراندۆمی دیاریکردنی جۆری نیزامی دەسەڵاتی سیاسی لە ئێران گەڵالەکردنی پرسیارێک بوو کە "ئایا لایەنگری ئەوە هەن کۆمارێکی ئیسلامی جێگەی پاشایەتی بگرێتەوە، کۆمارێک کە دواتر یاسا بنەڕەتییەکەی پەسند دەکرێ؟ ئا یان نا."

پاشخانی سیاسیی کورد و ئەزموونی حیزبی دێموکراتی کوردستان کۆسپێکی گەورەی بەردەم ئایەتوڵڵاکانی تاران بوون، بەتایبەت کە کوردەکان بە ژێریی سیاسیی خۆیان کە دەیانزانی کۆماری ئیسلامی ئێران ناتوانێ بەدیهێنەری حکوومەتێکی دێموکراتیک بێت و دەستەبەری مافەکانیان بکات؛ ئەم ڕێفراندۆمەیان بایکۆت کردبوو. هەروەها خەڵکی کوردستان بۆ دیاریکردنی مافی چارەنووسی خۆی متمانەی خۆی بە حیزبی دێموکرات بەخشیبوو.

پاش ٤٤ ساڵ جیاوازییەکی نێوان ئەو دوو ڕێفراندۆمەی کوردەکان بە یەکیان گوت بەڵێ و ئەوەی تریان بایکۆت کرد، پتر دەردەکەوێ. "ئا"ی کوردی ئێران بە ڕێفراندۆمی ١٠ی خاکەلێوەی کۆماری ئیسلامیی ئێران ئاکامەکانی زوو دەرکەوتن کە فتوای خومەینی دژی نەتەوەی کورد لە ٢٨ی گەلاوێژی ١٣٥٨ دەسپێکی نێوەرۆکی دەسەڵاتێک بوو کە باڵی بەسەر وڵاتدا کێشابوو. کوردەکان لەو سەردەمەدا لە قودرەتدا بوون، وەفدی حکوومەتی ناوەندی سەردانی کوردستانی دەکرد و واده و بەڵێنی زۆر دەدران، بەڵام ئەو بەڵێنانە تەنها بۆ کات کوشتن بوو، ئەوان ماوەی چەند مانگ بە بیانووی دانیشتن لەگەڵ کوردەکان کاتیان بۆخۆیان کڕی و لەو ماوەیەدا تاران توانی خۆی کۆ بکاتەوە و بە زەبری هێز و لەشکەرکێشی کوردستان بخاتەوە ژێر ڕکێفی نیزامیی خۆیەوە.

حکوومەتی ناوەندی بە سەرنجدان بە کاریگەریی میتینگی ١١ی ڕەشەممە و قورسایی حیزبی دێموکرات لە هاوکێشە سیاسییەکانی کوردستاندا ترسی ڕێ نیشتبوو، بۆیە کەوتە پیلانگێڕی هەتا لە ڕێگای تەفرەقەنانەوە لە نێوان کورد و تورکەکان پرسی کوردەکان لە بەرژەوەندیی خۆی یەکلا بکاتەوە؛ بەڵام نەیتوانی ئەو ئامانجە بەو شێوەیە کە خۆی مەبەستی بوو بپێکێ. هەربۆیە بە هێزی سەربازیی بێژمار هێرشی بەرینی کردە سەر کوردستان و داگیری کرد.

لە کتێبی "خولیا و مەرگی قاسملووی کورد"ودا کارۆڵ پرونهۆبێر ئاوا باس لە ڕووداوەکانی دوو ڕۆژ پێش ڕیفراندۆمی کۆماری ئیسلامی دەکات: "دوو ڕۆژ پێش ڕێفراندۆم، قاسملوو چوو بۆ شاری قوم. داوای دانیشتنی دەگەڵ خومەینی کرد، ژمارەیەک لە ئەندامانی ڕێبەریی حیزبیشی دەگەڵ بوون. قاسملوو دەیگێڕایەوە: کاتێک وەژوور کەوتین، بە سەدان ژن و منداڵمان لە هۆدەکەی خومەینیدا چاو پێکەوت. ئایەتوڵڵا لەکاتێکدا لەسەر زەوی دانیشتبوو، و قاچەکانی تێک بەزاندبوون، کڵۆ قەندێکی هەڵ دەگرت و دەزاری دەنا و دوایەش دەری دێنایەوە و دەیدا بە یەکێک لەو کورە چکۆلانەی لەتەنیشتی دانیشتبوون... چوومە لای ئەحمەدی کوڕی و پێم گوت هەزار کیلۆمیترمان ڕێگە بڕیوە و هاتووین بەتەنیا ببینین. ئەحمەد گوتی: "پێنج خولەک ڕاوەستن". ماوەی کاتژمێرێک بەتەنیایی دەگەڵ خومەینی بووم. هەلومەرجەکەم بۆ شی کردەوە و پێخۆشبوونی خۆمان بۆ بەشداری لە ڕێفراندۆم و دەنگدان بە کۆماری ئیسلامی پێ ڕاگەیاند بەو مەرجەی داخوازەکانمان دابین بکرێن. خومەینی لە حاڵێکدا سەری شۆڕ کردبۆوە گوتی: "ئەوە کاری من نیە". بێئەوەی چاوم لێ بکا گوتی: بڕۆ بازرگانی ببینە و بە پرتەپرت ئاماژەی بەو پێشنیارە کرد کە پاش ڕووداوەکانی سنە درابوون و گوتی: "ئایەتوڵڵا

تاڵەقانی پێشتر ڕاگەیەندراوێکی بڵاو کردۆتەوە. لەوە زیاتر چتان دەوێ؟ دوکتور قاسملوو دەڵێ "سەرلەنوێ پێم لەسەر قسەکانی خۆم داگرت و گوتم کەوابوو کاتێک لێرە چوومە دەر ئێوە ڕێگام پێ دەدەن بە ڕاشکاوی ڕابگەیەنم کە ئێوە دەگەڵ ئەو پرسانە هەن کە تاڵەقانی بەڵێنی پێداوین؟". خومەینی بێ سێودوولێکردن گوتی: "بەڵام، نازانم ئەو چیی گوتووە. ئێمە هەموومان موسوڵمان و برای یەکترین". کاتێک پێمان لەسەر داخوازەکانمان داگرت، گوتی حاڵی باش نییە و بێئەوەی چاوێکمان لێ بکا، لە هۆدەکە وەدەر کەوت. ئێمەش هەستاین و لە ماڵەکە چووینە دەر. دیتمان لەسەر بانەکەوە دەست بۆ خەڵکی ڕادەتڵەکێنێ. سواری ماشێنەکانمان بووین و پێش ئەوەی لە شاری قوم وەدەر کەوین، بڕیارمان دا لە ڕێفراندۆمدا بەشدار نەبین".

هەڵسوکەوتی خومەینی بەئاشکرا دەیسەلمێنێ کە کۆماری ئیسلامی هەر لە سەرەتاوە باوەڕی بە ماف و ئازادییەکانی خەڵکی کورد نەبووە و، بۆ خۆ چەسپاندن هەموو کارێکی کردوە.

ئەگەرچی ڕەوتی ڕووداوەکان نەیهێشت ئەو حیزبەی لە ڕێفڕاندۆمەکەی ١١ی ڕەشەمەدا دەنگی متمانەی خەڵکی کوردستانی وەرگرت و دوایەش ئەو متمانەیە لە چەند بۆنەی دیکەدا دووپات بوویەوە بەئاشکرا لە نێوخۆی کوردستان دەوری کاریگەریی خۆی ببینێ و شەڕێکی خوێناوی و درێژخایەنی بەسەردا سەپا؛ بەڵام دوای ٤٤ ساڵ خەڵکی کوردستان هەر لە پشتیەتی. بەڵام ڕێفراندۆمەکەی خومەینی کە لە ڕواڵەتدا سەرکەوتبوو، ئەمڕۆ چارەنووسەکەی بەتەواوی ڕوونە.

لە ٤٤ ساڵەی ١٢ی خاکەلێوەدا کە سەرکەوتنی ڕێفڕاندۆمی کۆماری ئیسلامیی تێدا ڕاگەیەندرا، ئێستا شۆڕشێکی بەرین و بەهێز بەڕێوەیە کە ئامانجەکەی ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامییە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان میدیا - ڕێکەوتی: ١٢ی خاکەلێوەی ٢٧٢٣

پێشەوای کوردان!

(بەبۆنەی ١١ی بانەمەڕ ڕۆژی لەدایک بوونی پێشەوا قازی محەممەد دامەزرێنەر و ڕێبەری گوتاری ناسیونالیستی کورد)

ناگری باڵەکی

پێشەوا قازی محەممەد، ڕێبەر و ڕێنیشاندەرو یەکەم سەرکۆماری کوردستان، ڕێبەرێک کە «کەم ژیاو کەڵ ژیا». ئەو وەک ڕێبەرێکی ئەفسانەیی بۆ کورد لە سەردەمێکدا بوو بە ڕێنیشاندەر کە ئێستاشی لەگەڵ بێ، لەسەر ئەم ڕێگەیە کورد هەنگاو دەنێ، ئەوەی فەیلەسووفە جیهانییەکان لەبارەی دەوڵەت و ڕێبەریی خەڵک بە نووسین باسیان کردبوو و لە کتێبەکانیاندا وەک بیرۆکە هێنابوویان، پێشەوا بە کردەوە ئەو بیرۆکانەی لە ماوەی ڕێبەریی خۆیدا جێبەجێ کرد. ئەو مۆمێک بوو لە تارکییەک لە مێژووی هەزاران ساڵەی نەتەوەیەکی خۆشی لە خۆی نەدیو.

هەر وەک پێشەوا قازی محەمەد لە نوتقێکی مێژوویی کە لە ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٧٢ی ٨ی گەلاوێژی ١٣٢٥ بڵاوبۆتەوە، دەڵێ:

"بۆ خۆتان دەزانن کە ئەمن بۆ وەرگرتنی حقووقی کورد شەو و ڕۆژ وچانم نەداوە و ئەو زەحمەتەش بە فەخر دەزانم. تا یەک ڕۆژم لە دنیا مابێ دەست لە فیداکاری هەڵناگرم و بە هەموو کەسێکی دەسەلمێنم کە کورد شایانی ژیانە."

کە باس لە «ژێکاف»، «حیزبی دێموکراتی کوردستان» و «کۆماری کوردستان» دەکرێ، ڕاستیەک هەیە دەبێ باس بکرێت ئەویش ئەوەیە کە نەخش و کاریگەریی تایبەتی پێشەوایە لە بەدەستهێنانی گەورەترین دەسکەوتی میژوویی بۆ کوردستان و نەتەوەی کورد. بۆ ئەو کەسەی کە دەیهەوێ بزانێ کۆماری کوردستان چ بووە دەبێ سەرەتا لە هزر و بیری پێشەواوە دەست پێبکات و کۆماری کوردستان چ دەستکەوتێکی میژوویی بووە بۆ کورد هەر وەک جەعفەر عەلی لە کتێبی «ناسیۆنالیزم و ناسیۆنالیزمی کوردی» ئاوا باسی پێشەوا دەکات:

"ئەگەر بزاڤی ناسیۆنالیستی کوردی لە بیستەکاندا بێ ناوی شێخ مەحموود دەبێتە کەم و کۆڕییەک، ناوهێنان و قسەکردنیش لەسەر ژێکاف و حیزبی دێمۆکرات و کۆماری کوردستان وەک بەرهەمی تێکۆشانی ناسیۆنالیزمی سیاسی کورد لە ڕۆژهەڵات بێ ناوی قازی محەممەد لە کەموکورتی بەدەر نابێت".

ئەگەر بە کورتی چاوێک بە سەرەتای لاویەتیی پێشەوادا بخشێنین، دەبینین پێشەوا کەسێک بووە کە هەمیشە هەوڵی خۆ فێرکردن و خۆ پێگەیاندنی داوە و هەوڵی داوە لە زانیارییەکانی خۆی بە قازانجی کۆمەڵانی خەڵک کەڵک وەرگرێ، پێشەوا کەسێکی زیرەک و خاوەن بیرێکی تیژ بووە ئەو لە سەردەمی خۆیدا شارەزایی چەندین زمانی جیاواز لە زمانی کوردی بووە، لە ژمارە ١٥ی ڕۆژنامەی «کوردستان» دەوری دووەم لە ساڵی ١٣٥١ ئاوا باسی پێشەوا کراو..

"ئەو زانستی ئایینی و فەلسەفەی کۆن و ئەدەبیاتی فارسی و عەرەبی هەر لە مەڵبەندی مەهاباد و لە خزمەت مامۆستا زاناکانی ئەم مەڵبەندە خوێند. هێشتا مێرمندانێ بوو کە لە زانستی زەمانی خۆیدا بە مامۆستا دەناسرا. پاش ئیجازە وەرگرتن، چالاکانە خەریکی کاری کۆمەڵایەتی بوو بێ ئەوەی مەعاش وەربگرێ نوێنەری فەرهەنگی مەهابادی وەئەستۆ گرت. یەکەمین قوتابخانەی نوێی ئەم شارە لە سایەی هەڵسووڕان و تێکۆشانی ئەو دروست کرا کە خۆی بە سەری ڕادەگەیشت و دەرسیشی دەگوتەوە. بناغەی هەوەڵین نەخۆشخانەی مەهابادیش بەدەستی ئەو داڕێژراو لە ژێر چاوەدێریی ئەودا کەوتە کار."

پێشەوا قازی لەسەردەمی خۆیدا زمانزانێکی گەورە بووە کەسێک بووە کە توانیویەتی بە ٦ زمانی جیاواز لە زمانی کوردی قسان بکات ئەو لە ماوەیەکی کەم دا "فێری زمانی ئینگلیسی، ڕووسی و فەرانسەیی بێ و بێجگە لەو سێ زمانە، زۆر باش لە زمانی عەرەبی، فارسی و تورکی شارەزایی پێدا بکات."

پێشەوا کەسێک بوو کە خوێندنی ئایینی تەواو کردبوو و قازی شەرعی مەهاباد بوو لەگەڵ ئەوەیدا هەمیشە هەوڵی داوە کە بەدوای شتی نوێدا بگەڕێت و فکر و بیرە جیاوازەکانیش بخوێنێتەوە هەربۆیە لە کتێبخانەکەیدا کتێبی جۆراوجۆری لە هەموو بیر و هزرێک تێدا بوو، شاعیری کورد جەلالی مەلەکشا لە سەردانێکیدا ئاوا باسی کتێبخانەکەی پێشەوا دەکات: «جۆرەها جۆر عینوان کتێب لەم کتێبخانەدا بوون و ئەوەی دەگەیاند کە پێشەوا قازی محەممەد لە باری ئەندیشە و فیکرەوە چەند کراوە بووە... لە گۆشەیەکدا، هەر چوار ئینجیلی پیرۆز (عەقیق، لۆقا، جەدید، ومەتی) دەبینران و زۆر ڕۆمان و کتێبی شێعر و فەلسەفە و... کتێبی مێژوویی و زانستی...

٧٠ ساڵ پێش ئێستا لە ناوچەیەکی دواکەوتووی جیهاندا و لە ناوچەیەک کە خەڵکەکەی ئاگاداریەکی ئەوتۆیان لە جیهانی شارستانی و پێشکەوتوو نەبوو، پێشەوا ڕوو لە نەتەوەکەی دەکا و دەڵێ:

"برایانی خۆشەویست: ئەمن لە ئێوەم دەوێ کە تەنیا شەڕکەر نەبن بەشکوو چەکێکی وا هەڵبگرن کە بتوانن بەرامبەری دەگەڵ لەشکری میللەتانی تر بکەن، ئەو چەکەش (عیلم و زانستە) مەرحەلەی شەڕ تەواو بووە نۆبەی هونەرە... ئەمن لە ئێوەم دەوێ کە بە زانست بەربەرەکانێی دوژمنان بکەن. چەکی بێ عەقڵ دوژمنان نابڕێ. بەڵام داخەکەم ئاغاکان ئامادە نین کە لە میوەی خوێندن بەهرەوەر ببن. ئەگەر بڵێم کوڕەکانتان، برایەکانتان بهێنن بیانێرم بۆ جەبهە باکیان نییە، بەڵام ئەگەر بڵێم بۆ خوێندنیان دەنێرم ڕووی خۆیان گرژ دەکەن و عوزری ناموجە دێننەوە، ئەگەر پێیان بڵێم مەدرەسەیەک لە دێیەکانتان بکەنەوە مات دەبن. »

لە ڕێگای خوێندنەوەی ئەو دێڕانەی پێشەواوە یەکەم شتێ کە بۆ مرۆڤ دەردەکەوێ ئەوەیە، پێشەوا بە مانای ڕاستەقینەی وشە ڕێبەر و سەرکردەیەکی نوێخواز بووە و ڕێفورم و گۆڕانکاری لە بونیادی کۆمەڵی کوردەواری، بەشێکی هەرە گرینگی لە هزر و فیکری پێکهێناوبوو. کاتێ لە لاپەڕەکانی ڕۆژنامەی کوردستانی ئەو سەردەمە ڕادەمێنی و لە وتارەکانی پێشەوا دەڕوانی، کەمتر سوخەنڕانییەکی پێشەوا دەبینی کە بێ نێوبڕ وشەگەلی: تەرەقی، پێشڕەفت و فێربوونی زانست و گەشە و بەرەوپێشچوون لە میانەی وتەکانیدا بەدی نەکرێ. بەڵام چەمکی نوێخوازی و پێشکەوتن و بەرەوپێشچوون لە بیری پێشەوادا تەنیا بە مانای کەڵکوەرگرتن لە ئامراز و کەرەسە و تەکنیکی نوێ نەبوو، بەپێچەوانە پێشەوا لە ماوەی دەسەڵاتدارەتییدا لەگەڵ ئەوەی هەوڵی دەدا لە کەرەسە و ئامرازی نوێ بۆ نوێکردنەوەی کۆمەڵی کوردەواری کەڵک وەرگرێ، هەر لەو کاتەدا بە هەموو توانایەوە تێدەکۆشا بەشێوەیەکی بنەڕەتی سەرجەم دەروازەکانی پیوەندیدار بە ڕەوتی گەشە و بەرەوپێشچوونی کۆمەڵی کوردەواری، بۆ مرۆڤی کورد بەڕوودا بکاتەوە.

پێشەوا لە یەکێک لە کۆبوونەوەکانیدا ڕوح و سروشتی نەتەوەخوازیی کوردی دێنێتە سەر زمان و دەڵێ:

"ئێستاش لە سایەی هێز و قودرەتی ئازادی ئێمەش چاو و گوێمان کراوەتەوە و جارێکی دیکە ناچینەوە ژێر چنگاڵی بێدادی، کورد لە حەقی خۆی زیاتر هیچی لە خەڵکی نەویستووە، دەیەوێ بە زمانی خۆی بخوێنێ، لە پیت و کانگای وڵاتەکەی سوود بەرێ، ببێتە خاوەنی کارخانە و کانگا. کورد نایەوێ دەستدرێژی بۆ خاکی هیچ میللەتێک بکا.

پێشەوا قازی محەممەد ئەو مرۆڤە دەگەمەنە کاریزماییبە بوو کە شەوەزەنگی نەزانی و کۆیلەتی شەق کرد. هەتوانێک بوو بۆ بریتی هەزاران ساڵەی کورد، بارانێکی ڕەحمەت بوو بۆ سەحرای قاقڕیی کۆیلەتی و بندەستی. ئەو بوو بە پێشەوای گەل و بەو پەیامە کە پێی بوو هێزی نوستووی گەلی کوردی وەخەبەر هێنا، کۆشکی سەربەرزی و سەربەخۆیی کوردی لەسەردەمی بێدەرەتانیدا، دامەزراند. ئەو بوو بە پێشەوای گەل و بەو پەیامە کە پێی بوو هێزی نوستووی گەلی کوردی وەخەبەر هێنا، کۆشکی سەربەرزی و سەربەخۆیی کوردی لەسەردەمی بێدەرەتانیدا، دامەزراند. "

کاتێک هێندوستانییەکان کاریزمایەکیان هەیە بە ناوی گاندی و ئەفریقاییەکان ماندێلایان هەیە، ئەوا کوردیش بێبەش نەبووە لە هەبوونی کاریزما. پێشەوا قازی محەممەد نموونەی هەرەبەرزی کاریزما و ڕێبەری کوردە، لە ڕاستیدا بیر و کردارەکانی پێشەوا نەک هیچی کەمتر نییە لە بیر و کردەوەکانی گاندی و ماندێلا و ئەوانی تر، لە ڕاستیدا پێشەوا گوتاری کردە کردار کە ئەمە بەکەم سەرکردە دەکرێ لەڕاستیدا.

هەروەک مامۆستا هێمنی موکریانی بەدروستی لە گەورەیی پێشەوا دەنوسێ:

زانا بوو، کوردپەروەر بوو
پێشەوا بوو، ڕابەر بوو
هەر کورد نەبوو بەشەر بوو
خەمی خەڵکی لەبەر بوو.

هەق وایە کە ڕۆژی ١١ی بانەمەڕێ ١٢٧٩ هەتاوی بەرامبەر بە ٣٠ی ئەپریلی ١٩٠٠ کە ڕۆژی لەدایکبوونی پێشەوایە، سالانە وەک یادێکی نیشتمانی یادی بکرێتەوە. ئەو ڕۆژە واتە ١١ی بانەمەڕ ڕۆژی لەدایک بوونی کەسێکە کە مێژووی هاوچەرخی کوردی گۆڕی و جیهانی ناسیۆنالیزمی کوردی لەوێرا دەستی پێکرد.

سەرچاوەکان:

١- نوتقی پێشەوا. ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٧٢ ٨ی گەلاوێژی ١٣٢٥.

٢- ناسیۆنالیزم و ناسیۆنالیزمی کوردی. جەعفەر عەلی. سلێمانی ٢٠٠٤
٣- «کوردستان» ئۆرگانی کومیتەی ناوەندیی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان (ئێران) ژمارە ١٥ خاکەلێوەی ١٣٥١
٤- «کوردستان» بڵاوکراوەی بیری حیزبی دێمۆکراتی کوردستان ژمارە ٢٥. یەکشەممە ٢٦ی ڕەشەمەی ١٣٢٤ی هەتاوی. ١٧ی مارسی ١٩٤٦. بروانە وتاری حەزرەتی محمد قازی پێشەوا.
٥- جەلال مەلەکشا، وتاری زیارەتی کتێبخانە پیرۆزەکەی پێشەوا، وەرگیراو لە سایتی www.peshewa.com
٦- ڕۆژنامەی «کوردستان» ژمارە ٧٢ سێشەممۆ ٨ی گەلاوێژی ١٣٢٥. نوتقی حەزرەتی پێشەوای موعەزەمی کوردستان لە کاتی ڕۆیشتن بۆ ورمێ.

- دورگەی بەختەوەریی، ئەیوب ئەیوبزادە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان میدیا - ڕێکەوتی: ١٢ی بانەمەڕی ٢٧٢٣

ڕازی مانەوەی حیزبی دێموکرات؟

٨٠ ساڵ بۆ تەمەنی مرۆڤێک زۆرە، بەڵام بۆ ڕێکخراوێکی سیاسی گەورە زۆر کەمە! ٢٥ی گەلاوێژی ئەمساڵ، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران وەک یەکەم ڕێکخراو و حیزبی سیاسی کوردی لە کوردستان پێی نایە ٨٠ ساڵەی تەمەنی خۆیەوە! لەگەڵ ئەوەیدا ئەو ڕێکخراوە لە ماوەی تەمەنی خۆیدا بە دەیان قۆناغی زێڕین و لە هەمان کاتدا پڕ لە قوربانی و لەخۆبردوویی تێپەڕاندووە، بەڵام هەموو کات کە ناوی ئەو حیزبە دێ و باس لە هەڵوێست و کار و تێکۆشانی دەکرێ، مرۆڤ واهەست دەکات کە ڕێکخراوێکی تازە دامەزراوە، کە بۆ سەردەمی ئێستا دروستبووە.

بە دەیان پرسیار بۆ تازە لاوان و چینی تازە پێگەیشتوو دێتە پێش، کە ڕازی مانەوەی ئەو حیزبە چییە؟ بۆچی دوای ٨٠ ساڵ لەگەڵ ئەو هەموو گوشار و قوربانیدانەدا ئەو حیزبە هەر لەسەر پێیە؟ دەتوانین وڵامی ئەو پرسیارانە لە کەلێن و قوژبنەکانی مێژووی ئەو ڕێکخراوە سیاسییە گەورەی کوردستاندا ببینینەوە، کە حیزبی دێموکراتی کوردستان لە زەروورەت و پێویستییەکی کۆمەڵگەی کوردیدا دروست بووە، لە ڕاستیدا دەتوانین بڵێین کە ئەو حیزبە لەسەر دەستی هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگەی کوردی دامەزراوە. لە هەژار و دەوڵەمەند، کرێکار و خاوەنکار، مامۆستا و قوتابی، جووتیار و مەڕدار، مامۆستایی ئایینی، لاوان و ژنان لە دامەزراندن و مانەوەیدا ڕۆڵیان هەبووە. بەو مانایە کە ڕوانگەی هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگە لەو حیزبەدا ڕەنگی داوەتەوە، و هەموو چین و توێژی کۆمەڵگەی کوردستان لە بەرنامەی حیزبی

دێموکراتدا خۆی دیتۆتەوە. ئەوخۆ دیتنەوە وای کردوە کە ئەو حیزبە ببێتە حیزبی هەرە خۆشەویستی خەڵکی کوردستان، بە تێپەڕبوونی زەمان ببێتە مێژوو و کولتووری ئەو خەڵکە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان. کاتێک مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دەخوێنینەوە، دەبینین لەگەڵ ئەوەیدا کادر و ڕێبەری و بەشی ئاشکرای حیزبی دێموکرات بەپێی هەلومەرجەکان زۆربەی تەمەنی خۆی بە نهێنی لەنێو خۆی وڵات یا لە دەرەوەی سنوورەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەسەر بردوە، بەڵام واهەست ناکرێ کە ئەو حیزبە بۆ چرکەیەک لەنێو خۆی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دوور کەوتبێتەوە. چونکە دۆست و دوژمن ئەو ڕاستییە بە باشی دەزانن کە خەڵکی کوردستان بۆ یەک ڕۆژیش لە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دانەبڕاون و دەبینین سەرەڕای سەرکوتی بێ ئەمانی خەڵکی کوردستان لەلایەن کۆماری ئیسلامییەوە، ڕۆژ بە ڕۆژ پێگەی حیزبی دێموکرات لە کۆمەڵگەی کوردستاندا لە گەشەکردندایە. هەر بۆیە سەرمایەی گرنگی ئەو حیزب لە ڕاستیدا تەنیا پێشمەرگە و ئەندامەکانی نین، بەڵکوو سەرمایە و پێگەی سەرەکی حیزبی دێموکراتی کوردستان، خەڵکی کوردستانە. ئەو خەڵکە هەمیشە لە هەموو قۆناغەکانی خەباتدا لە پشت ئەو حیزبە ڕاوەستاون و قوربانییان بۆ داوە. چونکە هەروەکی لە پێشدا باسکرا، حیزبی دێموکرات هەڵگری ئامانج و ئاواتەکانی خەڵکی کوردستانە، و لە هەمان کاتدا، حیزبی دێموکرات بۆ وەدەستهێنانی مافەکانی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەدرێژایی تەمەنی خۆی بە پێشکەشکردنی هەزاران شەهیدی پێشمەرگە و کادر و دەیان ئەندامی ڕێبەری هەوڵی داوە کە پرسی کورد لە ئێراندا لە ڕۆژەڤ ڕابگرێ و ئیزن نەدا ماشێنی سەرکوتی دوو ڕێژیمی دەسەڵاتداری تاران (پاشایی و کۆماری ئیسلامی)دەنگی مافخوازانەی گەلی کورد کپ و بێدەنگ بێ و دەیان ساڵ خەباتی بەرگری پێشمەرگانە گەواهیدەری ئەو ڕاستییەن!

هەر چەندە نابێ ڕۆڵی ڕێبەری و کەسانی بە ئەزموون لە پێگەیاندنی حیزب لەبەر چاو نەگرین، لەگەڵ ئەوەدا حیزبی دێموکرات لەو دەگمەن حیزبانەی ناوچەکەیە کە ڕێبەرانی شەهید (پێشەوا، دوکتور قاسملوو، شەرەفکەندی) و هەموو ئەندامانی حیزب بێ جیاوازی لە خزمەت وەدیهاتنی ئامانجەکانی حیزبدا بوون و هەن، و ئەوە وای کردوە کە حیزبی دێموکرات جیاواز لە حیزبەکانی تر دەربکەوێ و نەسڵ دوای نەسڵ لە ماوەی ئەو هەشتا ساڵەی تەمەنی خۆیدا بەرپرسایەتی بەڕێوەبردنی جووڵانەوەی مافخوازنەی خەڵکی کوردستان وەئەستۆ بگرن. بە واتەیەکی دیکە بناغەی تەشکیلاتی ئەو حیزبە وا داڕێژراوە کە بەشێوازی دێموکراتیک دەستاودەستی دەسەڵاتی بەڕێوەبەریی حیزب بکرێ.

لەگەڵ هەموو ئەو باسانە، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە ماوەی هەشتا ساڵی ڕابردوودا، هەوڵی داوە لەگەڵ گۆڕانی سیاسەتی جیهانی و ناوچەی خۆی بگونجێنێ و شێوازی کارکردنی بگۆڕێ، بێ ئەوەی دەستکاری ئەو بنەمایانە بکا کە بۆی دامەزراوە. ئەو خاڵەش دەبێتە یەکێکی تر لە خاڵە پۆزەتیڤەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە مێژووی خۆیدا.

لەگەڵ هەموو ئەوانەی باسکران بارودۆخی ئێستای ناوچە و ئێران وادەخوازێ کە حیزبی دێموکرات زیاتر لە هەموو کات پێویستی بە یەکڕیزی تەشکیلاتی لەنێو خۆی حیزب و هەوڵدان بۆ ڕێکخستنی نێومالّی کورد لەسەر خاڵە هاوبەشەکان هەیە، بۆ ئەوەی لە ئاڵۆگۆڕە چاوەڕواننەکراوەکان لە ئێراندا، گەلی کورد بتوانێ بە هێزێکی یەکگرتوو کاریگەری هەبێ لەسەر ڕەوتی ڕووداوەکان. هەڵبەتە بەو مێژووە دوور و درێژە و تەجروبەی حیزبی دێموکرات لە مەیدانی خەباتدا دڵنیاین کە لەو قۆناغەشدا سەرکەوتوو دێتەدەر، چونکە مێژووی حیزبی دێموکرات ئەوەی سەلماندووە کە توانایی ئەو کارەی هەیە.

لەگەڵ هەموو ئەوانەدا حیزبی دێموکرات بەشێوەی نەریتی ڕەگی لە کۆمەڵگەی کوردستاندا داکوتاوە، دەستکەوتی هەرە گرنگی حیزبی دێموکرات وەک حیزبێکی سیاسی کە جارێ نەگەیشتۆتە دەسەڵات، بەرزڕاگرتنی ئاڵای تێکۆشان و ئیرادەی بەرەنگاری خەباتگێڕانەیە، ئەگەر لە ئێراندا چاو لە کوردستان بکەیت ئەو ڕۆحییە بەرەنگارییە لە کوردستان زۆر بەهێزترە و ڕووداوەکانی ئەو دوایانەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان نیشاندرەی ئەو ڕاستییەن.

حیزبی دێموکرات تاکوو ئێستاش گەورەترین پێگەی کۆمەڵایەتی و جەماوەری لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا هەیە، قورسایی ئەو پێگەیە بە ڕادەیەکە کە تا ئێستا هیچ هێزێک نەیتوانیوە لە بەرانبەریدا سەرهەڵبدات، هێزێک کە هەڵقوڵاوی ناخی کۆمەڵگەی کوردستانە و هەروەها گوتاری نەتەوەیی ڕۆژهەڵاتی کوردستانیش تاکوو ئێستاش حیزبی دێموکرات دیاری دەکات، تەنانەت ڕەوتە ڕێفۆرمخوازەکان و لایەنی تری کوردیش بە جۆرێک هەڵگری گوتاری حیزبی دێموکراتن، هەر بۆیەشە کۆماری ئیسلامی ئێران زیاتر بە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران هەستیارە.

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان میدیا - ڕێکەوتی: ١٦ی خەرمانانی ٢٧٢٥

ژینگەی کوردستان قوربانی سیاسەتی ئەمنیەتی!

بەراوردی دوو ڕەفتاری جیاوازی حکوومەت بەرامبەر بە سووتانی دارستانەکان

بەراوردی پارێزگاکانی باکووری ئێران - هیرکانی - و پارێزگاکانی ڕۆژاوای ئێران - کوردستان – زاگرۆس بە ئاماژەکردن بە ئامار، ژمارەکان و دووفاقییەتی سیاسی"

دەروازە: قەیرانێکی نایەکسان

لە دەیەی ڕابردوودا، سووتانی بەرفراوانی دارستانەکان لە ئێران بووەتە قەیرانێکی ژینگەیی مەترسیدار. بەڵام ئەوەی ئەم کێشەیە ئاڵۆزتر دەکات، بریتییە لە نایەکسانی لە ڕادەی کاردانەوە و تەرخانکردنی ئیمکانات لەلایەن حکوومەتەوە لە نێوان ناوچە جیاجیاکاندا.

ڕەفتاری حکوومەتی ئێران بەرامبەر بە ئاگرکەوتنەوەکانی دارستان و لێڕەوارەکان، دوو ڕووی تەواو جیاوازی نیشانداوە. ئەم دووفاقییەتییە لە کار و کردەوەدا، تەنها لە پرۆسەی کۆنترۆڵکردنی ئاگردا نییە، بەڵکو لە زۆر بواری دیکەی ژینگەیی، ئابووری و نەتەوەییدا جیاوازییەکی زۆری دروست کردووە.

تەوەرەی سەرەکیی وتار

ئەم وتارە هەوڵدەدات ئەم دووفاقییەتییە (دوو ڕەفتاری جیاوازە) شرۆڤە بکات و بناغەیەکی بۆ دابنێت. لێکۆڵینەوەکە بە پشت بەستن بە:

ژمارە و ئامارە ڕاستەقینەکان،

ڕاپۆرتە زانستییەکان،

شیکردنەوەی پێکهاتەی سیاسی و بڕیارەکانی ناوەند،

هەوڵدەدات جیاوازییەکانی نێوان سیاسەتی حکوومەت بۆ باکوور (وێناکراو بە 'پێشینە') و زاگرۆس (وێناکراو بە 'پەراوێزخستن') بە بەڵگەوە بخاتەڕوو.

بەراوردی ژمارەیی: جیاوازی لە قەبارەی زیان و خێرایی کۆنترۆڵکردن

بە تایبەتی، بەراوردکردنی زیانەکانی دارستانەکانی باکوور (گیلان - مازەندەران - گوڵستان) لەگەڵ ناوچە کوردستانیەکانی زاگرۆس (کوردستان، کرماشان، ئیلام)، ئامارێکی شۆکهێنەر دەخاتەڕوو:

ڕووبەری سووتاو و تێکچووی دارستانەکان (ساڵانی ١٣٩٠ - ١٤٠٢)

بەپێی ڕاپۆرتی فەرمی ڕێکخراوی دارستانەکان و سەرچاوە سروشتییەکانی ئێران:

ناوچە

بڕی دارستانی لەدەستدراو

ڕێژەی ئاگری کۆنترۆڵکراو لە سەرەتادا

ڕێژەی ئاگری کۆنترۆڵنەکراو (یان درەنگ کۆنترۆڵکراو)

زاگرۆس (کوردستان)

نزیکەی ١١٠،٠٠٠هێکتار

٪٣٠

نزیکەی ٧٠٪

باکووری ئێران(هیرکانی)

نزیکەی ٥٠،٠٠٠ هێکتار

٪٨٥

تەنیا نزیکەی ١٥٪

دەرەنجامی ژمارەیی:

ڕادەی زیانی دارستانەکان لە ناوچەی زاگرۆس دوو ئەوەندەی باکووری ئێرانە.
ئەم جیاوازییە گەورەیە زیانی ١١٠،٠٠٠هێکتار لە بەرامبەر ٥٠،٠٠٠هێکتار، لەگەڵ توندترین جیاوازیدا لە خێرایی کوژاندنەوە (کۆنترۆڵی ٧٠٪ی ئاگرەکان لە زاگرۆس دواخراوە ، بەڵگەی بەهێزن لەسەر جێبەجێکردنی سیاسەتێکی دووفاقییەتی کە تێیدا ژینگەی کوردستان و زاگرۆس بە ئاشکرا فەرامۆش کراوە.

- قوربانییانی مرۆیی: دووفاقییەتی لە بەهای ژیاندا

جیاوازیی ڕەفتاری حکوومەت لە ناردنی ئامێر و ئیمکاناتدا، بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ بووەتە هۆی گۆڕانی ژیانی خەڵک بۆ مەترسییەکی گەورە، بە تایبەتی لە ناوچەکانی زاگرۆس.

بەپێی ڕاپۆرتە فەرمییەکان، ناوخۆییەکان و میدیاییەکان:

ناوچە

ژمارەی قوربانییان (لە ماوەی ١٠ ساڵی ڕابردوودا)
پێگەی قوربانییەکان
شێکردنەوەی دۆخەکە
کوردستان و زاگرۆس
لانیکەم ٢٠تا ٢٣ کەس
خۆبەخشان و چالاکوانانی ژینگە پارێز
خەڵک ناچار بوون بە دەستی بەتاڵ و بێ ئامێر ڕووبەڕووی ئاگر ببنەوە، چونکە ئیمکاناتی حکوومەت گەیشتنە بە ناوچەکە دواخراوە.
باکوور (شیمال)
کۆی گشتی کەمتر لە ٥کەس

زۆربەیان هێزە فەرمییەکانی ئاگرکوژێنەوە
کاردانەوەی خێرا و بوونی کەرەستەی حکوومەت (وەک هەلیکۆپتەر) ڕێگری لە قوربانیی زۆری خەڵکی سڤیل کردووە.

هۆکاری جیاوازییەکە:

جیاوازیی سەرەکیی لە ژمارەی قوربانییەکاندا بەڕوونی ئاماژە بە سیاسەتێکی نادادپەروەرانە دەکات:

لە باکووری ئێران: ئامێر و کەرەستەی حکوومەتی (وەک هێزەکانی ئاگرکوژێنەوەی فەرمی، یان هێزی ئاسمانی) ئامادەن و کاری سەرەکیی کۆنترۆڵکردن دەگرنە ئەستۆ.
لە کوردستان (زاگرۆس): خەڵک ناچارن خۆیان "بە بێ ئامێر" و بە کەمترین کەرەستەی سادە بچنە ناو ئاگرەکەوە. ئەمەش مەترسیی گیان لەدەستدانی بە شێوەیەکی قووڵ زیاد کردووە.
پەیامی لێکۆڵینەوەکە: لە زاگرۆس، ژیانی خۆبەخشان بووەتە باجێک بۆ پڕکردنەوەی کەموکوڕیی پشتگوێخستنی سیاسی و ئیداری حکوومەتی ناوەندی.
قوربانیی دانی لاوانی کوردستان: باجێکی گران بۆ ژینگە
ئەو ئاماره دڵتەزێنەی کە ئاماژە بە گیان لەدەستدانی لانیکەم ٢٠ تا ٢٣ کەس لە خۆبەخشان و چالاکوانانی ژینگەپارێزی زاگرۆس دەکات، بەشێکی گەورەی دەگەڕێتەوە بۆ لاوانی دڵسۆزی ناوچەکە کە ژیانی خۆیان خستە مەترسییەوە.

- ڕۆڵی لاوان و بێبەشبوون لە ئیمکانات

لە ناوچە کوردستانییەکانی زاگرۆس، بە تایبەتی لە پارێزگاکانی مریوان، پاوە، سەولاوا (سروآباد)، و ئیلام، بە هۆی پشتگوێخستنی ئاشکرای حکوومەت، خەڵک و بە تایبەت لاوان ناچار بوون لێپرسراوێتیی کوژاندنەوەی ئاگر بگرنە ئەستۆ.

کردەوەی بە پەرۆشانە: زۆربەی ئەم قوربانییانە گەنجانێک بوون کە ئەندامی گرووپە ژینگەپارێزییە خۆبەخشەکانی ناوچەکە بوون (وەک چیا و سەوزیار). ئەوان بە هەستێکی نیشتمانی و ژینگەدۆستانەوە، بەبێ چاوەڕوانیی هیچ هاوکارییەکی حکوومی، بە پەلە دەچوونە ناوچە سەختەکان.

ئامێری سەرەتایی: ئەم لاوانە، لەجیاتی ئەوەی ئامێری پێشکەوتووی تایبەت بە ئاگرکوژێنەوە (وەک جلوبەرگی بەرگری لە گەرمی یان پەمپی ئاوی گەورە) بەکار بهێنن، تەنیا بێڵ، کلکی دار یان پۆشاکی سادەیان بۆ کۆنترۆڵکردنی بڵێسەکان

هەبووە.

- بەڵگەنامە خەمناکەکان

لە نێوان ئەو قوربانییانەدا، ناوی لاوانی وەک شەریف باجوەر و ئومێد کۆنەپۆشی (لە کۆمەڵەی ژینگەپارێزیی چیا لە مەریوان) و چەندین کەسی دیکە دەدرەوشێتەوە، کە بە هۆی دواکەوتنی گەیشتنی هێزی ئاسمانی حکوومەت یان کەمیی ئامێر، گیانیان فیدای پاراستنی دار بەڕووەکان کرد.

دەرەنجامی قوربانییەکان: گیانلەدەستدانی ئەم لاوانە نەک تەنها زیانێکی مرۆیی گەورەیە، بەڵکو ڕەخنەیەکی ڕاستەوخۆیە لەسەر سیاسەتی ناوەند، چونکە نیشانەی ئەوەیە:

"ئەگەر لە باکوور ژیان و دارستان بە ئیمکاناتی حکوومەت دەپارێزرێت، لە زاگرۆس دارستان تەنیا بە خوێنی لاوان و خۆبەخشەکان دەپارێزرێت".

ئەم ئاماژە بەڵگەی بەهێزە لەسەر ئەوەی کە فەرامۆشکردنی ئیداری، بووەتە هۆی قوربانیدانی ژیانی مرۆیی، بە تایبەتی لە چینی چالاکوانی ژینگەیی لە ناوچە کوردستانیەکان.

.هۆکارەکانی پشتگوێخستنی کوردستان: شیکردنەوەی پێکهاتەی سیاسی و ئابووری

کاردانەوەی جیاوازی حکوومەت لە نێوان باکوور و زاگرۆس تەنها کێشەیەکی ئیداری نییە، بەڵکو ڕەگ و ڕیشەیەکی سیاسی و ئەمنیی قوواڵی هەیە.

.تێڕوانینی ئەمنیەتی

لەلایەن سیاسەتەکانی حکوومەتی ناوەندییەوە، کوردستان و ناوچەکانی دیکەی زاگرۆس بە "ناوچەیەکی ئەمنییەتی " (Security Zone)سەیر دەکرێت.

دەرەنجامی ئەم تێڕوانینە ئەمنییەتییە:

کەمتەرخەمی لە چالاکییە مەدەنییەکان: چالاکییەکانی ژینگەپارێزی لە لایەن حکوومەتەوە وەک چالاکییەکی ئەمنیی چاودێری دەکرێت، ئەمەش دەبێتە هۆی سنووردارکردنی کاری ژینگەپارێزی.

دەستگیرکردنی چالاکوانان: زۆرجار چالاکوانانی ژینگەپارێز کە هەوڵ دەدەن کەموکوڕییەکانی حکوومەت لەم بوارەدا بخەنە ڕوو، ڕووبەڕووی دەستگیرکردن و لێپێچینەوەی ئەمنییەتی دەبنەوە.

ڕێگریکردن لە هاوکاریی نێودەوڵەتی: قەدەغەکردنی هاوکاریی ڕێکخراوە خۆبەخشە ناوخۆییەکان (NGO) لەگەڵ ڕێکخراوە جیهانی و نێودەوڵەتییەکان، ئەمەش بێبەشیان دەکات لە ڕاهێنان و ئامێری پێشکەوتوو.

گواستنەوەی بودجە: بەشێکی زۆری بوودجە کە دەبێت بۆ پەرەپێدانی ژینگە و سەرچاوە سروشتییەکان خەرج بکرێت، دەگوازرێتەوە بۆ کەرتی ئەمنی و سەربازی.

دەرەنجامی ئەمنی: کاتێک ئەمنییەت دەبێتە پێشینەی یەکەم (ئەولەوییەت)، ژینگە و پاراستنی دارستانەکان بە شێوەیەکی ئۆتۆماتیکی بێبایەخ دەبن

- پەرەپێدانی نایەکسان و بوودجە (توسعە نامتوازن)

ئامارە فەرمییەکانی بوودجە، بەڵگەیەکی ژمارەیی ڕوونن لەسەر ئەم نادادپەروەرییە:

بوودجەی ڕاگەیەندراوی ژینگەپارێزیی پارێزگاکان (ساڵی ١٤٠٠)

پارێزگا

ناوچە

بڕی بوودجەی ژینگەپارێزی

مازەندەران

باکوور (شیمال)

١٦٠ملیار تمەن

گیلان

باکوور (شیمال)

١٤٠ملیار تمەن

کۆی گشتی باکوور

٣٠٠ملیار تمەن

کوردستان

زاگرۆس

٤٠ملیار تمەن

ئیلام

زاگرۆس

٣٥ملیار تمەن

کۆی گشتی زاگرۆس

٧٥ملیار تمەن

دەرەنجامی بوودجە:

بوودجەی ژینگەپارێزیی باکوور نزیکەی چوار (٤) ئەوەندەی ناوچەکانی کوردستان و ئیلامە.

لە کاتێکدا کە ناوچەکانی کوردستان و زاگرۆس بە شێوەیەکی مێژوویی نزیکەی ٧٠٪ی ئاوی وڵاتی ئێران دابین دەکەن و سەرچاوەیەکی ژینگەیی و ئاوی زۆر گرنگن، بەڵام کەمترین بوودجە و گرنگییان پێدراوە. ئەمە نیشانەی ڕوونی ئەوەیە کە پێشینەی حکوومەت لەسەر بنەمای پێداویستیی نیشتمانیی وڵات دانەنراوە، بەڵکو لەسەر بنەمای چاودێریی سیاسی و ئەمنی داندراوە.

دووفاقییەتی لە ڕاگەیاندن و میدیاوە تا هەڵسوکەوت لەگەڵ قوربانییان

ئەو دووفاقییەتییەی کە لە دابەشکردنی بوودجە و کاردانەوە ئەمنییەکاندا هەبوو، لە بوارەکانی ڕووماڵکردنی میدیایی، بونیادی ژێرخان و ڕێزگرتن لە قوربانییەکانیشدا بە ڕوونی دەردەکەوێت

- لاوازیی ڕووماڵکردنی میدیایی

ڕۆڵی میدیا لە فشارخستنە سەر حکوومەت بۆ کاردانەوە زۆر گرنگە. لێرەدا میدیا فەرمییەکانیش بەشێکن لەم دووفاقییەتییە:

ئاگرکەوتنەوە لە باکوور: ڕووماڵکردنی کات بە کات و ساتی بە سات لە میدیا فەرمییەکان، کە ئەمەش فشاری سیاسی دروست دەکات بۆ ناردنی ئامێر و سەرنجی بەرپرسان ڕادەکێشێت.

ئاگرکەوتنەوە لە کوردستان: تەنها دەبێتە بەشێکی کورت و سڕکراو (سانسۆرکراو) یان بە دواکەوتنێکی زۆرەوە بڵاودەکرێتەوە.

لێکدانەوە: کاتێک میدیا فشاری پێویست نەهێنێت، حکوومەت بە ئاسانی دەتوانێت کاردانەوەی خۆی دوا بخات یان بیخاتە پەراوێزەوە.

..نەبوونی بنکەی تایبەتی ئاگرکوژێنەوەی ئاسمانی (نبود پایگاەهای تخصصی)

بوونی بنکەی هەمیشەیی ئاگرکوژێنەوەی ئاسمانی (هەلیکۆپتەر و فڕۆکە) کلیلی خێرایی کۆنترۆڵکردنی ئاگرەکانە:

لە تەواوی زاگرۆسدا: تەنها یەک بنکەی نیمچە-چالاک لە شیراز بوونی هەیە، کە مەودایەکی دوورە و ناتوانێت دەستبەجێ بگاتە ناوچەکانی کوردستان، کرماشان و ئیلام.

لە کوردستان: هیچ پایگایەکی هەمیشەیی و ئاسمانیی تایبەت بە ئاگرکوژێنەوە بوونی نییە.

لە باکووری ئێران: بوونی چەندین بنکەی ئاسمانیی چالاک:

پایگای نۆوشەهر
پایگای گورگان
پایگای ڕەشت
هەروەها، هەندێک کات پایگایەکی کاتیی لە ساری دادەنرێت.

- هەڵسوکەوتی دووفاقیانە لەگەڵ چالاکوانانی ژینگەپارێز (برخورد دوگانە)

ئەم خاڵە کاریگەرترین بەڵگەیە لەسەر "دادپەروەریی دووفاقیانە:"

لە باکوور: چالاکوانانی ژینگەپارێز بەهۆی هەوڵەکانیانەوە ڕێزیان لێدەگیرێت و هەندێک جار خەڵات دەکرێن.

لە کوردستان: چالاکوانانی ژینگەپارێز، نەک خەڵات ناکرێن بەڵکو تووشی دادگایی و زیندانی دەبنەوە و دەکەونە ژێر فشاری حکومەت هەروەها پاش مردنیشیان لەلایەن حکوومەتەوە پشتگوێ دەخرێن و بە کردەوە نابینرێن دەگیرێن. لە بری ڕێزلێنان، بنەماڵەکانیشیان دەکەونە ژێر فشاری ئەمنییەتیی حکوومەتەوە.

دەرەنجام: ئەمە نیشانەی ئەوەیە کە کێشەکە تەنها کێشەی نەبوونی ئامێر نییە، بەڵکو کێشەی ڕەتکردنەوەی داننانە بە خزمەتگوزاریی و قوربانیی خەڵکی کوردستان.

ڕەفتاری دووفاقیانەی حکوومەت: دوو ڕوو لە یەک وڵاتدا

دەرەنجامی کۆتایی شیکردنەوەی ئامارەکان و شێوازی کاردانەوە، بە ڕوونی دەریدەخات کە حکوومەتی ئێران لە کاتی قەیرانی ئاگرکەوتنەوەدا دوو چاو و دوو ڕەفتاری تەواو جیاوازی هەیە:

نموونەی ڕاستەقینەی دووفاقییەتیی کاردانەوەی حکوومەت (ساڵی ١٤٠٤)

بەراوردکردنی ڕووداوەکانی ئاگرکەوتنەوە لە "ئەلێت"ی باکوور و "ئاویەر"ی سنە، بە شێوەیەکی ڕوون دوو ڕووی جیاوازی سیاسەتی حکوومەت لە یەک کاتدا نیشان دەدات:

نموونەی یەکەم: ئاگرکەوتنەوەی دارستانی "ئەلێت" لە باکوور (ناوچەی پڕستیژ)

لە کاتی ئاگرکەوتنەوە لە دارستانەکانی "ئەلێت" لە باکووری وڵات (مازەندەران) لە ساڵی ١٤٠٤، کاردانەوەی حکوومەت خێرا و تێر و تەسەل بوو:

هێزی ئاسمانی: ٣ هەلیکۆپتەری تایبەت بە کوژاندنەوە و گواستنەوەی هێز دەستبەجێ نێردران.

پشتیوانیی سەربازی: سپا و ئەرتەش بە ئامێری تەواو و پێویست چوونە ناو مەیدان.

ڕووماڵکردنی میدیایی: ڕاگەیاندنی نەتەوەیی لە ماوەی ڕۆژەکەدا چەندین ڕاپۆرتی تایبەتی بڵاو کردەوە.

دەرەنجام: ئاگرەکە لە ماوەی کەمتر لە ٢٤ کاتژمێردا بە تەواوی کۆنترۆڵ کرا.

نموونەی دووەم: ئاگرکەوتنەوەی "ئاویەر"ی سنە لە کوردستان (ناوچەی ئەمنییەتی)

لە هەمان ساڵدا، لە کاتی ئاگرکەوتنەوە لە چیای "ئاویەر"ی سنە، کە بە سیمبولی شارەکە دادەنرێت، کاردانەوەی حکوومەت بە تەواوی پێچەوانە بوو:

هێزی ئاسمانی: هیچ هەلیکۆپتەرێک یان فڕۆکەیەکی ئاگرکوژێنەوە نەنێردرا.

هێزی فەرمی: تەنها نزیکەی ٣٠ کارمەندی سەرچاوە سروشتییەکان لەوێ بوون.

ڕۆڵی خەڵک: خەڵک بە دەستی بەتاڵ و تەنها بە شاخی دار و کەرەستەی سەرەتایی ڕووبەڕووی ئاگرەکە بوونەوە.

باجی مرۆیی گران: ٣ چالاکوانی ژینگەپارێزی ناسراوی وەک موورادی، ئەمینی و یوسفنەژاد لەناو ئاگرەکەدا گیانیان لەدەست دا.

هەڵسوکەوتی سیاسی و ئەمنییەتی:

جەستەی قوربانییەکان بە دواکەوتنەوە و بەبێ ڕووماڵکردنی میدیایی ڕادەستی خێزانەکانیان کرایەوە.
هیچ بەرپرسێکی باڵا تەنانەت پەیامی سەرەخۆشیی فەرمیشی نەدا.

ئەمە ڕوونترین وێنەی دووفاقییەتیی حکوومەتییە: لە کاتێکدا ئاگری باکوور بە هەموو هێز و ئامێری دەوڵەت دەکوژێنرێتەوە، ئاگری زاگرۆس بە فیداکاریی تاکەکەسی و خوێنی لاوانی کورد دەکوژێنرێتەوە، لە کاتێکدا حکوومەت تەنها سەیرکەرێکی ساردوسڕە.

لە ساڵانی ڕابردوودا، دارستانەکانی زاگرۆس لە پارێزگا کوردستانیەکان (کوردستان، کرماشان، ئیلام و بەشێک لە ئازەربایجانی ڕۆژاوا) ساڵانە بوونەتە گۆڕەپانی ئاگرکەوتنەوەی بەرفراوان. لە هەمان کاتدا، دارستانەکانی هیرکانی لە باکوور (گیلان، مازەندەران، گوڵستان) چەندین جار ئاگریان تێ بەربووە. بەڵام شێوازی کاردانەوەی حکوومەت لەم دوو ناوچەیەدا لە ڕووی تووندی، ئامێر، ڕووماڵی میدیایی و ڕێزگرتن لە ژیانی خۆبەخشان، وەک یەک نییە.

ڕاپۆرتە هەواڵیی، حقوقیی و زانکۆییەکان لە پێنج تا شەش ساڵی ڕابردوودا، وێنەیەکی ڕوون دەخەنە ڕوو:

لە زاگرۆس، خۆبەخشانی کورد بە بێ کەرەستەی پێویست دەچنە ناو ئاگر و گیان لەدەست دەدەن.

لە باکوور، دەوڵەت فڕۆکە، هەلیکۆپتەر و تەنانەت یارمەتیی نێودەوڵەتی بۆ کۆنترۆڵکردنی ئاگر لە دارستانە

تۆمارکراوەکانی یونسکۆ بەکار دەهێنێت.

- چەمکی "تبعیض ژینگەیی" لەم دۆسیەدا

بە پێی زاراوەی "دادپەروەریی ژینگەیی" (Environmental Justice)، گرووپە پەراوێزخراوەکان (وەک گرووپی نەتەوەیی و جوگرافی) زۆرترین زیانی ژینگەیی هەڵدەگرن و کەمترین سودیان لە خزمەتگوزارییەکانی پاراستن دەبێت.

لێکۆڵینەوەکان دەریدەخەن کە حکوومەت بە ئەمنییەتیکردنی ژینگەپارێزی لە کوردستان، پاراستنی ژینگەی لاواز کردووە و خۆبەخشان لە جیاتی پشتیوانی، ڕووبەڕووی گومان و فشار دەبنەوە.

ئەم دۆسییە، بە بەڵگەی ئامار و نەبوونی ئامێر، بە تەواوی پشتگیریی ئەم وێنەیە دەکات: کوردستان و زاگرۆس قوربانیی تبعیضێکی ژینگەیی سیستماتیکن.

دەرەنجام:

لە زاگرۆس و کوردستان، لانیکەم ٢٠ چالاکوانی ژینگەپارێز کوژراون و حکوومەت لە تۆمارکردنی ئاماری فەرمی خۆی دەدزێتەوە. خۆبەخشانی کورد بە ئامێری کۆن و دەستی دەچنە شەڕی ئاگر، لە کاتێکدا دەوڵەت لە پشتەوە سەیر دەکات. لە باکوور، بۆ پاراستنی دارستانەکان هەموو جۆرە ئامێرێکی قورس و هاوکاریی دەرەکی تەرخان دەکرێت.

لە باکوور، حکوومەت دارستانەکان بە "سەرمایەی نەتەوەیی و جیهانی" دەبینێت و هەموو ئیمکانێکی بۆ تەرخان دەکات؛ بەڵام لە کوردستان، دارستان و خۆبەخشانیش دەکەونە دەرەوەی بازنەی "پێشینە" و لە حاشیەی سیاسەت و ئەمنییەتدا جێگیر دەکرێن.

قەیرانی ئاگرکەوتنەوە لە کوردستان و زاگرۆس لە ڕاستیدا قەیرانێکی ژینگەیی نییە، بەڵکو دەرئەنجامی سیاسەتێکی "دووفاقییەتیی ئیداری و سیاسیی" کە ناوچە کوردستانییەکان لە پێشینەدا دانانێت و وەک ناوچەیەکی پەراوێزخراو و ئەمنییەتی سەیریان دەکات، ئەمەش زیانێکی یەکجار زۆری ژینگەیی و قوربانیی مرۆیی لێکەوتووەتەوە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان میدیا - ڕێکەوتی: ٧ی بەفرانباری ٢٧٢٥

کوردستان؛ لەنێوان بەرداشی سەرکوتی ڕێژیم و ناوەندگەرایی پێکهاتەییدا

مێـژووی ڕۆژهەڵاتـی نێوەڕاسـت گەواهیـی ئەوە دەدات کە تونـدوتیژی لە جیـاتی ئەوەی ببێـتە وانە، دەبێـتە خـولێکی دووبـارەبووەوە؛ خولێـک کە تێیـدا خـوێنی مرۆڤ دەکرێتە قوربـانیی چەسپاندنی هاوکێشـەکانی دەسـەڵات. ئەوەی ئەمـڕۆ لە کوردستان ڕوو دەدات ـ بەتـایبەت دوای شەهیدبوونی چەندین گەنجی کورد لە مەلەکشاهی و ئیلام ـ ئاماژەیەکی مەترسیداری بەردەوامیی هەمان نموونەی مێـژوویە. ئەم ڕووداوانە ناکرێت وەک هەڵچوونێکی کـاتی یـان کـاردانەوەیەکی سـادە ببینـرێن؛ بەڵکوو بەشێکە لە سیستمێکی ناسراو کە تێیدا کوردستان دەکرێتە «مەیدانی سزادان» و تـاران دەمێنێـتەوە وەک «مەیـدانی سیاسەت.«

دوو لۆژیکی جیاوازی سەرکوت؛ بۆچی تاران جیاوازە؟

وردبوونەوە لە شێوازی مامەڵەی دەسەڵات لەگەڵ نارەزایەتییەکان، جیاوازییەکی قـووڵ و ترسـناک نیشـان دەدات. لە تـاران، وەک چەقی سیاسی و ئـابووریی وڵات، دەسـەڵاتداران زیـاتر پەنـا بـۆ دەستبەسـەرکردن، گـازی فرمێسـکڕێژ و تونـدوتیژییەک دەبەن کە تـا ڕادەیەک کۆنترۆڵکراوە. تەنانەت لە تونـدترین کاتیشدا، هەوڵ دەدەن زیـانە گیـانییەکان کەم بکەنەوە.

بەڵام لە شارەکانی کوردستان، زمانی دەسەڵات دەگۆڕێت. لەم ناوچانەدا، گوللە جێگەی هەموو ئامرازەکانی تری کۆنترۆڵ

دەگرێتەوە و کوشتنی ڕاستەوخۆ دەبێتە ئەمرێکی ئاسایی. ئەم جیاوازییە نە ڕێکەوتە و نە هەڵەی فەرماندەیەکە؛ بەڵکوو ستراتیژییەکی داڕێژراو و سیستماتیکە.

دەسەڵات ناڕەزایەتیی تاران وەک جۆرە «کێشەیەکی نێوخۆیی» دەبینێت کە دەبێت بە کەمترین تێچوو چارەسەر بکرێت، بەڵام کوردستان لە لۆژیکی ئەمنی و ئایدۆلۆژیی ڕێژێمدا، هێشتا وەک «مەترسییەکی وجودی» پێناسە دەکرێت. کوشتنی چەندین گەنج لە ناوچەیەکی دیاریکراودا، پەیامێکی ڕاشکاوە بۆ هەموو ئێران: لە کوردستان هیچ سنوورێک بۆ تۆندوتیژی نییە. دەسەڵات کوردستان وەک «نموونەیەکی چاوترسێنکردن» بەکار دەهێنێت تا بە ناوچەکانی تری ڕابگەیەنێت کە هەر جۆرە گۆڕانخوازییەک، تێچووەکەی وێرانکارییەکی گشتگیر دەبێت.

پێداگریمان لەسەر ئەم جیاوازییانە بۆ ئەوە نییە داوای گشتگیرکردنی تۆندوتیژی بکەین، بەڵکوو بۆ ئاشکراکردنی ئەو جیاکارییە پێکهاتەییەیە کە دەبێت کۆتایی پێ بێت. ئامانجی خەبات نەک فراوانکردنی گۆڕەپانی مەرگ، بەڵکوو دۆزینەوەی ڕێگەی ڕزگارییە بە کەمترین تێچووی مرۆیی.

وەهمی ڕزگاری لە سێبەری ناوەندگەراییدا

لەکاتێکدا لە کوردستان گەنجان دەکرێنە ئامانجی گوللە، بەشێک لە میدیا و ناوەندە سیاسییەکانی ئۆپۆزسیۆنی فارستەوەر، خەریکی بەرهەمهێنانی گێڕانەوەیەکی ترن. لەم گێڕانەوەیەدا، چەند کەسایەتی و پڕۆژەیەک وەک تاکە ڕزگارکەری ئێران و پارێزەری یەکپارچەیی خاک پیشان دەدرێن. ئەم ڕوانگە ناوەندگەرایە کە لە مێژووی چڕبوونەوەی دەسەڵاتەوە سەرچاوەی گرتووە، ئامادەیە هەموو شتێک بکاتە قوربانیی مانەوەی ناوەندێتیی تاران.

لەم گوتارەدا، هەموو سەرنجەکان لەسەر تارانە و ناوچەکانی تری وەک کوردستان پشتگوێ دەخرێن. ئەم ڕوانگەیە مافی بڕیاردانی خەڵکی پەراوێزخراو زەوت دەکات و نیشانی دەدات کە ناوەندگەرایی تەنیا بیرکردنەوە نییە، بەڵکوو واقیعێکی سەپێندراوە لە سیاسەت و میدیادا. ئەنجامی ئەم ڕێگەیە تەنیا بەرهەمهێنانەوەی هەمان پێکهاتەی کۆنی چەوساندنەوەیە، بێ ئەوەی هیچ ئاسۆیەکی ڕزگاری بۆ ناوچە پەراوێزخراوەکان تێدا بێت.

پەیوەندیی نێوان پلانی سیاسی و خەباتی مەیدانی

لەپاڵ ئەمانەدا، پێویستە ڕەخنەمان ڕوو لە خۆشمان بێت. حیزبە سیاسییە کوردییەکان ـ بەپێچەوانەی هەندێک

خوێندنەوەی سەرپێیی ـ خاوەن ئامانج و بەرنامەی سیاسیی ڕوونن. مەسەلەی سەرەکی نەبوونی بەرنامە نییە، بەڵکوو چۆنێتیی ڕێکخستنی خەباتی مەیدانی و گونجاندنیەتی لەگەڵ ستراتیژییەکی گەورەتردا.

هەندێک جار لە نێوان دروشمەکان و شێوازی ناڕەزایەتییەکان لە شەقامدا بۆشاییەک دروست دەبێت؛ بۆشاییەک کە تێیدا ڕووبەڕووبوونەوەی ڕاستەوخۆ تێچوویەکی مرۆیی زۆر قورسی لێ دەکەوێتەوە، بێ ئەوەی ئەم قوربانییانە ببنە دەستکەوتێکی بەرجەستە لە ئاستی نێودەوڵەتی، یاسایی یان دیپلۆماتیکەکاندا. ئەگەر ئامادەبوونی گەنجان لە شەقام نەبەسترێتەوە بە ڕێکارێکی ڕوون بۆ گۆڕینی ناڕەزایەتی بۆ گوشارێکی سیاسیی کاریگەر، ئەوا مەترسیی ئەوە هەیە وزە و سەرمایەی مرۆیی ئەم بزووتنەوەیە بەفیڕۆ بچێت.

شەهیدبوون کاتێک دەبێتە هێزێکی پایەدار کە لە چوارچێوەی پلانێکی گشتگیردا بێت، نەک تەنیا وەک ئامرازێکی خەبات کورت بکرێتەوە. ئازادی هەمیشە خۆینی ویستووە، بەڵام ئەم خوێنە کاتێک بەرهەمی دەبێت کە لەگەڵ ڕێکخستنی هێز و گۆڕینی ناڕەزایەتی بۆ کارتی گوشاری سیاسی بێت. ئەو گەنجانەی دەچنە مەیدان، مافی خۆیانە بزانن قوربانییەکەیان چۆن دەبێتە دەستکەوتێکی ڕاستەقینە.

بەرەی یەکگرتووی کوردستانی؛ پێویستییەکی مێژوویی

بۆ دەربازبوون لەم خولە داخورێنەرە، کوردستان پێویستی بە گۆڕانکاری لە ڕوویکەردی سیاسیدا هەیە، کە تەنیا لە ڕێگەی پێکهێنانی بەرەیەکی یەکگرتووی کوردستانییەوە دەکرێت. بەرەیەک کە:

خاوەن گوتارێکی یەکگرتوو و پڕۆژەیەکی نەتەوەیی بێت لە بەرامبەر ناوەند و جیهاندا؛
هۆشیاری و خەباتی ڕێکخراو بکاتە جێگرەوەی کاردانەوەی سۆزداری؛
بە دیپلۆماسییەکی بەهێز، دەنگی ئیلام و مەلەکشاهی بگەیەنێتە ناوەندەکانی بڕیار لە جیهاندا.

کۆتایی

ئێمە لە ساتەوەختێکی چارەنووسسازداین. یان دەبێت بە پلان و ڕێکخستن ببینە بکەرێکی سیاسیی خاوەن بڕیار، یاخود دەبێت دیسان چاوەڕێ بین لە تارانەوە بڕیارمان لەسەر بدەن و پشکی ئێمە تەنیا قوربانیدان بێت. کوردستان شایستەی ئەوەیە بڕیاردەر بێت، نەک قوربانی. هۆشیاریی سیاسی تەنیا قەڵغانێکە کە ناهێڵێت مێژوو بە خوێناویترین شێوە دووبارە

بێتەوە.

پەراوێز: بەو هیوایەی خوێنی شەهیدانی ئیلام و مەلەکشاهی، نەک تەنیا لاپەڕەیەکی تر بێت لە میژووی ئازارەکان، بەڵکوو ببێتە هەوێنی یەکێتی و پێگەیشتنی سیاسیی نەتەوەکەمان.

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان میدیا - رێکەوتی: ١٥ی بەفرانباری ٢٧٢٥

جێگۆڕکێی "تاج" و "مەندیل"؛ کوردستان و تەڵەی ئۆپۆزیسیۆنی ناوەندگەرا

جوگرافیایەک لە "نا"ی بەردەوام

مێژووی سیاسیی ئێران لەنیو سەدەی ڕابردوودا، گەواهی ئەوە دەدات کە کوردستان تەنیا ناوچەیەکی جوگرافی نییە، بەڵکوو "مەغزێکی سیاسی" و قوتابخانەیەکی ئازادیخوازییە. لە کاتێکدا زۆرێک لە ڕەوتە سیاسییەکانی تاران لە ساڵی ١٩٧٩دا لە نێوان چەپڕەوی و ئیسلامیزمدا سەرگەردان بوون، کورد تاک نەتەوە بوو بە وشیاریی پێشوەختە مەترسییەکانی "ویلایەتی فەقێهـ"ی ناسی. بایکۆتی ڕێفراندۆمی ١٢ی خاکەلێوەی ١٣٥٨ و گوتنی "نا" بە کۆماری ئیسلامی، بەردی بناغەی خەباتێکی ٤٧ ساڵە بوو کە تا ئەمڕۆش بەردەوامە. بۆ کورد، پرسی سەرەکی تەنیا ڕووخانی ڕێژیمێک نیە، بەڵکوو گۆڕینی ئەو پارادایمە ستەمکارەیە کە جارێک بە "تاجی پاشایەتی" و جارێک بە "مەندیلی مەزهەبی" دەیەوێت ناسنامەی نەتەوەکان بسڕێتەوە. کورد لەم مێژووەوە فێربووە کە ڕووخساری دەسەڵاتدارەکان هەرچییەک بێت، ئەگەر عەقڵیەتی ناوەندگەرایی نەگۆڕدرێت، جەوهەری ستەم وەک خۆی دەمێنێتەوە.

مێژووی خەبات: لە ڕەتکردنەوەی ١٩٧٩وە تا بزووتنەوەی ژینا

خەباتی کورد لە دژی کۆماری ئیسلامی هەر لە ڕۆژانی سەرەتای هاتنەسەرکاری ئەم ڕێژیمەوە دەستی پێ کرد. کاتێک

خومەینی فەرمانی "جیهاد"ی دژی کوردستان دەرکرد، کوردەکان نەک تەنیا لە سەنگەری بەرگریی چەکداریدا، بەڵکوو لە پێگەی سیاسییەوە داوای دێموکراسی بۆ ئێران و فیدراڵیزمیان بۆ کوردستان دەکرد. ئەم قۆناغە مێژوویی پێمان دەڵێت کە کورد هەر لە سەرەتاوە خاوەنی پرۆژەیەکی سیاسیی ڕوون بووە. ئەم خەباتە لە ٤٧ ساڵی ڕابردوودا هیچ کاتێک نەوەستاوە. کۆماری ئیسلامی لە زۆرێک لە بەڵگەنامە ئەمنییەکان و دانپێدانانی بەرپرسە باڵاکانیدا، هەمیشە ئاماژەی بەوە کردوە کە "کوردەکان تەنیا ئۆپۆزیسیۆنی سازماندراون". ئەمە نیشانەی ئەوەیە کە کورد خاوەنی "تەشکیلات" و ڕێکخستنی جەماوەرییە، شتێک کە زۆرێک لە ڕەوتە ناوەندگەراکان لە دەرەوەی وڵات تەنیا خەونی پێوە دەبینن. توانای کورد لە پەکخستنی ژیانی گشتی لە ڕێگەی مانگرتنە گشتییەکانەوە، گەورەترین چەکی سیاسی بووە کە ڕێژیمی تووشی شۆک کردوە. لە کاتێکدا تاران لە خەونی چاکسازی و بزووتنەوەی سەوزدا بوو، کوردستان هەر لە سەنگەری "ڕەتکردنەوەی ڕەها"دا مابووەوە و باجی ئەم جێگیربوونی هەڵوێستەشی بە سێدارە و زیندانی و تیرۆر داوە.

ئاماژەکان: تێچووی داینەمۆبوونی شۆڕش

لە بزووتنەوەی "ژن، ژیان، ئازادی"دا، کوردستان نەک هەر شوێنی دەسپێک بوو، بەڵکوو داینەمۆی بەردەوامیی شۆڕشەکە بوو. باجێک کە کورد لەم پێناوەدا دای، لە ئاماژەکاندا بە ڕوونی دەردەکەوێت:

- **خوێنی ڕژاو:** لە کۆی کوژراوانی ناڕەزایەتییەکان، پارێزگاکانی کوردستان و بەلووچستان زۆرترین ڕێژەیان هەبوو. تەنیا لە ماوەی چەند مانگدا زیاتر لە ١٢٠ کەس لە شارە کوردییەکان بە فیشەکی ڕاستەوخۆ شەهید کران.

– **زیندانیانی سیاسی:** ڕێژەی دەستبەسەرکراوانی کورد کە تێپەڕی لە ٧٠٠٠ کەس کرد، نیشانی دا کە ڕێژیم چەندە لە "سازماندەهی" کورد دەترسێت.

– **مانگرتنی یەکدەست:** کوردستان توانی ١٠ مانگرتنی سەرتاسەری بەڕێوە ببات. ئەم مانگرتنانە بە داواکاری ڕاستەوخۆی هێزە سیاسییەکانی کوردستان بوو، کە ئەوەش یەکدەنگیی نێوان گەل و لایەنە سیاسییەکانی سەلماند.

ئەم ئامارانە تەنیا ژمارە نین، بەڵکوو گوزارشت لە قوربانیدانی نەتەوەیەک دەکەن کە لەپێناو ئازادیی هەموو گەلانی ئێراندا سینگی دایە بەر فیشەک، بەڵام لە بەرانبەردا لە لایەن مێدیای ناوەندگەراوە وەک "پەراوێز" مامەڵەی لەگەڵ کرا.

تەپۆڵکەسازیی میدیایی: شەڕی تەکنەلۆژیا دژی ڕاستی

لە کاتێکدا کورد لەسەر زەوی و لەنێو شەقامەکاندا قوربانیی دەدا، لە دەرەوەی وڵات شەڕێکی میدیایی دژی ئەم نەتەوەیە دەستی پێکرد. میدیا سەتەلایتەکان بە بەکارهێنانی تەکنەلۆژیا و سپۆنسەری دارایی گەورە، هەوڵیان دا لە کەسایەتیگەلێکی وەک کوڕی شای پێشوو، "شاخێکی دەستکرد" دروست بکەن.

ئەمە پڕۆسەی "حەزفی میدیایی" بوو. ئەو میدیایانە وێنەی کەسایەتییەکیان گەورە دەکردەوە کە تەنانەت نەیدەتوانی ١٠٠ کەس لە تاران بهێنێتە سەر شەقام، بەڵام دەنگی حیزبە کوردییەکانیان کپ دەکرد کە شارەکانیان پەکخستبوو.

ئەم "تەپۆڵکەسازییە" وای کرد کە کورد و نەتەوەکانی دیکە وەک "سەربازی سەر شەقام" ببینرێن و کاتێک دەهاتە سەر بڕیاردانی سیاسی، ڕەهایان بکەن. ئەمە یەکێک بوو لە هۆکارە سەرەکییەکانی ساردبوونەوەی کورد لە ئیدامەی نارەزایەتییەکان. کورد بینی کە میدیاکان دەیانەوێت خوێنەکەی بکەنە ڕیکلام بۆ کەسانێک کە نەک تەنیا نوێنەرایەتی ناکەن، بەڵکوو لە ئێستاوە هەڕەشەی حەزفکردنی لێ دەکەن.

بەراوردکاری: یەک گوتار لەژێر دوو ناودا (تەجزیە - جودایيخوازی)

دەسەڵاتی "ویلایەتی فەقێ" و "ناسیۆنالیزمی پاشایەتی" کاتێک دێتە سەر پرسی نەتەوەیی بۆ کورد، هیچ جیاوازییەک لە نێواندا نییە. هەردوو ڕەوتەکە یەک زمان و یەک چەک بەکاردەهێنن:

لە ڕوانگەی مەندیلەوە: هەر داواکارییەکی کورد بە "تەجزیەخوازی" و "هاوکاری لەگەڵ بێگانە" و "دژایەتی خودا" ناوزەد دەکرێت. کۆماری ئیسلامی ئەم چەمکانە بۆ شەرعییەت دان بە سەرکوت و سێدارە بەکاردێنێت.

لە ڕوانگەی تاجیشەوە: نیزامی پاشایەتی بە ناوی "پاراستنی یەکپارچەیی خاک"، هەر باسێکی فیدراڵیزم و مافی نەتەوەیی بە "خەیانەت" و "جودایيخوازی" دەزانن. ئەوان وشەی "تەجزیە"یان کردووەتە چەکێک بۆ ترساندنی شەقامی ئێرانی لە نەتەوەکان. ئەم بەراوردکارییە نیشان دەدات کە ئەگەر "تاج" بگەڕێتەوە، هەمان سیاسەتی سڕینەوە و حەزفکردن بەردەوام دەبێت. کورد تێگەیشت کە گۆڕینی تاج بە عەمامە، تەنیا گۆڕینی ڕەنگی جلی زیندانەوانەکانە، نەک شکاندنی دیوارەکانی زیندان. مێتۆدی حەزفکردنی میدیایی کە پاشایەتییەکان پەیڕەوی دەکەن، ڕێک هەمان مێتۆدی کۆماری ئیسلامییە

بۆ بێدەنگکردنی ئەویتر.

مەترسیی حەزفی فیزیکی لە سێبەری حەزفی مێدیاییدا

ئەو عەقڵییەتەی کە ئەمڕۆ لە مێدیاکاندا ڕێگری لە دەنگی کورد دەکات، بەیانی کە دەسەڵاتی گرتە دەست، پەنا بۆ "حەزفی فیزیکی" دەبات. کوڕی شای پێشوو بە وەلانانی هەموو جەریانە ڕەسەنەکان و بەکارهێنانی هەمان مێتۆدی "تەکفیری سیاسی"ی کۆماری ئیسلامی، ئاماژەیەکی ڕوونی دا بە کورد کە داهاتوویەکی دێموکراسی لەگەڵ ئەم ڕەوتەدا مەحاڵە. کاتێک ئۆپۆزیسیۆنێکی دەرەوەی وڵات لە ئێستاوە ڕێز لە حیزبە مێژوویییەکانی کوردستان ناگرێت، چۆن دەتوانرێت متمانەی پێ بکرێت کە لە داهاتوودا پەنا بۆ چەک و سەرکوت نابات؟ ئەمە خاڵی جەوهەریی ساردبوونەوەی گەرموگوڕیی کورد بوو؛ پاشەکشەیەکی ژیرانە بۆ پاراستنی دەستکەوتە نەتەوەییەکان لە تەڵەیەکی نوێ.

یەکگرتوویی بێ یەکسانی؛ دروشمێکی بێ نێوەڕۆک

دواجار دەبێت جەخت لەسەر ڕاستییەکی جەوهەری بکرێتەوە: یەکگرتوویی بەبێ یەکسانی، تەنیا تەڵەیەکە بۆ نەتەوە چەوساوەکان. دروشمە بریقەدارەکانی ئۆپۆزیسیۆنی ناوەندگەرا دەربارەی "اتحاد" (یەکگرتوویی)، تەنیا ئامرازێکن بۆ شەرعییەت دان بە ستەمکاریی نوێ. یەکگرتوویەک کە تێیدا کورد و بەلووچ و تورک ناچار بن ناسنامەی خۆیان بشارنەوە، یەکگرتوویی نیە، بەڵکوو کۆیلایەتییەکی مۆدێرنە. یەکسانی واتە دانپێدانان بەوەی کە ئێران مۆڵکی هەمووانە و کوردستان مافی خۆیەتی چارەنووسی خۆی دیاری بکات. تا ئەو کاتەی ناوەند دان بە مافی نەتەوەکاندا نەنێت، و تا ئەو کاتەی کورد وەک شەریکی سیاسی نەبینرێت نەک وەک ئامرازی سەر شەقام، هیچ یەکگرتوویەک بوونی نابێت. کوردستان ٤٧ ساڵە لە خەباتدایە و باجی داوە. گۆڕینی "تاج" بە "عەمامە" کێشەی نەتەوەی کورد چارەسەر ناکات. کورد بۆ سیستەمێک خەبات دەکات کە تێیدا هیچ کەس و نەتەوەیەک بەهۆی زمان و ناسنامەیەوە حەزف نەکرێت. تا ئەوکاتە، کوردستان وەک قەڵایەکی خۆڕاگر دەمێنێتەوە و چیتر نابێتە سووتەمەنی بۆ پڕۆژەیەک کە مۆری "ناوەندگەرایی و ستەمکاری" لێدراوە. مێژوو سەلماندوویەتی کە کورد تەنیا کاتێک دێتە مەیدان کە ئاسۆیەکی ڕوون بۆ ئازادی و یەکسانی هەبێت، نەک بۆ گۆڕینی دیکتاتۆرێک بە دیکتاتۆرێکی دیکە.

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان میدیا - ژمارەی: ٢ی ڕێبەندانی ٢٧٢٥

کاتێک ڕۆژنامەیەک دەبێتە چەک
"کوردستان" قوتابخانەی نەتەوەیی و پارێزەری ناسنامەی کورد

ڕۆژنامەی "کوردستان" تەنیا لاپەڕەیەکی چاپکراو یان ئۆرگانێکی حیزبی نیە، بەڵکوو گەورەترین ئەرشیڤی سیاسی، فەرهەنگی و مێژوویی کورده لە سەدەی بیستەم و بیست و یەکەمدا. ئەم ڕۆژنامەیە کە لە دڵی بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان سەرچاوەی گرت، لە ماوەی نزیکەی هەشت دەیەدا بوو بە قەڵایەکی خۆڕاگر بۆ پاراستنی زمان و مێژوویەک کە لەژێر هەڕەشەی سڕینەوەدا بوون.

زمانی کوردی: لە قەدەغەوە بۆ زمانی فەرمی و زانستی

لە بەفرانباری ١٣٢٤دا کاتێک یەکەم ژمارەی ڕۆژنامەی «کوردستان» بڵاوکرایەوە، کورد لە قۆناغێکی تاریکدا بوو. زمانی کوردی لە ناوەندەکانی خوێندن و فەرمانگەکاندا بە تەواوی وەلا نرابوو. «کوردستان» هات و ئەم هاوکێشەیەی گۆڕی؛ زمانەکەی لە ئاستی ئاخاوتنی ناوماڵەوە بەرزکردەوە بۆ ئاستی زمانی سیاسەت، دیپلۆماسی و ئەدەبیات. ئەم ڕۆژنامەیە بووە تاقیگەیەک بۆ وشەسازی و ستانداردکردنی ڕێزمان. نووسەرانی وەک هەژار، هێمن و زۆر بلیمەتی تر، لە ڕێگەی ئەم پلاتفۆرمەوە نیشانیان دا کە کوردی دەتوانێت گوزارشت لە ئاڵۆزترین چەمکە سیاسی و فەلسەفییەکان بکات. بۆ نەوەیەک کە لە قوتابخانەکاندا بە زۆر فارسییان پێ دەخوێندرا، «کوردستان» تاقە پەنجەرە بوو بۆ بینینی وشەی کوردی بە

شێوەی چاپکراو. ئەمە تەنیا کارێکی ڕۆژنامەوانی نەبوو، بەڵکوو شۆڕشێکی زمانەوانی بوو کە ڕێگری لە توانەوەی کولتووری کرد.

ئەرشیڤی میژوویی: نووسینەوەی میژوو بە دەستی خاوەنەکەی

یەکێک لە گەورەترین کارەساتەکانی نەتەوەی کورد، نووسینەوەی میژووەکەی بووە لە لایەن ناحەزانییەوە. دەوڵەتە ناوەندییەکان هەمیشە هەوڵیان داوە ڕاپەڕین و بزووتنەوەکانی کورد وەک "ئاژاوەگێڕی" یان "دەستی دەرەکی" وێنا بکەن.

لێرەدا ڕۆڵی «کوردستان» وەک میژوونووسێکی ڕاستگۆ دەردەکەوێت. ئەم ڕۆژنامەیە بووە ئەرشیڤی:

– بەڵگەنامە سیاسییەکان: بەیاننامەکان، نەخشەڕێگا و پەیماننامە ستراتیژییەکانی بزووتنەوەی کورد.

– ناوی شەهیدان و قوربانیان: تۆمارکردنی ناوی ئەو کەسانەی دەسەڵات دەیویست تەنانەت ناویان لە یاددا نەمێنێت.

– ژیانی ڕۆژانەی خەڵک: ڕاپۆرتەکان لەسەر دۆخی گوندەکان، ئابووری کوردستان و ئەو ستەمە ڕێکخراوەی کە پەیڕەو دەکرا. لە ڕاستیدا، ئەگەر لاپەڕەکانی «کوردستان» نەبوایە، ئەمڕۆ زۆرێک لە وردەکارییەکانی کۆماری کوردستان و قۆناغەکانی دوای ئەوە (وەک ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٧٩) دەبووە مەتەڵ و تەنیا لە ڕێگەی گێڕانەوەی دەماودەم دەمانبیستن.

– ڕاگەیاندنی شاخ: کاتێک پێنووس دەبێتە سەنگەر لە دوای ساڵی ١٩٧٩ و دەستپێکردنی قۆناغی خەباتی چەکداری، ڕۆژنامەی «کوردستان» پێویستی بە جۆرێکی تر لە خۆڕاگری هەبوو. چاپخانەکان گواستنەوە بۆ ئەشکەوتەکان و قەدپاڵی چیاکان. نووسەر و ڕۆژنامەنووسەکان، بە چەک و پێنووسەوە، لە ناو جەرگەی شەڕدا ڕووداوەکانیان تۆمار دەکرد. ئەمە تایبەتمەندییەکی دەگمەنی میژوویە؛ میژوو لە دوورەوە و لە ژووری ئارامدا نەنووسراوە، بەڵکوو لە ناو خوێن و خۆڵەمێشی ڕووداوەکاندا نووسراوە. ئەمە وای کردوە کە گێڕانەوەکانی ڕۆژنامەکە خاوەن "ڕەسەنایەتی" بن. خوێنەر کاتێک بابەتێکی دەخوێندەوە، دەیزانی ئەمە دەنگی ئەو پێشمەرگەیەیە کە دوێنێ لە سەنگەردا بووە.

وشیاری نەتەوەیی و گواستنەوە بۆ سەردەمی دیجیتاڵ

ڕۆژنامەی «کوردستان» توانی چەمکی "نەتەوە" لە میشکی تاکی کورددا جێگیر بکات. ئەو تەنیا باسی حیزبێکی نەدەکرد، بەڵکوو باسی مافی چارەنووس، دێموکراسی و یەکسانی دەکرد. ئەمڕۆ کە ئەم ڕۆژنامەیە قۆناغی کاغەزی تێپەڕاندووە و

چووەتە ناو جیهانی دیجیتاڵ و سۆشیاڵ میدیا، ئەرکەکەی قورستر بووە. ئێستا ئەرشیڤی دیجیتاڵی «کوردستان» وەک کتێبخانەیەکی نیشتمانیی کراوە وایە. گەنجێکی کورد لە هەر شوێنێکی جیهان بێت، دەتوانێت بە یەک کلیک بگەڕێتەوە بۆ ساڵەکانی چڵ و پەنجاکان و بزانێت باوباپیرانی بۆچی خەباتیان کردوە. ئەم بەردەواميیە نیشانەی ئەوەیە کە پەیامی ڕۆژنامەکە لە جەستەی حیزبێک گەورەتر بووە و بووە بە کۆڵەکەی ناسنامەی نەتەوەیی.

ڕۆژنامەی "کوردستان" وەک ئەرشیڤی نەتەوەیی

ئەمڕۆ ئەرشیڤی ڕۆژنامەی "کوردستان"، بەتایبەت ئەو ژمارانەی لە سەردەمی کۆمار و دواتر لە قۆناغی شاخدا چاپ کراون، تەنیا وەک کاغەزێکی کۆن سەیر ناکرێن، بەڵکوو بوونەتە "باکووری میژوویی" و سەرچاوەیەکی بێ جێگرەوە بۆ تۆێژەران، میژوونووسان و زمانناسان.

لێرەدا دەبینین چۆن ئەم ئەرشیڤە خزمەت بە زانستی میژوو و ناسنامەی کورد دەکات:

١- تاکە سەرچاوەی بەڵگەیی: بۆ هەر تۆێژەرێک کە بیەوێت لەسەر میژووی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کار بکات، بەڵگەنامە دەوڵەتییەکانی ئێران زۆرجار لایەنگرانە و بە دیدێکی نەیارانە نووسراون. لێرەدا ڕۆژنامەی «کوردستان» دەبێتە تاکە سەرچاوەی ڕەسەن کە تێیدا:

- بڕیارە سیاسییەکان بەو شێوەیەی دراون تۆمار کراون.
- وتاری سەرکردەکان (وەک پێشەوا قازی، د. قاسملوو و د. شەرەفکەندی) وەک خۆی پارێزراوە.
- ئەمە وای کردوە تۆێژەرانی بیانی (وەک ڤلادیمیر مینۆرسکی، کریس کۆچێرا و مارف خەزنەدار) بۆ نووسینەوەی میژووی کورد، پەنا بۆ ئەم ئەرشیڤە ببەن.

٢- گەنجینەی زمانەوانی و زاراوەسازی

بۆ زمانناسان، ئەم ڕۆژنامەیە پڕۆسەی گەشەکردنی زمانی کوردی پیشان دەدات. تۆێژەران لە ڕێگەی ئەم ئەرشیڤەوە دەتوانن ببینن کە چۆن زمانەکە لە زمانی شێوەزارییەوە گۆڕاوە بۆ زمانی ئیداری و ڕۆژنامەوانی. چۆن وشە نوێیەکان دۆزراونەتەوە؟ چۆن ڕێنووس لە قۆناغە جیاوازەکاندا گۆڕانی بەسەردا هاتووە؟ ئەمە وەک تاقیگەیەک وایە بۆ ئەوانەی لەسەر مۆدێرنیتەی زمانی کوردی کار دەکەن.

٣- ئەنیسکلۆپیدیای کۆمەڵایەتی

ئەرشیفی «کوردستان» تەنیا باسی شەڕ ناکات، بەڵکوو زانیاری وردی تێدایە لەسەر:

- دۆخی ژنان لەو سەردەمانەدا (بۆ نموونە چالاکییەکانی یەکیەتیی ئافرەتانی کوردستان لە سەردەمی کۆمار).
- دۆخی ئابووری، کشتوکاڵ و بازرگانی لە ناوچە ئازادکراوەکان.
- ئەدەبیاتی فۆلکلۆری و ئەو بەرهەمانەی کە لە ترسی فەوتان لەم ڕۆژنامەیەدا چاپ کراون.

٤- بەدیجیتاڵکردن؛ گواستنەوەی میژوو بۆ ناو مۆبایلی گەنجان

یەکێک لە گرنگترین هەنگاوەکان لە ساڵانی دواییدا، بەدیجیتاڵکردنی تەواوی ئەم ئەرشیڤە بوو. ئێستا خوێندکارێکی زانکۆ لە ئورووپا یان باشووری کوردستان دەتوانێت بە ئاسانی دەستی بە ژمارەکانی ساڵی ١٣٢٤ بگات.

- ئەمە بووەتە هۆی ئەوەی شوناسی نەتەوەیی چیتر تەنیا چیرۆک نەبێت، بەڵکوو بەڵگەی بەرجەستە بێت لەبەردەستی نەوەی نوێ.
- ڕێگری دەکات لەوەی میژووی کورد بە "ساختە" یان "ئەفسانە" ناو ببرێت، چونکە بەڵگەی نووسراوی میژوویی (ڕۆژنامە) بەهێزترین شایەتە.

بە پوختی:

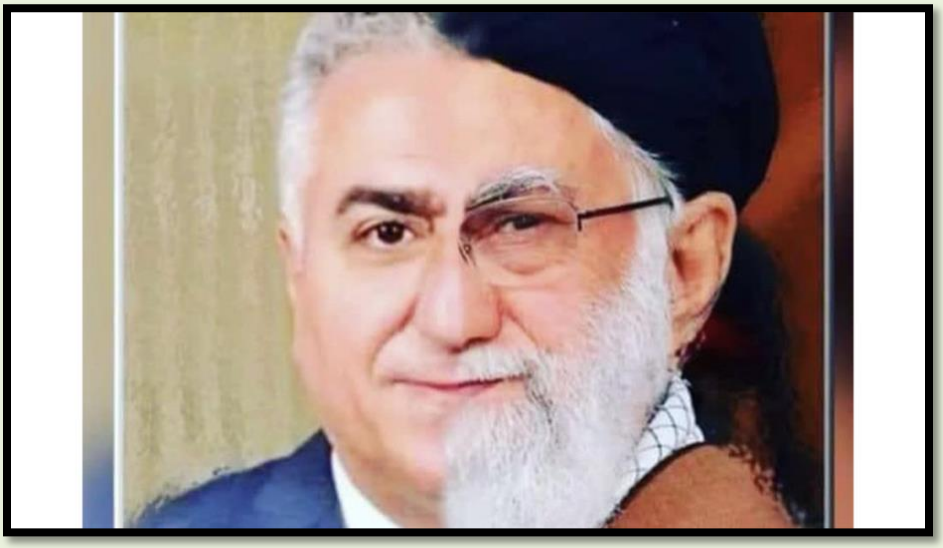
ڕۆژنامەی «کوردستان» توانی میژوویەک کە بڕیار بوو "بشاردرێتەوە"، بکاتە میژوویەک کە "بدرەوشێتەوە". ئەگەر ڕۆژێک بێت میژوویەکی گشتگیر بۆ نەتەوەی کورد بنووسرێتەوە، بەبێ گەڕانەوە بۆ لاپەڕەکانی ئەم ڕۆژنامەیە، ئەو میژووە هەرگیز تەواو نابێت. ئەمە ئەو میراتەیە کە هەزاران نووسەر و پێشمەرگەی تر بە پێنووس و بە خوێن پاراستیان، تا ئەمڕۆ ئێمە بتوانین بە شانازییەوە بیخوێنینەوە.

ڕۆژنامەی «کوردستان» لە شاخ، سەلماندی کە "وشە" قەڵایەکی وایە کە بە فڕۆکە و تۆپباران ناڕووخێت. ئەمە میژوویەکی دەگمەنە کە تێیدا ڕۆژنامەنووس، پێشمەرگە و شاعیر هەمووی لە یەک کەسدا کۆببوونەوە بۆ ئەوەی چرای هۆشیاری نەتەوەیی نەکوژێتەوە.

بە کـورتی، ڕۆژنـامەی «کوردسـتان» چیرۆکـی نەتەوەیەکە کە نەیویسـتووە بمرێـت. ئەگەر تفەنـگ پـارێزەری خـاکی کوردستان بووبێت، ئەوا ئەم ڕۆژنامەیە پارێزەری ڕۆحـی کـورد بووە. لاپەڕەکانی ئەم ڕۆژنامەیە شاهیدی ئەوەن کە "پێنووس" کاتێک لە خزمەت مافە ڕەواکاندا بێت، لە هەموو چەکێک بڕندەترە. «کوردستان» تەنیا ڕۆژنامە نیە، بەڵکوو ناسنامەنامەی نەتەوەیەکە کە لە ڕێگەی وشەوە، مێژووی خۆی لە دەستی سڕینەوە ڕزگار کردووە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان میدیا - ڕێکەوتی: ١٨ی ڕێبەندانی ٢٧٢٥

ئێرانی داهاتوو لە نێوان فاشیزمی ناوەند و ئیرادەی کورددا: کێ جوداخوازە و کێ نازادیخواز؟

پێشگوتار؛ وەرچەرخان لە چاوەڕوانییەوە بۆ کردار

ئێران لە ئێستادا لە نێو جەرگەی یەکێک لە هەستیارترین قۆناغەکانی مێژووی خۆیدایە. کێشە کەڵەکەبووەکانی وەک داڕمانی ئابووری، گۆشەگیریی نێودەوڵەتی و نارەزایەتییە مەدەنییە قووڵەکان، وڵاتەکەیان بەرەو وەرچەرخانێکی حەتمی بردووە. بەڵام ئەوەی جێگەی سەرنجە، هاوتەریب لەگەڵ لاوازبوونی دەسەڵاتی ئێستا، گوتارێکی ناسیۆنالیستیی پاوانخواز لە نێو بەشێک لە ئۆپۆزیسیۆنی ناوەندگەرا سەر هەڵدەداتەوە.

ئەم گوتارە، کە بە هەمان ئەدەبیاتی کۆماری ئیسلامی و ڕێژیمی پێشوو چەکدار کراوە، دەیەوێت بە چەمکی وەک "تەماییەتی ئەرزی" و تۆمەتی "جوداخوازی"، سنووردێک بۆ مافە ڕەواکانی نەتەوەکانی تر، بەتایبەتی کورد، دابنێت. بۆ کورد، داهاتوو تەنیا گۆڕینی ڕێژیمێک نییە بە یەکێکی تر، بەڵکوو گۆڕینی ئەو عەقڵیەتە فاشیستییەیە کە ناهێڵێت ئەم جوگرافیایە ببێتە ماڵێک بۆ هەمووان.

تەڵەی "جوداخوازی" و چەکی بێدەنگکردن

لە فەرهەنگی سیاسیی ناسیۆنالیستە تونـدڕەوەکانی فارسـدا، وشـەی "جوداخـوازی" (تجزیەطلبـی) نەک وەک زاراوەیەکـی سیاسی، بەڵکوو وەک "تـابۆ" و "نەنـگ" بەکاردێت. ئەم چەمکە بـووەتە ئامرازێـک بـۆ سـڕینەوەی هەر جـۆرە داواکـارییەکی دادپەروەرانە. کاتێـک کوردێـک داوای فیـدراڵیزم، خوێنـدن بە زمـانی دایـک و دابەشـکردنی دادپەروەرانەی سـامان دەکـات، ڕاستەوخۆ بە جوداخوازی تۆمەتبار دەکرێت.

بەڵام پرسـیارە جەوهەرییـەکە ئەوەیە: بە ڕاسـتی جوداخـواز کێـیە؟ بـۆچی دەبێـت جوداخـوازی "نەنـگ" بێـت؟ لە چەقـی دێموکراسیدا، مافی دیاریکردنی چارەنووس بنەمـایەکی سـەرەکییە. جوداخـواز ئەو گەلە نییە کە دوای سـەد سـاڵ چەوسـانەوە هێشتا دەیەوێت بە کەرامەتەوە بژی، بەڵکوو ئەو دەسەڵاتە ناوەندگەرایەیە کە بە ئاگر و ئاسن و پەتـی سێدارە، میللەتێـک لە خۆی و لە نیشتمان دادەبڕێت. کاتێـک ناوەنـد ناتوانێت ژیـانێکی شایستە، ئاسـایش و یەکسـانی بـۆ هـاووڵاتییەک دابـین بکات، کاردانەوەی سروشتیی ئەو مرۆڤە بیرکردنەوەیە لە جیـابوونەوە. جوداخـوازی بەرهەمـی "زوڵـم"ە، نەک هەڵبژاردەیەکـی سەرەتـایی.

"بیرکردنەوە لە جودابوونەوە" نەک هەر تـاوان نییە، بەڵکوو کـاردانەوەیەکی لـۆژیکی و مرۆییە بەرانبـەر بە جەهەنەمێـک کە ناوەند بۆی دروست کردووە. ئەو کەسەی لە نێو جەهەنەمی تەبعیزدا چاوی کردووەتەوە، ناتوانێت بە زۆرەملێ مەیلی بـۆ ئەو ناوەندە هەبێت کە تەنیا وەک "سەربازی پیادە" یان "نەیاری ئەمنی" سەیری دەکات.

ڕەگەزپەرستیی پێشوەختە و مەرجی بەڵێندان

ئەوەی لە ئێستادا لە ناوەنـدە سیاسـییەکانی دەرەوەی وڵات و نـاو سۆشـیال میـدیا دەبینرێـت، جـۆرێکە لە "ڕەگەزپەرسـتیی فیکری". بەشێک لە ئۆپۆزیسیۆنی فـارس مەرجی بەشـداربوونی کـورد لە هەر هاوپەیمانییەکدا، بە واژۆکردنـی "تەمـامییەتی ئەرزی" دەبەستێتەوە. ئەمە لووتکەی خۆسەپاندنە. بۆچی دەبێت فارسێک لە تـاران بـێ مەرج بە "هـاووڵاتی" و "خـاوەن مـاڵ" بناسرێت، بەڵام کوردێک بۆ ئەوەی مەشروعییەت وەربگرێت، دەبێت بەڵێننامەیەک بدات؟

هیچ وڵاتێکی دێموکراتیک لە جیهاندا نییە کە پێش چـالاکیی سیاسـی، تـاقیکردنەوەی "عەقیـدە" بـۆ حیزبەکـان بکـات. ئەمە ڕێک وەک "تەفتێشی عەقایـد"ی سەردەمی نێوەڕاست وایە. ئەوانەی بـاس لە دێموکراسی دەکەن، بەڵام مەرجی "تەمـامییەتی

ئەرزی" پێش مافەکان دادەنێن، لە ڕاستیدا فاشیستگەلێکی نوێن کە دەیانەوێت پاشکۆیەتیی کورد بۆ ناوەند جێگیر بکەن. کورد پێویستی بە مۆڵەتی کەس نییە بۆ ئەوەی لەسەر خاکی خۆی بڕیار بدات.

وەڵامدانەوەی میژوویی؛ کێ ئەجێندای بێگانەیە؟

بۆ دەربازبوون لە بەرپرسیارێتی، ناوەند هەمیشە کوردی بە "وابەستەی بێگانە" و جێبەجێکاری ئەجێندای وڵاتانی تر تۆمەتبار کردووە. ئەمە گەورەترین درۆی میژوویە. ئەگەر سەیری میژووی سەد ساڵی ڕابردوو بکەین، دەبینین ئەوە تاران بووە کە هەمیشە خاکی کوردستانی کردووەتە قوربانیی ڕێککەوتنە ژێرپەردەکانی لەگەڵ زلهێزەکان (نموونەی ڕێککەوتننامەی جەزائیر لە ١٩٧٥).

کورد هەرگیز بۆ هێرشکردنە سەر تاران پەنای بۆ بێگانە نەبردووە، بەڵکوو بۆ "مانەوە" و بەرگری لە بەرانبەر جینۆساید و سڕینەوەدا، هاوکاریی هەر لایەنێکی کردووە کە یارمەتیدەر بێت. ئەمە مافێکی ڕەوای هەر نەتەوەیەکی ژێردەستەیە. جێگەی سەرنجە، ئێستا هەمان ئەو ئۆپۆزیسیۆنەی کە کورد تۆمەتبار دەکات، خۆی لە دەرگای پایتەختەکانی جیهان دەدات بۆ وەرگرتنی پشتگیری. ئەگەر ئەوان بیکەن دەبێتە "دیپلۆماسی"، بەڵام ئەگەر کورد بیکات دەبێتە "خیانەت". ئەم دووفاقییە نیشانەی عەقڵیەتێکی داگیرکەرانەیە کە هێشتا دان بەوەدا نانێت کورد نەتەوەیەکی خاوەن ناسنامە و بڕیاری سەربەخۆیە.

هاوپەیمانی لەگەڵ ئۆپۆزیسیۆن: تاقیکردنەوەیەکی جیددی

لە بەردەم کورددا بژاردەی جۆراوجۆر هەن بۆ هاوپەیمانی؛ لە (موجاهدینی خەلق)ەوە تا دەگاتە ڕەوتە لیبڕاڵ و چەپەکان. بەڵام وانەی میژوو پێمان دەڵێت کە کورد نابێت تەنیا ببێتە "هێزی ڕووخێنەر" بۆ لایەنێکی تر. هەر جۆرە هاوپەیمانییەک دەبێت لەسەر بنەمای "بەڵگەی نووسراو و گەرەنتیی نێودەوڵەتی" بێت.

موجاهدینی خەلق یان هەر هێزێکی تر ئەگەر دەیانەوێت کورد وەک شەریکێکی ڕاستەقینە لەگەڵیان بێت، دەبێت پێشوەختە دان بە فیدراڵیزمێکی نەتەوەیی و لامەرکەزییەتێکی تەواودا بنێن. کورد نابێت جارێکی تر بکەوێتە ناو تەڵەی "جاریێ با ڕێژیم بڕووخێت، دواتر لەسەر مافەکان قسە دەکەین". ئەم ڕستەیە تەڵەیەکە کە لە ساڵی ١٩٧٩دا کوردستانی تووشی کارەسات کرد. کورد نابێت تەنیا لەگەڵ میژوودا بژی، بەڵکوو دەبێت لە میژوو کەڵک وەرگرێت.

یەکگوتاری؛ قەڵغانی بەرگریی نەتەوەیی

هەموو ئەو هەڕەشانەی لە ناوەندەوە ئاراستەی کورد دەکرێن، تەنیا بە یەک ڕێگە پووچەڵ دەبنەوە: یەکدەنگیی نێوخۆیی

کوردستان. کاتێک حیزبە کوردییەکان پەرتەوازە بن، ناسیۆنالیستی ناوەندگەر بە ئاسانی دەتوانێت یاری بە کارتی "دابەشکردن" بکات.

پێویستە بەرەیەکی یەکگرتووی کوردستانی دروست بێت کە تەنیا نوێنەرایەتیی حیزبەکان نەکات، بەڵکوو دەنگی کۆمەڵگەی مەدەنی، ژنان و نەوەی نوێی "ژن، ژیان، ئازادی" بێت. کاتێک کورد بە یەک گوتار (فیدراڵیزم، مافی بڕیاردان، دادپەروەری) ڕووبەڕووی تاران دەبێتەوە، سەنگ و قورساییەکەی دەبێتە هێزێکی جیۆپۆلیتیکی کە کەس ناتوانێت نادیدەی بگرێت. یەکگرتوویی کورد گەورەترین وەڵامە بۆ ئەو کەسانەی بە تەمای "تەفرەقە و حوکمڕانی"ن.

پەیام بۆ ناوەند: بۆچی بیر لە جوداخوازی نەکەمەوە؟

پەیامی کۆتایی کورد بۆ ئێرانی داهاتوو دەبێت ڕاشکاو بێت: ئێمە پێویستمان بە سەلماندنی "ئێرانی بوون"ی خۆمان نییە، بەڵکوو ئەوە ناوەندە کە دەبێت بیسەلمێنێت "ئێرانی داهاتوو" جەهەنەمێک نابێت بۆ نەتەوەکان. ئێوە چیتان کردووە تا من بیر لە جوداخوازی نەکەمەوە؟

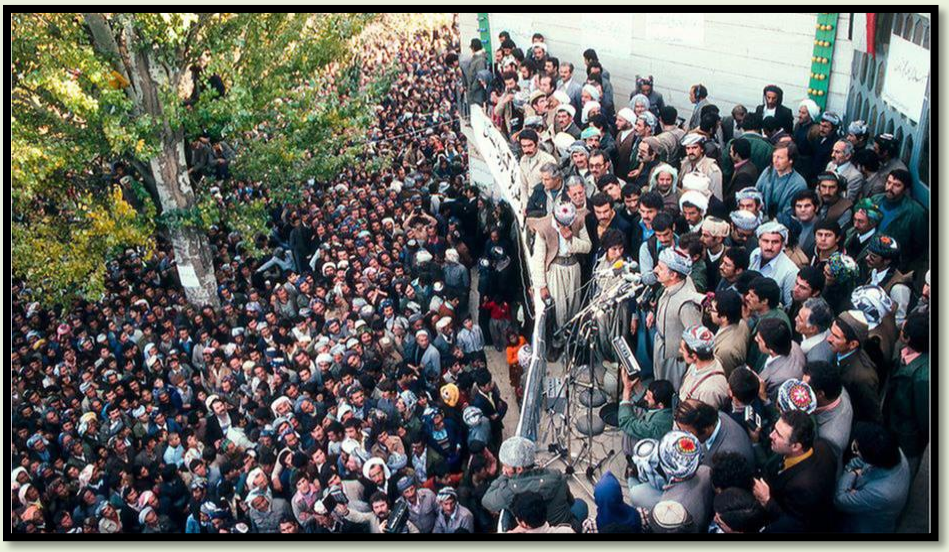
ئایا ئامادەن دەست لە پیرۆزیی سنوورەکان هەڵبگرن و مرۆڤ بکەنە سەنتەر؟
ئایا ئامادەن زمان و کولتووری کورد وەک بەشێکی یەکسان لە ناسنامەی وڵات بناسن؟
ئایا ئامادەن کۆتایی بە باڵادەستیی نەتەوەیی و ئایینی بهێنن؟

وتەی کۆتایی:

ئێرانی داهاتوو یان دەبێتە مەکۆیەکی دێموکراتیک بۆ هەموو پێکهاتەکان لەسەر بنەمای یەکسانیی ڕەها، یاخود بەرەو هەڵوەشانەوەیەکی یەکجاری هەنگاو دەنێت. کورد نابێت لە تۆمەتی "جوداخوازی" بترسێت، چونکە ئازادی نەک هەر نەنگ نییە، بەڵکوو پیرۆزترین ئامانجە. ئەگەر ناوەند ئامادەی گۆڕانکاریی بنەڕەتی نەبێت، ئەوا جودابوونەوە نەک تەنیا مافێک، بەڵکوو تەنیا ڕێگەی ڕزگاری دەبێت لە فاشیزمێک کە سەد ساڵە دەستی لە بینەقاقای ئەم نەتەوەیە ناوە. کورد دەبێت بە یەک دەنگ بڵێت: "ئێمە شەریکین لە بڕیار، نەک پاشکۆی هیچ گوتارێکی پاوانخواز."

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان میدیا - ڕێکەوتی: ٢٣ی ڕێبەندانی ٢٧٢٥

ڕێفراندۆمی ١١ی ڕەشەمە؛ مانیفێستی ئیرادەی نەتەوەیەک

مێژووی هاوچەرخی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، تەنیا زنجیرە ڕووداوێکی سااڵنامەیی وشک نییە؛ بەڵکوو گۆڕەپانی ململانێی بەردەوامی ئیرادەی نەتەوەیەکە لەنێوان «مافی بڕیاردان» و «داوە سیاسییەکانی ناوەند»دا.

کاتێک لە ساڵی ١٣٥٧ی هەتاویدا، شۆڕشی نەتەوەکانی ئێران کۆتایی بە ڕێژیمی پاشایەتی هێنا، کورد وەک نەتەوەیەکی خاوەن مێژوو و ناسنامە، نەک هەر وەک گۆڕینی دەسەاڵتدارێک، بەڵکوو وەک دەرفەتێکی زێڕین بۆ کۆتاییهێنان بەو چەوسانەوە نەتەوەییە سەیری ڕووداوەکانیان دەکرد کە ساڵانێکی درێژ بوو ڕێژیمی پاشایەتی بەسەریاندا سەپاندبووی. لەم نێوەندەدا، ڕۆژی ١١ی ڕەشەمەی ١٣٥٧ وەک وێستگەیەکی وەرچەرخان و «ڕێفراندۆمێکی کردەیی» لە مێژوودا تۆمار کرا.

لە نهێنییەوە بۆ ڕووناکیی ئاشکرا

بۆ تێگەیشتن لە گرنگیی ١١ی ڕەشەمە، دەبێ بگەڕێینەوە بۆ ئەو خەباتە پڕ لە هەوراز و نشێوەی کە حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ساڵانی دوای نسکۆی کۆماری کوردستانەوە تێیدا تێپەڕیبوو. بۆ ماوەی ٣٢ ساڵ، تێکۆشانی کورد لە ڕۆژهەاڵت لەژێر زەبروزەنگی «ساواک»دا بە شێوەی نهێنی مابووەوە. لەو ماوەیەدا، حیزب نەک هەر فەوتا، بەڵکوو لە ناخی کۆمەڵگەدا ڕەگی داکوتا.

کاتێک ڕێژیمی پاشایەتی ڕووخا، تاران لە شۆڕشێکی سیاسیی گەورەدا بوو. دەسەڵاتی نوێ کە هێشتا پێیەکانی قایم نەکردبوو، لە هەوڵی ئەوەدا بوو هەموو نەتەوەکان بخاتە ژێر چەتری ناوەندگەراییەکی نوێوە. بەڵام کورد پێش هەمووان دەیزانی کە «دێموکراسی بۆ ئێران و خودموختاری بۆ کوردستان»، تەنیا دروشم نین، بەڵکوو پێویستییەکی ژیانیین. لەم کەشەدا بوو کە بڕیاری کۆبوونەوەی گەورەی مەهاباد درا؛ میتینگێک کە بڕیار بوو پەیامی ڕاستەقینەی کورد بە گوێی جیهان و دەسەڵاتدارانی نوێی تاراندا بچرپێنێت.

١١ی ڕەشەمە: کاتێک مەهاباد بوو بە پێتەختی ئیرادە

هێشتا تەمەنی دەسەڵاتی نوێی تاران نەگەیشتبووە مانگێک، کاتێک لە ١١ی ڕەشەمەی ١٣٥٧دا، شاری مەهاباد بوو بە مەیدانی گەورەترین مانۆڕی سیاسی و جەماوەری. ئەو ڕۆژە تەنیا کۆبوونەوەیەکی حیزبی نەبوو، بەڵکوو گەڕانەوەی شکۆمەندانەی دکتۆر عەبدولڕەحمان قاسملوو بوو بۆ نێو باوەشی خەڵک. قاسملوو کە وەک بیرمەندێکی سیاسی و ڕێبەرێکی کاریزماتیک دەناسرا، توانیبووی لەو ماوە کورتەدا هەموو چین و تۆێژەکانی کۆمەڵگەی کوردستان لە دەوری یەک ئامانج کۆ بکاتەوە.

بەپێی ئامارەکان زیاتر لە ١٠٠ هەزار کەس لە شار و گوندەکانی کوردستانەوە ڕوویان لە مەهاباد کردبوو. ئەم ژمارەیە بۆ ئەو سەردەمە و بۆ شارێکی وەک مەهاباد، مانایەکی سیاسیی قووڵی هەبوو. ئەمە تەنیا گردبوونەوە نەبوو؛ بەڵکوو ڕێفراندۆمێکی سەرتاسەری و مەیدانی بوو کە تێیدا نەتەوەی کورد ڕەوایی سیاسیی خۆی ڕاگەیاند.

قاسملوو: ئەندازیاری دێموکراسی و مافی نەتەوەیی

لەو ڕۆژەدا، دکتۆر قاسملوو بە وتارە مێژوویییەکەی، نەخشەڕێگەی خەباتی داهاتووی کێشا. ئەو تیشکی خەباتی ئاشکرای گەیاندە نێو کۆمەڵانی خەڵک و پێی ڕاگەیاندن کە سەردەمی خەباتی نهێنی کۆتایی هاتووە و ئێستا کاتی ئەوەیە کورد وەک نەتەوەیەکی زیندوو، داوای مافە یاسایی و سیاسییەکانی بکات.

خەڵکی کوردستان لە ١١ی ڕەشەمەدا بە دەنگێکی بەرز «بەڵێ»یان بۆ بەرنامەی دێموکراتیک و نەتەوەیی حیزبی دێموکرات دووپات کردەوە. ئەوان بەو ئامادەییە فراوانە، دکتۆر قاسملوویان وەک نوێنەری ڕاستەقینەی خۆیان ناساند. ئەمە پەیامێکی ڕوون بوو بۆ تاران: کە هیچ بڕیارێک سەبارەت بە چارەنووسی کوردستان بەبێ ڕەزامەندیی خەڵک و نوێنەرە ڕاستەقینەکانیان، ڕەوایی نابێت.

ڕەهەندە سیاسییەکانی ئەم «ڕێفراندۆمە» مەیدانییە

بۆچی ١١ی ڕەشەمە بە ڕێفراندۆم دادەنرێت؟

١- ڕەوایی جەماوەری: لە زانستی سیاسەتدا، کاتێک زۆرینەی ڕەهای نەتەوەیەک لە دەوری بەرنامەیەکی سیاسی کۆ دەبنەوە، ئەوە ڕەوایی جەماوەریی ئەو بزووتنەوەیە دەسەلمێنێت. مەهاباد لەو ڕۆژەدا سەلماندی کە حیزبی دێموکرات تەنیا ڕێکخراوێکی چەکداری نییە، بەڵکوو بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتیی قووڵە.

٢- پەیام بۆ ناوەند: تاران لەو کاتەدا خەریکی داڕشتنی دەستوورێکی نوێ بوو کە تێیدا مافی نەتەوەکان فەرامۆش کرابوو. ١١ی ڕەشەمە وەک بەربەستێک لەبەردەم ئەو تاکڕەوییەدا وەستایەوە و نیشانی دا کە کورد ڕێگە نادات جارێکی تر دیکتاتۆرییەت لەژێر پەردەی جیاوازدا سەرهەڵبداتەوە.

٣- نیشاندانی یەکگرتوویی: ئەو ڕۆژە هەموو چینەکان؛ لە جووتیارانەوە تا مامۆستایان، لە ژنانەوە تا گەنجان، پێکەوە وەستان. ئەمە یەکەمجار بوو لە مێژووی نوێدا کە کورد بەم شێوەیە ڕێکخراو و یەکدەنگ لە مەیدانێکی ئاشکرادا گوزارشت لە ناسنامەی خۆی بکات.

گرنگیی ١١ی ڕەشەمە تەنیا لە کات و شوێنێکی دیاریکراودا قەتیس نامێنێت. ئەو ڕۆژە بوو بە بنەمایەک بۆ هەموو ئەو دانوستان و گفتوگۆیانەی کە دواتر لە نێوان شاندی نوێنەرایەتیی کورد و دەسەڵاتی ناوەندیدا ڕوویان دا. ئەگەر ١١ی ڕەشەمە نەبوایە، ڕەنگە تاران زۆر بەئاسانی توانییای بزووتنەوەی کورد وەک «تاقمی تێکدەر» یان «دەستنیشانکراوی بیانی» بناسێنێت، بەڵام ئامادەبوونی ١٠٠ هەزار کەس، هەموو ئەو بوختانانەی پووچەڵ کردەوە.

دکتۆر قاسملوو لەو ڕۆژەدا پێناسەیەکی نوێی بۆ «ناسنامەی نەتەوەیی» پێشکەش کرد. ئەو پێی وابوو کە کوردایەتی تەنیا لە شاخەکاندا نییە، بەڵکوو دەبێ لە شارەکان و لە نێو دڵی خەڵکدا ڕەنگ بداتەوە. ئەو فێری کردین کە سیاسەت هونەری کۆکردنەوەی جەماوەرە لە دەوری ئامانجە ڕەواکان.

١١ی ڕەشەمەی ١٣٥٧، ڕۆژی سەرکەوتنی ئیرادە بوو بەسەر بێدەنگیدا. ئەو ڕۆژە مەهاباد تەنیا شارێک نەبوو، بەڵکوو دەنگی کپکراوی نەتەوەیەک بوو کە دوای دەیان ساڵ خەبات، جارێکی تر هەناسەی ئازادیی هەڵکێشا. چیرۆکی ئەم ڕێفراندۆمە

جەماوەرییە پێمان دەڵێت کە هەر دەسەڵاتێک بیەوێت ناسنامەی کورد فەرامۆش بکات، پێش هەموو شتێک ڕووبەڕووی ئەو «بەڵێ»یە دەبێتەوە کە لە ١١ی ڕەشەمەدا بە یەکدەنگی گوترا.

ئەمڕۆ کە ئاوڕ لەو مێژووە دەدەینەوە، تێدەگەین کە ١١ی ڕەشەمە تەنیا بیرەوەری نییە، بەڵکوو وانەیەکی بەردەوامە؛ کە ڕەوایی ڕاستەقینە تەنیا لە ئیرادەی نەتەوەوە سەرچاوە دەگرێت و هیچ هێزێک ناتوانێت ناسنامەیەک بسڕێتەوە کە جەماوەر بە خوێن و خەبات واژۆیان کردووە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان میدیا - ڕێکەوتی: ١٠ی ڕەشەمە ٢٧٢٥

پێشمەرگە و نیو سەدە بەرەنگاربوونەوەی "تیرۆری دەوڵەتی"

بڕیاری پەرلەمانی ئوروپا بۆ ناساندنی سپای پاسدارانی شۆڕشی ئیسلامی وەک ڕێکخراوێکی تیرۆریستی، تەنیا بڕیارێکی سیاسیی کاتی نییە، بەڵکوو گۆڕانکارییەکی ڕادیکاڵە لە تێڕوانینی جیهان بۆ چەمکی "تیرۆری دەوڵەتی". ئەم بڕیارە لە کاتێکدا دێت ناوچەکە و جیهان لە بەردەم گۆڕانکارییەکی گەورەدان، بەڵام بۆ گەلی کورد و بەتایبەت بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، ئەمە "دانپێدانانێکی پاشوەختە" بە ڕاستییەکی مێژوویی کە کورد ٤٧ ساڵە هاواری بۆ دەکات. ئەم وتارە هەوڵێکە بۆ شیکردنەوەی ئەوەی چۆن پێشمەرگە وەک هێزێکی دێموکراسیخواز، بووەتە یەکەم و تەنیا هێز لە ناوچەکەدا کە بۆ ماوەی نیو سەدە بەبێ دابڕان و بەبێ چۆکدادان لە بەرانبەر گەورەترین دەزگای تیرۆر لە جیهاندا وەستاوەتەوە.

پێشمەرگە؛ پێشەنگی بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر

لە کاتێکدا جیهانی ڕۆژاوا بۆ ماوەی چەندین دەیە لەسۆنگەی "بەرژەوەندییە دیپلۆماسییەکان" و "ڕێککەوتننامە ئەتۆمییەکان" چاوی لە ڕەفتارەکانی سپای پاسداران دەپۆشی، پێشمەرگە کوردستان باجی قورس دەدا بۆ ئەوەی ڕێگری بکات لە چەسپاندنی ئەو سیستەمە سەرکوتکەرەی سپای پاسداران نوێنەرایەتیی دەکات. ئەمڕۆ کە ئوروپا گەیشتووەتە ئەو قەناعەتەی سپای پاسداران سەرچاوەی ناسەقامگیری و تیرۆرە، پێویستە ئەو ڕاستییە مێژوویە تۆمار بکرێت:

پێشمەرگە هەرگیز یاخی نەبووە، بەڵکوو قەڵغانی بەرگری بووە لە بەرانبەر تیرۆرێک کە ئێستا سنوورەکانی بڕیوە و گەیشتووەتە نێو جەرگەی ئورووپا.

شەڕی پێشمەرگە و سپای پاسداران تەنیا شەڕی دوو هێزی سەربازی نەبووە، بەڵکوو شەڕی دوو عەقڵییەت بووە. لە ساڵی ١٣٥٧دا، کاتێک خەڵکی کوردستان داوای دێموکراسی بۆ ئێران و خودموختاری بۆ کوردستانی دەکرد، خومەینی لە ڕێگەی فەرمانی "جیهاد" و دامەزراندنی سپای پاسدارانەوە، وڵامی ئەو داخوازییانەی دایەوە. لەو کاتەوە، پێشمەرگەی کوردستان (بەتایبەت حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران) تێگەیشت کە ئەم سپایە نەک هەر بۆ سەرکوتکردنی کورد، بەڵکوو وەک ئامرازێک بۆ هەناردەکردنی شۆڕش و تیرۆر بۆ هەموو جیهان دامەزراوە. پێشمەرگە لەو سەردەمەدا بە تەنیا لە شاخەکاندا دەجەنگا، لە کاتێکدا جیهانی دەرەوە سپای پاسدارانی وەک "هێزێکی شۆڕشگێڕی نوێ" دەبینی. ئەمڕۆ، دوای ٤٧ ساڵ، کاتێک ئورووپا دەڵێت ئەم سپایە تیرۆریستە، لە ڕاستیدا پەسندی ئەو تیرۆرانینە دەکات کە پێشمەرگە نیو سەدە لەمەوبەر هەیبوو. ئەمە سەلمێنەری ئەوەیە کورد پێشەنگی ناسینی تیرۆر بووە لە ناوچەکەدا.

سپای پاسداران؛ تیرۆری بێ سنوور

یەکێک لەو هۆکارە سەرەکییانەی کە وای کرد ئورووپا ئەم بڕیارە بدات، تێوەگلانی سپای پاسداران بوو لە تیرۆری نێودەوڵەتیدا. بەڵام کێ قوربانیی یەکەمی ئەم تیرۆرە بوو؟ مێژوو شایەتە کە سەرکردە مەزنەکانی کورد وەک د.عەبدولڕەحمان قاسملوو لە ڤیەن و د. سادق شەرەفکەندی لە بەرلین، دوو سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکرات و دوو ڕێبەری گەورەی بزووتنەوەی کورد بوونە قوربانیی تیرۆری ڕاستەوخۆی ئەم دەزگایە. سپای پاسداران تیرۆری گواستەوە بۆ نێو جەرگەی ئورووپا، لە کاتێکدا پێشمەرگە لە نێوخۆی کوردستان ئەرکی گرینگی پاراستنی کەرامەتی مرۆڤی کەوتبووە ئەستۆ.

ئەمڕۆ کە سپای پاسداران دەچێتە نێو لیستی تیرۆرەوە، پێویستە جیهان بزانێت پێشمەرگە نەک هەر لە مەیدانی جەنگدا، بەڵکوو لە مەیدانی دیپلۆماسیشدا قوربانیی ئەم تیرۆرە بووە. ئەم بڕیارە نوێیە شەرعییەت دەداتەوە بەو خەباتەی دەیان ساڵە لەژێر ناوی "یاخیبوون" یان "شەڕی نێوخۆ" نێو دەبرا، بەڵام لە ڕاستیدا "بەرگرییەکی ڕەوا بوو لە بەرانبەر تیرۆریزم."

پێشمەرگە وەک پارێزەری بەها دێموکراتییەکان

پێویستە لێرەدا پرسیارێک بکەین: بۆچی پێشمەرگە لە بەرانبەر ئەو هەموو گوشارەدا چۆکی دانەدا؟ سپای پاسداران لە ڕێگەی تێرۆر، لەسێدارەدان، بۆردومانی مووشەکی و درۆنی، و گوشار خستنە سەر حکوومەتی عێراق و هەرێمی کوردستان، هەوڵی داوە پێشمەرگە بێدەنگ بکات. بەڵام پێشمەرگە تەنیا وەک هێزێکی چەکدار نەمایەوە، بەڵکوو بووە سیمبۆلێکی سیاسی. لە کاتێکدا سپای پاسداران خەریکی دروستکردنی گرووپە میلیشیاکان بوو بۆ تێکدانی سەقامگیری ناوچەکە (لە عێراق، سووریە، لوبنان و یەمەن)، پێشمەرگە هەمیشە وەک هێزێکی ڕێکخراو، پابەند بە یاسا نێودەوڵەتییەکان و پارێزەری پێکەوەژیان مایەوە. ئەمە ئەو جیاوازییە گەورەیە بوو کە وای کرد ئەمڕۆ پێگەی پێشمەرگە وەک "هاوبەشی دژە تێرۆر" و پێگەی سپای پاسداران وەک "تێرۆریست" بناسرێت.

لە ئێستاشدا ئەم بڕیارەی ئوروپا ئەرکێکی قورسیش دەخاتە سەر شانی کورد.

پێویستە بزووتنەوەی سیاسی کورد و هێزی پێشمەرگە ئەم دەرفەتە بقۆزنەوە بۆ:

١- بەنێودەوڵەتیکردنی دۆسیە یاساییەکان: چیتر نابێت تێرۆری ڕێبەران و بۆردومانی بارەگاکانی پێشمەرگە وەک کێشەی نێوان حیزبێک و دەوڵەتێک ببینرێت، بەڵکوو دەبێت وەک تاوانێکی تێرۆریستی نێودەوڵەتی لە دادگاکاندا بجوڵێنرێت.

٢- داوای پشتگیریی لۆجستیک: کاتێک پێشمەرگە دژی "ڕێکخراوێکی تێرۆریستیی ناسراو" شەڕ دەکات، مافی خۆیەتی داوای پاراستنی نێودەوڵەتی و سیستەمی بەرگری بکات بۆ بنکە و بارەگاکانی.

٣- یەکخستنی گوتاری سیاسی: پێویستە کورد بە جیهان بڵێت کە تەنیا هێزێک کە توانای هەیە لەسەر زەوی هاوسەنگیی هێز لە بەرانبەر تێرۆری سپای پاسداران ڕابگرێت، پێشمەرگەیە.

دەرەنجامی ستراتیژی و بەرەو ئاسۆیەکی نوێ

ئەو ٤٧ ساڵەی پێشمەرگە لە بەرانبەر سپای پاسداران وەستایەوە، مێژوویەکی پڕە لە داستان و قوربانیدان. ئەمڕۆ کە سپای پاسداران دەخرێتە گۆشەگیرییەکی نێودەوڵەتییەوە، دەردەکەوێت کە ڕوانگەی سیاسیی کورد بۆ ناوچەکە ڕاستتر بووە لە ڕوانگەی زۆرێک لە دەوڵەتە زلهێزەکان.

پێشمەرگە نیشانی دا هەڕشەی تێرۆر تەنیا لە گرووپێکی بچووکی وەک "ئەلقاعیدە" یان "داعش"دا کورت ناکرێتەوە، بەڵکوو مەترسیدارترین جۆری تێرۆر ئەوەیە دەوڵەتێک و سپایەکی فەرمی لە پشتی بێت. خۆڕاگریی پێشمەرگە لە بەرانبەر ئەم دەزگا گەورەیە، نەک هەر جێگەی شانازییە بۆ کورد، بەڵکوو وانەیەکە بۆ هەموو ئەو گەلانەی کە دەیانەوێت لەپێناو ئازادی و دێموکراسیدا بجەنگن.

بڕیاری ئوروپا سەرەتای کۆتاییە بۆ ئەو شەرعییەتە ساختەیەی سپای پاسداران هەیبوو. لە بەرانبەردا، ئەمە سەرەتای سەردەمێکی نوێیە بۆ ناساندنی پێشمەرگە وەک "قەڵغانی ئاشتی و دێموکراسی". ٤٧ ساڵ خۆڕاگری بێ چۆکدادان، ئەمڕۆ بەرهەمەکەی دەبینرێت؛ جیهان گەیشتە ئەو شوێنەی کورد نیو سەدە پێش ئێستا لێی بوو.

ئێستا کاتی ئەوە هاتووە کە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی نەک تەنیا بە بڕیاری سەر کاغەز، بەڵکوو بە کردەیی پشتیوانی لەو هێزە (پێشمەرگە) بکات کە ٤٧ ساڵە بە تەنیا و بەبێ چۆکدادان، بەرگری لە شکۆ و ئازادی کردووە؛ پێشمەرگە کە لە تاریکترین ڕۆژەکاندا مەشخەڵی دژایەتی تێرۆری بە بەرزی ڕاگرت. پێشمەرگە سەلماندی کە "حەق و ڕەوایی" لە کۆتاییدا بەسەر "زەبر و زەنگ"دا سەردەکەوێت.

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان میدیا - ڕێکەوتی: ١٤ی ڕەشەمەی ٢٧٢٥

لە سێبەری درۆنەکانەوە بەرەو تیشکی ئازادی

کاتێک باوەڕ دەبێتە چەک: بۆچی مووشەکەکانی ڕێژیم وەی کورد ناشکێنن؟

میژوویەک لە خوێن و شکۆ

لە میژووی سیاسیی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا، کەم هێز و بزووتنەوە هەن کە توانییێتیان بۆ ماوەی نیو سەدە لە بەرامبەر یەکێک لە سەرکوتکەرترین ڕێژیمەکانی جیهان تاقەت بهێنن و نەک هەر لاواز نەبن، بەڵکوو ببنە سیمبولی هیوا بۆ نەتەوەیەک. پێشمەرگەکانی کوردستان و حیزبی دێموکرات، تەنیا هێزێکی سەربازی نین؛ ئەوان گوزارشتن لە ویستێکی میژوویی بۆ ژیانێکی سەربەرزانە. چلوحەوت ساڵە ئەم هێزە لە نێو جەرگەی هەڕەشەدا دەژی، بەڵام هەرگیز سەری بۆ هەڕەشە دانەواندووە. ئەوان ژیانی خۆیان کردووەتە قەڵغانێک بۆ ئەوەی خەونی ئازادیی نەتەوەیەک نەکەوێتە ژێر چەکمەی داگیرکەران.

پێشمەرگە: هێزێک لە نێو دڵی گەلەوە

پرسیارێکی گرنگ لێرەدا ئەوەیە: چۆن هێزێکی پێشمەرگە بە کەمترین چەکی سادەی نێو دەستیان، توانیویانە بەرامبەر بە

دەوڵەتێکی خاوەن پیشەسازیی سەربازیی گەورە ڕابوەستن؟ وەڵامەکە لای خەڵکی کوردستانە. پشتیوانیی ڕاستەقینەی پێشمەرگە، کارگەکانی درۆن و مووشەک نین، بەڵکوو ئەو دایکە کوردانەن کە ڕۆڵەکانیان ڕەوانەی سەنگەر دەکەن، ئەو گەنجانەن کە لە شارەکاندا بە دروشمی "پێشمەرگە پارێزەری ئێمەیە" دەڕژێنە سەر شەقامەکان. کوردستان بووەتە پشتێنەیەکی مرۆیی بۆ پاراستنی هێزی پێشمەرگە؛ کاتێک نەتەوەیەک پشتیوانی هێزێک بێت، هیچ مووشەکێک ناتوانێت ئەو هێزە لەنێو ببات. پێشمەرگە لە ڕاستیدا "فیکر"یە، و فیکر بە مووشەک نامرێت.

تۆقاندن وەک دواین چەکی ڕێژیم

کۆماری ئیسلامی ئێستا لە قۆناغی "مەرگی نزیک"دایە. کاتێک دیکتاتۆرەکان دەزانن کاتەکەیان خەریکە تەواو دەبێت، هەوڵ دەدەن هەموو دەورووبەریان بکەنە گۆمی خوێن. کوردستان بۆ ئەوان هەمیشە وەک مەترسییەکی ستراتیژی بینراوە، چونکە لێرە "ئازادی" تەنیا دروشم نییە، بەڵکوو شێوازێکی ژیانە. ڕێژیم دەیەوێت بە لێدانی بنەماڵەی پێشمەرگە و کوردستان، وەی خەڵک بڕووخێنێت، بەڵام مێژوو سەلماندوویەتی کە هەر دڵۆپە خوێنێک کە لە کوردێک دەڕژێت، دەبێتە سووتەمەنی بۆ شۆڕشێکی گەورەتر. بنەماڵەی پێشمەرگەکان، ئەو ژن و منداڵانەی لە ژێر دەنگی تەقینەوەی درۆنەکاندا گەورە دەبن، خۆیان دەبنە جەنگاوەری داهاتوو، چونکە ئەوان تەنیا یەک بژاردەیان هەیە: یان سەربەرزانە ژیان، یان لە پێناو ئازادییدا فیداکاری.

پێشمەرگە و بنەماڵەی پێشمەرگە؛ پاڵەوانە بێناوەکانی گۆڕەپانەکە

ناتوانین باس لە خۆڕاگریی پێشمەرگە بکەین بەبێ ئاماژەدان بە ڕۆڵی مێژوویی بنەماڵەکانیان. ژن و منداڵی پێشمەرگە، کە ساڵانێکی زۆرە لە ژێر مەترسیی تیرۆر، ڕفاندن و مووشەکباراندا دەژین، بەشێکی دانەبڕاون لەم خەباتە. ئەوان نەک هەر کۆسپ نین لە بەردەم تێکۆشانی پێشمەرگە، بەڵکوو بوونەتە وزەی بەردەوامیی ئەم ڕێگەیە. دایکێک کە بە دەستی خۆی ڕۆڵەکەی بەڕێ دەکات بۆ بەرەی شەڕ، یان هاوژینێک کە لە غەریبی و گەمارۆدا منداڵەکانی بە بیری نەتەوەیی پەروەردە دەکات، خۆیان پێشمەرگەی پلە یەکن.

ئەم ڕێژیمە دژەگەلییە، هەمیشە هەوڵی داوە بە فشارخستنە سەر بنەماڵەکان، وەی پێشمەرگە بڕووخێنێت، بەڵام ئەنجامەکەی پێچەوانە بووەتەوە. هەر شەهیدێک کە لەم بنەماڵانە دەدرێت، دەبێتە سوێندێکی نوێ بۆ درێژەدان بە ڕێگەکە. ئەمە ئەو نهێنییەیە کە کۆماری ئیسلامی لێی تێناگات؛ ئەوان وادەزانن مرۆڤەکان تەنیا بۆ پارە یان پلە دەجەنگن، بۆیە وا دەزانن بە کوشتنیان کۆتاییان پێ دێت. بەڵام پێشمەرگە و بنەماڵەکەی بۆ "مانەوەی ناسنامە" دەجەنگن، و ناسنامەش بە مووشەک لەنێو ناچێت.

بەهاری ئازادی و مەرگی دیکتاتۆر

هەموو نیشانەکان ئاماژە بۆ ئەوە دەکەن کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی گەیشتووەتە کۆتایی ڕێگەکە. مێژوو نیشانی داوە کە هیچ سیستمێکی سەرکوتکەر ناتوانێت تا هەتایە بە زەبری هێز حوکم بکات. کاتێک ڕێژیمێک دەست دەکات بە هێرشی بێسەروبەر بۆ سەر هەموو ناوچەکە، ئەوە نیشانەی "ترس لە مەرگ"ە. ئەوان دەیانەوێت کوردستان بکەنە گۆمی خوێن بۆ ئەوەی تەمەنی خۆیان چەند ڕۆژێک درێژتر بکەنەوە، بەڵام ئەمە تەنیا پەلەقاژەی کۆتاییە.

پێشمەرگە لەم قۆناغە هەستیارەدا، زیاتر لە هەمیشە ئامادەیە. ئەزموونی چلوحەوت ساڵەیان فێری کردوون کە چۆن لە نێو زریاندا ڕابوەستن. ئێستا کە "بەهاری ئازادی" نزیکە، وەی پێشمەرگە لە هەموو کات بەرزترە. ئەوان دەزانن کە ڕۆژی ڕزگاری تەنیا خەون نییە، بەڵکوو حەقیقەتێکە کە بە خوێن و ئارەقەی سێ نەوەی پێشمەرگە نەخشێنراوە.

مێژوو ڕەحم بە ترسنۆکەکان ناکات

لە کۆتاییدا دەبێت بڵێین: مێژوو هەمیشە ناوی ئەوانە بە نەمری دەهێڵێتەوە کە لە پێناو "مرۆڤایەتی" و "نیشتمان"دا جەنگاون. پێشمەرگە ئەگەرچی چەکی قورسی نییە، بەڵام خاوەنی "ڕەوایەتی"یە. ڕێژیمی ئێرانیش ئەگەرچی خاوەنی هەزاران درۆن و مووشەکە، بەڵام لە لای گەلەکەی و جیهان "شەرعییەت"ی نییە. وەی پۆلاینی پێشمەرگە و بنەماڵە قوربانییەکانیان، بنەمای دەوڵەت و نەتەوەیەکی ئازاد دادەڕێژن کە تێیدا چیتر دەنگی درۆنەکان نابیسترێت، بەڵکوو دەنگی سروودی ئازادی لە هەموو لایەک دەنگ دەداتەوە.

کوردستان هەمیشە پشتیوانە، و پێشمەرگەش هەمیشە وەک چیاکان بە پێوە دەمێنێتەوە. با ڕێژیم مووشەکەکانی بتەقێنێت، ئێمە لێرەین و مێژوو بۆ خۆمان دەنووسینەوە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان میدیا - ڕێکەوتی: ٢٩ی ڕەشەمەی ٢٧٢٥

کورد؛ هاوبەشی ستراتیژی یان سووتەمەنی جەنگ؟

ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لەبەردەم گۆڕانکارییەکی ڕادیکاڵدایە. ململانێی سێگۆشەی (ئێران، ئەمریکا، ئیسرائیل) گەیشتووەتە خاڵێک کە چیتر "ناوچەی خۆڵەمێشی" تێدا نەماوە. لەم کاتە هەستیارەدا، کورد جارێکی تر لە چەقۆکێشییەکی جیۆپۆلەتیکیدا خۆی دەبینێتەوە. بەڵام ئەوەی ئەمجارە جیاوازە، تەنیا مەترسیی لەناوچوون نییە، بەڵکو دەرکەوتنی جۆرێک لە "پێگەیشتوویی سیاسی"یە لە ناوەندی بڕیاری کوردیدا، کە دەکرێت تەنیا لە ڕێگەی لۆبییەکی پۆڵایین لە واشنتۆنەوە بکرێتە دەستکەوتێکی مێژوویی.

مەرجە سەختەکەی کورد: گەرەنتی بۆ باشوور وەک کلیل

زانیاریی دزەپێکراوەکانی پشت پەردەی دیپلۆماسی ئاماژە بەوە دەدەن کە لە کۆبوونەوەیەکی چارەنووسسازدا، تەنیا دوو ڕۆژ پێش دەستپێکی هێرشەکان، نوێنەرانی ئەمریکا داوایان لە هێزەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کردووە وەک فاکتۆرێکی کاریگەر و هێزێکی زەمینیی کارا بەشداری لە هاوکێشە نوێیەکەدا بکەن. بەڵام وەڵامی کورد، وەڵامێکی مێژوویی و دووربینانە بووە: "ئێمە گەرەنتیی نێودەوڵەتیمان دەوێت بۆ پاراستنی قەوارەی هەرێمی کوردستان".

ئەم هەڵوێستە چەند ڕاستییەکی گرنگ دەسەلمێنێت:

یەکەم؛ کورد تێگەیشتووە کە "ڕۆژهەڵات و باشوور" یەک جەستەی سیاسی و ئەمنین. پاراستنی قەوارەی هەرێمی کوردستان، تەنیا پاراستنی پارچەیەکی خاک نییە، بەڵکو پاراستنی تاکە "سەنگەری دواوە" و سییەکانی هەناسەدانی هەموو نەتەوەکەیە.

دووەم؛ کورد چیتر ئامادە نییە بەبێ "بیمەی سیاسی" و تەنیا لەسەر بنەمای "بەڵێنی زارەکی" بچێتە ناو جەنگی هێزە گەورەکانەوە. ئەمە نیشانەی تێپەڕاندنی قۆناغی "سۆز" و گەیشتنە بە قۆناغی "بەرژەوەندیی نەتەوەیی."

داواکردنی گەرەنتی هەنگاوێکی ئازایانەیە، بەڵام پرسیارەکە لێرەدایە: کێ گەرەنتییەکە دەپارێزێت؟ لە سیستەمی سیاسیی ئەمریکادا، بڕیارەکان لە یەک شوێنەوە دەرناچن. بەڵێنەکانی سەرۆکێک یان فەرماندەیەکی سەربازی لە پنتاگۆن، دەکرێت بە گۆڕانی ئیدارەکان یان گۆڕانی کاتیی بەرژەوەندییەکان لەناو بچن. لێرەوە گرنگیی "لۆبی (Lobbying) "وەک زانست و وەک فشار دەردەکەوێت.

لۆبییەکی بەهێز لە واشنتۆن، ئەرکەکەی ئەوەیە کە ئەم "گەرەنتییانە" لە چوارچێوەی بەڵێنی نهێنیی ژووره داخراوەکان دەربهێنێت و بیخاتە ناو پرۆژەیاساکانی کۆنگرێس و ستراتیژیی درێژخایەنی ئاسایشی نەتەوەیی ئەمریکا. لۆبی دەبێت واشنتۆن تێبگەیەنێت کە کورد تەنیا "هێزی کاتی" نییە بۆ لێدانی نەیارەکان، بەڵکو "هاوبەشێکی ستراتیژییە" کە سەقامگیرییەکەی، گرەنتیی سەقامگیریی بەرژەوەندییەکانی ئەمریکایە لە ناوچەکەدا.

پارادۆکسی بێلایەنی و مەترسییەکانی سەر ڕۆژهەڵات

ئێران لە ئێستادا لەوپەڕی فشاردا دەژی. لەم دۆخەدا، هێزە سیاسییەکانی ڕۆژهەڵات لەبەردەم مەترسییەکی بوونەوییدان. ئەگەر کورد بێلایەن بێت، تاران بەبێ ترس لە کاردانەوەی نێودەوڵەتی، دەست دەکات بە پاکتاوی سیاسی و سەربازیی ئەم هێزانە لەژێر ناوی "پاراستنی ئاسایشی سنوور."

لە لایەکی ترەوە، لایەنگیریی بێ مەرجیش دەبێتە هۆی ئەوەی کورد بکرێتە سووتەمەنیی جەنگێک کە دواتر لەسەر مێزی ڕێککەوتنی "تاران - واشنتۆن" پشکی شێری بۆ نەیارەکان بێت. لێرەدایە کە لۆبی دەتوانێت "بژاردەی سێیەم" بونیاد بنێت: "هاوکاری لەبەرامبەر شەرعییەت." واتە ئەگەر ئەمریکا داوای هاوکاری لە هێزەکانی ڕۆژهەڵات دەکات، دەبێت ئەم هێزانە وەک "ئۆپۆزیسیۆنی فەرمی" بناسێنێت، نەک وەک گرووپی چەکداری کاتی.

ستراتیژیی "یەکدەنگی": چۆن لۆبیی کورد سەرکەوتوو دەبێت؟

گەورەترین کێشەی کورد لە میژوودا، پەرتەوازەیی گوتار بووە لە واشنتۆن.

بۆ ئەوەی لۆبیی کورد بتوانێت گەرەنتییەکان بکاتە واقیع، دەبێت ئەم هەنگاوانە بنرێت:

١- ناوەندێکی لۆبیی هاوبەش: پێویستە هێزەکانی ڕۆژهەڵات و باشوور یەک نووسینگەی لۆبییان هەبێت. ئەگەر واشنتۆن دوو دەنگی جیاواز لە کورد ببیستێت، یاری بە هەردووکیا دەکات.

٢- بەکارهێنانی کارتی جیۆپۆلەتیک: کورد دەبێت تێبگات کە "بەبێ کوردستان، هیچ نەخشەیەکی نوێ لە ناوچەکە جێگیر نابێت". ئەمە خاڵی هێزە و دەبێت لۆبیستەکان لە ناوەندەکانی لێکۆڵینەوە (Think Tanks) کاری لەسەر بکەن.

٣- شەرعییەتی دیموکراسی: لۆبی کورد نابێت تەنیا باسی جەنگ بکات، بەڵکو دەبێت کورد وەک "تاکە نموونەی دیموکراسی و پێکەوەژیان" لە ناوچەکەدا بناسێنێت کە لەلایەن ڕژێمە تۆتالیتارەکانەوە هەڕەشەی لێ دەکرێت.

وانەیەک لە میژوو: لە ١٩٧٥ بۆ ٢٠٢٦

کورد دەبێت لەوە تێبگات کە "خیانەتی گەورە" هەمیشە کاتێک ڕووەدات کە کورد تەنیا وەک "ئامرازێکی سەربازی" دەردەکەوێت. لە ڕێککەوتنامەی جەزائیردا، کورد هیچ لۆبییەکی لە واشنتۆن نەبوو، بۆیە بە ئاسانی کرا بە قوربانیی بەرژەوەندییەکانی شای ئێران و سەدام حوسێن.

ئەمڕۆ، ئەگەر هێزەکانی ڕۆژهەڵات مەرجی گەرەنتی بۆ باشوور دادەنێن، ئەمە نیشانەی ئەوەیە کە کورد "فێری یارییەکە بووە". بەڵام مەرجەکە بە تەنیا بەس نییە؛ دەبێت مەرجەکە ببێتە پابەندییەکی یاسایی لە کۆنگرێسی ئەمریکا. لۆبیی بەهێز دەتوانێت وا بکات کە ئەمریکا تێبگات: "هەرێمی کوردستان هێڵی سوورە." و هەر دەستدرێژییەک بۆ سەری، دەبێت باجێکی قورسی سیاسی و ئابووری بۆ تاران هەبێت.

کاتی بڕیارە میژوویەکە

کورد لەبەردەم تاقیگەرییەکی سەختدایە. چیتر بیانووی "سەلامەتی" نییە، و لایەنگیریی بێ مەرجیش "خۆکوشتنە". تاکە ڕێگەی ڕاست، دروستکردنی لۆبییەکی نیشتمانیی یەکگرتووە لە واشنتۆن، کە بتوانێت داواکارییەکانی کورد (لە گەرەنتیی ئەمنییەوە تا شەرعییەتی سیاسی) بکاتە بەشێک لە بەرژەوەندییە باڵاکانی جیهانی ئازاد.

ئەو کۆبوونەوە نهێنییەی کە تێیدا کورد داوای گەرەنتی کردووە، دەکرێت ببێتە وەرچەرخانێکی مێژوویی، بە مەرجێک کورد بتوانێت لە ڕێگەی لۆبییەوە، واشنتۆن ناچار بکات کە ئەم گەرەنتییانە وەک "پەیماننامەیەکی فەرمی" ببینێت. ئەگەر نا، لە جەنگی نێوان ئێران و ئەمریکا و ئیسرائیلدا، جارێکی تر کورد دەبێتەوە بەو نەتەوەیەی کە "تەنیا چیاکان دۆستین."

داهاتوو نادیارە، بەڵام بۆ یەکەمجار، کورد دەستی خستووەتە سەر "برینە ڕاستەقینەکە" و مەرجی بۆ زلهێزەکان داناوە. ئێستا ئەرکی سەرکردایەتیی سیاسییە کە ئەم مەرجە لە ڕێگەی لۆبییەوە بکاتە قەڵغانێکی پۆڵایین بۆ پاراستنی ڕۆژهەڵات و مانەوەی قەوارەی باشوور.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان میدیا - ڕێکەوتی: ٨ی خاکەلێوەی ٢٧٢٦

کۆکردنەوە و ئامادەکردن: ڕەحمان نەقشی

خەزەڵوەری ٢٧١٧ی کوردی = نۆکتۆبەری ٢٠١٧ی زایینی

نۆژەنکردنەوە: خەزەڵوەری ٢٧٣٦ی کوردی = نۆڤەمبەری ٢٠٣٦ی زایینی

سپاس و پێزانین

بۆ هاوڕێ ئاگری باڵەکی بۆ نووسین و ئامادەکردنی وتار، نووسراوە و لێدوانەکان.

دەستتان خۆش و هەروا قەڵەم ڕەنگین بن بۆ گەل و نیشتمان.

ڕەحمان نەقشی

